

Anaforák
A keleti egyházak eucharisztikus imádságai

COLLECTANEA ATHANASIANA

I. Studia

II. Textus/Fontes

III. Manualia

IV. Institutiones

V. Varia

VI. Ars Sacra Byzantino-Carpathiensis

Sorozatszerkesztők

Szabó Péter – Véghseő Tamás

Anaforák
A keleti egyházak eucharisztikus
imádságai

Szerkesztette:

BAÁN ISTVÁN

Nyíregyháza

2022

COLLECTANEA ATHANASIANA

II. Textus/Fontes

vol. 15.

Anaforák

A keleti egyházak eucharisztikus imádságai

Kiadja a

Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza

Felelős kiadó:

Véghseő Tamás rektor

H-4400 Nyíregyháza, Bethlen G. u. 13–19.

Tel. +36/42/597–600

www.szentatanaz.hu

www.byzantinohungarica.com

e-mail: szentatanaz@szentatanaz.hu

Fordították:

Alácsi Ervin János, Baán István, Baán Izsák, † Bolyki János, Erdő Péter,
† Kapitánffy István, Ladocsi Gáspár, Nagy Kornél, Orosz István Mokiosz,
Pesthy Monika, † Vanyó László

Szerkesztette: *Baán István*

A bevezetést írta és a szerkesztő munkatársa: *Dobos András*

© a fordítók, 2022

Borítóterv:

Gál Edina

A borítón:

A borítón: Aranyszájú Szent János

Grigorie Popescu falképe az ózdi gör. kat. templomban

Fotó: Bakos Zoltán

ISSN 2063-0433

ISBN 978-615-6201-16-4

Tartalom

Előszó.....	7
Bevezetés: Kezdetben volt az anafora (<i>DOBOS ANDRÁS</i>)....	9
I. ŐSEGYHÁZ	39
1. Újszövetség	39
a. Az eucharisztia alapítása	39
b. Kenyértörés	40
2. Didaché, azaz a tizenkét apostol tanítása.....	41
3. Jusztinosz filozófus.....	44
a. Apológia I,65–67.....	44
b. Párbeszéd a zsidó Trifónnal 41,1–3; 117,1–3	46
4. Apokrif Apostolok Cselekedetei	48
a. János Cselekedetei (85, 86, 109, 110)	48
b. Tamás apostol cselekedetei (27, 49, 50, 133, 158)	50
5. Apostoli hagyomány (Traditio apostolica).....	53
6. Apostoli Konstitúciók (VIII,12,4–51)	55
II. ALEXANDRIA – EGYIPTOM.....	68
1. Szerapion anaforája	68
2. Márk evangélista anaforája	72
3. Nagy Szent Vazul alexandriai anaforája.....	82
4. Nazianzosi Gergely anaforája	93
III. ETIÓPIA	106
1. Az apostolok anaforája	109
2. A mi Úrnőnk, Mária anaforája	119
3. Szent Dioszkorosz anaforája	138
4. A <i>Testamentum Domini</i> anaforája	143

IV. SZÍRIA	150
1. Keleti-szír anaforák	150
a. Addáj és Mári anaforája	150
b. Nesztoriosz anaforája	157
c. Mopszvesztiai Teodor anaforája	170
2. Nyugati-szír anaforák	182
a. Tizenkét apostol anaforája	182
b. Szent Jakab anaforája	194
V. KONSTANTINÁPOLY	207
1. Aranyszájú Szent János anaforája	207
2. Nagy Szent Vazul anaforája	213
3. Szent Jakabnak, „az Úr testvérének” anaforája	224
VI. AZ ÖRMÉNY APOSTOLI EGYHÁZ ANAFORÁJA	237
VII. A RÓMAI KÁNON	249

Előszó

Van-e „íze” az imádságnak? Bizonyára furcsának tetszik a kérdés, hiszen sok jelző tűnhet indokoltnak az imádsággal kapcsolatban: összeszedett, elmélyült, buzgó, és a többi, csak épp az „ízés” nem. Márpedig ahogy a zsol-tárokkal kapcsolatban igaz kell, hogy legyen: „Ízleljétek és lássátok, mily jó az Úr” (Zsolt 33,9), s ennek következtében az Úr szava is, ugyanez áll az Egyháznak mint Krisztus Testének imájára is. Nem hiába figyelmeztet az apostol, hogy beszédünk „legyen mindig szíves, sóval ízes” (Kol 4,6). Ahhoz, hogy ízlelgethessük, elmélyüljünk benne, testközelben kell ismernünk, szinte tapintanunk kell elménkkel és szívünkkel.

A kötet, amelyet kézben tart most az Olvasó, a keleti egyházak szívéhez vezet: az eucharisztia központi imádságait tárja elénk, azokat az imákat, amelyeket eddig alig volt alkalma hallani az összegyűlt hívóknak, mert miközben a pap mondja, zeng az ének. Az itt olvasható közel húsz ima megsejteni velünk az imádság „ízét”: egyszerre nyújt hitbeli elmélyülést és költői élvezetet. Himnuszok ezek, legtöbbször magukon viselik a zseniális egyháziatyák szárnyaló lelkületét, amely magával ragadja az imádkozót.

Amint a zsolttárok egyúttal mesteri költemények, úgy az anaforák is. Ezért igyekeztünk versformára tördelni a szertartáskönyvekben általában prózában olvasható imákat, így érzékeltetve emelkedett hangulatukat. Joggal foglalhatnának helyet a világirodalom gyöngyszemei között, de ennél még kiemelkedőbb helyet kapnak: a liturgiában, Isten színe előtt, a hozzá fohászoló közösséget képviselő pap ajkán.

Kötetünk bő válogatást nyújt a keleti: bizánci, szír, örmény, kopt, etióp hagyományt folytató egyházak eucharisztikus imáiból. A fordítások eredeti nyelvből készültek, a szöveghűsége törekedve, nem pedig liturgikus használatra, ezért számos helyen eltérnek a magyar nyelvű liturgikus könyvekben olvasható verzióktól. Annak érzékeltetésére, hogy a pap által mondott „főszöveg”-be helyenként beékelődnek a diakónus felszólításai illetve a nép akklamációi, ez utóbbiak eltérő betűtípussal vannak szedve. Elhagytuk a gesztusokat-mozgásokat jelző utasításokat, az ún. rubrikákat is, mert – mint egy drámai mű szöveggényében – megtörik az ima folyamatát, ugyanakkor csak jelzik, de részletesen nem írják le az ima alatt-mellett végzett cselekményeket. Minthogy a gyakorlatban az anafora jelentős hányadát

csendben vagy félhangosan imádkozza a pap, ezzel párhuzamosan folyik a nép éneke ill. a diakónus és a nép párbeszédés litániája (ekténia).

A költemény-jelleg kiemelése mellett az így tördelt szövegek egyúttal azt is szeretnék érzékeltetni, mennyire biblikus ihletésűek az anaforák, ezért a szószerinti idézetek dőlt betűkkel vannak szedve. A rövid bevezetők természetesen nem elégíthetik ki azok érdeklődését, akik tudományos igénnyel közelítenek ezekhez a fordításokhoz, de a szakirodalomra való utalások irányt mutatnak a további tájékozódáshoz.¹ A szerkesztő nem egysegésítette a szövegeket, tiszteletben tartva az egyes fordítók által nyújtott megoldásokat. Az egyes nevek többféle alakban is használatosak mind a magyar nyelvű patrisztikus szakirodalomban, mind pedig a különféle liturgikus fordításokban (pl. Baszileiosz – Bazil – Vazul).

A kötet remélhetőleg egy olyan világot nyit meg az Olvasó előtt, amely nemcsak felkelti az érdeklődését, hanem segítséget is nyújt ahhoz, hogy „ízlelje” az imát, és tovább tudjon haladni az anaforák által jelzett úton.

Baán István

1 vö. Robert F. Taft – Hans-Joachim Schulz, *A bizánci liturgia*. Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, Budapest 2005.

Bevezetés

KEZDET BEN VOLT AZ ANAFORA...

1. Az eucharisztikus imák újrafelfedezése

Az eucharisztikus ünneplés egyik legősibb leírását Jusztinosznál találjuk. Első Apológiájának vége felé a keresztény filozófus kétszer is beszámol hittestvérei szentségi életéről. Előbb az Egyházba történő felvétel, a keresztséggel egybekapcsolt Eucharisztia menetét írja le, majd a szokásos heti összejövetelről szól egészen tömören. Íme, a közismert, néhány soros közlés a 2. század közepéről:

A Napról elnevezett napon mindannyian, városokban és falvakban egyaránt összejövetelt tartunk, ahol felolvassuk az apostolok emlékiratait és a próféták írásait, amennyire azt az idő engedi. A felolvasó elhallgatása után az előljáró beszédében int és buzdít, hogy ezeket a szép dolgokat tetteinkkel utánozzuk. Majd mindannyian felállunk, közösen imát mondunk, imánk befejezésekor kenyeret, bort és vizet hoznak oda, s az előljáró – amennyire erejéből telik – könyörgéseket és hálaadást mond, és a nép ráfeleli az Ámen-t. Ezután történik azoknak továbbítása és szétosztása, amelyek felett hálaadást mondott, a távollévőknek is küldenek belőle a diakónusok által.¹

Figyelemre méltó, hogy az eucharisztikus ünneplés alapvető szerkezete ma is minden rítusban ugyanaz, mint ahogy azt Jusztinosz elbeszéli: olvasmányok, közös imádság, az előljáró által mondott felajánló ima a kenyér és a vízzel elegyített bor fölött, végül pedig ezek elfogyasztása, amit mi ma áldozásnak mondunk.

Hogy milyen olvasmányok hangzottak el keresztény őseink összejövetelein, arról valami fogalmat alkothatunk az Apológiából. Ha azonban

1 Ld. lejjebb Jusztinosz, *I. Apológia*, LXVII, 3–5, in Vanyó L., szerk., *A II. századi görög apológiák*, Ökeresztény Írók 8, Budapest 1984, 118. Az εὐχὰς görög szót a fordítás az általánosabb „ima” kifejezéssel adja vissza. Itt jobbnak látszott a konkrétabb „könyörgés” szóval élni, mert az ima kérő jellege lényegi része az anaforáknak, amint majd látni fogjuk.

arra vagyunk kíváncsiak, hogy mit is jelent pontosan a „könyörgések és hálaadás”, amelyet az előljáró elmond, „amennyire erejéből telik”, akkor a sötétben tapogatózunk. Egészen a 20. század elejéig tartotta magát a teológiában az a nézet, miszerint az apostolok az első eucharisztikus ünnepleseken nem tettek mást, mint hogy elismételték Jézus kenyér és kehely fölött elmondott szavait. Ezek az úgynevezett alapítási szavak képezték volna a római Szentmise vagy a bizánci Szent Liturgia szívéét, mint ahogy a szír *qurbanáét* is. Idővel pedig a különböző egyházak imádságok csokrával díszítették ezt a pár egyszerű, de annál inkább megrendítő szót. Az istentisztelet így folyton nőtt és változott a különböző korokban és helyeken, de a lényeg, hogy központi eleme mindig ugyanaz maradt, Jézus titkos, utolsó vacsoráján elmondott szavai.²

Nem véletlen, hogy ez a nézet éppen a római liturgia tudósai körében vert gyökeret és uralkodott sokáig. A római egyházban évszázadokig egyedülként ismert eucharisztikus imában, a kánonban az Eucharisztia alapításának szavai valóban magának az imának a közepén helyezkednek el, és szép szimmetriában veszik körül azokat az ima többi részei. Az egyes szakaszokat aztán a középkorban külön krisztológiai záradékkal láttak el – „Krisztus, a mi Urunk által...” –, ami ahhoz vezetett, hogy az imádság felaprózódott, ez pedig sajnos elhomályosított egyfajta egységes látásmódot. A skolasztikus teológia rögzítette, hogy az alapítási szavak önmagukban elégségesek az Eucharisztia „végbevételére”, hiszen azok kimondására a kenyér és a bor Krisztus testévé és vérévé változik.³ Minden egyéb elem a Szentmisében voltaképpen tetszőleges, s csupán a konzervatívizmusáról sokáig híres római egyház hagyománytiszteletének köszönhető, hogy a római kánon túlélte a századok teológiai viszontagságait. Persze, ez is csak részben igaz, hiszen a reformátorok, akik, bár küzdöttek a skolasztika túlzott racionalizmusa ellen, maguk is legtöbbször csak a végletekig vitték

2 Ezt a hagyományos látásmódot tükrözi az ismert liturgiatudós, Szunyogh Xavérnak a Szentmise kialakulásáról című műve is, jölehet ő már fontos szerepet tulajdonít a zsidó istentisztelet hatásainak. Mégis, amikor kora véleményeit összefoglalja, akkor Jézus utolsó vacsorán elmondott szavait tekinti annak a kis „mustármagnak, amelyből a szentmise hatalmas fává növekedett... Az apostolok a hívő zsidóság imádságos szokásaiban találták meg a példát, mellyel kibővítették és körülvették a »kenyértörés« szertartását”. Vö. Szunyogh Xavér Ferenc, *A szentmise kialakulása*, Budapest 1936, 76.

3 Előd István Magyarországon egészen néhány évtizeddel ezelőttig közismert és népszerű dogmatika-kézikönyve például úgy fogalmaz, hogy az „Eucharisztia szentségi formáját a konsekrálás szavai alkotják”, ami „nem hittétel, hanem dogmatikailag biztosnak mondható igazság”. Az epiklézist a szerző legalábbis „vitatható eredetűnek” tartja. Vö. Előd István, *Katolikus dogmatika*, Budapest 1978, 533–534.

annak állításait, saját istentiszteletükből elhagyták a római kánont, és csupán az alapítási szavakat tartották meg abból.⁴

A krisztusi szavaknak tulajdonított kizárólagos erő annyira elbűvölte Nyugat teológusait, hogy amikor másféle hagyománnyal találkoztak, akkor azt azonnal tévesnek titulálták. Így, amikor egyesek közülük Bizáncban Szent Liturgián vettek részt, megdöbbenek annak hallatán, hogy a pap az alapítási szavak kimondása után még könyörög az Atyához a Szentlélek adományokra való leküldéséért.

Amikor pedig a portugál misszionáriusok eljutottak Indiába,⁵ elszörnyülködve vették tudomásul, hogy az ottani Tamás-keresztények, vagyis malabárok liturgiájából egyszerűen hiányoznak a titokzatos szavak. S mivel buzgalmukat őszinte meggyőződés vezette, nem tűrhették az indiai keresztények „érvénytelen” Eucharisziáját,⁶ s a helyi egyház Rómával történő egyesülése után röviddel beiktatták istentiszteletükbe az alapítási szavakat. S ha mindezt az anaforában tették volna, azzal az ősi ima csak gazdagodott volna, de a kenyér és a bor fölött elmondandó ígéket teljesen izolálva iktatták be az eucharisztikus ünneplés menetébe, az anafora után, az áldozást előkészítő rítusok közé.⁷

4 Luther elutasította a római kánont, mert – hasonlóképpen a többi reformátorhoz – a Szentmisének mint áldozatnak a teológiai összefoglalását látta benne. Márpedig Luther meg volt győződve arról, hogy az úrvacsora semmiképpen nem tekinthető áldozatnak, hiszen a Zsidókhoz írt levél szavaival Krisztus „egyszer s mindenkorra” feláldozta önmagát (Zsid 7,27). Luther ezért a kánont az alapítás szentírási helyének feloldásával helyettesítette az úrvacsorai istentiszteleten. „Elvetendő tehát mindaz, ami áldozatra utal, az egész Kánonnal együtt; csak azt tartjuk meg, ami tiszta és szent” – fogalmaz ő maga a *Formula Missae* című írásában (Formula Missae, in Wolfgang Herbst, *Evangelischer Gottesdienst: Quellen zu seiner Geschichte*, Göttingen 1992², 24). Ebben az első, latin nyelvű istentiszteleti rendben mindenesetre még megtartotta a prefációt és a Sanctust. A későbbi, Német Mise címet viselő szertartásrendből már elmarad a prefáció, a Sanctus pedig áldozási énekként tűnik föl. Vö. Hans-Christoph Schmidt-Lauber, *Die Eucharistie als Entfaltung der Verba Testamenti. Eine formgeschichtlich-systematische Einführung in die Probleme des lutherischen Gottesdienstes und seiner Liturgie*, Kassel 1957, 88. A reformáció többi ágának istentiszteletéhez vö. Lee Palmer Wandel, *The Eucharist in the Reformation*, Cambridge 2006.

5 A Tamás-keresztények és a portugál misszionáriusok első találkozásaihoz és a teológiai nézeteltérésekhez vö. Sunny Kokkaravalayil, *The Sixteenth-century Encounter of St Thomas Christians with the Latin Missionaries and its Consequences*, in Cesare Girardo, *The Anaphoral Genesis of the Institution Narrative in Light of the Anaphora of Addai and Mari. Acts of the International Liturgy Congress Rome 25–26 October 2011*, Orientalia Christiana Analecta 295, Roma 2013, 147–182.

6 A misszionáriusok nemcsak az alapítási szavak hiánya miatt tekintették érvénytelennek a malabárok Eucharisziáját, hanem a „materia”, a szentség anyaga miatt is. Helyi szokás szerint ugyanis a kenyér rizslisztből készült, só és olaj hozzáadásával, a bort pedig mazsolából nyerték ki. Vö. Paul Pallath, *The Vicissitudes of the Anaphora of Addai and Mari among the St Thomas Christians of the Syro-Malabar Church*, in Girardo, ed., *The Anaphoral Genesis*, 189.

7 Vö. uo., 190–191.

Egészen a 20. század eleji liturgikus megújulásig kellett várni, hogy a katolikus teológia nézetet változtasson. Éppen a nyugati liturgiatudósok lettek azok, akik kutatási eredményeikkel elérték, hogy az anafora visszanyerje az őt megillető figyelmet.⁸ Bár a protestáns teológusokkal folytatott hitviták már a 16. században bizonyos figyelmet keltettek az anaforák iránt, ezt az érdeklődést jobbra apologetikus törekvések motiválták⁹, és ki is merült gazdag anafora-gyűjtemények kiadásában. Az anafora-kutatás csak a 20. században éledt újjá, nem utolsósorban a biblikus szakemberek kutatásainak köszönhetően. Az érdeklődés középpontjába az eucharisztikus imák eredete került, pontosabban a zsidó liturgikus formulákkal való rokonítás lehetősége. Úttörőnek bizonyult e tekintetben Louis Ligier (1911–1989) és Louis Bouyer (1913–2004) munkássága. A II. Vatikáni zsinatot megelőző liturgikus reformmozgalom egyik gyümölcse az 1968-ban megjelent *Præx Eucharistica* című antologion, amely tucat keleti és nyugati anaforát gyűjtött csokorba görög és latin nyelven.¹⁰ Ha a mai szövegkritikára alapuló kutatás meghaladottnak is véli ezt a gyűjteményt és azt a kutatási vonalat, amely az anaforákat mindenáron a zsidóság valamely liturgikus szövegéből kívánta eredeztetni, a kiadványnak mégis óriási jelentősége volt abból a szempontból, hogy szélesebb közönség számára elérhetővé tette a keleti Egyházak gazdag anaforikus kincstárát.

2. Az anaforák eredetének nyomában

Amikor az eucharisztikus imák tudományos kutatása megindult, az első kutatók azt feltételezték, hogy rekonstruálhatnak egy ősi szöveget, amelyből minden későbbi anafora kialakult. Később finomítottak ezen a hipotézisen, mert világossá vált, hogy egy eredeti összszöveget aligha lehet rekonstruálni, legföljebb közös szerkezetet lehet kimutatni.

A kutatások mai állásának fényében kijelenthető, hogy még csak egy ősi, közös szerkezet sem létezik. A ránk maradt források arra engednek következtetni, hogy az eucharisztikus ünneplések kezdetben sokkal nagyobb változatosságot mutattak föl, semmint gondolnánk. Korábban a liturgia történetét kutató tudósok jellemzően figyelmen kívül hagytak olyan leírásokat és szövegeket, amelyek annyira eltértek a megszokott sémától, hogy lehetetlennek tűnt azokat a liturgiafejlődés egyes állomásaihoz besorolni.

8 Az eucharisztikus imák kutatástörténeti motivációinak frappáns összefoglalóját adja Stefano Parenti, *L'anafora di Crisostomo. Testo e contesti*, Münster 2020, 51–60.

9 Az eucharisztikus imák iránti érdeklődés középpontjában elsősorban a szerzőség kérdése állt, hiszen számos anafora viseli valamely apostol vagy tekintélyes egyház-
atya nevét.

10 Anton Hänggi – Irmgard Pahl, *Præx Eucharistica. Textus e variis liturgiis antiquioribus selecti*, Fribourg 1968.

Hogy csak egyetlen példát említsünk, az egyik legrégebbi egyházi rendtartás, a Didaché, egyértelmű utasítást ad az Eucharisztia ünneplésére. Eszerint korántsem egy egységes, szépen kidolgozott imáról van szó, hanem három különböző momentumban elmondott, rövid formuláról. Először is egy doxológiával záródó rövid hálaadást ír elő a kehely fölött. Ez már önmagában meghökkentő, hiszen a ma ismert összes keresztény rítusban, amely az Eucharisztianak valamiféle ünneplését ismeri, a sorrend fordított, vagyis a kenyér fölött elmondott áldást követi a kehelyé. A Didachében tehát a kehely után következik a kenyér fölött elmondott formula, amely egy rövid hálaadásból és dicsőítésből áll, illetve egy, az Egyház egységéért mondott kéréssel is kibővül. A Didaché liturgikus rendjét az agapé végén mondandó hálaadás zárja, amely szintén inkább rövid formulák egybefűzésének tűnik. Sokáig a Didaché és más, apokrif iratokban föllelhető, eucharisztikus öszszejövetelre utaló leírásokat a kutatók ignoráltak. Arra hivatkoztak, hogy ezek a szövegek valójában nem a szó szoros értelmében vett eucharisztikus ünneplés rendjét rögzítik, hanem csak az „agapé”, vagyis valamiféle szeretetlakomát szabályoznak. Ha volt is tudós, aki elfogadta, hogy ezek az ősi elbeszélések valóban eucharisztikus alkalmakra vonatkoznak, általában anomáliának tekintette azokat. Újabban sokan osztják a véleményt, miszerint – legalábbis a kereszténység első két századában – az eucharisztikus ima egymástól elkülönülő rövidke formulákból állt, amelyeket akklamációk zártak. A 4. században, amikor egyre inkább kikristályosodott a hittanítás, a kis családi közösségek helyét átvették a fényes városi templomok, és az istentiszteletre vonatkozóan is magasabb elvárások léptek föl. Az imádságokat írásban kezdték rögzíteni, és irodalmi igényű szövegekké formálták azokat.

Egy dolog bizonyos, mégpedig, hogy az eucharisztikus ünneplés gyökere egy ünnepi étkezésre nyúlik vissza. Hogy az eucharisztikus imák teológiáját megértsük, érdemes figyelembe vennünk Nyikolaj Afanaszjevnek, a párizsi ortodox teológiai iskola nagy alakjának megállapítását:

Krisztus szavai, amelyekről mai napig folyik a vita, nem ugyanazzal a jelentéssel bírnak számunkra, mint amivel bírtak a zsidókból lett első keresztények generációja számára, egészen pontosan az apostolok számára. Számukra a hangsúly inkább Krisztus parancsolatának második felére esett: „az én emlékezetemre”, semmint az elsőre „ezt cselekedjétek”. Krisztus tudta, hogy az apostolok, mint zsidók, fognak együtt étkezni halála után is, de amikor Pünkösöd után étkezésre gyűlnek össze, akkor az étkezést Krisztus „emlékezetére” kell végezniük.¹¹

11 Nyikolaj Nyikolajevics Afanaszjev, *Азъ Ыр lakomája*, Nyíregyháza 2017, 113–114.

Afanaszjev javaslata alapján tehát a titkos vacsora elbeszélésének azon részletét, amelyet Jézus parancsaként ismerünk, helyesebb volna így fordítani: „Ezt az én emlékezetemre cselekedjétek!” Bármennyire is hiábavalónak tartják az újabb kutatások azoknak a liturgiatudósoknak a törekvéseit, akik szerették volna egyik vagy másik héber liturgikus szövegre visszavezetni az összes eucharisztikus imát, ahhoz soha nem férhet kétség, hogy az Eucharisztia alapítása mégiscsak egy zsidó étkezés alkalmával, minden valószínűség szerint egy pászkavacsorán, vagyis egy széder-estén történt. Jézus, aki a törvényt nem érvényteleníteni, hanem beteljesíteni jött, egy, már meglévő és mindenki által ismert szertartást használt föl, hogy azt teljesen új tartalommal töltsse meg.

A zsidók húsvéti báránya nem más, mint egyfajta évenként megismétlendő, szövetséget megújító áldozat.¹² Az Ószövetség első öt könyve, a Tóra, az Isten és az ember között a teremtéstől fennálló szövetségekötések sorozatát fűzi egybe, amely az Egyiptomból való szabadulást követő Mózesi szövetséggel éri el csúcát.

A szövetségek története nagyon is egyszerű. Sematikusan úgy lehetne összefoglalni, hogy a nép hűtlenségére Isten mindig hűséggel válaszol. Számos keleti anafora tesz említést ezekről a szövetségekről. A szövetség megszegése ugyanakkor nem járhat következmények nélkül. A szövetségkötés ókori Keleten ismert rítusa szerint a szerződő felek félbevágott állatok tetemei között haladnak át, jelezve ezáltal, hogy amennyiben megszegnék szavukat, hasonló halált hívnak saját magukra, mint amelyet az állatok elszenvedtek.¹³ Eltekintve attól a kérdéstől, hogy teológiai axióma vagy antropológiai szükségszerűség, tehát az isteni igazságosság vagy az ember lelkiismerete követeli-e meg, a szövetség megszegése vér kiontását vonja maga után. A szövetséget megújítani csak áldozattal lehet: „A Törvény szerint majdnem mindent vérrel tisztítanak meg, és vér kiontása nélkül nincs bűnbocsánat” – állapítja meg a Zsidókhöz írt levél (Zsid 9,22). Jézus az új szövetség áldozatával, az ő saját kereszthalálával az ószövetségi áldozatokat kívánta beteljesíteni. Ahogy az Ószövetség népe Isten hatalmát és hűségét leginkább az egyiptomi rabságból való kiszabadításban látta, és ezt az isteni szabadítást évenként jelenvalóvá tette a húsvéti bárány feláldozásával, az új szövetség népe Jézus kereszten bemutatott áldozatában szemléli Isten ígéreteinek beteljesülését. Ahogy a régi szövetségben a pászka-bárány, úgy Jézusnak ebbe az örök megváltói tettébe az Eucharisztia akarja bevonni a

12 Az anaforák és a szövetség, illetve az áldozat teológiájának kapcsolatához vö. Cesare Giraudo „*In unum corpus*”. *Trattato mistagogico sull'encaristia*, Cinisello Balsamo, 2007², 71–135.

13 A szövetség kötésének ezt a módját ismerjük Ábrahám történetéből (Ter 15, 1–20). Hasonló rítusra találunk utalást Jeremiásnál is (Jer 34, 18).

hívő embert, átemelve őt a tér és az idő akadályain. Az új szövetség Jézus vérében köttetik meg (Lk 22,20).

Az Ószövetség embere különféle módon fordul imájával Istenhez. Hogy milyen sokféle lehet az imádkozó lélek rezdülése, arról tanúbizonyságot tesz a Zsoltárok könyve. Találni ebben dicséretet, hálaadást, bűnvallomást, panaszt és átokszót. De amikor Isten népe közösen emelte lelkét a Teremtőhöz, imádságát alapvetően két téma jellemezte: a vallomástétel és a kérés. Számos ilyen, műfaját tekintve *today*-nak nevezett szöveget találunk a Szentírásban.¹⁴ Vallomástételnek fordítjuk a héber kifejezést, mert az alapjául szolgáló *yadah* ige és a számos szír anaforában is fellelhető rokon terminusok sokkal gazdagabb jelentéstartalmat hordoznak, mint az egyszerű „hálát adni” kifejezés.¹⁵ Benne van mindaz az érzés, amely egy szövetségben elköteleződő, alacsonyabb rangú felet összeköti a másik, magasabb szinten álló féllal, aki önként ajánlotta a szövetség lehetőségét. Összefoglalja a szövetség egész teológiáját, amennyiben kifejezi az alattvalónak – egyúttal az imádkozónak – a saját magával és a feljebbvalóval szemben táplált érzelmeit. A Szentírás a *yadah* szót nagyon is tudatosan éppen ebben a kettős értelemben használja. Az imádkozó alattvaló – vagyis általában a választott nép – megvallja saját vétkeit, ugyanakkor ezáltal Istent urának vallja. A teremtmény, megvallva saját kicsinységét és gyöngeségét, egyúttal elismeri teremtőjének nagyságát és hűségét, akitől egész léte függ. Ez az első témája minden nagy, szövetséggel kapcsolatos imának a Szentírásban. Az imádkozó, miután előadta hálaadását, megvallotta saját hűtlenségét és emlékezteti Istent hűségére, immár előadhatja kérését. Míg az imádság első része egy jelen időben szóló megemlékezés, a második része már felszólító módban szólítja meg Istent.¹⁶

3. A liturgikus imák struktúrája mint teológiai szükségszerűség

Cesare Giraudo a szövetségi imáknak ezt az alapvető két részből álló struktúráját látja a zsidóság liturgikus imáiban, minden anaforában, sőt, minden euhologikus, vagyis olyan imában, amelyben az Egyház valamely kéréssel fordul Istenhez. Jézus a titkos vacsorát úgy ülte meg tanítványaival, hogy betartotta test szerinti őseinek előírásait. Elmondta az áldást a kenyér és a kehely fölött, ahogy azt a zsidóság mai napig elmondja többféle formulá-

14 Néhány példa az Ószövetségből: Neh 1,5–11; Neh 9,6–37; Ezd 9,6–15; Dán 3,26–45; Bár 1–3; 2Sám 7,18–29; 2Kir 8,23–53.

15 Az *eucharisztein* görög igének a helyén éppen ezt a *yadah* terminust találjuk a szír patrisztikus és liturgikus irodalomban. Vö. Cesare Giraudo, *La struttura letteraria della preghiera eucaristica. Saggio sulla genesi letteraria di una forma*, Analecta biblica 92, Roma 1989, 260–269.

16 Giraudo, *In unum corpus*, 204–206.

val, ünnepi alkalmakkor pedig a *birkat hamazon* szavaival. Nem tudjuk, hogy Jézus milyen hallható imát mondott utolsó húsvétján az emeleti teremben. Bizonyára jogos azoknak a kutatóknak a kételye, akik úgy vélik, teljesen hiábavaló az igyekvés, miszerint egyik vagy másik zsidó formulára vissza lehetne vezetni az összes eucharisztikus imát, hiszen azok egészen eltérő nyelvi és kulturális környezetben keletkeztek.

Az anaforák úgy, ahogy ma ismerjük azokat, középkori szövegvariánsookban maradtak fenn. Arról, hogy milyen lehetett az eucharisztikus összejövetel alkalmával a kenyér és a kehely fölött elmondott áldás abban az időben, amikor azt még nem vetették papírra, vajmi kevés ismeretünk van. Hogy miként történt az átmenet a szóbeli kompozícióról az írott szövegre, arra vonatkozólag a vélemények rendkívül eltérők. Van anaforakutató, aki szorosabb függésben látja a keresztény kultuszt a zsidó örökséggel.¹⁷ Más liturgiatudós arra a szoros szerkezeti hasonlóságra hívja föl a figyelmet, amely egyes keleti anaforák és hitvallási formulák között figyelhető meg.¹⁸

A szerkezeti felépítést illetően is különböznek a nézetek. Az ugyanakkor tagadhatatlan, hogy a két részre való felosztás a ma ismert eucharisztikus imák mindegyikének esetében helytálló.¹⁹ Ez a felosztás pedig nem műfaji, szónoki vagy liturgikus sajátosság. Mindenekelőtt az emberi beszéd alapvető jellemzője. Ha bárki előáll egy kéréssel, előnyös, ha a kérést befogadó fél felé először is megnyerő bevezetővel él. Példának okáért, ha valaki a barátjától akar kölcsön kérni, főleg, ha nagyobb összegről van szó, iparkodik annak nagylelkűségére hivatkozni, felemlegeti azokat a korábbi alkalmakat, amikor volt már szerencséje megtapasztalni az ő segítőkészségét, s esetleg hivatkozik arra is, hogy végső soron barátok, kapcsolatuk tehát valamiféle elkötelezettséggel is jár.

Ugyanakkor a liturgikus imák esetében, legyenek azok az ószövetségi, vagy az újszövetségi istentisztelet részei, jóval többről van szó, mint egyfajta retorikai fogásról. Az anaforák első része nem valami banális *captatio benevolentiae*. Ezeknek az imáknak a struktúrájában teológia rejlik, azaz maguknak az imáknak a szerkezete, két részre tagolható felépítése nem egy választható séma, hanem szükségszerűség. Hogy miért? Azért, mivel az

17 Vö. pl. Enrico Mazza, *L'anafora eucaristica. Studi sulle origini* (BELS 82), Roma 1992.

18 Gabriele Winkler szerint az antiochiai anaforák egyes 4. századi hitvallások struktúrájára modelleződtek. Vö. „Armenian Anaphoras and Creeds: A Brief Overview of Work in Progress”, in Robert Taft, *The Armenian Christian Tradition: Scholarly Symposium in Honor of the Visit to the Pontifical Oriental Institute, Rome of His Holiness Karekin I, Supreme Patriarch and Catholicos of all Armenians, December 12, 1996*, *Orientalia Christiana Analecta* 254, Roma 1997, 41–55.

19 Megjegyzendő, hogy Jusztinosz fentebb idézett leírásában is két szóval adja vissza az anaforát: „könyörgések és hálaadás”, még ha a sorrendet tekintve az anaforákban előbb is áll a hálaadás, és aztán következik a könyörgő rész, epiklézis.

imádkozó úgy adja elő a kérését, hogy egészen bizonyos annak eredményességében. A siker záloga pedig a szövetség. Az újszövetségben a közösség előjárója, éppúgy, mint a zsidó liturgikus imákban, először is vallomást tesz az Atyának. Ez a vallomás, amit Cesare Giraudó anamnetikus résznek nevez – legyen bár néhány sor, mint a *Traditio Apostolica* anaforájában, vagy akár több oldal is, mint az Apostoli Konstitúciók ma már sehol nem használt imájában – lényegét tekintve ugyanazt fejezi ki. Az imádkozó felidézi a teremtés csodálatos voltát, kimondja, hogy az embernek és a világnak megváltásra van szüksége, és hálát ad Isten üdvözítő tetteiért, különösen, amit Jézus Krisztusban vitt végbe. Vallomást tesz arról, hogy Istenre van utalva, megemlékezik saját gyöngeségéről és Isten nagyságáról.

És ekkor, Isten emlékezetébe idézve az új és örök szövetséget, már előhozakodhat kérésével. A kérés pedig mindig ugyanaz. Legyen a kenyér Krisztus testvé, a kehely pedig Krisztus véré. Az ősbibliai imák nem feltétlenül hivatkoznak arra, hogy ez az átváltozás csakis a Szentlélek működése révén lehetséges. A 4. század nagy szentháromságtani vitái után keletkezett szövegek azonban nem mulasztják el expliciten kérni az Atyától a Szentlélek megszentelését. Ez a kérés, az epiklézis első része, mindenesetre alá van rendelve egy második kérésnek, mégpedig annak, hogy ezek az átváltozott adományok váljanak az abban részesülők üdvösségére és az Egyháznak, Krisztus testének épülésére. Ennek a kérésnek az egyik legszebb megfogalmazását Szent Bazil anaforájában találjuk:

Téged, óh szentek szentje, kérünk és segélyül hívunk, szálljon le jószágod jóvoltából a te Szentlelked reánk s ezen előttünk fekvő ajándékokra. Áldja meg azokat, szentelje meg és tegye e kenyeret maga a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítő Jézus Krisztusunk drága testvé, e kehely pedig maga a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítő Jézus Krisztusunk drága véré, mely kiontatott a világ életéért, átváltoztatván a te Szentlelkeddel. Minket pedig mindnyájunkat, kik egy kenyérben és egy kehelyben részesülünk, egyesíts egymással az egy Szentlélek közöltezésében.

Ez az anafora és általában az eucharisztikus ünneplés legfőbb kérése. Ebből érthető, hogy az eucharisztikus ima szorosan egybekapcsolódik az ünneplés másik nagy mozzanatával, az áldozással. Az eucharisztikus imádság második, felszólító módban megfogalmazott része tehát az epiklézis, melyet esetleg még kibővíthet kérések sora. Ezek az úgynevezett megemlékezések elsősorban azokra vonatkoznak, akik valamely ok miatt nem lehetnek jelen az eucharisztikus ünneplésen, azért, mert betegek, mert fogásban vannak, mert utaznak, mert más városban élő keresztények, vagy egyszerűen azért, mert már meghaltak. Ez utóbbiak közül egyeseket névszerint is megemlíthetnek az imák, talán már abban a biztos tudatban, hogy

mint szentek járnak közben a földön maradt testvérekért. Minthogy ők, a holtak is, ahogyan az élők is, ugyanannak a Krisztus testének tagjai, az imádkozó közösség rájuk is kéri a Szentlelket, hogy mindenki még szorosabban fonódjék egybe az Egyházban.

Az imádkozó tehát, teljes bizonyossággal afelől, hogy az új szövetségre hivatkozva a mennyei Atya meghallgatja a kérését, elő is adja azt. Így válik a struktúra maga is teológiává. Ezért több az anaforikus ima minden más kérésnél és imánál.

De térjünk vissza a két barátról szóló, fent említett egyszerű hasonlatunkhoz. Ha a megszorult fél okos, akkor kérésének bizonyos nyomatékot is adhat oly módon, hogy hivatkozik barátjának valamely korábbi ígéretére, mondjuk: „Emlékszel, azt ígérted, hogy sohasem fogsz cserben hagyni”. Ezzel a fogással él már az Ószövetség embere is. Nehemiás, a nevét viselő szentírási könyv elején álló nagy szövetségi imában népe szorongatott sorát előadva ekképpen teszi hangsúlyosabbá kérését:

Emlékezzél szavadra, amellyel meghagytad Mózesnek, a te szolgálódnak: „Ha vétkeztek, szétszórlak titeket a népek közé. De ha megtértek hozzám, megtartjátok és teljesítitek parancsaimat, egybegyűjtelek titeket, ha mindjárt az ég szélére kerültetek is el. Visszahozlak titeket arra a helyre, amelyet nevem számára lakóhelyül választottam.” Hisz szolgálóid ők és néped, Te mentetted meg őket nagy hatalmaddal és erős kezeddal. Kérlek, Uram, legyen füled figyelmessé szolgáló imádságára... (Neh 1,8–11).

Az Újszövetség népe, a keresztények gyülekezete is fölismerte az isteni szóra való hivatkozásban rejlő erőt. S ugyan mely más szavak kínálkoznának alkalmasabbnak az Eucharisztia ünneplésében, mint azok, amelyeket Jézus a titkos vacsorán elmondott? „Vegyétek, egyétek... igitatok ebből...” Hiszen ez nem is pusztán ígéret, hanem kifejezett parancs!

Ami sokáig heves viták tárgyát képezte, ma már egészen világos. Jézus szavai nem feltétlen képezték a kezdetektől fogva az eucharisztikus imák részét. Az imádkozó egyházi közösségek fokozatosan ébredhettek rá arra, hogy hivatkozva a jézusi parancsra, kérésük teljesítésében még nagyobb bizonyosságot nyerhetnek. A legrégebb ismert anafora, Addáj és Mária apostolok imája, amelyet a keleti-szír rítuscsaládba tartozó Egyházak a mai napig használnak, nem foglalják magukban az alapítás szavait. Évszázadokon keresztül tudósok sora kutatta ezt az imát, többen közülük abbéli meggyőződésben, hogy valamikor, valami véletlen vagy szándékos beavatkozás folytán egyszer csak elhagyták ezeket a szavakat.

2001-ben a Szentszék több dikasztériuma egy közösen kiadott nyilatkozatban²⁰ végre pontot tett a hosszú vitára. A dokumentum érvényesnek ismeri el a szírek ősi imáját, és ez elsősorban a kutatások eredményeinek köszönhető. Ezek révén ma már általánosan elfogadott tény, hogy ez a formula soha nem tartalmazta az utolsó vacsora alapításának elbeszélését, beleértve az alapítási szavakat. A liturgia tudósainak ez a forradalmi felismerése segített abban, hogy az eucharisztikus ünneplés a 20. században visszanyerje azt a dinamikáját, amelyet az évszázadok során elveszített. A középkori Nyugat annyira a szentség „formájának” tekintett alapítási szavak bővületében élt, hogy figyelmét teljesen lekötötte az átlényegülés, a transzszubsztanciáció pillanata, amelytől fogva már teljes imádat illeti meg az átlényegült adományokat.

4. Vita az átváltoztatás pillanatáról

Csak röviden térünk ki arra a többször is fellángoló, heves vitára, amelynek középpontjában az a kérdés állt, hogy a Szentmise, azaz a Szent Liturgia, mely pontján megy végbe az átváltoztatás, vagyis az adományok, a kenyér és a bor megszentelődése, skolasztikus kifejezéssel élve „átlényegülése”.

Először is fontos leszögezni, hogy a kérdés a középkorig föl sem merült. Amíg az Eucharisziát dinamikus valóságában szemlélték, vagyis elsődleges rendeltetését abban látták, hogy a megszentelt adományokat magukhoz vegyék, a probléma irrelevánsnak mutatkozott, hiszen afelől kétség nem volt, hogy mire elérkezik az áldozás pillanata, a kenyér már Krisztus teste, a bor pedig Krisztus vére. Amikor aztán a középkori Nyugaton az új népek érkezésével egy új mentalitás is megfogant a teológiai gondolkodásban, már nem az volt a fő kérdés, mint a patrisztikus kor Atyáinál, tudniillik, hogy mi történik velünk az Eucharisztia ünneplése során, hanem az, hogy milyen változás megy végbe a kenyérben és a borban.²¹ Ekkor vált élénk érdeklődés tárgyává az átváltoztatás pillanata is. A nyugati teológusok meghatározták azt a néhány szükséges és elégséges szót, amelyet az Eucharisztia „formájának” tartottak.

A skolasztika atyja, Petrus Lombardus († 1164) elsőként értekezik erről a Szentenciák könyvében: „Mely szavak által megy végbe a konszek-

20 Pontifical Council for Promoting Christian Unity, „*Guide for the Admission to the Eucharist*,” Information Service, no. 108 (2001/IV), 148. A dokumentum jelentőségéről vö. Robert Taft, „*Mass Without the Consecration? The Historic Agreement on the Eucharist between the Catholic Church and the Assyrian Church of the East Promulgated 26 October 2001*,” Centro pro Unione Semi-annual Bulletin N. 63 (spring 2003) 15–27, and *Worship* 77 (2003) 482–509. Taft jó néhány más anaforát is felsorol, amelyek szintén nélkülözik az alapítási elbeszélést.

21 Vö. Alexander Gerken, *Theologie der Eucharistie*, München 1973, 97–114.

ráció? Figyelj csak, melyek ezek a szavak: »Vegyétek, és egyetek ebből mindnyájan, ez az én testem.« Majd pedig: »Vegyétek, és igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem.« Minden más, ami elhangzik, Istennek szóló dicséret, könyörgés a népért és a királyokért.²² Érdekes, hogy Petrus Lombardus Szent Ambrusra hivatkozik, aki misztagógikus katekizisében valóban felteszi a kérdést: „Akarod tudni, hogyan megy végbe a megszentelés a mennyei szavak által?” Mindazonáltal a válasz lényegesen több, mint a középkori tudós által kiragadott néhány szó. Szent Ambrus maga ugyanis így felel: „Hallgasd csak, mely szavak ezek. A pap ezt mondja...”, itt pedig következik az eucharisztikus ima leírása, amely szinte megfelel a római kánon központi részeinek.²³ Tehát számára az átváltoztatást eredményező szavak voltaképpen az egész kánont jelentik. Amikor Aquinói Szent Tamás az Eucharisztia formáját igyekszik meghatározni, még tovább megy, mint Lombardus. Már a krisztusi szavakat sem idézi egészében, hanem redukálja a két mondatot alanyból és állítmányból álló tömondatokká: „Ez az én testem” – „Ez az én vérem”.²⁴

A bizánci teológusok csak akkor kezdtek reflektálni a kérdéskörre, amikor Konstantinápolyban megjelentek a latin misszionáriusok, és megrökönyödve hallották, hogy az általuk szükségesnek és elégségesnek tartott szentségi forma, az alapítási szavak után a bizánci papok a Szentlélek leküldéséért esdekelnek.²⁵ A bizánciaknak persze mi sem volt természetesebb annál, mint hogy a tekintélyes egyházatyáiknak, Aranyszájú Szent Jánosnak és Nagy Szent Bazilnak tulajdonított anaforában a jézusi szavak után következett még az epiklézis. Sőt, voltaképpen az egész nagy keresztény liturgikus örökség egyetlen eucharisztikus imája, a római kánon az, amelyben az alapítási elbeszélés nem megelőzi, hanem követi az epiklézist. Ha egész pontosak akarunk lenni, akkor inkább úgy fogalmazunk, hogy az alapítási elbeszélés Jézus szavaival az epiklézis kellős közepébe ékelődik. Bár ez az ősi ima nem foglal magában kifejezett Szentlélek-leesdő formulát, nem nélkülözi az epiklézist, hanem egy nagyon is hosszú, fokozatosan erősödő kéréssel fordul az Atyához az adományok megszenteléséért. Erre, az adományok fölötti epiklézisre következik a római kánonban az alapítási elbeszélés, és csak eztán jön a közösség, vagyis az áldozók fölötti epikletikus kérés. Ez az epiklézisbe ágyazott alapítási elbeszélés tehát a római kánon

22 Petrus Lombardus, *Sententiarum libri quatuor*, IV,8,4, in PL 192 856.

23 Ambrosius, *De Sacramentis*, IV,5,21, in Josef Schmitz, ed., *De Sacramentis. De Mysteris*, Fontes Christiani 3, Freiburg 1990, 148.

24 „Haec forma est convenientissima: Hoc est corpus meum”, *Summa Theologiae*, lib. III. quest. LXXVIII., in XIII. Leó, ed., *Opera omnia*, 12, Romae 1906, 205–216.

25 A vita történelmi hátteréhez vö. Maurizio Gordillo, „L’epiclesi eucaristica. Controversie con l’Oriente bizantino-slavo”, in Antonio Piolanti, ed., *Eucaristia*, Roma 1957, 425–439.

sajátja. Minden más anaforában²⁶ az epiklézis az alapítási elbeszélés után hangzik el – már ha ez utóbbi egyáltalán része az imádságnak.

A nyugati skolasztika harcos képviselőinek kritikájára támadásba lendültek a keleti teológusok is. Nikolaosz Kabaszilasz és Thesszalonikai Simeon az alapítási szavak ellenében az epiklézis elengedhetetlen szerepét hangsúlyozták.²⁷ Ettől kezdve a bizánci világon belül is megindult a kontroverzia. Egyesek, mint ahogy a nyugati teológián nevelkedett Mogila Péter kijevi metropolita is, a latin egyház nézetét fogadták el. Mások kitarítottak az epiklézis hatékonysága mellett, sőt, mivel az álláspontok kiéleződtek, Keleten is igyekeztek megragadni azt a pillanatot, amelyben az átváltoztatás végbemegy, és az epiklézist a rituális gesztusok által is egyre inkább hangsúlyozták.²⁸

Ma a teológusok jelentős része, Keleten és Nyugaton egyaránt, vissza kíván térni a régi holisztikus látásmódhoz, és az egész eucharisztikus imát egyetlen egységben látva nem szeretnék meghatározni a konszekráció, vagyis a megszentelés egyetlen pillanatát. Sőt, egyesek, néhány kora-középkori bizánci szerző tanítására utalva, arra hívják föl a figyelmet, hogy az anaforát sem szabad kiemelni az eucharisztikus ünneplés szent cselekményeinek egész folyamából. Akadnak olyan bizánci források²⁹, amelyek szerint a megszentelődés csak a bárány, vagyis az eucharisztikus kenyér áldozás előtti ünnepélyes fölmutatásának pillanatában válik teljessé.³⁰ De az áldozást megelőző rítusok, a *commixtio*, tehát a megszentelt kenyér egy

26 Bizonyos eucharisztikus imák esetében, mint például a régi hispán liturgia formuláiban, nehéz rekonstruálni az eredeti szövegeket, minthogy magukon hordozzák a római liturgia erős hatásait. Egyes feltételezések szerint ezek a formulák eredetileg nem tartalmaztak epiklézist sem. Vö. Enrico Mazza, *Che cos'è l'anafora eucaristica?*, in Daniele Gianotti, ed., *Rendere grazie. Miscellanea eucaristica per il 70° compleanno*, Bologna 2010, 111–118. A ránk maradt szövegekben ugyanakkor minden esetben jelen van legalább az áldozók megszentelődésére vonatkozó kérés, tehát epiklézis a hívek fölött. Vö. Jordi Pinell, *Liturgia Hispanica*, in Anton Hänggi – Irmgard Pahl, ed., *Præx Eucharistica. Textus e variis liturgiis antiquioribus selecti*, Fribourg 1968, 494–495. Így ezek az imák sem tekinthetők kivételnek.

27 Cesare Giraudo, „Per una soluzione della controversia sull'epiclesi”, *La Civiltà Cattolica* 4047 (2019), 238–239.

28 Például az oltár körül állók nagy leborulása által.

29 Vö. Michael Zheltov, „The Moment of Eucharistic Consecration in Byzantine Thought”, in M.E. Johnson, *Issues in Eucharistic Praying in East and West. Essays in Liturgical and Theological Analysis*, Collegeville 2010, 293–301.

30 Ezt a momentumot, mely a keleti-szír illetve etióp hagyományt kivéve minden rítuscsaládban jelen van, a latin terminológiával élve *elevation*-nak hívja a liturgiatudomány. Vö. Robert Taft, *The Precommunion Rites, A History of the Liturgy of St. John Chrysostom* V, OCA 261, Roma 2000, 209.

darabjának a kehelybe bocsátása,³¹ vagy a *zeon* szertartása³² szintén azt a fajta régi felfogást tükrözik, miszerint fölösleges kutatni egy meghatározott pillanatot, mert az adományok az áldozás pillanatára készekké, tökéletesen megszentelteké válnak, és ennyit tudni éppen elég.

5. Az eucharisztikus ima – egy hierarchikusan felépített közösség imádsága

Az eucharisztikus ima az Atyához szól, akinek hálát adunk a Fiú által a Szentlélekben.³³ Hogy azonban ki is az imádkozó, az már nem is annyira evidens. Az anafora szövegének majdnem egészét a liturgiát vezető pap mondja, esetleg a koncelebránsok, míg a többi jelenlévő csendben hallgatja az imát, esetleg valamilyen, nem az anaforához kapcsolódó éneket énekel. Tudatosítanunk kell azonban, miféle hallgatásról van itt szó. Cesare Giraudó a liturgikus hallgatásnak kétféle módját különbözteti meg.

Az olvasmányok felolvasásakor az igehirdetés végcélja a közösség füle, mely hallgat, míg Isten az, aki felolvasó szolgálata által beszél. Ezzel ellentétben az eucharisztikus ima alatt a beszéd célpontja az Atyais-ten hallgató füle, és a közösség van abban a helyzetben, hogy effektíve beszél, mégpedig a főcelebráns szolgálata által. Az eucharisztikus ima egész ideje alatt a liturgiára összegyűlt közösség, jóllehet fizikálisan „hallgató fül”, teológiai szempontból azonban „beszélő száj”.³⁴

Hogy az anafora az Eucharisztia ünneplésére összegyűlt teljes közösség imádsága, azt maguk az anaforikus formulák bizonyítják minden kétséget kizáró módon. A legerősebb érvek egyikének mutatkozik az a tény, hogy a főcelebráns szinte mindig többes szám első személyben imádkozik. A középkori Nyugaton, a magánmisék virágzásának idején, történtek kísérletek eucharisztikus imák egyes szám első személyben való megfogalmazására. Ezek a szövegek mindazonáltal nem igazolhatók a *lex orandi* elv alapján, mivel egy sajátos, a pap szerepéről alkotott, meglehetősen kétes

31 A *commixtio*, az elegyítés rítusa a keleti-szír rítuscsaládon kívül mindegyik hagyományban megvan. Vö. Taft, *The Precommunion Rites*, 381.

32 A *zeon* a bizánci rítus sajátja. A *commixtiót* követően a pap forró vizet ad a kehelyhez. A rítus feltehetően arra az ókori szokásra megy vissza, hogy a bort olykor meleg vízzel elegyítve itták. A bizánci Liturgiában a Szentlélek elevenítő erejét látják ebben a gesztusban, melynek révén az áldozók Krisztus étellel teli testét veszik magukhoz. Bővebben vö. Taft, *The Precommunion Rites*, 441–502.

33 Csak kevés anaforikus szöveg mutat föl anomáliát a címzettet illetően. Néhány gnosztikus imádság és Nazianzoszi Szent Gergely görög anaforája szólítja meg Krisztust. Ezenkívül vannak egyéb anaforák, melyeknek bizonyos részei Krisztushoz, az Istenszülőhöz vagy a teljes Szentháromsághoz intézettek, de az epiklézis mindenesetre az Atyához szól.

34 Giraudó, *In unum corpus*, 424.

fölfogásból születtek, a világegyház egy szűk területén tűntek föl, és hamarosan ki is veszték a liturgikus gyakorlatból. Ezek a formulák nem állták ki az idő próbáját, nyomaikat ma már csak néhány kódexből ismerjük.³⁵

Az előbbi állítással azonban rögtön szembe is lehetne helyezkedni, mondván, hogy az említett középkori vadhajtásokon túl is ismeretes nem egy anaforikus szöveg, amelyeket egyes szám első személyben írtak. Még ha el is tekintünk az apokrif írásokban fennmaradt imáktól, vagy a későbbi interpolációktól, mint amilyen a nyugati-szír liturgiában honos, egyéni jámborságra vagy apologetikus célra visszavezethető *qusapa*,³⁶ akkor is maradnak olyan ősi, máig használatban lévő imák, melyek közül a legismertebb Nazianzosi Szent Gergely anaforája. Ezt az imádságot az alexandriai kopt egyház liturgikus könyvei ünnepi napokra írják elő, bár manapság egyre ritkábban használják. Különlegességét és talányos voltát egyéb sajátosságai mellett annak köszönheti, hogy a teljes szöveg egyes szám első személyben hangzik el. Mégsem tekinthetjük magánimának.³⁷ Az egyes szám első személy használata jóllehet igen ritka az eucharisztikus imákban³⁸, annál elterjedtebb az egyházi irodalom egyéb műfajaiban, elsősorban a keresztségi katekézisekben, a húsvéti homíliákban és a liturgikus himnuszokban. Az

35 Vö. *Missale mixtum*, in PL 85,987–991.

36 A szírül *qusapa*-ként jelölt magánjellegű papi imádságok, jóllehet csak a 13. században kerülnek be a kéziratokba, eredetüket tekintve jóval régebbiek, némelyik története egészen az 5. századig nyúlik vissza. A *qusapa* az apologetikus imák csoportjába tartozik. Ezek mondanivalójának lényege, hogy az áldozatot bemutató pap megvallja saját bűnösségét, és kifejezi méltatlanságát, mely megakadályozná a szent misztériumok szolgálatában, ha az isteni kegyelem nem jönne segítségére. Ez a lelkület minden keresztény lelkiségének része, és kezdetől fogva él az Egyházban. Már Szent Pál is komoly lelkiismeretvizsgálatra szólítja föl a korintusi híveket. Az újdonság, amelyet ezeknek a formuláknak a megjelenése hozott, abban áll, hogy a méltatlanság megvallásának momentuma beépül magába a szertartás menetébe, de explicit csak a celebránsra vonatkoztatva. A bizánci Bazil-anaforában, mint ahogy sok másokban is, idővel megjelenik a celebráns önmagáért mondott megemlékezése. Az apologetikus imák az eucharisztikus lelkiségnek ma inkább idegenül hatnak, és – mivel megtörik az eucharisztikus ima lineáris menetét – beillesztésük nem mondható teljesen szerencsésnek. Mindenesetre a régi korok keresztényeinek Eucharisztia iránt érzett mély tiszteletét és nagyfokú érzékenységét tükrözik vissza, melyek elhalványulása a mai lelkiéletben egyértelműen veszteségként könyvelhető el. Vö. Bryan D. Spinks, „Priesthood and Offering in the kuššapê of the Est-Syrian Anaphoras”, in *Studia Liturgica* 15 (1982/1983), 104–117.

37 A liturgiatudósoknak sok fejtörést okozó imádságot Albert Gerhards vetette alapos vizsgálata alá. Vö. *Die griechische Gregoriusanaphora. Ein Beitrag zur Geschichte des Eucharistischen Hochgebets* (Liturgie-wissenschaftliche Quellen 65), Münster 1984, 156–167.

38 Egy, a Gergely-anaforához hasonló, egyes szám első személyű megfogalmazást tulajdonképpen csupán egyetlen anaforában találjuk meg, a Boszrai Jánosnak tulajdonított imádság száidi kopt változatának *post-sanctus*ában. Kimutatható, hogy ez utóbbi anafora keletkezéstörténetét tekintve összefüggésben áll a Gergely-anaforával. Vö. Gerhards, *Die griechische Gregoriusanaphora*, 165–166.

egy-egy szám első személyben alkalmazott megfogalmazás valójában nemcsak egyfajta stíluseszköz, hanem teológiai funkciója is van. Krisztus az egész emberiségért vált emberré, az egész világot meghalt és támadt föl. Ezt az üdvtörténetet azonban mindenkinek személyesen kell megélnie és hirdetnie. Amikor a hívő az anafora szavait egyes szám első személyben hallja, közvetlenül megérintve érzi magát:

Te alkottál engem, és rám tetted kezedet, hatalmad képét vésted belém. [...]. Magad küldtél nekem prófétákat; miattam, a beteg miatt adtál törvényt segítségül, Magad álltál nekem, törvényszegőnek szolgálatára, hogy meggyógyíts [...], az én természetemet áldottad meg ennenmagadban, miattam töltötted be a törvényt [...], a kereszting magadra vállaltad gondoskodásomat, síróddal megöltöd bűnömöt.³⁹

Talán szükségtelen is minden további érvelés, hiszen elég nyilvánvaló az idézett szövegrészletből, hogy ennek az anafórának az esetében minden privát intenció ki van zárva. Annál is inkább, mert az *anamnézisz*től kezdve az anafora szövege már többes számban hangzik, és már előzőleg is, az egyes számban fogalmazott részekben a nép számos *akklamáció* révén kapcsolódik be az imába.

E liturgiátörténeti ritkaság körüli vizsgálódás után megállapíthatjuk, hogy az eucharisztikus ima – eltekintve az olyan utólagos betoldásoktól, mint az *apologetikus* fohászok – mindig az egész közösség nevében szól Istenhez.

Az imént elmondottak különös élel jutnak kifejeződésre Mopszvesztiai Teodor Eucharisztiairól szóló második homíliájában:

Miután mindnyájan fölálltunk, elcsöndesedve a nagy félelemben, a pap megkezdi az áldozati adomány fölajánlását, és föláldozza a közösség áldozatát. A történetek miatt valóságos félelem szállja meg őt, saját magáért és mindannyiunkért: a mi Urunk elfogadta érettünk a halált, melynek emlékezetét ez az áldozat teljesíti be. Lévéen, hogy a *pap* ebben a pillanatban az *egész egyház nyelve*, e nagyszerű liturgiában – mely az Isten dicsérete – a megfelelő szavakat kell használnia, miközben megvallja, hogy Istent illet minden dicsőség és dicséret.⁴⁰

Itt kell szólnunk röviden az *in persona Christi* fogalom körüli teológiai kérdésről. A nyugati hittudósok a középkortól kezdve azt tanították, hogy a pap a Szentmisen – vagy legalábbis annak bizonyos pontján – *in perso-*

39 Nazianzoszi Szent Gergely anaforája, ld. lejjebb 93-105.

40 Mopszvesztiai Teodor, *Második homília a Liturgiáról* 5, in Raymond Tonneau – R. Robert Devreesse, *Les Homélie catéchétiques de Théodore de Mopsueste*, Città del Vaticano 1949, 540–541.

na Christi, vagyis Krisztus személyében beszél és cselekszik. Ez a teológia az eucharisztikus misztérium meglehetősen statikus szemléletéből fakad, melynek mellesleg nem csekély szerepe volt abban, hogy az eucharisztikus ima egységét Nyugaton teljesen szem elől tévesztették, és a felaprózott olvasat lett uralkodó hosszú századokon át. Cesare Giraudo a következőket állapítja meg a szóban forgó statikus felfogásról.

Tudvalevő, hogy a II. évezred teológiája, a maga statikus módján, mellyel a misztériumot kontemplálta, nem szűnt meg csodálkozni afölött, hogy a pap által a konszekráció pillanatában kiejtett alapítási szavak egészen különleges esetet képviselnek, mégpedig azért, mert, jóllehet azokat egy ember mondja ki, valójában Krisztus szavai, így tehát isteni szavak is. Mármost pontosan a célból, hogy megmagyarázzák ezt az általuk páratlannak tartott esetet, a latin teológusok kifejlesztették a klasszikus *in persona Christi* formulát, elkülönítve a párhuzamos *in persona Ecclesiae* fogalomtól.⁴¹

Az *in persona Christi* fogalma nem középkori találmány. Már a keleti Atyáknál is fellelhető a gondolat, még ha nem is ebben a formában. Éppen Aranyszájú Szent János beszél a papi szolgálatról úgy, mint Krisztus szimbólumának beteljesítéséről.⁴² Jeruzsálemi Hészükhiosz († 451) egészen hasonló módon ír a pap szerepéről⁴³, Antiochiai Szevérosz († 538) pedig kifejezetten él a szóban forgó terminus technicusszal.⁴⁴ A kifejezésnek e módja mögött náluk ugyanakkor még egészen más szándék áll, mint a skolasztikus mesterek esetében. Az ókeresztény egyház teológusai az Eucharisztia-áról beszélve rendszerint több nézőpontból közelítik meg a misztériumot. Fejtegetéseik során gyakran elidőznek a Jézus szájából a titkos vacsorán elhangzó szavak fölött. Amikor az alapítási igékre összpontosítanak, Krisztus Eucharisztiaiban való valóságos jelenlétét hangsúlyozzák. Soha nem tulajdonítanak azonban kizárólagos hatékonyságot a jézusi szavaknak. Az alapítás elbeszélése náluk mindig az epiklézis kérésével együtt nyeri el értelmét, ez utóbbi pedig nem más, mint az Egyház legfőbb kérése az Atyához. Így olyankor is, amikor az *in persona Christi* fogalmához nyúlnak, pontosan kifejtik, mit kell alatta értenünk. Abraham bar Lipeh, 8. századi szír szerző

41 Giraudo, *In unum corpus*, 253.

42 Aranyszájú Szent János, *Homília a Timóteusnak írt második levélhez* 1,2, in PG 62,612.

43 „A papok nem a saját erejükből adják az áldást, hanem mert Krisztust személyesítik meg (*figuram ferunt Christi*)”. Vö. Jeruzsálemi Hészükhiosz, *Kommentár a Levitáké könyvéhez* 2,9, in PG 93,894.

44 Antiochiai Szevérosz: „Krisztus nyelve a pap. Ezért a misztérium pillanatában [vagyis a Szent Liturgián] az eucharisztikus szavakat Krisztus személyében (*in persona Christi*) ejtik ki?”. Vö. Martin Jugie, *De forma eucharistiae. De epiclesibus eucharisticis*, Roma 1943, 101–102.

oktatása még az Atyák teológiáját tükrözi, mely szerint a pap mindig a közösség képviselőjeként lép föl.

Miként a mi Krisztus Urunk, midőn átadta ezeket a misztériumokat, áldást mondott, hálát adott és így szólt: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!”, úgy tesz az Egyház az ő parancsa szerint; kijelöl egy papot, hogy áldást mondjon és hálát adjon Krisztus Urunk hasonlóságában, aki, miközben beszél, a mi Urunk szavait mondja ki. És míg a pap szól és megáldja a kenyeret és a bort, a Szentlélek kegyelme által azok testté és vérré válnak.⁴⁵

A pap mindig az egész Egyház nevében cselekszik, hiszen arra választották ki az Egyház tagjai közül, hogy vezesse a Liturgiát. Krisztus parancsa, mellyel az ő titkos vacsorájának megismétlését elrendelte, nemcsak a papra vonatkozik, hanem az egész Egyházra, aki papot rendel, hogy betölthesse azt, amit az Úr tanítványaira hagyott. Az *in persona Christi* kifejezés egyetlen célja az volt, hogy kidomborítsa, az eucharisztikus ima hatékonysága, noha az egy egyszerű pap ajkáról hangzik föl, nem függ sem tőle, sem más emberi erőttől, hanem egyedül Istentől, aki mindig meghallgatja Egyháza kérését. A pap „csak a szolga szerepét tölti be, aki megszentel és átváltoztat, az Ő maga [az Isten].”⁴⁶ Mindenesetre érdekes, hogy ez a terminus, melynek rendeltetése az lett volna, hogy segítsen eloszlatni minden olyan kételyt az Eucharisztia érvényességével kapcsolatban, melyet esetlegesen a papok méltatlansága támasztana, idővel hordozójává lett egy olyan teológiának, mely a papot elszakította a néptől, és az Egyház más tagjai fölé helyezte.

A középkor nyugati teológusai nem látták tisztán, hogy Jézus titkos vacsorán elmondott szavait nem lehet elszigetelni az eucharisztikus ima többi részétől. Persze nem ismerhették más hagyományok anaforáit, vagy ha igen, akkor is csak egy igen szűk réteget. Ma már tudjuk, hogy olyan is van az anaforák között, melyből hiányzik az *alapítás elbeszélése*. Így a már említett, a káld és malabár egyházban ma is használatos Addáj és Mária anaforája.

A skolasztikusok olyan csodálattal voltak a jézusi szavak iránt, hogy elfeledték, nem ez az egyetlen eset, amikor a pap isteni eredetű igéket vesz ajkára. A különböző egyházak szerkönyvei tele vannak olyan áldó formulákkal, amelyek szerkezete éppúgy kettős tagolást mutat, mint az anaforáké, és magukban foglalnak valamilyen szentírási idézetet is, megadva ezáltal az imában megfogalmazott kérés jogalapját. Gondoljunk csak a bizánci egyház keresztelési szertartásának nagy vízszentelésére. Itt Izaiás próféta szavait veszi ajkára az imádságot előadó, mert azokban a próféta által az Úr

45 In Jugie, *De forma eucharistiae*, 45–46.

46 Aranyszájú Szent János, *Homiliák Máté evangéliumához* 82,5, PG 58,744.

előre meghirdette a bűnbocsánat lehetőségét a víz által.⁴⁷ De említhetjük a házasságkötés szertartásának⁴⁸ vagy a betegek kenetének⁴⁹ imáit is. Az egyház minden áldó és könyörgést megfogalmazó imája alapvetően két részre tagolható, egy Isten tetteiről és az emberi gyöngeségről megemlékező valamástételre, illetve egy kérésből vagy kérésekből álló epikletikus részre. S bár a legtöbb misztérium ünneplésében megtaláljuk az Úr vonatkozó szavait, az Eucharisztia ünneplésében – főként Nyugaton – ezeknek rendkívüli jelentőséget kezdtek tulajdonítani.

Visszatérve az *in persona Christi* problematikájához, megértjük, miért helyesebb a szóban forgó fogalom helyett úgy fogalmazni, hogy, amikor főcelebráns az anaforát imádkozza, kérését „*in persona Ecclesiae* orantis sermone Christi”, vagyis a „Krisztus szavaival fohászkozó Egyház nevében” tárja az Atya elé.

6. Ha a legfontosabb ima, miért nem hallható?

Ha valaki föltenné a kérdést, melyik az egyház legfontosabb imája, sokan bizonyára gondolkodás nélkül rávágnák a feleletet: „Természetesen az Úr imája, a Miatyánk”. A kérdés nyilván mesterkélt, és nem is lehet kielégítő választ találni rá, mindazonáltal nem túlzás kijelenteni, hogy bizonyos értelemben az anaforák fontosabbak az Úr imájánál is, hiszen azok által végzi az Egyház a legszentebb cselekményét, az Eucharisziát. Nem volt az ünneplés része még sem a római egyház confiteor-ja, sem a bizánci egyházak antifonái, sem a koptoknak a tömjénezést kísérő bűnbánati imája, sőt, még a Hiszekegy és a Miatyánk sem, de anafora mindig is létezett, amióta a keresztények Jézus parancsára megtörik a kenyeret. Irodalmi szépségüket és teológiai mélységüket illetően igencsak különbözőek, mint ahogy bizo-

47 „Mert Te mondtad, Urunk: »Mosdjatok meg és tiszták lesztek, őrizzétek el a gonoszszágot lelketekből!« Te ajándékoztad nekünk onnan felülről az újjászületést víz és Lélek által. Jelenj meg, Urunk, ezen a vízen, és add, hogy a benne keresztelkedő megváltozzék, levetkőztesse az ő embert...” Vö. Berki Feriz, ed., *Euchologion*, Budapest 1959, 31.

48 „Szent Istenünk, aki a föld porából teremtetted az embert, és annak oldalbordájából alkottad az asszonyt, és hozzá illesztetted őt hozzá illő segítőtársként, mert úgy tetszett a te Fenségednek, hogy »ne legyen az ember egyedül a földön«, Tenmagad Uralkodónk, most is nyújtsd ki kezedet szent hajlékodból, és illeszd egymáshoz X. szolgádat és Y. szolgálódat...” Vö. Berki, *Euchologion*, 103.

49 Csak egyetlen példa a hosszú szertartásból, amely azért eklatáns, mert Jézust emlékezteti arra a normára, amelyet ő maga szabott az embernek: „Tenmagad, szokott emberszeretetedben, fogadd magadhoz az elkövetett vétkeiért bánkódó szolgálódat is, és nézd el minden vétkezéseit. Mert Te vagy a mi Istenünk, aki megparancsoltad, hogy a bűnbe esőknek hetvenszeresen hétszer bocsáttassanak meg bűnei...”. Vö. Berki, *Euchologion*, 205.

nyára különböztek egymástól azok az írásban ránk nem maradt imák is, amelyeket az előljáró némileg rögtönözve elmondott – Jusztinosz szavaival élve –, „amennyire erejéből telt”. A teológiát hordozó szerkezet sokkal mélyebben él a keresztény gondolkodásban, semmint hogy azt tanítani kellett volna bárkinek is.

Az anafora tehát az egyház legünnepélyesebb imája, hiszen a saját létezését és megújulását ünnepli minden egyes alkalommal, amikor az egyház előljárója szájából felhangzik. Itt azonban meg kell állnunk egy pillanatra. Mert a „felhangzik” ige nem feltétlen állja meg itt a helyét.

A keleti egyházak többségében az anaforának csupán néhány mondata hallható az eucharisztikus ünneplésen. A liturgikus könyvek általában kifejezetten előírják, hogy a főcelebráns „halkan” vagy „alig hallhatóan” mondja ezeket a szavakat.

A római Szentmisében is csupán a II. Vatikáni zsinat által megkívánt liturgikus reform óta hallja minden jelenlévő a kánon szavait. Több, mint ezer évig a latin rítusú templomokban a hívek semmit nem hallottak az eucharisztikus imából, jó eséllyel azt sem tudták, hogy létezik. Vajon miért ez a titokzatoskodás, ha egyszer a legünnepélyesebb imádságról van szó?

Hogy mely okok vezettek az anafora halk recitálásáig, ma sem egészen világos a kutatók számára.⁵⁰ Ez a változás érdekes módon már az első évezred derekán minden egyházban végbement. A konstantini fordulat olyan változásokat vont maga után, melyek következtében a 4. századtól kezdve egyre gyengült az a tudatosság, mellyel a korábbi századok keresztényei összejöttek az Eucharisztia közös ünneplésére. Ennek a liturgikus dekadenciának egyik tünete az anafora csöndes végzése is. Minden valószínűség szerint Szíriában jött elsőként szokásba, hogy a pap az eucharisztikus imát nem fennhangon mondja, hanem halkan recitálja, mintha valami magánima lenne. A kutatók nagyobb része egyetért abban, hogy a háttérben ugyanaz a túlzottnak mondható tisztelet áll, melyért az áldozók számának visszaesése is okolható. Mások vitatják ezt az elméletet, és – legalábbis, ami a bizánci egyházat illeti –, sokkal inkább hétköznapi motivációt sejtene az új gyakorlat gyors térhódítása mögött. Ez pedig nem más, mint az idővel való takarékoskodás, az újabb és újabb elemek betoldása miatt egyre hosszabbra nyúló Liturgián.⁵¹ Megint más liturgiátörténészek inkább

50 A témakörben az egyik legátfogóbb tanulmány Robert Taft, „Was the Eucharistic Anaphora Recited Secretly or Aloud? The Ancient Tradition and What Became of It”, in Roberta R. Ervine, *Worship Traditions in Armenia and the Neighboring Christian East. An International Symposium in Honor of the 40th Anniversary of St Nersess Armenian Seminary*, (AVANT series 3), Crestwood 2006, 15–57.

51 Vö. Casimir Kucharek, *The Byzantine-Slav Liturgy of St. John Chrysostom. Its Origin and Evolution*, Allendale 1971, 560–562.

pogány rítusok reminiszenciájának tartják a „titokzatoskodást”.⁵² Bárhogy is legyen, az anafora halk recitálása olyan korban jött szokásba, amikor a hívők még minden nehézség nélkül megértették annak tartalmát. Szíriában már az 5. században elkezdtek csöndes végzését, mely hamar egész keleten elterjedt. Ezt többek között az a tény is bizonyítja, hogy Jusztiniánusz császár 565-ben kénytelen volt rendeletet kibocsátani a liturgikus újítás ellen⁵³, mely ennek ellenére egyre inkább teret hódított. Jóllehet ez a folyamat Nyugaton valamivel lassabban ment végbe, már a 8. században találkozunk olyan rubrikákkal, melyek előírják a papnak a kánon halk mondását. Az új gyakorlat szükségessége mellett a korabeli liturgiamagyarázók általában ugyanazt az érvet hozzák föl, miszerint nem szabad kitenni a szent szavakat a profanáció veszélyének. Ezért a legjobb, ha az eucharisztikus ima a klérusnak van főntartva. Pozitívan fogalmazva ez annyit jelent, hogy meg kell óvni a híveket az isteni haragtól, mely lesújt mindenkire, akiből hiányzik a kellő tisztelet a szent dolgok iránt.⁵⁴

Bármilyen okból is alakult ki ez a szokás, az, hogy az egész keresztény világban meggyökeresedett, abban feltétlen szerepet játszott az Eucharisztiaiban részesülők számának visszaesése, pontosabban az a tény, hogy az áldozást a jelenlévők már nem tekintették az eucharisztikus ünneplésen való részvétel természetes és magától értetődő velejárójának. Ennek okai pedig ismét a 4. században végbemenő történelmi fordulatokban keresendők.

A konstantini béke utáni tömeges megtérések megváltoztatták a keresztények életét és az egyházon belül megszokott rendet. A hívő közösség, mely a kegyetlen üldözések idején oly sok gyermekét veszítette el, az új körülményeknek köszönhetően egész tömegekkel gyarapodott, akiknek vágya a szent keresztség iránt nem mindig volt őszinte vallási indítékokra alapozva. Prédikációk egész sora mutatja, milyen nehézségekkel kellett megküzdeniük az Atyáknak, miközben fáradoztak, hogy megőrizték az eucharisztikus egységet. Egyrészt ügyelniük kellett arra, nehogy a templomok a piacterekhez és a színházakhoz hasonlóan a népsokaság igényeit kielégítő helyekké váljanak, másrészt igyekeztek, hogy a megtérők gondolkodásmódjában a keresztény istentiszteletről alkotott kép megtisztuljon a pogány kultusz árnyaitól. Ez utóbbi törekvés természetesen nem a részletekre vonatkozik, hiszen jól ismert, milyen ügyesen mentették át, „keresztelték meg” az első keresztény generációk a pogány vallások hasznos

52 Vö. Joseph Andreas Jungmann, *Missarum sollemnia. Eine genetische Erklärung der römischen Messe*, 2, Wien 1962³, 116.

53 Vö. *Novellae* 137,6 in Pierre Batiffol, *Leçons sur la messe*, Paris 1927⁷, 211.

54 Néhány ilyen példát ismertet Stefano Parenti óvatlan laikus keresztényekről, bizonyos szerzetesről és misét imitáló gyerekekről, akiket valamilyen égi jel vagy figyelmeztetés ért, mert fejből ismételték az anafora szavait. Vö. Parenti, *Anafora*, 540–541.

elemeit. Az Atyák számára inkább az jelentett kihívást, hogy kiirtsanak minden olyan elképzelést és berögződést, amely ellentmond a *királyi papság* elvének.⁵⁵ Ezt, a talán elvontnak tűnő gondolatmenetet megvilágosítandó, segítségül hívjuk Aranyszájú Szent Jánost, akinek a Korintusi levélhez írt 18. homíliája tipikus példa a 4. század Atyáinak nagyszerű didaktikájára.

Az Ószövetségben az, aki pap volt, végezte a saját dolgát, aki pedig nem volt az, szintén a sajátját. Így abban az időben a nép nem is részesülhetett abból, amit a papok ettek. Most azonban már nem így áll a dolog, mert mindenkinek ugyanaz a test és ugyanaz az italt adatik. Megfigyelheted ma, mennyi tevékeny rész jut a népnek az imádságban. Hiszen a nép és a papok közös imádságban esedeznek a megvilágosulandókért és a bűnbánókért, mindenki egyetlen közös imádságot formál, mondom, egyetlen imát, mely irgalommal teljes.⁵⁶

Nem elhanyagolható szempont, hogy Aranyszájú Szent János a hívek általános papságának alapjaként magát a Liturgiát tünteti föl, mégpedig az egyetlen közös oltárról való részesedést, és csak ebből vezeti le a hívek felelősségét mint morális követelményt. Nem valamilyen elvont vagy allegorikus értelemben vett papságról van tehát szó, például, ahogy betegeknek szokás mondani, hogy szenvedéseiket följánlva betegágyuk „oltárrá” válik. Az a papság, amiről Aranyszájú Szent János beszél, valóságos liturgikus cselekmény, szent ténykedés.

Bármennyire is igyekeztek azonban az Atyák, azzal, hogy az Egyház mintegy közintézménnyé vált, elkezdődött egy folyamat, melyet buzdítással és tanítással már nem lehetett megállítani. Ez a lassan bekövetkező szemléletváltás nyomon követhető számos dokumentumban. Míg a *Testamentum Domini* szigorú rendről tanúskodik, mely szerint a felajánlás kezdetével a templomajtókat be kellett zárni, és még diakónusokat is rendeltek melléjük, akik ügyeltek arra, nehogy illetéktelen személy bejusson. A 6. századból fennmaradt panaszos hangvételű beszédek és írások arra engednek következtetni, hogy a hívek jó része már azáltal teljesíteni vélte kötelességét, ha meghallgatta az olvasmányokat, ezért a felajánlást meg sem várva sokan elhagyták a templomot.⁵⁷

Mégis, ha szemügyre vesszük a liturgikus életben végbement egyéb változásokat, a hívek részéről tapasztalható érdektelenség nem meglepő.

55 Vö. Josef Gulden, „Liturgische Erneuerung und die Beteiligung des Volkes am Gottesdienst in der Väterpredigt“, *Stimmen der Zeit* 137 (1940), 178.

56 Aranyszájú Szent János, *Homíliák a Korintusiaknak írt második levélhez* 18,3, in PG 61,527.

57 Szerugi Jakab, Homília arról, hogy miként fogadjuk a Szent Misztériumokat, in Hugh Connolly, ed., „*A Homily of Mar Jacob of Serugh on the Reception of the Holy Mysteries*”, *The Downside Review* 27 (1908), 281.

A szóban forgó változások közül a legnagyobb horderejű az a már említett tény, hogy az áldozáshoz járulók száma egyre csökkent. A 4. századig a felajánlás, vagyis az eucharisztikus összejövetelen való részvétel már implikálta az áldozást is. Teljesen magától értetődő volt, hogy mindazok, akik jelen vannak a Liturgián – kivéve esetleg a bűnbánók bizonyos csoportjait –, magukhoz is veszik az Eucharisziát. Ha felidézzük Aranyszájú Szent János idézett szavait – „mindenkinek ugyanaz a test és ugyanaz az ital adatik” –, megértjük, hogy számára éppen a Krisztus testében és vérében való részesedés az, ami a keresztények általános papságának az alapját képezi. Mihelyst azonban a szentáldozás megszűnik központi jelentőségű szempontnak lenni, pontosan a kereszténység egyik legjellemzőbb sajátossága kerül veszélybe, ami olyan aspektus, mely a zsidó áldozatoktól éppúgy megkülönbözteti a keresztény istentiszteletet, mint bármely pogány vallástól. Tudniillik, hogy nem csupán a papság, hanem mindenki részt vesz a szertartásban, mindenki részesül Isten oltáráról.

Tagadhatatlan, hogy bár a 4. század Atyái maguk is diadalként élték meg, hogy az egyház a római birodalomban privilegizált helyzetbe került, mindez számos negatív következményt is maga után vont. A városokban pompás bazilikák épültek, melyek egész tömegeket voltak képesek befogadni, de ezzel egyidejűleg felszívódtak a kisebb, de annál öntudatosabb keresztény közösségek. Az újonnan megkeresztelt népektől persze nem is lehetett volna elvárni egy mélyebben gyökerező szentségi életet tükröző felfogást.

Nem volna helytálló, ha az áldozástól való elmaradás miatt kizárólag a neofita sokaság hanyagságát vagy felületességét okolnánk. Annak gyökereit másutt is kell keresnünk, mégpedig egy alapvetően ősi, és mégis újszerű jelenségben, a hívek lelkében egyre inkább erősödő szent félelem érzésében.⁵⁸ Az első századok keresztényei számára az Eucharisztia elsősorban a Krisztus testében és vérében való részesedést jelentette, az élő Krisztussal való valódi közösséget, mely a halhatatlanság záloga. Az új helyzet nehéz feladat elé állította a 4. század Atyáit, és ezáltal radikális változásokat eredményezett a lelkiség terén is. Meyendorff egyenesen válságról beszél.

A realista és egzisztencialista eucharisztikus teológia pasztorális kihívásokkal szembesült a Konstantin utáni Egyházban, amikor a hatalmas templomokban összegyűlt, nagy létszámú gyülekezetek miatt a világiak áldozása egyre ritkábbá vált. Lehet azzal érvelni, hogy azok a pasztorális megfontolások, melyek ezt a fejlődést előidézték, legalább részben igazolhatók voltak. Az Eucharisztia eszkatologikus értelme visszahúzódást jelent a „világtól”, az elkötelezett keresztények „zárt”

58 Edmund Bishop, „Fear and awe attaching to the Eucharistic Service”, in Hugh Connolly, *The Liturgical Homilies of Narsai*, Cambridge 1909, 92–97.

közösségét feltételezi. Most, hogy az Egyház Konstantin és Jusztinianosz birodalmában egyetlen, egymástól megkülönböztethetetlen társasággá vált, az Eucharisziát meg kellett védeni attól a „tömegtől”, amely megszűnt „Isten népe” lenni.⁵⁹

Az Eucharisztia, mely egykor a megkereszteltek számára volt fenntartva, immár azoktól is el van tiltva, akik nem a kellő tisztelettel közelednek az oltárhoz. Krisztus teste és vére egyszerre „félelmetessé” válik, ahogy már Jeruzsálemi Cirillnél is felbukkan ez a jelző, Aranyszájú Szent Jánostól kezdve pedig egyre általánosabbá válnak az olyan jellegű oktatások, melyek az áldozást megelőző gondos felkészülésre és bőjtire hívják föl az áldozni szándékozók figyelmét.⁶⁰

A 4–5. század Atyái kettős kihívás előtt álltak. Az újonnan megkereszteltek számára, akik között bizony bőven akadtak névleges keresztények, sikerült kialakítaniuk egy kiegyensúlyozott eucharisztikus teológiát, melyet remek didaktikus érzékükkel át is tudtak adni. Egyrészt kényszerítve voltak, hogy megóvják az Eucharisztia méltóságát, jobban, mint az előző időkben, másrészt nem győzik hangsúlyozni az áldozás kiemelkedő jelentőségét. Szent Ambrus, miután az újonnan megkeresztelteknek részletesen elmagyarázza, hogy amiben részesültek, nem közönséges kenyér és bor volt, hanem sokkal különlegesebb és fenségesebb annál, lelkükre köti azt is, hogy a magasztosság nem áll ellentétben a mindennapi szükséggel.

Ha a kenyér mindennapi, miért vennéd magadhoz csak egy év múlva, ahogy a görögök szokták tenni Keleten? Fogadd minden nap azt, ami minden nap hasznodra válik. Élj úgy, hogy méltó légy minden nap magadhoz venni. Aki nem érdemli meg, hogy mindennap magához vegye, nem lesz méltó rá egy év múlva sem.⁶¹

A 4. század teológusai kétségkívül törekedtek arra, hogy egyfajta mélyebb tiszteletet ébresszenek a hívekben az Eucharisztia iránt, mégis úgy, hogy az Eucharisztia megmaradjon mint a „mindennapi kenyér.” A misztériumok profanációja elleni küzdelem bölcsességet és óvatosságot igényelt. A kiegyensúlyozott eucharisztikus lelkiségre szép példát találunk Cassianusnál:

59 John Meyendorff, *A bizánci teológia. Történelmi irányzatok és tantételek*, Budapest 2006, 306.

60 Már itt megemlítendő, hogy mindennek ellenére az Aranyszájú nem hagyja szó nélkül az áldozástól való elmaradást sem, melyről mint „súlyos tévedésről” beszél. Vö. *Homiliák Máté evangéliumához* 32,6, in PG 57,384; *Homiliák az Efezusi levélhez*, 3,5, in PG 62,29–30.

61 Ambrosius, *De Sacramentis*, 5,25, vö. in Schmitz, *De Sacramentis*, 148. Ambrus intéséből nyilvánvaló, hogy az áldozás elmaradása Keleten hamarabb megkezdődött, mint a latin egyházban, s hogy a 4. században az évi egyszeri áldozás bizonyos helyeken már általánosnak számított.

Nem kell nélkülözünk az Úr testében és vérében való részesülést csak azért, mert megvalljuk bűnös voltunkat; ellenkezőleg, inkább azon kell lennünk, hogy minél gyakrabban járuljunk ahhoz, hogy lelkünknek gyógyulására, szellemünknek megtisztulására legyen. Mindazonáltal az elme és a hit olyan alázatával kell oda járulnunk, hogy, miközben magunkat méltatlannak tartjuk az ily nagy kegyelmekben való részesedésre, vágyakozzunk sebeink gyógyszere után. Ellenkező esetben egy évben egyszer sem kellene részesülni az áldozásban, ahogy némely monostorokban szokás, ahol oly nagy tisztelettel szemlélik a mennyei titkok méltóságát, szentségét és érdemszerző erejét, hogy azt gondolják, csak a szentek és makulátlanok részesülhetnek belőle. De hiszen pontosan a részesülés által tesznek bennünket szentté és tisztává. Az ilyenek úgy vélik, hogy ezáltal megmenekülnek a gőgtől, pedig éppen ellenkező sorsra jutnak, mert amikor megáldoznak, méltónak tartják rá magukat. Sokkalta helyesebb, ha alázatos szívvel hisszük és valljuk, hogy soha nem közeledhetnénk méltóan a legszentebb misztériumokhoz, és így vesszük azokat magunkhoz minden nap az Úrtól gyöngeségeink orvossága gyanánt, mint a kevély szív hiú önmeggyőzésétől vezéreltetve azt gondolni, hogy egy év múlva méltók leszünk rá.⁶²

Meg kell megemlítenünk egy másik tényezőt is, mely szintén közrejátszhatott abban, hogy a hívek egyre ritkábban járultak a szentáldozáshoz. Az említett jelenség először azokon a területeken tűnt föl, ahol az arianizmus leginkább megtépázta a keresztény közösséget. Köztudott, hogy az illető egyházakban az igaz hit védelmezői az eredményesebb küzdelem érdekében Krisztus istenségét hangsúlyozták, míg emberségéről inkább hallgattak. Nem nehéz következtetni arra, milyen hatásai voltak az Eucharisziáról szóló tanításra az ilyen jellegű krisztológiának. Amikor Krisztusról az Atya jobbán uralkodó mindenható képe él lelegelevenebben a keresztények tudatában, és Jézus arcában leginkább az eljövendő ítélő bíró vonásait látják, az Eucharisziához sem könnyű többé úgy járulni, mint az Úr asztalához. Az „Élet Kenyere” nem mindennapi táplálék a testnek és a léleknek, hanem *mysterium tremendum*, félelmetes titok, és ugyan ki merne hozzá közelíteni?⁶³

Hosszasan lehetne még elmélkedni, melyek voltak azok a tényezők, amelyek miatt az eucharisztikus ünneplés a keresztények nagy részének szemében megszűnt közös cselekménynek lenni. Az biztos, hogy az eucha-

62 Cassianus, *Collationes* 23,21, in Eugène Pichery, *Conférences*, Sources Chrétiennes 64, Paris 1959, 167–168.

63 Vö. Jungmann, *Missarum sollemnia*, 2, 446–450.

risztikus lelkiségben végbemenő változások kölcsönhatást gyakoroltak egymásra. Ha a hívek nagy része nem vette magához Krisztus testét és véré, ugyan minek is mondta volna rá az eucharisztikus imára az Áment? Minden anaforát egy dicsőítő formula zár, amelyre a hívek ráfelelik az Áment, ezzel mintegy jelezve, hogy amit a főcelebráns előadott, az az ő kérésük is. De ha valaki nem akar vagy nem vehet részt az áldozásban, érzi, hogy ez a nagyszerű imádság már nem az ő nevében hangzik el. S minthogy az első évezred közepére a legtöbb egyházban már csak a klérus számára volt magától értetődő az áldozás, a híveket lassan fölmentették az anafora meghallgatása alól is.

Ahogy a római katolikus egyház fölismerte, hogy aligha képzelhető el egyfajta szentségi megújulás anélkül, hogy a hívő keresztényeknek tudomásuk lenne az eucharisztikus imáról, az ortodox egyházakban is egyre erősebb a törekvés, mely az anaforák hangos végzését tűzi ki célul. Ehhez nyilván szükséges, hogy a misztagógiának újra méltó helyet biztosítsunk az Egyház életében. Ha a patrisztikus kor Atyáihoz mérjük mai tevékenységünket, megmutatkozik, mennyire szegények vagyunk ezen a téren. A kort, amelyben az Atyák éltek, a liturgia aranykorának szokás nevezni. Nem mintha a világ nem támasztott volna velük szemben semmi kihívást, hanem éppen azért, mert bámulatos leleményességgel sikerült azoknak megfelelniük. Nem elvont gondolatmenetekkel próbálták orvosolni a hívek szentségi életét érintő problémákat, hanem kiindulási pontjuk mindig az Egyház lényegét föltáró princípium volt, az Egyház közösségi jellege. Aranyszájú Szent János idején zsúfolásig megteltek a templomok egy-egy ünnepnapon. Ahogy ma, akkor is voltak, akik nem a lelkesedéstől hajtva érkeztek, és azok száma sem volt kevés, akik vonzóbbnak találtak egy-egy színházi előadást, mint a szertartásokat. Az egyházatya azonban nem a „szentmisen való részvétel kötelezettségéről” szónokolt, nem szervezett semmi érdekesítő vagy mulatságos programot a Liturgia utánra, hogy ezáltal „kompenzálta” volna a híveket a szertartásra „szánt” időért. Az istentiszteleteket érintő tevékenységének sem az volt a célja, hogy a hívek jól szórakozzanak, és mindig valami újat és kreatívat lássanak vagy halljanak. Egyszerűen csak annyit akart megértetni a keresztényekkel, hogy együtt imádkozni jó, és nem csupán jó, hanem hatékony is, valami, amiből mindenki erőt meríthet:

Azt mondják: „Imádkozni otthon is tudok, de szentbeszédet és tanítást nem hallgathatok odahaza”. Becsapod magad, ember! Imádkozni ugyan otthon is lehet, de lehetetlen úgy imádkozni, mint a templomban, ahol oly sok atya gyűlik össze, ahol egy emberként kiáltunk az Istenhez. Amikor egymagadban könyörögsz az Uralkodóhoz, nem találsz úgy meghallgatásra, mint amikor testvéreiddel együtt. Hiszen

itt van valami több is, így például egyetértés és összhang, a szeretet köteléke és a papok imái.⁶⁴

„Nagy az összhangzó imádság ereje!”⁶⁵ „Nagy a közösség ereje!”⁶⁶ Aranyszájú Szent János visszatérő gondolata ez. Tömören összefoglalja az anaforák teológiájának lényegét. Amikor az egybegyűlt egyházi közösség mint Krisztus teste kéri az Atyától a Szentlelket, akkor biztos lehet abban, hogy kérése meghallgatásra talál.

A jelen kötetben olvasható eucharisztikus imák egymástól távoli helyeken, különböző korokban és sokféle nyelveken keletkeztek, de mind ennek a meggyőződésnek a kifejeződései. Olvasásuk és tanulmányozásuk nemcsak szellemi és irodalmi élményekkel gazdagítja az olvasót, hanem remélhetőleg ezt a meggyőződést is fölébresztik benne.

7. Az anaforák osztályozása (anaforacsaládok)

Az eucharisztikus imák kezdetben szabadon megfogalmazott szövegek-ként hangzottak el a közösséget vezető előljáró, vagyis a püspök ajkáról. Ezt természetesen nem teljes rögtönzéseként kell értelmezni, hiszen, amint erről szó volt, az imádkozó évszázadok, talán évezredek alatt rögzült struktúrákat követve építette föl imáját, és a Szentírás nyelvén igyekezett megszólalni. Amikor Szmirnai Szent Polikárp a 2. század derekán Rómába utazott, hogy Anikétoz pápával megvitassa a húsvét időpontja körül kialakult bizonytalanságot, a pápa átengedte neki az Eucharisztia vezetését.⁶⁷ Önmagában nem különös az, hogy az egymástól több ezer kilométerre fekvő római és szmirnai egyház hagyománya bizonyos pontokon jelentősen különbözött. Figyelemre méltó ellenben az, hogy ennek ellenére Polikárp minden nehézség és fennakadás nélkül vezette a közösség eucharisztikus összejövételét.⁶⁸ Bár Szmirna püspöke bizonyára nem ugyanolyan imaszöveget mondott, mint amelyet Róma püspökétől megszoktak, imájának lényege ugyanaz volt. Bizonyos szófordulatok, motívumok ugyanis szájról szájra terjedtek ebben az időben.

Érdekes megfigyelni ebből a szempontból az alapítási elbeszéléseket, vagyis az eucharisztikus imának azt a részét, amely Jézus utolsó, titkos va-

64 Aranyszájú Szent János, *A felfoghatatlanról* 3, in Perczel István, ed., *A Felfoghatatlanról és az Egyszülött dicsőségéről. Kilenc beszéd az arianusok ellen*, Budapest 2002, 89.

65 Vö. *A felfoghatatlanról* 3, 91.

66 *Homíliák a Korintusiaknak írt második levélhez*, 18,3, in PG 61,527.

67 Vö. Cesareai Euszebiosz, *Egyháztörténet*, V,24, ford. Baán István, Ókori Keresztény Írók 3, Budapest 2020², 329.

68 Vö. Allan Bouley, *From Freedom to Formula, The Evolution of the Eucharistic Prayer from Oral Improvisation to Written Texts*, Washington, D. C., 1981, 109.

csoráját írja le. Nincsen két egyforma elbeszélés, még maguk az alapítási szavak sem egyformák, és nem egyeznek meg a három szinoptikus evangélista és Szent Pál leírásával sem.⁶⁹ Szó sincs azonban arról, hogy az anaforák megcsonkítanák vagy meghamisítanák a titkos vacsora eseményeinek elbeszélését. Ahogyan az evangéliumok különböző módon őrizték meg és adták tovább ezeket a történéseket, eltérő aspektusokat hangsúlyozva, úgy az alapítási szavakat sem teljesen azonos formában ismételték meg, és az anaforákban sem találunk két egyforma leírást. Ezek az alapítási elbeszélések éppolyan értékes tanúságai Jézus utolsó vacsorájának, mint az Újszövetség szövegei. Gazdagítják ismereteinket vagy teológiai látásunkat, mert más megvilágításba helyezik Jézus szavait és gesztusait. A római kánon elmondja, hogy Jézus, mielőtt hálát adott volna, „szemét az égre emelte, a mindenható Atyához”. Több keleti anafora megemlíti, hogy vizet elegyített a borhoz, sőt, némely formula arról is beszámol, hogy Jézus maga is evett a kenyérből és ivott a kehelyből, mielőtt átadta volna az apostoloknak. Ez utóbbi elem, bár meghökkentő lehet a skolasztika statikus szemléletének, amely Jézus jelenlétét egyedül a testi, szomatikus jelenlétére redukálja az Eucharishtiában, teljesen magától értetődő azonban egyfajta dinamikus látásmód számára. Jézus, mint az utolsó vacsora asztaltársaságának feje, ősei szokásához híven ünnepelte meg a húsvétot. Mi sem természetesebb, hogy neki magának is részesednie kellett az eledelekből. Ezek révén az apostolok és ő maga is részeseivé váltak Isten múltban végbevitt, csodálatos szabadításának. Hiszen egyrészt, ha egykor Isten nem vezeti ki a népet Egyiptomból, akkor ők nem lehettek volna Jeruzsálemben, másrészt a kenyér és a bor már bekapcsolta őket az üdvözítő kereszthalál és a föltámadás közelgő eseményeibe.

Az alapítási elbeszélés példája mutatja, hogyan hagyományozódtak az anaforák egyes elemei a különböző keresztény közösségekben. Ezzel

69 A Titkos vacsora elbeszélését a három szinoptikus evangélistánál találjuk, akiknek elbeszélése különbözik néhány ponton: Mt 26,20–30; Mk 14,17–26; Lk 22,14–39. Szent Pál leírása ezeket is megelőzi: 1Kor 11,23–26. János evangélista Jézus utolsó vacsorájának elbeszélése során nem szól az Eucharisztia alapításáról, részben talán, mert nála a lábmosáson van a hangsúly, részben pedig, mert az ő „teológiai kronológiája” szerint a zsidók húsvétja nem nagycsütörtök estével állt be, hanem éppen nagypéntek estével. Eszerint Jézus pontosan azokban az órákban halt meg a kereszten, amikor a jeruzsálemi templomnál leölték a húsvéti bárányokat (vö. 9, 979). Az ő célja nem az események idejének pontos meghatározásában állt, hanem Jézust mint az igazi pászka-bárányt kívánta az olvasó elé állítani. Vö. Joachim Jeremias, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. von Gerhard Friedrich, V, Stuttgart 1954, 898–899. Jeremias nézete mindenestre vitatott a szentírásstudományban, és sokan éppoly lehetségesnek tartják, hogy a negyedik evangélista nem ismert olyan hagyományt, miszerint Jézus utolsó vacsorája pászkavacsora lett volna. Vö. Rudolf Schnackenburg, *Das Johannesevangelium*, III, Freiburg – Basel – Wien 1979, 38–43.

együtt az előljáró bizonyos szabadságot élvezett, amikor arra került sor, hogy az Atya elé vigye a közösség imáját. Meglehetősen hamar, már a 4. században megkezdődik az a folyamat, amelynek következtében a spontán módon megfogalmazott eucharisztikus imák rögzített formulákká váltak.⁷⁰ Logikus lenne azt gondolni, hogy az idő múlása a liturgia terén sokszínűséget eredményezett. A kutatás mai álláspontja szerint azonban éppen fordítva történt. Az első századokban az egyes egyházak istentisztelete jóval több egyéni sajátosságot mutathatott föl. Ahogy a keresztény világban kiemelkedett néhány nagyobb központ, úgy formálódott a környékbeli egyházak liturgiája ezen centrumok szertartási rendjének a mintájára. A formulák folyamatosan hatást gyakoroltak egymásra. Az egyes egyházak nemcsak bizonyos motívumokat, elemeket vettek át egymástól, hanem olykor egész anaforákat is. Így lehetséges – hogy csak egy példát említsünk a sokból – hogy Szent Bazil anaforáját, ha némileg más szövegvariáns szerint is, ismerik a bizánci rítusú egyházak és a kopt egyház is.

Az anaforák, úgy, ahogy azokat mai formájukban ismerjük, ugyanazokból az elemekből épülnek föl: bevezető párbeszéd, prefáció, Sanctus, post-Sanctus, alapítási elbeszélés, anamnézis, epiklézis, megemlékezések, záró doxológia. Hogy a 4. századot megelőzően, tehát a szövegrögzülés előtti korban ezen elemek közül mennyi szerepelt állandóan minden egyes imában, olyan kérdés, amelyre a szakirodalom ma is a legkülönfélébb válaszokkal szolgál.⁷¹ Amit biztosan állíthatunk, az annyi, hogy a rögzített szövegek négy nagy csoportba oszthatók, a keleti-szír, az antiochiai, az alexandriai és a római imák csoportjába. Nem minden rítuscsalád alakította ki tehát a saját anaforaszerkezetét. Így az örmények antiochiai típusú anaforákat használnak, a latin nyelvű Nyugaton pedig a római mellett élő ambrozián, gall, kelta és mozarab rítusok sokféle formulája egyik vagy másik nagy anaforacsaládra vezethető vissza.

Az is rendkívül változatos, hogy az egyes egyházak hány anaforát ismernek liturgiájukban. Az örmények, bár régi könyveik több anafora szövegét megőrizték, manapság egyetlen anaforát használnak. A római egyház egészen a II. Vatikáni zsinatig egyedül a Római kánont imádkozta, de ennek első része, a prefáció, minden Szentmisében változhat. A bizánci rítusú egyházakban kettő vagy három anafora használatos, a nyugati-szír rítusban pedig mintegy nyolcvan formula ismert.

A besorolás kritériumai a szakirodalom egyes szerzőinél is eltérőek. Van, aki a megemlékezések anaforán belül elfoglalt helyét tartja mérvadónak, van, aki inkább az alapítási elbeszélést tekinti vonatkozási pontnak.

70 Vö. Bouley, *From Freedom to Formula*, 217–253.

71 Vö. Robert F. Taft, „The Anaphora as Eucharistic Prayer”, *Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata* (2012), 263–264.

Bevezetés

Az alábbi táblázat vázlatosan szemlélteti és teszi követhetővé a négy nagy anaforacsald szerkezetét.

Antiochiai anaforák	Alexandriai anaforák	Keleti-szír anaforák	Római kánon
Prefáció	Prefáció	Prefáció	Prefáció (változó)
Sanctus	Megemlékezések	Sanctus	Sanctus
Post-Sanctus	I. Epiklézis / Epikletikus post-Sanctus	Post-Sanctus	Epiklézis az adományok fölött
Alapítási elbeszélés	Alapítási elbeszélés	Megemlékezések	Alapítási elbeszélés
Anamnézis	Anamnézis	Anamnézis	Anamnézis
Epiklézis (az adományok és az áldozók fölött)	Megemlékezések	Epiklézis (az adományok és az áldozók fölött)	Epiklézis az áldozók fölött
Megemlékezések	II. Epiklézis (az adományok és az áldozók fölött)	Záró doxológia	Megemlékezések
Záró doxológia			Záró doxológia

Dobos András

I. ÖSEGYHÁZ

1. Újszövetség

a. Az eucharisztia alapítása

Mt 26,26–28

Miközben ettek, Jézus vette a kenyeret, áldást mondott, megtörte és a tanítványoknak adva mondta: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem.” És vette a kelyhet, hálát adván odaadta nekik, mondván: „Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetség vére (vére), amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.”

Mk 14,22–24

Miközben ettek, vette a kenyeret, áldást mondott, megtörte és odaadta nekik és mondta: „Vegyétek, ez az én testem.” Azután vette a kelyhet, hálát adván odaadta nekik, és ittak belőle mindnyájan. És mondta nekik: „Ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik.”

Lk 22,19–20

Vette a kenyeret, áldást mondott, megtörte és odaadta nekik és mondta: „Ez az én testem, amely értetek adatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!” Ugyanígy, miután megvacsoráztak, mondta: „Ez a kehely az új szövetség az én véremben, amely értetek kiontatik.”

1Kor 11,23–26

Mert én az Úrtól kaptam, amit át is adtam nektek, hogy az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, vette a kenyeret, és hálát adván megtörte és mondta: „Ez az én testem értetek. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” Ugyanígy a kelyhet is, miután megvacsoráztak, mondván: „Ez a kehely az új szövetség az én véremben. Ezt cselekedjétek, valahányszor isszátok, az én emlékezetemre!” Mert valahányszor eszitek e kenyeret, és isszátok e kelyhet, az Úr halálát hirdetitek, amíg el nem jön.

I. Ósegyház

b. Kenyértörés

ApCsel 2,42.46–47

Állhatatosak voltak az apostolok tanításában, a közösségben, a kenyértörésben és az imádságban... Napról napra állhatatosan, egy szívvel ott voltak a Templomban. A kenyértörést házaként végezték, és örömmel és tiszta szívvel részesültek az ételből. Dicsérték Istent, és kedvelte őket az egész nép.

ApCsel 20,7.11

A hét első napján, amikor összegyűltünk, hogy megtörjük a kenyeret, Pál tanította őket... Azután fölment, megtörte a kenyeret, evett, és még sokáig, egészen virradatig beszélt hozzájuk.

ApCsel 27,35

Vette a kenyeret, mindnyájuk előtt hálát adott Istennek, megtörte, és enni kezdett.

1Kor 10,16

Ugye az áldás kelyhe, amelyet megáldunk, Krisztus vérével való közösségünk? Ugye a kenyér, amelyet megtörünk, Krisztus testével való közösségünk?

2. *Didaché, azaz a tizenkét apostol tanítása*¹

Az eddig ismert legrégebbi szövegemlék, amelyből a kezdeti egyház szentségeiről értesülünk. A keresztség és az eucharisztia megtartásának rendjét foglalja össze. Feltehetőleg 150 előtt, de már az apostoli kor lezáródása után keletkezett, Szíriában. Az irat első hat fejezete a két útról szóló erkölcsi tanítást nyújtja: az élet és a halál útjáról, a keresztség szertartásának bevezető részeként. Az eucharisztia taglalása után tisztázza, milyen szerep jut a keresztyén közösségi életben az imádságnak, a böjti fegyelemnek, a prófétáknak és a vándortanítóknak. Látható, hogy az egyház szokásait tekintve határozottan szakít a zsidóság gyakorlatával.

*

IX. 1. Az eucharisziáról² a következőket, így végezzétek: 2. először a kehely fölött:

„Hálát adunk néked, Atyánk,
a te szolgádnak, Dávidnak szent szőlőjéért,
melyet megismertettél velünk szolgál, Jézus által!
Dicsőség néked mindörökké!”

3. A kenyértörésről pedig a következőképpen:

„Hálát adunk néked, Atyánk, az életért és tudásért,
melyet kinyilatkoztattál nekünk a te szolgád, Jézus által!
Dicsőség néked mindörökké!

4. Ahogyan e kenyértörédek³ szét voltak szóródva a hegyeken
és eggyé váltak összegyűjtve, úgy gyűljön össze
egyházad királyságodban a föld határaitól!

1 Vanyó László ford. in *Apostoli atyák*³. Ókori Keresztyén Írók (Budapest, Szent István Társulat, 2018) 1,98–100. 102–103. A fordítás *Die Apostolischen Väter: Griechisch-Deutsche Parallelausgabe auf der Grundlage der Ausgaben von Franz Xaver Funk /Karl Bihlmeyer*, (Mohr, Tübingen) alapján készült. A szöveg legutóbbi kritikai kiadása: Rordorf, Willy – Tuilier, André, *La doctrine des douze apôtres (Didachè)*, Introd., texte, trad. app., ind. Sources Chrétiennes 248. Cerf, Paris 1978.

2 Vitatott kérdés, hogy vajon egy eredetileg asztali ima lett-e eucharisztikus imádsággá, vagy fordítva, egy eredetileg eucharisztikus ima vált asztali imává.

3 Más szövegváltozat szerint csak „kenyér”. A „kenyértörédékek” olvasási mód az egyiptomi egyház liturgikus gyakorlatát tükrözi.

I. Ósegyház

Mert tiéd a hatalom és dicsőség Jézus Krisztus által mindörökké!”

5. Ne egyék és ne igyék az eucharisztiaókból senki más, csak az, aki meg van keresztelve az Úr nevére! Erről mondta ugyanis az Úr: *ne dobjátok a szentet a kutyák elé*⁴.

- X. 1. Miután beteltetek, így adjatok hálát:
2. „*Szent Atyánk*,⁵ hálát adunk néked, *szent nevedért*,⁶ melynek *sátrát* szívünkben *ütötted fel*,⁷ a tudásért és hitért és halhatatlanságért,⁸ melyet kinyilatkoztattál nekünk a te szolgád, Jézus által! Dicsőség néked mindörökké!
3. Mindenható Uralkodónk, ki mindent nevedért teremtettél,⁹ ételt és italt adtál az embereknek, hogy élvezzék, azért, hogy hálát adjanak, nekünk pedig lélek szerinti¹⁰ ételt és italt adtál, és örök életet Szolgád által!
4. Mindenekelőtt azért adunk hálát néked, mert hatalmas vagy!
Dicsőség néked mindörökké!¹¹
5. Emlékezzél meg, Uram,¹² egyházadról, hogy szabadítsd meg őt minden gonosztól, és tedd tökéletessé szeretetedben, és gyűjtsd össze a négy szél irányából¹³ a megszentelt orszáгодba, amit neki készítettél!
6. Jöjjön a kegyelem,¹⁴ és múljon el a világ! Hozsanna Dávid Istenének!¹⁵

4 vö. Mt 7,6

5 Liturgikus megszólítás (vö. Jn 17,11)

6 vö. Zsolt 102,1; 110,9; Lk 1,49; Mt 6,9; Lk 11,2

7 Jelentése: a keresztények Isten lakhelye, temploma. vö. Neh 1,9; Jer 7,12; Barnabás-levél XVI 6–10; Jn 1,14

8 Paradicsomi adományok, melyek jellemezték az ember életét a bűn előtt.

9 vö. Bölcs 1,14; Sir 18,1; 24,8; Jel 4,11; Ef 3,9; Zsid 3,4

10 Vagyis a mulandóval ellentétben szellemi, mennyei.

11 Liturgikus fordulat. vö. *Szent Polükarposz vértanúsága* 14,3 (Ókeresztény írók 7,51)

12 Zsidó imaformula, amely a vég közelségét sejteti.

13 vö. Mt 24,31

14 Eszkatologikus értelmű, de vonatkozhat az áldozásra is.

15 vö. Mt 21,9.15

2. *Didaché, azaz a tízenkét apostol tanítása*

Aki szent, jöjjön, aki nem az, térjen meg!
*Maran athá!*¹⁶ Ámen!”

7. A prófétáknak engedjétek meg, hogy hálát adjanak, amennyiben akarnak.

XIV. 1. *Az Úr napján*¹⁷ összegyűlve törjétek meg a kenyeret, és adjatok hálát, előtte tegyetek bűnvallomást, hogy tiszta legyen áldozatotok. 2. Mindaz, akinek vitás ügye van felebarátjával, addig ne jöjjön közétek, míg ki nem békült, nehogy közönségessé váljon áldozatotok.¹⁸ 3. Az Úr ugyanis erről azt mondta: *Mindenütt és mindenkor tiszta áldozatot mutatnak be nékem, mert nagy király vagyok, mondja az Úr, és nevem csodálatos a nemzetek között.*¹⁹

16 *Urunk, jöjj el!* vagy *Urunk eljön* (arámul). 1Kor 16,22

17 Vasárnap. vö. Jel 1,10; ApCsel 20,7; Antiochiai Ignác, Magn. IX,1; Péter-ev. 9.12; Barnabás-levél XV,9

18 vö. Mt 5,23köv.

19 vö. Mal 1,11–14

I. Ósegyház

3. Jusztinosz filozófus

Jusztinosz, a vértanú filozófus (†165) 155 körül írta Rómában Antoninus Pius császárhoz címzett hitvédő beszédét (*Apológia*). Ebben beszámol a keresztények istentiszteletéről, hogy eloszlassa azokat a gyanúsításokat és rágalmakat, amelyeket a pogányok terjesztettek a zártkörű liturgikus összejövetelekről. Ez a legrégebbi részletesebb leírás az eucharisztikus liturgiáról.

160 körül írta *Párbeszédét a zsidó Trifonnal*, amelyben a keresztények és zsidók között felmerült vitás kérdéseket taglalja, és említést tesz az eucharisziáról is.

*

a. *Apológia* I,65–67²⁰

LXV.1. Mi pedig, miután megtörtént annak lemosdása,²¹ ki elfogadta tanításunkat és hozzánk csatlakozott, odavezetjük őt azokhoz, kiket testvéreknek hívunk, ahol egybegyűlve közösen imádkozunk magunkért, a megvilágosítottért, meg a többiekért, mindenkiért igen buzgón, bárhol is legyenek; hogy miután az igazságot megtanultuk, a helyes életre törekedjünk, tetteinkben a jót kövessük, azon legyünk, hogy parancsait megtartsuk, és az örök üdvösséget elnyerjük. 2. Imáink befejezésekor csókkal köszöntjük egymást. 3. Ezek után a testvérek előljárójához kenyeret és kelyhet visznek vízzel vegyített borral, aki kezébe veszi, dicséretet és dicsőítést mond²² a mindenség Atyjának a Fiú és a Szentlélek neve által, hálát ad neki és áldást mond hosszasan azokért, amiket nekünk adott, hogy ő bennünket ezekre méltatott. Imái és hálaadásának befejezésekképpen az egész nép ráfeleli az „Áment”. 4. Az „Ámen” héber szó, ami annyit jelent: Úgy legyen. Az előljáró hálaadása és az egész nép felelete után az általunk diakónusoknak nevezettek minden jelenlevőnek

20 Vanyó László ford. in *A II. századi görög apologeták*. in Ókeresztény írók (Budapest, Szent István Társulat, 1984) 8, 116-118. A fordítás I.C. Th. Otto, *S. Iustini philosophi et martyris opera, Corpus Apologetarum Christianorum Saeculi Secundi*, Vol. 1 (Ienae, MDCCCXLVII) szövege alapján történt. Legújabb kritikai kiadása: *Justin: Apologie pour les chrétiens*. Charles Munier ed. (Sources Chrésiennes, 507.) Cerf, Paris, 2006.

21 „Lemosdás” alatt a keresztséget érti.

22 A hálaadó ima követi az étkezéssel kapcsolatos imák (*berakoth*) zsidó hagyományát.

3. *Jusztinosz filozófus*

osztanak a hálaadás kenyereből és a vízzel elegyített borból, visznek belőle a távollevőknek is.

LXVI. 1. Ezt a táplálékot mi eucharisztianak²³ nevezük, senki kívülálló nem részesedhet belőle, csak aki igaznak fogadja el a tőlünk kapott tanítást, és lemosdott a bűnök bocsánatára az újjászületés fürdőjében, és úgy él, ahogyan azt Krisztus meghagyta. 2. ezeket mi nem úgy vesszük, mint közösleges kenyeret vagy közösleges italt, hanem mint a megtestesült Jézus Krisztus, Megváltónk az Isten Igéje által a mi üdvösségünkért felvett testet és vért, az ő hálaadó imájával megáldott táplálékot, amiből vérünk és testünk az átváltozás értelmében táplálkozik, és azt tanultuk, hogy a megtestesült Jézusnak teste és vére ez. 3. Az apostolok is emlékirataikban, melyeket evangéliumoknak nevezünk, úgy hagyományozták, ahogyan azt ők parancsként kapták, hogy Jézus fogta a kenyeret, hálát adott és így szólt: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Ez az én testem.” Ugyanúgy fogta a kelyhet is, hálát adott és így szólt: „Ez az én vérem”.²⁴ És csupán csak nekik hagyta meg. 4. Bár a hitvány démonok is utánózták, amikor Mitrász misztériumaiban, a beavatási szertartásban kenyeret és egy kehely vizet tesznek le bizonyos szavak elmondása közben, mint ezt ti is tudjátok vagy megtudhatjátok.²⁵

LXVII.1. Mi pedig a továbbiakban erre mindig kölcsönösen emlékezünk, és kik benne részesülünk, minden nélkülözőnek segítségére vagyunk, és mindörökre közösségben maradunk egymással. 2. Mindenért, amit csak magunkhoz veszünk, áldjuk a mindenség Alkotóját, Fia, Jézus Krisztus és a Szentlélek által. 3. És a Napról elnevezett napon²⁶ mindannyian, városokban és falvakban egyaránt összejövetelt tartunk, ahol felolvassuk az apostolok emlékiratait és a próféták írásait, amennyire azt az idő engedi. 4. A felolvasó elhallgatása után az előljáró beszédében int és buzdít, hogy ezeket a szép dolgokat tetteinkkel utánózzuk. 5. Majd mindannyian felállunk, közösen imát mondunk, imánk befejezésekor kenyeret, bort és vizet hoznak oda, s az előljáró – amennyire az erejéből telik – imát és hálaadást mond, és a nép ráfeleli az „Ámen”-t. Ezután történik azoknak

23 Az „eucharisztia” itt tágabb értelemben veendő, jelenti a keresztyének közösségi istentiszteletének egészét, nem csupán valamilyen elszigetelt cselekményt.

24 Azt, hogy ezt a kenyeret Jézus csak apostolainak adta, Jusztinosz csak az evangéliumokból következtethette ki (vö. Lk 22,19köv.; Mt 26,18).

25 Erről nincs részletesebb ismeretünk.

26 Azért jelöli meg így a vasárnapot, mert apológiáját pogányokhoz intézi.

I. Ósegyház

továbbítása és szétosztása, amelyek felett hálaadást mondott, a távollevőknek is küldenek belőle a diakónusok által. 6. A jómódúak, és aki akar, ki-ki szándékának megfelelően adakozik, azt, amit jónak lát; az összegyűjtött adományokat az előljáró elteszi, s belőle gondoskodik az árvákról és az özvegyekről, azokról, akik betegség vagy más oknál fogva segítséget szenvednek, továbbá a bebörtönözöttekről, az átutazó idegenekről; egyszóval mindenkin segít, aki arra rászorul. 7. Azért a Nap napján tartjuk összejöveteleinket, mert ez az az első nap, melyben az Isten a sötétség és az anyag megváltoztatásával alkotta a világot, és Jézus Krisztus, a mi Megváltónk ezen a napon támadt fel a halottak közül, mert a Szaturnusz napja előtti napon feszítették keresztre, és a Szaturnusz napja utáni napon, vagyis a Nap napján jelent meg apostolainak és tanítványainak, és tanította őket ezekre, melyeket most elétek tárunk, hogy megfontoljátok.

b. Párbeszéd a zsidó Trifónnal 41,1–3; 117,1–3²⁷

XLI. 1. A lisztlámg áldozat is, férfiak – folytattam tovább –, ami a leprától megtisztultaknak volt előírva – az eucharisztia kenyérének előképe, amit a mi Urunk, Jézus Krisztus szenvedésének emlékére cselekednünk parancsolt, amit ő a lelküket mindenféle gonoszságtól megtisztító emberekért elszenvedett, de benne hálát adunk Istennek is, hogy a világot és mindazt, ami benne van, megteremtette az emberért, továbbá azért is (hálát adunk benne), hogy a rosszból, amiben éltünk, kimentett bennünket, a fejedelmeket és a hatalmasságokat végérvényesen bilincsbe verte, az ő akarata szerinti szenvedése által. 2. Azokról az áldozatokról pedig, amelyeket ti ajánlotok fel neki, mint már említettem, Malakiás által – ki egyike a tizenkét prófétának – Isten ezeket mondta: *Akaratom nincs meg bennetek, mondja az Úr, áldozataitokat nem fogadom el kezeitekből, mert napkelettől napnyugtáig nevemet megdicsőítették a nemzetek között, és mindenütt tömjént áldoznak nevemnek, tiszta áldozatot, mivelhogy nagy a nevem a nemzetek között – mondja az Úr –, míg ti megszentelénítitek azt.*²⁸ 3. Az

27 Ladocsi Gáspár ford. in *A II. századi görög apologéták*. in Ókeresztény írók (Budapest, Szent István Társulat, 1984) 8, 182–183; 281. A fordítás D.R.Bueno, *Padres Apologistas Griegos (s. II)*, Biblioteca de Autores Cristianos 116, Madrid, MCMLIV szövege alapján történt. Kritikai kiadása mindeddig várat magára.

28 vö. Mal 1,10.12

3. Jusztinosz filozófus

áldozatokról, melyeket a nemzetek között mindenütt bemutatnak neki, vagyis az eucharisztia kenyeréről és az eucharisztia kelyhéről hasonlóképpen már előzőleg beszélt, amikor mondta, mi megdicsőítjük a nevét, ti pedig megszenteltelítitek.

CXVII. 1. Minden az ő nevében felajánlott áldozatról, melynek végzését Jézus, a Felkent hagyta meg, azaz a kenyér és a kehely hálaadása,²⁹ melyet a keresztények a föld minden pontján végeznek, arról Isten előzetesen tanúsította, hogy kedves lesz előtte. A ti és papjaitok áldozatait ellenben elutasítja, amikor így szól: *Nem fogadom el kezetekből áldozataitokat, mert napkelettől napnyugatig megdicsőítik az én nevemet – mondja – a pogányok között, ti viszont megszenteltelítitek.*³⁰ 2. Ti pedig mindmáig vitatkozva azt állítjátok, hogy Jeruzsálemben és az akkor ott lakó, izraelitáknak nevezettektől nem fogad el áldozatot az Isten, de az abból a nemzetségből származó, szórványban élők által elfogadja Isten az imákat, és az ő áldozatukat nevezi imádságnak. Én is azt mondom, hogy Isten előtt csak azok az imák és hálaadások a tökéletes és kedves áldozatok, melyeket az arra méltók ajánlanak fel. 3. Csak ezek azok, melyeknek végzését a keresztények kapták meg, a nedves és száraz táplálékuk emlékezetére, és benne megemlékeznek arról a szenvedésről is, melyet elviselt értük Isten Fia.

29 eucharisztia

30 vö. Mal 1,10–12

4. Apokrif Apostolok Cselekedetei

a. János Cselekedetei (85, 86, 109, 110)³¹

Valószínűleg a 3. században Kisázsziában keletkezett, doke-
tista eszméket tükröző munka. Euszebiosz Egyháztörténete
(III,25,6) heterodox műként említi.

*

85. E szavakkal János hálát adott, vette a kenyeret, bevitte a
sírboltba, hogy megtörje, és ezt mondta:

„Dicsőítjük a te nevedet, mely megtérített bennünket
a tévelygésből és a könnyörtelen megcsalattatásból.

Dicsőítünk téged, aki megmutattad
a mi szemünknek azt, amit látunk.

Bizonyágot teszünk jószágodról,
mely sokféle módon megjelent.

Dicsérjük a te szent nevedet, Urunk,
amely meggyőzte azokat, akik általad meggyőzettek.

Hálát adunk neked, Úr Jézus Krisztus,
hogy mi meggyőződünk arról,...

ami változhatatlan.

Hálát mondunk neked, aki arra vágyódtál,

hogy emberi természetünk üdvösséget nyerjen.

Hálát adunk neked azért a rendíthetetlen hitért,
amelyet adtál nekünk,

hogy Te egyedüli Isten vagy,

most és mindörökké.

Hálát adunk neked mi, a te szolgálid,

mert nem ok nélkül gyűltünk egybe

és gyűjtettünk össze, óh, Te Szent!”

86. Így imádkozva és dicsőítve kiment a sírboltból, miután a
testvéreket mind az Úr eucharisziájában részesítette.

109. Aztán kenyeret kérve hálát adott, és így szólt:

„Kinek mondjunk dicséretet,

31 A fordítás E. Junod – J. D. Kaestli, *Acta Jobannis* (Corpus Christianorum – Series Apocryphorum I.) Turnhout-Brepols 1983 kritikai szövegkiadása alapján készült. Bolyki János ford. Magyar szövege: Dörömbözi János (szerk.), *Apostolok csodás cselekedetei*, Telosz Kiadó, Budapest 1996, 36 és 38.

4. Apokrif Apostolok Cselekedetei

kinek mutassunk be áldozatot,
vagy kinek adjunk hálaadást,
amikor megtörjük ezt a kenyeret,
ha nem egyedül neked, óh, Jézus?
Dicsőítjük a te 'Atya'-nevedet, amely általad mondatott ki,
dicsérjük a te 'Fiú'-nevedet, amely általad mondatott ki,
dicsőítjük a te bejöveteledet az ajtón,³²
dicsőítjük feltámadásodat, amelyet megmutattál nekünk,³³
dicsőítjük a te utadat,³⁴
dicsőítjük magodat,³⁵ az igét,³⁶
a kegyelmet, a hitet, a sót,³⁷
kimondhatatlan gyöngyödet,³⁸ kincstáradat,³⁹
ekédet,⁴⁰ hálódát,⁴¹ nagyságodat,
diadémodat, hogy értünk mondattál Ember Fiának,
az igazságot, a nyugalmat, az ismeretet,
a hatalmat, a parancsolatot, a tudást,
a bizalmat, a szabadságot, a hozzád menekülést.
Mert Te vagy, Uram, a halhatatlanság gyökere,
a romolhatatlanság forrása és a világekorszakok⁴² trónusa,
aki értünk nevezettél mindezekben a neveken
azért, hogy ha ezeken téged hívunk,
megismerhessük nagyságodat,
ami jelenleg számunkra nem látható,
egyedül a tiszták számára,
akik a te egyedüli embered mintájára formálódnak.”

110. És akkor megtörte a kenyeret, és nekünk adta, külön-külön imádkozva minden egyes testvérért, hogy méltó legyen az Úr kegyelmére és a legszentségesebb eucharisztiaira. Ő pedig hasonlóképpen megízlelte a kenyeret, és ezt mondta: „Legyek én is veletek együtt részes ebben” és „Békesség nektek, szeret-teim!”.

32 vö. Jn 10,9

33 vö. Jn 11,25

34 vö. Jn 14,6

35 vö. Mk 4,26köv.

36 vö. Jn 1,1

37 vö. Mt 5,13

38 vö. Mt 13,46

39 vö. Mt 13,44

40 vö. Lk 9,62

41 vö. Mt 13,47

42 A korszakok (aiónok) az üdvtörténet nagyobb szakaszai, egyúttal megszemélyesített spirituális valóságok.

b. Tamás apostol cselekedetei (27, 49, 50, 133, 158)⁴³

A 3. században Edesszában született szír nyelvű szöveg legtekintélyesebb része görög nyelven maradt fenn. A mű szemléletmódja szigorú, szélsőséges aszketizmust hirdet. A Tamás apostol indiai térítését leíró „regényben” a keresztény eszmék mandeus, gnóosztikus és manicheus elemekkel olvadnak össze.

*

27. Az apostol felállt, és bélyeget tett rájuk⁴⁴...Amikor pedig megvirradt és beköszöntött a reggel, az apostol kenyeret törve Krisztus eucharisziájának részeseivé tette őket.

49. Az apostol pedig megparancsolta diakónusának, hogy tegyen oda egy asztalt. Odatettek egy padot, amelyet ott találtak, finom vásznat terített rá, ráhelyezte az eucharisztia kenyerét, s odaállt mellé, és így szólt:

„Jézus, aki arra méltattál minket,
hogy szent tested és véred eucharisziájában részesüljünk,
íme, ide merünk járulni a te eucharisziádhoz,
s szólítani merjük szent neved –
jöjj és legyél velünk egy közösségben!”

50. És az apostol beszélni kezdett:

„Jöjj, tökéletes könyörület;
jöjj, a férfival való közösség;
jöjj, aki ismered a kiválasztott misztériumát;
jöjj, a nemes bajnok minden küzdelmének részese;
jöjj, nyugalom, amely feltárja a teljes nagyság nagyszerűségét;
jöjj, aki feltárod, ami rejtve van, nyilvánvalóvá teszed, ami titkos;
szent galamb, az iker fiókák világra hozója;
jöjj, titkos anya;
jöjj, aki fényes vagy tetteidben, és örömet meg megpihenést adsz azoknak, akik hozzád kötődnek;

43 A fordítás a R.A. Lipsius – M. Bonnet, *Acta Apostolorum Apocrypha*. II, 2 (1903) 99–288; Lipsiae 1891 = Hildesheim – New York 1972. kötetben szereplő teljesebb görög változathoz készült. Kapitánffy István és Pesthy Monika ford. Magyar szövege: Dörömbözi János (szerk.), *Apostolok csodás cselekedetei*, Telosz Kiadó, Budapest 1996, 139–140, 150, 183, 194.

44 A keresztelezésről van szó.

4. Apokrif Apostolok Cselekedetei

jöjj, s légy velünk ezen az eucharisztían, melyet nevedben végzünk,

és a szeretetlakomán, amelyre hívásodra egybegyűltünk.”

Ezt mondta, majd rákarcolta a kenyérre a kereszt jelét, megtörte és hozzáfogott szétosztásához. Először az asszonynak adott belőle, mondván. „Legyen neked ez a bűnök és örök vétkek bocsánatára!” Az asszony után adott mind a többieknek is, akik megkapták a bélyeget.

133. Miután megkeresztelkedtek és felöltöztek, az apostol kenyeret tett az asztalra, megáldotta, és így szólt:

„Élet kenyere, aki ezt eszi, romolhatatlan marad.

Kenyér, amely jóllakatja a lelketeket,
akik a tőle származó boldogságra éhesek.

Te vagy az, aki arra méltattál minket,
hogy megkapjuk az ajándékot,
hogy a bűnök bocsánata legyél számunkra,
és akik esznek téged, halhatatlanok legyenek.

Szólítunk téged, az anya neve,⁴⁵

kimondhatatlan misztérium,
és rejtett hatalmak fejedelme.

Szólítunk téged a te neveddel, Jézus.”

Majd így szólt:

„Jöjjön el az áldás hatalma,
és szilárduljon meg benne a kenyér,
hogy minden lélek, aki benne részesedik,
megtisztuljon a bűnöktől.”

Megtörte és odaadta Sziphórnak, a feleségének meg a leányának.

158. Amikor kijöttek a vízből, fogta a kenyeret és a kelyhet, megáldotta és így szólt: „Szent testedet esszük,

mely értünk keresztre feszítettett,
és véredet isszuk, mely értünk ontatott ki
a mi üdvösségünkre.

Legyen tehát tested üdvösségünkre,
véred pedig a bűnök bocsánatára.⁴⁶

Az epéért cserébe, melyet érünk ittál,⁴⁷
vétessék el tőlünk a Sátán epéje.

45 Feltehetőleg itt a Szentlelket jelenti, mivel a sémi nyelvekben a Lélek (azaz a szellem) nőnemű (*ruah*).

46 vö. Mt 26,28

47 vö. Mt 27,34

I. Ósegyház

Az ecetért cserébe, melyet értünk ittál,⁴⁸
erősödjék meg a mi gyengeségünk.
A köpésért cserébe, melyet értünk kaptál,⁴⁹
kapjuk meg jószágod harmatát,
és a nádért, mellyel miattunk vertek téged,⁵⁰
kapjuk meg a tökéletes lakhelyet;
amiért pedig töviskoszorút vettél magadra miattunk,⁵¹
hadd kössünk fejünkre hervadhatatlan koszorút,
mi, akik szeretünk téged.
A lepelért, melybe belecsavartak téged,⁵²
övezzen minket legyőzhetetlen erőd.
Az új sírhelyért és a temetésért⁵³ pedig
kapjuk meg a lélek és a test megújulását.
Amiért feltámadtál és új életre keltél,
hadd éljünk új életre kelve,
és hadd álljunk előtted az igazságos ítéletkor.”

Azzal megtörte az eucharisziát, adott⁵⁴ Vazanésznek, Ter-
tíának, Mnészarának, Sziphór feleségének és leányának, és így
szólt: „Legyen ez az eucharisztia a ti üdvösségetekre, örömötök-
re és lelketek egészségére.”

Mire ők rámondták: „Ámen”. És hang hallatszott, mely így
szólt: „Ámen. Ne féljete, csak higgyetek.”⁵⁵

48 vö. Mt 27,48

49 vö. Mt 26,27

50 vö. Mt 27,30

51 vö. Mt 27,29

52 vö. Mt 27,59

53 vö. Mt 27,60

54 vö. Mt 26,26

55 vö. Mk 5,36köv.

5. Apostoli hagyomány

A *Traditio apostolicá*t Rómában, Hippolütosz iskolájának szellemi körében, régebbi hagyomány felhasználásával szerkesztette két szerző, akik közül az egyik mintegy 215-ig, a másik 235-ig működött. A 4. fejezet tartalmazza az eucharisztikus imádság egy ősi formáját. A mű görög eredeti szövege elveszett, első sorban latin fordításban maradt ránk.⁵⁶

*

IV. A felajánlás

Amikor püspökké szentelték, mindnyájan üdvözölkék és adjának neki békecsókot, mert méltó lett. A diakónusok nyújtsák neki a felajánlott (adományt), ő pedig az összes presbiterekkel együtt kezét (az adományra) téve e szavakkal adjon hálát:

„Az Úr legyen veletek.”

Mindnyájan mondják:

„És a te lelkeddel.”

„Emeljük fel szívünket.”

„Fölemeltük az Úrhoz.”

„Adjunk hálát az Úrnak.”

„Méltó és igazságos.”

Akkor így folytassa:

„Hálát adunk neked, Istenünk,
szeretett fiad, Jézus Krisztus által,
akit ezekben az utolsó időkben küldtél nekünk
mint Szabadítót, Megváltót és akaratod hírnökét,⁵⁷
aki a te elválaszthatatlan Igéd,
aki által mindent teremtettél,
akiben kedved telt, akit leküldtél az égből a Szűz méhébe,
és fogantatott, megtestesült és fiadként nyilatkozott meg,
született a Szentlélektől és a Szűztől.
Hogy teljesítse akaratodat
és szent népet szerezzen neked,

56 A fordítás *Hippolyte de Rome: La Tradition Apostolique d'après les anciennes versions*. Intr., trad. et notes par Bernard Botte, O.S.B. (Sources Chrétiennes 11bis) Cerf, Paris 1968² 46–53. alapján készült. Magyarul: Erdő Péter, *Az ókori egyházjegyelem emlékei*. Ókori Keresztény Írók (Budapest, Szent István Társulat, 2018) 2,133–134.

57 vö. Iz 9,5 LXX: „a nagy Tanács anyala”

I. Ósegyház

kitárta karját a szenvedésben,
hogy megszabadítsa a szenvedéstől
azokat, akik benned bíznak.
Mikor önként átadta magát a szenvedésre,
hogy a halált elpusztítsa és az ördög láncait széttépje,
eltiporja a poklot, megvilágosítsa az igazakat,
megerősítse a végrendeletet és tanúsítsa a föltámadást,
vette a kenyeret, hálát adott neked és ezt mondta:
*Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely értetek megtöretik.*⁵⁸
Ugyanígy vette a kelyhet is, mondván:
Ez az én vérem, mely értetek kiontatik.
*Mikor ezt tesszitek, tegyétek az én emlékezetemre.*⁵⁹
Megemlékezzvén tehát haláláról és feltámadásáról,
felajánljuk neked a kenyeret és a kelyhet,
és hálát adunk, hogy méltónak találtál minket,
hogy színed előtt álljunk, és szolgáljunk néked.
Kérünk küldd le Szentlelkedet
a szent egyház felajánlott (adományára),⁶⁰
adj egészséget mindazoknak, akik részesülnek benne.
Engedd, hogy elteljenek a Szentlélekkel
és megerősödjenek az igazság hitében,
hogy dicsérjünk és dicsóítsunk téged
Fiad, Jézus Krisztus által,
aki által tiéd a tisztelet és a dicsőség,
Atya és Fiú, a Szentlélekkel együtt,⁶¹
most és mindörökkön örökké. Ámen.”

58 vö. Mt 26,26

59 vö. Lk 22,19; 1Kor 11,24–25

60 A legrégebbi és legegyszerűbb epiklézis.

61 Más szövegváltozat hozzáteszi: „a szent egyházban”.

6. *Apostoli Konstitúciók* (VIII,12,4–51)

Az *Apostoli Konstitúciók* címet viselő, különféle dokumentumokból összeállított gyűjtemény Szíriában vagy Konstantinápolyban keletkezett 380 körül. Szerzője ariánus nézeteket is vallhatott, ezért a 692-es Trullósi Zsinat (Quinisextum) 2. kánonja az írást heterodoxnak bélyegezte. Ez a hatás azonban nem érződik a liturgikus szövegeken.

Görög eredeti szövege fennmaradt. „Minta”-anaforának tűnik, idealizált formája valószínűleg nem tükrözi a gyakorlatot.⁶²

*

Én, Jakab, Zebedeus fiának, Jánosnak testvére mondom...

4. Amikor tehát a főpap a papokkal együtt magában imádkozik, és világos ruhába⁶³ öltözik, és az oltár előtt áll, a kereszt győzelmijelét a homlokánál kézben tartva mondja:

„A mindenható Isten kegyelme,
és a mi Urunk, Jézus Krisztus szeretete
és a Szent Lélek közössége legyen mindnyájatokkal,⁶⁴

mindenki egyhangúlag mondja, hogy

„a te Lelkeddel”.

És a főpap: „Fel az értelemmel (lélekkel)!”,
és mindnyájan:

„Figyelünk az Úrra.”

És a főpap:

„Adjunk hálát az Úrnak”,

és mindnyájan:

„Méltó és igaz(ságos).”

A főpap pedig mondja:

„Valóban méltó és igazságos
mindenekelőtt téged magasztalni,
a valóban létező Istent,
aki a teremtményeket megelőzőleg létezel,

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

PREFÁCIÓ

62 Baán István fordítása Marcel Metzger kritikai kiadása alapján történt (*Les Constitutions Apostoliques*, Sources Chrétiennes 336. Cerf, Paris 1985,178–205).

63 vö. Jak 2,2

64 2Kor 13,13

I. Ósegyház

*akitől nevét kapja minden atyaság mennyben és földön,*⁶⁵
az egyedül születetlent, kezdet nélkülit,
aki fölött nincs sem uralkodás, sem uralom,
aki tökéletes, minden jónak adományozója,
aki minden oknál és keletkezésnél feljebbvaló,
aki mindig és mindenben ugyanaz marad,
akitől mint forrásból minden⁶⁶ a létbe jött.
Te vagy ugyanis a kezdet nélküli ismeret,
az örökkévaló látás, a születetlen hallás,
a nem-tanított bölcsesség,
a természet szerint az első és az egyetlen létező,
aki minden számnál nagyobb vagy.
Aki a mindenséget a nemlétből a létbe vezetted⁶⁷
egyszülött Fiad által.
Őt minden korszakok előtt szülted akarattal,
erővel és jósággal közvetlenül,
az egyszülött Fiút, Igét, Istent,⁶⁸ élő bölcsességet,
*az egész teremtés elsőszülöttét,*⁶⁹ *a nagy szövetséged angyalát,*⁷⁰
főpapodat, minden értelmi és érzéki természet királyát és urát,
*aki mindenekeket megelőz, általa van a mindenség.*⁷¹
Te, örök Isten, általa alkottad a mindenséget,
és általa méltatod a megfelelő gondoskodásra a mindenséget,
mert általa ajándékoztad a létet,
általa adományoztad a jó létet is.
Egyszülött Fiad Istene és Atyja,
aki általa mindenek előtt alkottad az igazság Lelkét,⁷²
az Egyszülött tolmácsát és szolgáját,
utána pedig a kerubokat és a szeráfokat,
aiónokat és seregeket, erőket és *hatalmakat,*
*fejedelemségeket és trónusokat,*⁷³ arkangyalokat és angyalokat,
és mindezek után általa teremtetted
ezt a látható világot és mindent, ami benne van.

65 Ef 3,15

66 vö. 1Kor 8,6

67 vö. Róm 4,17

68 vö. Jn 1,1.18

69 Kol 1,15

70 Iz 9,5

71 Kol 1,17; 1Kor 8,6

72 Jn 14,17

73 Kol 1,16

6. Apostoli Konstitúciók

Mert Te *terítetted ki mint boltozatot az eget,*⁷⁴
és *kifeszítetted mint sátorponyvát,*⁷⁵
és pusztá óhajoddal *a földet a semmire alapítottad,*⁷⁶
aki felszögezted az égboltot, és éjjelt meg nappalt rendtél,
aki *előbozttad a fényt a tárbázaiból,*⁷⁷
és amikor visszahúzódik, a sötétséget vezetted be,
hogy megpihenjenek a világban mozgó élőlények;
aki a napot arra rendelted, hogy *uralkodjék nappal az égen,*
és a holdat, hogy *uralkodjék az éjszakán,*⁷⁸
a csillagok seregét helyezted az égre, hogy dicsérje nagyvultodat.
Aki vizet teremtetted ivásra és megtisztulásra,
éltető levegőt be- és kilégzésre, és hangadásra,
amikor a nyelv felkavarja a levegőt, és segíti a hallást,
hogy megértse a hozzá jutó beszédet.
Aki tüzet teremtetted a sötétség enyhítésére,
hogy segítsen szükségünkben,
felmelegítsen és megvilágítson bennünket.
A nagy tengert elválasztottad a szárazföldtől,
amazt hajózhatóvá tetted, emezt pedig lábunkkal járhatóvá;
az egyiket *kicsiny és nagy élőlényekkel*⁷⁹ töltötted be,
a másikat pedig szelíd és vadállatokkal;
különféle növényekkel koszorúztad, füvekkel ékesítetted,
virágokkal díszítetted, és magvakkal gazdagítottad.
Aki megalkottad a mélységet, és nagy medencébe helyezted,⁸⁰
amikor sós vizek tömege áradt,
finom homokból készült *kapukkal zártad el;*⁸¹
aki szelekkel hol hegymagasságúvá tornyosítod,
hol sík víztükörré csillapítod,
hol viharral bőszítod, hol meg annyira lecsendesítod,
hogy könnyen siklanak rajta hajóikkal a tengerészek.
Aki folyókkal övezted a Krisztus által létrejött világot,
és patakokkal árasztottad el,
örökké csörgedező forrásokkal áztattad,
hegyekkel körbevéve a föld igen szilárd, nem ingó alapjává tetted.

74 Iz 40,22

75 Zsolt 103,2

76 Jób 26,7

77 Jer 10,13; vö. Zsolt 134,7

78 Ter 1,16; vö. Zsolt 135,8–9

79 Zsolt 103,25

80 vö. Zsolt 64,8

81 vö. Jób 38,8

I. Ósegyház

Benépesítetted világotat,
jó illatú növényekkel és gyógyfüvekkel ékesítetted,
rengeteg különböző élőlénnel,
erős és gyengébb, ehető és ürge, szelíd és vad állatokkal,
sziszegő csúszómászókkal, tarka szárnyasok lármájával,
évek körforgásával, hónapok és napok számával,
évszakok változó sorával, esőt permetező felhők járásával,
hogy gyümölcs teremjen és táplálja az állatokat,
lány szellők⁸² fújdogálásával,
hogy parancsodra sokasodjanak a fák és a növények.
És nem csak a világot teremtetted meg,
hanem belé alkottad a világ lakójául az embert,
a világ díszeként.
Így szóltál ugyanis Bölcsességedhez:⁸³
*Alkossunk embert képiünkre és hasonlatosságunkra,
és uralkodjék a tenger halain és az ég madarain.*⁸⁴
Ezért alkottad őt halhatatlan lélekből és feloszlásra képes testből,
az egyiket a nemlétből, a másikat a négy elemből.
Lelkébe szellemi megismerést adtál,
hogy különbséget tegyen az istenfélelem
és az istentelenség között,
figyelje meg, mi igaz és mi hamis,
testébe pedig ötféle érzékelést és helyváltoztató mozgást ültettél.
Te ugyanis, mindenható Isten, Krisztus által
*paradicsomot ültettél Édenben, keleten,*⁸⁵
mindenféle ehető növényvel ékesítve,
és bevezetted oda mint egy pompás lakhelyre (az embert),
és mintegy természetes törvényként megadtad neki,
hogy kezdettől fogva és a maga erejéből
birtokolja az istenismeret magvait.
Amikor bevezetted *a gyönyörűség paradicsomába,*⁸⁶
hatalmat adtál neki, hogy mindennel táplálkozzék,⁸⁷
egyedül egynek a megízlelését tiltottad meg
jobb dolgok reményében, hogy ha betartja a parancsot,
jutalmul a halhatatlanságot fogja elnyerni.

82 vö. Jób 28,25

83 A Bölcsesség Krisztus maga.

84 Ter 1,26

85 Ter 2,8. A keleti irányban való imádság indoka itt található.

86 vö. Ter 3,23–24

87 vö. Ter 2,16–17

6. Apostoli Konstitúciók

De mivel nem törődött a paranccsal,
és a kígyó csele s az asszony tanácsa folytán
megízlelte a tiltott gyümölcsöt, jogosan űzted ki
a paradicsomból,⁸⁸
de jóságodból nem vetted meg a teljesen elbukottat,
hiszen a te teremtményed ő,
hanem mivel őalá vetted a teremtést,
megszabtad neki, hogy saját verejtékével
és munkájával szerezze meg táplálékát,
miközben mindent ültetsz, növelsz és érlelsz.
Miután pedig egy kis időre álmot bocsátottál rá,
esküvel újjászületésre hívtad,⁸⁹
felszabadítva a halál szabálya alól
a feltámadásból eredő életet ígérted meg.
És nem csak ezt tetted,
hanem a tőle eredők számtalan sokaságát is elterjesztetted,
a hozzád ragaszkodókat megdicsőítetted,
a tőled elpártolókat pedig megbüntetted,
Ábel áldozatát elfogadtad
mint amely egy szentéletűtől származott,
a testvérgyilkos Káin ajándékát pedig
mint átkozottét visszautasítottad,⁹⁰
ezeken felül Széthet és Enószot magadhoz fogadtad,⁹¹
Hénochot pedig elvitted.⁹²
Te vagy az emberek teremtője és az élet adományozója,
a hiány betöltője és a törvények szerzője,
aki megjutalmazod azokat, akik betartják,
és megbünteted, akik megszegik;
aki a nagy *vízözönt árasztottad a világra*,⁹³
mert már megsokasodtak az istentelenségek elkövetői,
az igaz Noét pedig *nyolc lélekkel együtt*⁹⁴
kimentetted a vízözönből egy bárkában,
hogy így érjen véget egy nemzedék, és kezdődjék egy új.
Szörnyű tüzet árasztottál Szodoma öt városára,⁹⁵

88 vö. Ter 3

89 vö. Zsid 6,17

90 vö. Ter 4

91 Ter 4,2–26

92 vö. Ter 5,24

93 vö. 2Pét 2,5; vö. Ter 6–9

94 1Pét 3,20;

95 vö. Ter 19; Bölcs 10,6

I. Ósegyház

*a termékeny földet szikessé tette a rajta lakók gonoszsága miatt,*⁹⁶
a szentéletű Lótót pedig kiragadtad a tűzészéből.
Te mentetted meg Ábrahámot
az őseitől örökölt pogányságból,
a világ örökösévé tette,⁹⁷
és felmutattad előtte Krisztusodat.⁹⁸
Melkiszedeket kultuszod főpapjává tette,⁹⁹
a sokat túrt Jóbót az ósgonosz kígyó legyőzőjévé tette.
Izsákot az ígélet fiává tette,¹⁰⁰
Jákobot tizenkét gyermek atyjává,
a tőle származottakat pedig sokasággá,
és *hetvenöt lélekkel*¹⁰¹ vezetted be Egyiptomba.
Te, Uram, nem hagytad el Józsefet,
hanem jutalmul azért, hogy miattad megőrizte tisztaságát,
megengedted, hogy az egyiptomiakat kormányozza.¹⁰²
Te, Uram, atyáiknak adott ígéreteid miatt
nem hagytad el az egyiptomiaktól kifárasztott hébereket,
hanem kiszabadítottad őket, megbüntetve az egyiptomiakat.¹⁰³
Mivel az emberek megrontották
a természeti törvényt,
hol úgy vélve, hogy a természet önmagától cselekszik,
hol meg a kelletténél jobban tisztelték,
és veled, a mindenség Istenével egy szintre helyezték,¹⁰⁴
nem hagytad őket tévelyegni,
hanem szent szolgálodat, Mózeset támasztottad,
és általa az írott törvényt adtad
a természeti törvény megsegítésére,¹⁰⁵
megmutattad, hogy a te műved a teremtés,
és leromboltad a sokistenhit tévelyét.
Áront és leszármazottait a papi méltósággal tüntetted ki,
a vétkes hébereket megbüntetted,
amikor megtértek, visszafogadtad őket.

96 Zsolt 106,34

97 vö. Ter 12

98 vö. Jn 8,56

99 vö. Ter 14,18

100 vö. Ter 17,19

101 Ter 46,27

102 vö. Ter 41

103 vö. Kiv 1–15

104 vö. Róm 1,21–25

105 vö. Iz 20; Kiv 8,20

6. Apostoli Konstitúciók

Az egyiptomiakat tíz csapással sújtottad,
a tengert megnyitva az izraelitákat rajta átjuttattad,
az üldöző egyiptomiakat a hullámokba fullasztottad,
egy bottal édessé titted a keserű vizet,¹⁰⁶
*a kemény sziklából vizet fakasztottál,*¹⁰⁷
a mennyből mannat hullattál,¹⁰⁸
a levegőből fürjeket adtál táplálékul,¹⁰⁹
*éjszaka tűzoszlop világított, nappal pedig felhőoszlop,*¹¹⁰
hogy oltalmat nyújtson a hőség ellen.
Józsuet támasztottad hadvezérül,¹¹¹
hét kánaáni nemzetet pusztítottál el általa,¹¹²
*a Jordánt kettéválasztottad, Étám folyóvizéit kiszárítottad,*¹¹³
a bástyákat ostromgépek és emberi kéz segítségével nélkül
lerontottad.

Mindezért téged illet a dicsőség, mindenható Uralkodó.
Neked hódol minden testetlen és szent rend,
neked hódol a Vigasztaló,
mindenekelőtt pedig a te szent szolgád,
Jézus Krisztus, a mi Urunk és Istenünk,
angyalod és *hadseregéd fővezére,*¹¹⁴
téged imádnak az angyalok, arkangyalok, uralmak,
trónusok, *fejedelemségek, hatalmak,*¹¹⁵ erők,
örök hadak megszámlálhatatlan seregei,
a kerubok és a hatszárnyú szeráfok,
akik kettővel lábukat, és kettővel arcukat földik be,
*kettővel pedig lebegnek,*¹¹⁶ és az ezerszer ezernyi arkangyallal
meg a tízezerszer tízezernyi angyallal¹¹⁷
szüntelenül és el nem hallgató ajkakkal mondják és kiáltják,
és az egész nép velük együtt mondja:

SANCTUS

106 vö. Kiv 4,1

107 vö. MTörv 8,15

108 vö. Kiv 16

109 vö. Szám 11,31

110 vö. 2Ezd 19,12.19; vö. Kiv 13,21

111 vö. Józs 1–13

112 vö. ApCsel 13,19; MTörv 7,1

113 Zsolt 73,15

114 Józs 5,14

115 Kol 1,16

116 Iz 6,2

117 vö. Dán 7,10

I. Ósegyház

*Szent, szent, szent a Seregek Ura,¹¹⁸
teljes az ég és a föld az ő dicsőségével,¹¹⁹
áldott vagy örökké. Ámen.¹²⁰*

POST-SANCTUS A főpap pedig ehhez kapcsolódva mondja:
„Valóban szent vagy és legszentebb,
magasztos és mindenek fölött dicséretes mindörökké.¹²¹
Szent a te egyszülött Fiad, Urunk és Istenünk, Jézus Krisztus is,
aki mindenben szolgál neked, Istenének és Atyjának,
a különféle teremtésben és a megfelelő gondoskodásban,
nem hagyta magára a romlásba hullott emberi nemet,
hanem a természeti törvényen, a törvény által való buzdításon,
a próféták dorgálásain és az angyalok beavatkozásain túl
– mert az emberek a nekik adott törvénnyel együtt
a természeti törvényt is áthágták,
már nem akartak emlékezni a vízözönre,
a tűz pusztítására, az egyiptomiakat ért csapásokra,
a palesztinaiak lemészárlására,
és eddig szinte már mind elpusztultak –
akaratom szerint úgy látta jónak,
hogy ő maga, az ember teremtője legyen emberré,
a törvényhozó vesse alá magát a törvénynek,
a főpap legyen áldozattá, a pásztor báránnyá.
És megnyerte neked, önmaga Istenének és Atyjának jóindulatát,
kiengesztelt a világgal,¹²²
és mindenkit megszabadított a rájuk háramló haragtól azzal,
hogy a szűztől született, *testben lett az Isten Ige,¹²³*
a szeretett Fiú,¹²⁴ az egész teremtés elsőszülötte,¹²⁵
amint ő maga megmondta magáról a jóvendölések szerint,
hogy Dávid¹²⁶ és Ábrahám magvából,
Júda törzséből fog születni.
Egy szűz méhében (vett lakást),

118 vö. Iz 1,9. A görögben Κύριος Σαβαώθ (a „seregek” héber kifejezés-
sel: Σαβαώθ). vö. Róm 9,29; Jak 5,4

119 Iz 6,3

120 Róm 1,25; 9,5

121 Dán 3,52

122 2Kor 5,19

123 Jn 1,14

124 Mt 3,17

125 Kol 1,15

126 Róm 1,3

6. Apostoli Konstitúciók

aki az összes megszületőt megalkotja,
és megtestesült a tetetlen,
az időben született meg az időtlen.
Miután szent életmódot folytatott,
és a törvénynek megfelelően tanított,
az embereket minden betegségtől és gyengeségtől
megszabadította,
*jeleket és csodákat művelt a nép között,*¹²⁷
evett, ivott és aludt az, aki minden rászorulót étellel táplál,
és *minden élet betölt jóakarásával,*¹²⁸
*kinyilatkoztatta nevedet*¹²⁹ azoknak, akik nem ismerik,
eloszlatta a tudatlanságot, felszította az istenfélelmet,
betöltötte akarataod, *bevégezte a munkát, amelyet rábízta.*¹³⁰
Miután mindezeket végrehajtotta,
törvényszegő papok és hamis nevet viselő főpapok
kezei elfogták,
és egy gonoszságtól gyötrődő, törvénysértő nép árulása folytán
sokat szenvedett tőlük,
és beleegyezéssel minden megszégyenítést elviselt,
átadatott Pilátus helytartónak.
Megítéltetett a bíró, és elítéltetett a szabadító,
keresztre szegeztetett a szenvedést nem ismerő,
meghalt a természetére nézve halhatatlan,
és eltemettetett az életadó,
hogy feloldja a szenvedéseket,
és kiragadja a halálból azokat, akik miatt eljött,
és széttörje az ördög bilincseit,
és megszabadítsa cselétől az embereket.
És feltámadt a halottak közül harmadnap,
és miután negyven napig időzött a tanítványai között,
felvétetett a mennyekbe,
és *neked, az Istennek és Atyjának jobbjára ült.*¹³¹

Megemlékezzvén tehát azokról, amiket értünk elviselt,
*hálát adunk neked, mindenható Isten,*¹³²

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

127 ApCsel 5,12
128 Zsolt 144,16
129 Jn 17,6
130 Jn 17,4
131 Mk 16,19
132 Jel 11,17

I. Ósegyház

nem amennyire kötelesek vagyunk,
hanem amennyire képesek, és teljesítjük rendelkezését.

Azon az éjszakán ugyanis, amelyen átadatott,

*kenyeret vett szent és széplőtelen kezéibe,*¹³³

és feltekintve¹³⁴ rád, Istenére és Atyjára,

*megettörte és tanítványainak adta mondván:*¹³⁵

„Ez az új szövetség¹³⁶ titka, vegyetek belőle,
egyétek, ez az én testem, amely sokakért megettöretik
a bűnök bocsánatára.”¹³⁷

Ugyanígy a kelyhet¹³⁸ is borral és vízzel vegyítve
és megszentelve odaadta nekik mondván:¹³⁹

„Igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem,
amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.

Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre,

*mert valahányszor eszitek ezt a kenyeret és isszátok ezt a kelyhet,
az én halálomat hirditek, amíg csak el nem jövök.”*¹⁴⁰

ANAMNÉZIS Megemlékezvén tehát szenvedéséről, haláláról,
a halottak közül való feltámadásáról, mennybemeneteléről
és eljövendő második eljövételéről, amikor *eljön
dicsőséggel és hatalommal,*¹⁴¹ *hogy ítéletet tartson élők és holtak felett,*¹⁴²
és mindenkinek megfizessen cselekedetei szerint,¹⁴³
felajánljuk neked, a Királynak és Istennek,
az ő rendelkezése szerint ezt a kenyeret és ezt a kelyhet,
*hálát adva neked általa*¹⁴⁴ azért,
hogy arra méltattál minket, hogy színed előtt álljunk
és papi szolgálatot végezzünk.

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FÖLÖTT)

És kérünk, hogy jóságosan tekints le ezekre

az eléd tett adományokra

Te, Isten, aki semmire sem szorulsz rá,

133 1Kor 11,23

134 vö. Mt 14,19

135 Mt 26,26

136 1Kor 11,25

137 Mt 26,26.28; 1Kor 11,24

138 1Kor 11,25

139 Mt 26,27–28

140 1Kor 11,24–26

141 Mt 24,30

142 1Pét 4,5; 2Tim 4,1

143 Róm 2,6; Zsolt 61,13

144 Kol 3,17

6. Apostoli Konstitúciók

és leld kedvedet bennük Krisztusod tiszteletére.
Küldd le Szent Lelkedet erre az áldozatra,
az Úr Jézus *szenvedéseinek tanújára*,¹⁴⁵
hogy tüntesse fel ezt a kenyeret Krisztusod testének
és ezt a kelyhet Krisztusod vérének,
hogy a belőle részesülők erőt nyerjenek az istenfélelemre,
elnyerjék a bűnök bocsánatát,
megszabaduljanak az ördögtől és csalásától,
elteljenek Szentlélekkel, méltók legyenek Krisztusra,
elnyerjék az örök életet, mivel kiengesztelődsz velük,
mindenható Uralkodó.

Könyörgünk még, Urunk, szent egyházadért is,
amely a föld egyik határától a másikig terjed,
amelyet *Krisztusod drága vérével*¹⁴⁶ *szerzettél meg magadnak*,¹⁴⁷
hogy rendületlenül és háborítatlanul őrizd meg *az idő végezetéig*,¹⁴⁸
és az egész püspöki testületért, amely
helyesen hirdeti az igazság igéjét.¹⁴⁹
Könyörgünk még hozzád méltatlanságomért is,
aki felajánlom neked az áldozatot,
az egész presbitériumért, a diakónusokért és az egész klérusért;
mindnyájunkat tölts el bölcsességgel és Szentlélekkel.
Könyörgünk hozzád, Urunk, *a királyért, minden följobbvalóért*¹⁵⁰
és az egész hadseregért, hogy békében intézzék dolgainkat,
hogy nyugalomban és egyetértésben élve
egész életünk folyamán dicsőítsünk téged
Jézus Krisztus, a mi reménységünk által.¹⁵¹
Felajánljuk még az örök idők óta előtted kedves összes szentért,
pátriárkákért, prófétákért, igazakért, apostolokért, vértanúkért,
hitvallókért, püspökökért, presbiterekért, diakónusokért,
hypodiakónusokért, felolvasókért, zsoltárénekesekért,
szüzekért, özvegyekért és világiakért,
és mindazokért, akiknek nevét ismered.
Felajánljuk még ezért a népért,
hogy nyilvánítsd Krisztusod dicséretére

MEGEMLÉKEZÉSEK

145 1Pét 5,1; vö. Zsid 9,14

146 1Pét 1,19

147 ApCsel 20,28

148 Mt 28,20

149 2Tim 2,15

150 1Tim 2,1.2

151 1Tim 1,1

I. Ósegyház

*királyi papságává, szent nemzetté,*¹⁵²

azokért, akik szüzességben és tisztaságban élnek,
az Egyház özvegyeiért,
azokért, akik tisztas házasságban élnek
és gyermekeket nemzenek,
néped csecsemőiért:
senkit se vess el közülünk.

Kérünk még téged ezért a városért és lakosaiért,
a betegekért, a rabszolgaságban sínylődőkért,
a száműzöttekért, azokért, akiknek vagyonát elkobozták,
a hajózókért és úton levőkért, hogy mindenkinek
siess segítségére,

*légy segítőjük és oltalmazójuk.*¹⁵³

Könyörgünk még hozzád azokért,
*akik gyűlölnek minket és üldöznek a te nevedért,*¹⁵⁴
akik kívül vannak és eltévelyedtek:

térítsd vissza őket a jóra, és csillapítsd le haragjukat.

Könyörgünk még hozzád az Egyház katekumeneiért
és azokért, akiket gyötör az ellenség,
és vezeklő testvéreinkért:

(a jelölteket) tökéletesítsd a hitben,

(az ellenségtől gyötörteket) tisztítsd meg a gonosz befolyásától,
fogadd el a vezeklők bűnbánatát, és bocsásd meg
nekik és nekünk vétkeinket.

Felajánljuk még (áldozatunkat) kedvező időjárásért
és bőséges termésért,

hogy az általad nyújtott javakkal állandóan táplálkozva
szüntelenül dicsérjünk téged, aki *eledelt adsz minden testnek.*¹⁵⁵

Könyörgünk még hozzád a jogos okból távollevőkért,
hogy mindnyájunkat istenfélelemben megőrizve
változtatlanul, gáncstalanul és feddés nélkül
gyűjts össze Krisztusodnak,
minden érzéki és értelmi természet Istenének országában.

152 1Pét 2,9

153 Zsolt 118,114

154 Mt 10,22; 5,44

155 Zsolt 135,25

6. Apostoli Konstitúciók

Mert tiéd általa minden tisztelet, dicsőség és hála,
és miattad és utána övé a tisztelet és a hódolat
a Szent Lélekben
állandóan és véget nem érően,
most és mindenkor és örökkön örökké.”
És az egész nép mondja:
„Ámen.”

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

II. ALEXANDRIA – EGYIPTOM

1. Szerapion anaforája

A Szerapion thmuiszi püspöknek († 359 után), Nagy Szent Antal remete barátjának tulajdonított eucharisztikus ima valószínűleg 350 előtt íródott Egyiptomban. Ez feltehetően a legősibb alexandriai anafora, s ebből fejlődött ki a többi, vagy ennek nyomát viselik magukon (a Márké is). Az Atyához a Logosz leküldéséért fohászkodik.¹

*

PREFÁCIÓ Méltó és igaz(ságos) téged,
az egyszülött Jézus Krisztus teremtetlen Atyját
dicsérni, magasztalni, dicsőíteni.
Dicsérünk téged, teremtetlen, kifürkészhetetlen,
kifejezhetetlen, minden teremtett lény számára
felfoghatatlan Isten.
Dicsérünk téged, *akit a te egyszülött Fiad ismer,*²
aki általa szóltál, magyaráztad el,
és ismerttetted meg magad a teremtett természettel.
Dicsérünk téged, aki ismered a Fiút,
és kinyilatkoztatod a szenteknek
a hozzá tartozó dicsőséget.
Akit ismer a született Igéd,
lát és elmagyaráz a szenteknek.
Dicsérünk téged, láthatatlan Atya,
a halhatatlanság adományozója.
Te vagy *az élet forrása,*³ a fény forrása,
minden *kegyelem és minden igazság*⁴ forrása,
emberszerető és aki szereted a szegényt,

1 Baán István ford. F.X. Funk, *Didascalia et Constitutiones apostolorum II. Testimonia et Scripturae propinqua* (Paderbornae 1905, repr. Torino 1964) 172–177 alapján történt.

2 vö. Lk 10,22; Mt 11,27; 16,17

3 Jer 2,13

4 vö. Jn 1,14

1. Szerapion anaforája

aki mindenkivel kibékülsz,
és *mindenkit magadhoz vonzol* szeretett Fiad látogatása által.
Könyörgünk, tégy bennünket élő emberekké.
Add nekünk a fény lelkét,
hogy *megismerjünk téged, az igazit,*
*és akit küldtél, Jézus Krisztust.*⁶
Adj nekünk Szent Lelket, hogy kimondhassuk
és elmagyarázhassuk elmondhatatlan titkaidat.
Szóljon bennünk az Úr Jézus és a Szent Lélek,
és magasztaljon téged általunk.

Hiszen Te *feljebb vagy minden méltóságnál és hatalmasságnál,*
minden erőnél és uralomnál,
s minden néven nevezhető dolognál
*nemcsak ebben a világban, hanem az eljövendőben is.*⁷
Téged környeznek az angyalok, főangyalok, trónusok,
*hatalmasságok, uralmak, hatalmak*⁸
*ezzerszer ezrei és tízezerszer tízezezei.*⁹
Téged környez a két legtisztéletreméltóbb
hatszárnyú szeráf, *két szárnyával arcát elfödve,*
*kettővel lábait, kettővel pedig lebeg*¹⁰ és dicsőít.
Velük együtt fogadd el a mi dicsőítésünket, akik így szólunk:
*Szent, szent, szent a Seregek Ura,*¹¹
*teljes az ég és a föld a te dicsőségeddel.*¹²

SANCTUS

Teljes az ég, *teljes a föld is a te fonséges dicsőségeddel, seregek Ura.*¹³
Töltsd be ezt az áldozatot is erőddel és részesedésseddel,
hiszen neked ajánlottuk ezt az *élő áldozatot,*¹⁴
a vérontás nélküli felajánlást.

I. EPIKLÉZIS

5 vö. Jn 12,32

6 vö. Jn 17,3

7 Ef 1,21

8 vö. Kol 1,16

9 Dán 7,10

10 Iz 6,2

11 vö. Iz 1,9. A görögben Κύριος Σαβαώθ (a „seregek” héber kifejezésel: Σαβαώθ). vö. Róm 9,29; Jak 5,4

12 Iz 6,3

13 2Pt 1,17; Zsolt 83,1

14 Róm 12,1

II. Alexandria – Egyiptom

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

Neked ajánlottuk ezt a kenyeret, az Egyszülött testének hasonlatosságát.¹⁵

Ez a kenyér a szent test hasonlatossága.

*Mert az Úr Jézus Krisztus azon az éjszakán,
amelyen átadatott, kenyeret vett, megtörte
és odaadta tanítványainak mondván:*

*Vegyétek és egyétek, ez az én testem,
amely érettetek megtöretik¹⁶ a bűnök bocsánatára.*

Ezért mi is a halál hasonlatosságát¹⁷ művelvén felajánlottuk a kenyeret, és könyörgünk ezen áldozat által. Engesztelődj ki mindnyájunkkal, és légy kegyes irántunk, igazság Istene.¹⁸

*És amint ez a kenyér szétszóródott a hegyeken,
és eggyé gyűjtetett, úgy gyűjtsd össze szent egyházadat is
minden nemzetből és minden vidékről,¹⁹*

minden városból, faluból és házból,
és tedd egy, élő, egyetemes egyházzá.

Felajánlottuk a kelyhet, a vér hasonlatosságát,

*mert az Úr Jézus Krisztus a kelyhet véve
a vacsora után azt mondta tanítványainak:*

*Vegyétek, igyátok, ez az új szövetség,
vagyis az én vérem, amely kiontatik a bűnök bocsánatára.²⁰*

Ezért mi is felajánlottuk a kelyhet a vér hasonlatosságára.

II. EPIKLÉZIS

Jöjjön le, igazság Istene,²¹ szent Igéd erre a kenyérre,
hogy a kenyér az Ige testévé legyen,
és erre a kehelyre, hogy a kehely az igazság vérévé legyen.
És add, hogy mindnyájan, akik részesülnek belőle,
az élet gyógyszerét kapják minden betegség gyógyulására,
megerősödjenek minden előrehaladásban és erényben,
nem elítéltetésre, igazság Istene,²² sem cáfolatra
és megszégyenülésre.

Hiszen téged esdettünk le,
a Teremtetlent az Egyszülött által a Szent Lélekben.

15 τὸ ὁμοίωμα

16 1Kor 11,23–24; Mt 26,26; Lk 22,19

17 Róm 6,5

18 Zsolt 30,6

19 vö. Didaché 9,4

20 vö. 1Kor 11,23–25; Mt 26,27.28; Lk 22,20

21 Zsolt 30,6

22 vö. 1Kor 11,34; Zsolt 30,6

1. Szerapion anaforája

Találjon irgalomra ez a nép, legyen méltóvá előrehaladásra,
érkezzenek angyalok, akik segítik a népet
a gonosz megsemmisítésében és az egyház megszilárdításában.
Könyörgünk az összes elhunytakért is,
akikért a megemlékezést tesszük.

(Diptücha, a nevek felsorolása után).

Szenteld meg ezeket a lelkeket, hiszen Te mindenkit ismersz.

Szenteld meg mindazokat, akik az *Urban*²³ hunytak el,
és számítsd őket összes szent erőd közé,

és adj nekik *helyet és hajlékot*²⁴ a te országodban.

Fogadd el a nép hálaadását is, és áldd meg azokat,
akik az áldozati adományokat és hálaadásokat hozták,

és ajándékozz nekik egészséget, épséget, örömet

és minden testi-lelki előrehaladást ennek az egész népnek

MEGEMLÉKEZÉSEK

egyszülött Jézus Krisztusod által a Szent Lélekben,

amint volt és van és lesz nemzedékeken át

és az örökkévalóságon át.

Ámen.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

23 Jel 14,13

24 vö. Jn 14,23

II. Alexandria – Egyiptom

2. Márk evangélista anaforája

Szent Márk görög anaforája az alexandriai egyházban volt használatos. Kopt fordítását a hagyomány szerint Alexandriai Szent Cirill (Kürillosz) (†444) készítette, ezért ma Szent Cirill anaforája néven ismeretes.²⁵

*

BEVEZETŐ PÁRBESZÉD PÁP: Az Úr legyen veletek!

NÉP: És a te lelkeddel.²⁶

PÁP: Emeljük föl szívünket!

NÉP: Fölemeltük az Úrhoz.

PÁP: *Adjunk hálát az Úrnak!*²⁷

NÉP: Méltó²⁸ és igazságos.²⁹

DIAKÓNUS: Tárjátok ki (kezeteket)!

PREFÁCIÓ PÁP: Valóban méltó ugyanis, igazságos, szent és illő, és lelkeinknek hasznos, Te, aki vagy, Úr, Isten, mindenható Atya, téged dicsérni, téged magasztalni, neked hálát adni, neked köszönetet zengeni éjjel és nappal, szüntelenül, szájunkkal, nem hallgató ajkunkkal és el nem csendesülő szívünkkel, neked, aki a mennyet és a mennyben levőket alkottad, a földet és a földön levőket, a tengereket, forrásokat, folyókat, tavakat és mindent, ami bennük van; neked, aki az embert *saját képedre és hasonlatosságodra teremtetted*,³⁰

25 Baán István fordítása F. E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western being the Texts Original or Translated of the Principal Liturgies of the Church I: Eastern Liturgies*, Oxford 1896, 125–134. alapján. Kritikai kiadása G.J. Cuming, *The Liturgy of St. Mark edited from the manuscripts with a Commentary* (Orientalia Christiana Analecta 234), Roma 1990.

26 2Tím 4,22

27 Judit 8,25

28 2Tessz 1,3

29 Ef 6,1

30 vö. Ter 1,26

2. Márk evangélista anaforája

és neki a paradicsomban levő gyönyörűséget ajándékoztad.³¹
Miután pedig elbukott, nem vetted meg,
nem is hagytad el, óh, jóságos,³²
hanem ismét visszahívtad a törvény által,
nevelted a próféták által, újjáalkottad és megújítottad
ezen félelmetes, életteremtő és mennyei titok által.
Mindent megtettél Bölcsességed, valódi fényed,
egyszülött Fiad,³³
a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus által,
aki által neked magával a Szent Lélekkel együtt
hálát adva felajánljuk ezt a szellemi és vérontás nélküli imádást,
amelyet egész néped ajánl fel neked, Urunk,
napkelettől napnyugatig, északról délig,
mert nagy a te neved minden nemzet között,
és minden helyen illatáldozatot ajánlanak fel szent nevednek,
és tiszta áldozatot és felajánlást.

És könyörgünk és kérünk téged, emberszerető, jóságos Úr,
emlékezzél meg a szent, egyetlen, egyetemes
és apostoli egyházról
a föld egyik határától a másikig, összes népedről
és összes nyájadról.
A mennyből jövő békét nyújtsd mindnyájunk szívének,
sőt ezen élet békéjét is ajándékozd nekünk.
A császárokat, a hadvezéreket, a kormányzókat,
a szenátusokat, a községeket, szomszédainkat,
járás-keelésünket teljes békében rendezd el.
Békesség királya, a te békédet add nekünk
[hiszen mindent megadtál nekünk],
egyetértésben és szeretetben tarts meg minket, óh, Isten,
rajtad kívül mást nem ismerünk, a te nevedet nevezük.
Éltesd mindnyájunk lelkét, és ne vegyen erőt rajtunk,
sem összes népeden a bűn halála.
Néped betegeire, Urunk, irgalomban tekints le,
és részvétellel gyógyítsd.
Távoztass el tőlük és tőlünk minden betegséget és gyengeséget,
űzd el tőlük a betegség szellemét.
Erősítsd meg azokat, akiket súlyos bajok gyötörnek,

MEGEMLÉKEZÉSEK

31 vö. Ter 3,23–24

32 Neh 9,17

33 vö. 1Jn 4,9; Mt 21,37; Jn 3,16

II. Alexandria – Egyiptom

a tisztátalan szellemek által megszállottakat gyógyítsd meg;
irgalmazz mindazoknak, akik börtönben, bányában,
büntetés súlya alatt,
ítélet által sújtva, száműzetésben vagy keserű szolgaságban
sínylődnek,
és mindnyájukat szabadítsd ki;
mert Te vagy, Istenünk, aki feloldozod a béklyóba verteket,
talpra állítod a földre zuhantakat,
te vagy a reményt vesztettek reménysége,
a segítség nélkül maradtok segítése, az elbukottak feltámadása,
a hajótöröttek kikötője, a csüggedtek pártfogója.
Minden szorongatott és szorult helyzetben levő
keresztény léleknek nyújts irgalmat, nyújts enyhülést,
nyújts felüdülést, sőt, Urunk, a lelki betegségeket is gyógyítsd,
a testi gyengeségeket is orvosold, lelkek és testek orvosa.
Tekints le minden testre, és gyógyíts meg bennünket
üdvözítésed által.
Az elutazott vagy utazásra készülő, mindenütt tartózkodó
testvéreinknek
adj szerencsét utazást, akár szárazföldön, folyón,
távon vezet útjuk vagy bárhol is járnak,
mindenkit mindenhol vezess csendes kikötőbe, üdvös kikötőbe,
légy társuk hajóútjukon és vándorlásuk közepette,
juttasd őket vissza övéikhez, örvendezve az örvendezőkhöz,
jó egészségben az egészségesekhez.
Evilági tartózkodásunkat is őrizd meg, Urunk,
mindvégig sértetlenül és viharoktól mentesen.
Gazdagon áraszod a jótékony esőket a szomjazó helyekre,
és amelyek rászorulnak;
örvendeztesd és újítsd meg hullásukkal a föld színét,
hogy cseppjeiktől megörvendve kisarjadjon a föld.
A folyóvizeket vezesd medrükbe,
örvendeztesd és újítsd meg dagályukkal a föld színét,
barázdáit töltsd meg vízzel, sokasítsd meg terményeit.
A föld gyümölcseit, Uram, áldd meg,
épen és érintetlenül őrizd meg, tartsd meg a vetésre és az aratásra,
hogy terméseiken örvendezzen az őket sarjasztó föld.
Áldd meg most is, Uram, jóságod esztendejének koszorúját
néped szegényei miatt, az özvegy és az árva,
az idegen és a jövevény miatt,
mindnyájunk miatt, akik bízunk benned,
és szent nevedhez esedezünk,

2. Márk evangélista anaforája

hiszen *minden szem tebenned bíz*,
és *Te megadod étüket alkalmas időben*.³⁴

Aki ételt adsz minden testnek,
töltsd be örömmel és vigadozással szívünket,
hogy mindig mindennel ellátva bővelkedjünk
minden jó tettben Urunkban, Krisztus Jézusban.
Királyok királya és uralkodók uralkodója,
ortodox és Krisztust szerető szolgádnak, császárunknak,
akiről úgy találtad jónak, hogy uralkodjék a földön,
az ő uralmát békességben, erősségben
és igazságosságban őrizd meg.

Vess lába alá, Isten, minden hazai és külső ellenséget és támadót.
Ragadj fegyvert és pajzsot, és kelj föl, hogy megsegítsd.
ránts kardot, és zárd el üldözői útját.³⁵

Árnyékold be fejét a harc napján,
ágyékából valót ültess trónjára,
sugallj a szívébe jókat szent, egyetemes és apostoli egyházzal
és egész Krisztust szerető népeddel kapcsolatban,
hogy az ő megnyugvásában mi is *zavartalan*
és nyugodt életet élhessünk,
az irántad tanúsított teljes istenfélelemben és tisztességben.³⁶

Az előttünk Krisztus hitében elhunyt atyák
és testvérek lelkeit nyugtasd meg, Úr Istenünk,
megemlékezve az örök idők óta élt ősatyákról, atyákról,
pátriárkákról, prófétákról, apostolokról, vértanúkról,
hitvallókról, püspökökről, szentéletűekről, igazakról,
a Krisztus hitében életét befejezett minden lélekről,
és azokról, akiknek emlékezetét a mai napon tartjuk,
és szent atyánkról, Márk apostolról és evangélistáról,
aki megmutatta nekünk az üdvösség útját.

Örvendezz, kegyelembé fogadott, az Úr van teveled.

Áldott vagy te az asszonyok között,
és áldott a te méhednek gyümölkse,³⁷

mert lelkeink Üdvözítőjét szülted nekünk.³⁸

Kiváltképpen legszentebb, tisztaságos, áldott Úrnőnkről,
az Istenszülő és mindenkorszűz Máriáról.

34 Zsolt 144,15

35 Zsolt 34,2

36 1Tim 2,2

37 Lk 1,28.42.

38 Ez a pár sor, mely megtöri magának az imának a szövegét, valószínűleg későbbi betoldás eredménye.

II. Alexandria – Egyiptom

DIAKÓNUS: Adj áldást, Uram!

PAP: Az Úr áldjon meg téged kegyelmével
most és mindenkor és örökkön örökké.

DIAKÓNUS az elhunytak diptücháit olvassa.

PAP: És mindezeknek lelkeit nyugtasd meg,
Uralkodó Úr Istenünk,
szenteid sátorában, országodban,
megajándékozva őket ígéreteid javaival,
*amelyeket szem nem látott, fül nem hallott, ember szívébe fel nem hatolt,
amiket a te szent nevedet szeretőknak készítettél.*³⁹
Lelkeiket pedig nyugtasd meg, és méltasd mennyei országodra,
nekünk pedig add, hogy életünket
keresztény és neked tetsző módon,
bűntelenül fejezhessük be.

A felajánlók áldozatait, felajánlásait, hálaadó áldozatait
fogadd, Isten, szent, mennyei és értelmi oltárodra
a mennyek magasságába az arkangyali szolgálát által,
azokét, akik sokat és keveset, titokban vagy nyíltan
fel akartak ajánlani, és nem tudtak,
és azokét, akik a mai napon a felajánlásokat ide hozták,
amint elfogadtad a te igaz Ábeled ajándékait,⁴⁰
Ábrahám atyánk áldozatát,⁴¹ Zakariás tömjénáldozatát,⁴²
Kornéliosz alamizsnáit⁴³ és az özvegyasszony két fillérjét,⁴⁴
az ő hálaáldozataikat is fogadd el,
és a romlandók helyett viszonzod a romolhatatlanokkal,
a földiek helyett a mennyeikkel,
az ideigvalók helyett az örökkévalókkal.
Szentséges és boldogságos N. pápát,⁴⁵ akit előre ismertél
és (előre arra rendeltél), hogy előjárója legyen
szent, egyetemes és apostoli egyházadnak,
és legszentebb N. püspökünket őrizve őrizd meg sok éven át,
hogy békés éveken át teljesítsék a főpapságnak
szent és boldog akaratodnak megfelelően

39 1Kor 2,9

40 vö. Ter 4,4

41 vö. Ter 15,17; 22,13

42 vö. Lk 1,8

43 vö. ApCsel 10,31

44 vö. Mk 12,42; Lk 21,2

45 Alexandria püspökét a pápa (atya) cím illeti meg.

2. Márk evangélista anaforája

általad rájuk bízott szolgálatát,
*helyesen hirdetve igazságod ígését.*⁴⁶

Emlékezzél meg a mindenütt levő
ortodox püspökökről, papokról, diakónusokról,
hüpodiakónusokról, felolvasókról, zoltárénekesekről,
szerzetesekről, (fogadalmi) szüzességben élőkről, özvegyekről,
világiakról.

Emlékezzél meg, Urunk, Krisztus Istenünk szent városáról,⁴⁷
a császárvárosról⁴⁸ és ezen városunkról, minden városról, faluról
és akik Krisztusba vetett hittel élnek azokban,
békességükről és biztonságukról.

Emlékezzél meg, Urunk, minden szorongatott
és kimerült keresztény lélekről,
akik Isten irgalmára és segítségére szorulnak,
és törődj az eltévedtekkel.

Emlékezzél meg, Urunk, fogságban sínylődő testvéreinkről.
Add meg nekik, hogy részvétet ébresszenek
összes foglyul ejtőikben.

Emlékezzél meg, Urunk, irgalmadban és könyörületedben
rólunk, bűnös és méltatlan szolgálóidról,
és töröld el bűneinket mint jóságos és emberszerető Isten.

Emlékezzél meg, Uram, rólam, alázatos, bűnös és méltatlan
szolgálóról,

és töröld el bűneimet mint emberszerető Isten.

Állj mellettünk, akik legszentebb nevednek szolgálunk.

Gyülekezeteinket, Urunk, áldd meg,
a bálványimádást végleg gyökerestől irtsd ki a világból,
a sátánt és összes tevékenységét és gonoszságát tipord lábad alá,
egyházad ellenségeit mint mindig, most is alázd meg,
törd le gőgjüket, gyorsan bizonyítsd be nekik gyengeségüket,
hatástalanítsd ellenünk tákolt ármányaikat, mágiáikat
és ravaszágaikat.

*Kelj fel, Uram, és szórd szét ellenségeidet,
és meneküljenek hátra mindnyájan, akik gyűlölik a te szent nevedet.*⁴⁹

Hű és ortodox népedet ezerszer ezerszeresen
és tízezerszer tízezerszeresen áldd meg,
akik szent akaratodat cselekszik.

46 vö. 2Tim 2,5

47 t.i. Jeruzsálemről

48 t.i. Konstantinápolyról

49 Zsolt 67,1

II. Alexandria – Egyiptom

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Akik ültök, álljatok fel!

PAP: Oldd fel a megbilincselteket,
vidd ki bajaikból a meggyötörteket,
tápláld az éhezőket, vigasztald a kislelkűeket,
hozd vissza az eltévedteket,
világosítsd fel a sötétségben járókat,
támaszd fel az elbukottakat,
szilárdítsd meg az ingadozókat,
gyógyítsd meg a betegeket,
mindnyájukat vezesd az üdvösség útjára,
csatlakoztasd őket is szent nyájadhoz,
minket pedig szabadíts meg törvénytelenégeinktől,
mert minden szempontból Te őrzöl és pártfogolsz bennünket.

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Keletre tekintsetek!

SANCTUS PAP: Mert Te vagy, aki *minden méltóság, hatalmasság, erő, uralom és minden néven nevezhető [szellem] fölött vagy nem csak ebben a korszakban, hanem az eljövendőben is.*⁵⁰
Téged környeznek a szent angyalok és főangyalok ezerszer ezernyi és tízezerszer tízezernyi seregei, téged környez a két legtiszteletreméltóbb élőlényed, a sokszemű kerubok és a hatszárnyú szeráfok, akik két szárnyukkal arcukat takarják el, kettővel a lábukat, kettővel pedig lebegnek, egymás felé harsognak⁵¹ ajkaikkal szüntelenül,⁵² el nem hallgató, Istent dicsérő énekkel a te magasztos dicsőséged⁵³ győzelmi és háromszorszent énekét énekelve, kiáltva, dicsőítve, harsogva és mondva: *Szent, szent, szent a Seregek Ura,*⁵⁴ *teljes az ég és a föld szent dicsőséggeddel.*⁵⁵
Mindenkor minden téged dicsőít,
de az összes téged dicsőítőkkal együtt fogadd el, Uralkodó Úr, a mi dicsőítésünket is, akik velük zengjük és mondjuk:

50 Ef 1,21

51 Iz 6,2

52 Jel 4,8

53 2Pét 1,17

54 vö. Iz 1,9. A görögben Κύριος Σαβαώθ (a „seregek” héber kifejezéssel: Σαβαώθ). vö. Róm 9,29; Jak 5,4

55 Iz 6,3

2. Márk evangélista anaforája

NÉP: Szent, szent, szent a Seregek Ura, teljes az ég és a föld szent dicsőségeddel.

PAP: Valóban teljes az ég és a föld szent dicsőségeddel, Urunk, I. EPIKLÉZIS
Istenünk és Üdvözítőnk Jézus Krisztus megjelenése által.
Töltsd be, Isten, ezt az áldozatot is a tőled jövő áldással
a legszentebb Lelked lejövetele által.

Mert maga Urunk Istenünk és legfőbb Királyunk,
Jézus Krisztus *azon az éjszakán,*
*amelyen átadta magát bűneinkért,*⁵⁶
és a mindenkiért testben vállalt halálra kötelezte magát,
asztalhoz telepedve szent tanítványaival és apostolaival
kenyeret vett szent, tisztaságos és feddhetetlen *kezeibe,*⁵⁷
feltekintett az égre hozzád, Atyjához,
Istenünkhöz és a mindenség Istenéhez,
hálát adva, áldást mondva, megszentelve, megtörve
*szent és boldog tanítványainak és apostolainak adta mondván:*⁵⁸
Vegyétek, egyétek.

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

DIAKÓNUS: Tárjátok ki (papok)!⁵⁹

PAP: *Ez az én testem, amely értetek megtöretik
és átadatik a bűnök bocsánatára.*

NÉP: Ámen.

PAP: *Ugyanígy, miután megvacsoráztak, vette a kelyhet*⁶⁰ is,
felvegyítve borral és vízzel feltekintett az égre
hozzád, Atyjához, Istenünkhöz és a mindenség Istenéhez,
hálát adva, áldást mondva, megszentelve, betöltve Szent Lélekkel
szent és boldog tanítványainak és apostolainak adta mondván:
Igyatok ebből mindnyájan.

DIAKÓNUS: Újra tárjátok ki!

PAP: *Ez az én vérem, az új szövetségé,
amely érettetek és sokakért kiontatik és átadatik a bűnök bocsánatára.*⁶¹

56 vö. 1Kor 11,23

57 1Kor 11,23

58 Mt 26,26

59 ti. kezeket

60 Mt 26,27; 1Kor 11,25

61 vö. Mt 26,28

II. Alexandria – Egyiptom

NÉP: Ámen.

PAP: *Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.
Valahányszor ezt a kenyeret eszitek és ezt a kelyhet isszátok,
az én halálomat hirdetitek,
és az én feltámadásomat és mennybemeneteletem valljátok,
amíg csak el nem jövök.*⁶²

ANAMNÉZIS Egyszülött Fiad, Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk,
Jézus Krisztus halálát hirdetve, Uralkodó Úr,
mindenható, mennyei Király,
a halottak közül való harmadnapi és boldog feltámadását,
a mennyekbe való fölmenetelét,
jobbodon való ülését vallva, Isten és Atya,
és második, rettenetes és félelmetes eljövételét várva,
amikor eljön majd igazságossággal *ítélni élőket és holtakat,*⁶³
*hogy mindenkinek megfizessen cselekedetei szerint,*⁶⁴
légy kíméletes velünk, Urunk Istenünk.

II. EPIKLÉZIS A te ajándékaidból tettünk eléd neked,
és könyörgünk és kérünk téged, emberszerető Jóságos,
küldd le szent magasságodból, elkészített lakodból,
körülírhatatlan kebledből *a Pártfogót, az Igazság Lelkét,*⁶⁵
aki szent, Úr, életadó, aki a törvényben,
a prófétákban és az apostolokban szólt,
mindenütt jelen van, és betölti a mindenséget,
saját hatalmából munkálva a megszentelést,
nem szolgálként, amiben csak akar, a te jóakaratedből;
akinek természete egyszerű, tevékenysége sokféle,
aki az isteni adományok forrása, aki veled egylényegű,
aki tőled származik,⁶⁶ aki veled és egyszülött Fiaddal,
a mi Urunkkal, Istenünkkel és Üdvözítőnkkel,
Jézus Krisztussal együtt ül országod trónján.
Tekints le ránk, és küldd le ezekre a kenyerekre és kelyhekre
Szent Lelkedet, hogy mint mindenható Isten
megszentelje, beteljesítse, és tegye a kenyeret
a mi Urunk, Istenünk, Üdvözítőnk

62 vö. 1Kor 11,25–26

63 1Pét 4,5 2Tím 4,1

64 Róm 2,6; Zsolt 61,13

65 Jn 16,26

66 vö. Jn 16,26

2. Márk evangélista anaforája

és mindenek felett uralkodó Jézus Krisztusunk testévé,
a kelyhet pedig az ő új szövetségének vérévé,

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Jöjjetek le, diakónusok [imádkozzatok velünk, papok]!

PAP: hogy legyenek mindnyájunknak, akik belőlük részesülünk,
hitre, józanságra, a test és a lélek gyógyulására,
megfontoltságára, megszentelődésére, megújulására,
az örök élet boldogságában és a romolhatatlanságban való
közösségre,
legszentebb neved dicsőítésére, a bűnök bocsánatára,

hogy neked ebben is, mint ahogy mindenben dicsőíttessék,
magasztaltassék és szenteltessék
a te legszentebb, becses és megdicsőült neved
Jézus Krisztussal és a Szent Lélekkel.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

NÉP: Miképpen volt és van [és lesz nemzedékről nemzedékre és
mindörökkön örökké. Ámen.]

II. Alexandria – Egyiptom

3. Nagy Szent Vazul alexandriai anaforája⁶⁷

A nagy egyházatya nevét viselő anaforák közül az alexandriai redakció a rövidebb. Archaikus, valószínűleg még Nikaia előtti teológiai vonásokat őriz. A kopt egyházban leggyakrabban ezt az eucharisztikus imát végzik, kopt nyelvű fordításban.

*

BEVEZETŐ PÁP: Az Úr legyen mindnyájatokkal.

PÁRBESZÉD NÉP: És a te lelkeddel.

PÁP: Emeljük föl szívünket!

NÉP: Fölemeltük az Úrhoz!

PÁP: Adjunk hálát az Úrnak!

NÉP: Méltó és igazságos.

PREFÁCIÓ PÁP: Méltó és igazságos, méltó és igazságos,
valóban méltó és igazságos.

*Aki vagy,*⁶⁸ Uralkodó Úr, igazságnak Istene,
aki a korszakok előtt létezel, és uralkodsz mindörökké,
aki a magasságban lakozol, és letekintesz a kicsinyekre,
aki megalkottad a mennyet, a földet, a tengert
és mindazt, ami bennük van.

Atyja a mi Urunknak, Istenünknek és Üdvözítőnknek,
Jézus Krisztusnak, aki által megalkottál mindent,
láthatót és láthatatlant.

Aki dicsőségének trónján ül, akit minden szent hatalom imád.

DIAKÓNUS: Akik ültök, álljatok fel!

SANCTUS PÁP: Aki előtt állnak az angyalok és arkangyalok,
*fejedelemségek, hatalmak, trónusok, uralmak,*⁶⁹ erőik,

67 Ötvös Csaba József ford. a *The Divine Liturgies of Saints Basil, Gregory and Cyril*. Ed. Fr. Jacob Nadian, St. Bishoy Coptic Orthodox Church of Toronto. Stouffville, ON. Canada felhasználásával történt. A szöveg kritikai kiadása: A. Budde, *Die Ägyptische Basilios-Anaphora. Text – Kommentar – Geschichte* (JThF 7), Münster 2004.

68 *Jahre*

69 Kol 1,16

3. Nagy Szent Vazul alexandriai anaforája

DIAKÓNUS: Kelet felé tekintetek!

PAP: Aki körül állnak a sokszemű kerubok
és a hatszárnyú szeráfok, szüntelenül himnuszt zengve,
kiáltva és mondva:

DIAKÓNUS: Figyeljünk!

NÉP: A kerubok tisztelnek, a szeráfok dicsőítenek téged,
kiáltva és mondva:

Szent, szent, szent a Seregek Ura,⁷⁰
Az ég és a föld teljes a te dicsőségeddel.

PAP: Szent, szent, valóban szent vagy, Úr Istenünk,
aki megalkotott és megformált minket,
és a gyönyörűség paradicsomába helyezett minket,
mikor pedig a kígyó csele folytán megszegtek parancsodat,
kibuktunk az örök életből, és számúzve lettünk
a gyönyörűség paradicsomából,
nem vetettél el végleg bennünket, hanem állandóan
meglátogattál
a szent prófétáid által, és e legvégső napokban
megjelentél nekünk, a sötétségben és a halál árnyékában ülőknek,
egyszülött Fiad, a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk,
Jézus Krisztus által, aki a Szentlélektől és a szent Szűz Máriától

POST-SANCTUS

NÉP: Ámen.

PAP: megtestesült és emberré lett,
és megmutatta nekünk az üdvösség útjait,
megajándékozott a fentről való újjászületéssel
vízből és Lélekből,
és szent népévé tett minket,⁷¹ és megszentelt bennünket
Szentlelkeddel.

Aki úgy szerette övéit, akik a világban voltak,
hogy önmagát adta váltságul a rajtunk uralkodó halálnak,
*amely a bűneink miatt fogva tartott minket.*⁷²

A kereszttel leszállott az alvilágba,

70 vö. Iz 1,9. A görögben Κύριος Σαβαώθ (a „seregek” héber kifejezés-
sel: Σαβαώθ). vö. Róm 9,29; Jak 5,4

71 Tit 2,14

72 vö. Róm 7,6

II. Alexandria – Egyiptom

NÉP: Ámen. Hiszem.

PAP: *feltámadt a halottak közül a harmadik napon,⁷³ fölment a mennyekbe,⁷⁴ és jobbra ült,⁷⁵ Atya, és elrendelte a megfizetés napját, amikor megjelenik, hogy igazságos ítéletet tartson a földkerekség fölött,⁷⁶ és kinek-kinek megfizessen cselekedetei szerint.⁷⁷*

NÉP: Irgalmad szerint, Urunk, és ne bűneink szerint.

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

PAP: Megalapította nekünk a vallásosságnak ezt a nagy misztériumát.

Mert mikor halálra szánta magát a világ életéért,

NÉP: Hisszük.

PAP: *kenyeret vett* szent, szeplőtelen, áldott és életet-adó kezeibe,⁷⁸

NÉP: Hisszük, hogy ez igaz. Ámen.

PAP: és feltekintett a menny magasságába Hozzád, Atyjához, a mi Istenünkhöz és mindenki Urához, és amikor hálát adott,

NÉP: Ámen.

PAP: megáldotta,

NÉP: Ámen.

PAP: megszentelte,

NÉP: Ámen. Hisszük, valljuk és dicsőítjük.

PAP: megtörte, szent tanítványainak és szent apostolainak adta mondván:⁷⁹

„Vegyétek, egyetek ebből mindnyájan, mert ez az én testem, mely érettetek és sokakért megtöretik a bűnök bocsánatára.”⁸⁰

NÉP: Ez igaz. Ámen.

73 vö. Lk 18,33; 24,7

74 vö. Ef 4,10

75 vö. Zsid 8,1

76 vö. ApCsel 17,31

77 Mt 16,27; Róm 2,6; Jel 22,12

78 1Kor 11,23

79 Mt 26,26

80 Mt 26,26.28; 1Kor 11,24

3. Nagy Szent Vazul alexandriai anaforája

PAP: Ugyanígy a kelyhet is,⁸¹ miután megvacsoráltak, fölvegyítvén borral és vízzel, hálát adott,

NÉP: Ámen.

PAP: megáldotta,

NÉP: Ámen.

PAP: megszentelte,

NÉP: Ámen. És újra, hisszük, valljuk és dicsőítjük.

PAP: megízlelte és szent tanítványainak és szent apostolainak adta mondván: „*Vegyétek, igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem, az új szövetségé, mely értetetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre;*

NÉP: Ez szintúgy igaz. Ámen.

PAP: *mert valahányszor eszitek e kenyeret és isszátok e kelyhet, az én haláloamat hirdetitek, az én feltámadásomat valljátok, amíg csak el nem jövök.*”⁸²

NÉP: Ámen, ámen, ámen. Halálokat hirdetjük, Urunk, és a te szent feltámadásodat és mennybemeneteledet valljuk.

Dicsérünk téged, áldunk téged, hálát adunk neked, Urunk, és könyörgünk Hozzád, Istenünk.

PAP: Megemlékeztél tehát mi is az ő szent szenvedéseiről, a halottak közül való feltámadásáról, a mennybemenetelről és a te *jobbodon való ülésről*,⁸³ Atya, és az ő dicsőséges és rettenetes második eljöveteléről, tiedet a te ajándékaidból neked ajánljuk föl mindenekért, mindezek szerint és mindenekben.

DIÁKÓNUS: Félelemmel és rettegéssel hódoljunk Isten előtt.

NÉP: Téged éneklünk, téged áldunk, neked hálát adunk és hódolunk előtted.

ANAMNÉZIS

81 1Kor 11,25

82 1Kor 11,24-26

83 Zsolt 110,1; Mt 26,64, ApCsel 7,55

II. Alexandria – Egyiptom

EPIKLÉZIS
(AZ ADO MÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FÖLÖTT)

PAP: És kérünk téged, Urunk, Istenünk,
mi, a te bűnös és méltatlan szolgálid, és hódolunk előtted,
hogy szálljon le jószágod jóvoltából a te Szentleked reánk,
és ezekre az előtted fekvő ajándékokra, és tisztíts meg őket,
és változtasd át őket és tedd szentjeid megszentelésévé.

DIAKÓNUS: Figyeljünk. Ámen.

PAP: És ezt a kenyeret teszi az ő szent Testévé,

NÉP: Hiszem. Ámen.

PAP: amely a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk Jézus Krisztusé,
hogy legyen a benne részesülőknél a bűnök bocsánatára és az
örök életre.

NÉP: Ámen.

PAP: És ezt a kelyhet pedig az ő új szövetségének drága vérévé,

NÉP: Újra, hiszem.

PAP: amely a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk, Jézus Krisztusé,
hogy legyen a benne részesülőknél a bűnök bocsánatára és az
örök életre.

NÉP: Ámen. Uram, irgalmazz, Uram, irgalmazz, Uram, irgalmazz!

PAP: Méltass minket arra, hogy részesedjünk a te szentségeidből,
lelkünk, testünk és szellemünk megtisztulására,
hogy egy testté és egy szellemmé váljunk,
hogy részesei és örökösei legyünk minden szentekkel együtt,
akik kezdettől kedvedben járnak.

MEGEMLEKEZÉSEK Emlékezz meg, Urunk, a te egy, szent, egyetemes
és apostoli egyházad békéjéről,

DIAKÓNUS: Imádkozzunk az egy, szent, egyetemes és apostoli egyházad
békéjéért.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: amelyet *Krisztusod drága vérén szereztél magadnak*.⁸⁴
Tartsd meg békében, minden igazhitű püspökkel.

84 ApCsel 20,28

3. Nagy Szent Vazul alexandriai anaforája

Az első között emlékezzél meg, Urunk, a mi áldott és tisztelt atyánkról,
szent érsek, N. abbáról, Alexandria nagy városának pápájáról
és patriarchájáról,
és az ő szellemi testvéreiről,
N.-ről, Antiochia patriarchájáról, és Eritrea patriarchájáról,
N. abunáról
és szolgálatársairól ezen a liturgián,

DIAKÓNUS: Imádkozzunk főpásztorunkért, N. abbáért,
Alexandria nagy városának pápájáért és patriarchájáért és érsekéért,
és szellemi testvéreiért, N.-ért, Antiochia patriarchájáért
és N.-ért, Eritrea patriarchájáért, és N. N. szolgálatársaiért
és igazhitű püspökeinkért,

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: és azokról, akik helyesen hirdetik az igazság igéjét,
és add meg nekik, hogy a te szent egyházadban
békében vezessék a te népedet.

Emlékezz meg, Urunk, az igazhitű igumenekről, papokról és
diakónusokról,

DIAKÓNUS: Imádkozzunk az igumenekért, papokért, diakónusokért,
aldiakónusokért és Isten szent egyházának hét rendjéért.

NÉP: Uram, irgalmazz!

Pap: és minden szolgalattevőről, és mindazokról,
akik szüzességben és tisztaságban élnek,
és a te egész hívő népedről. Emlékezz meg rólunk, Urunk,
és könyörülj mindannyiunkon.

NÉP: Irgalmazz nekünk, Isten, Atya, Mindenható!

PAP: Emlékezz meg Urunk, e város, a te szent helyed
üdvözüléséről,
és minden helynek, és a mi igazhitű atyáink
minden monostorának üdvözüléséről,

DIAKÓNUS: Imádkozzunk a világ, ennek a városnak, minden városnak,
vidéknek, szigetnek és monostornak az üdvözüléséért.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: És azokról, akik istenfélelemben lakoznak azokban.
És áldd meg Urunk, kegyesen a levegőt, a föld gyümölcsseit,
a folyók vizeit, a magokat, a föld növényeit,

II. Alexandria – Egyiptom

DIAKÓNUS: Imádkozzunk azért, hogy Krisztus, a mi Istenünk megáldja a levegőt, a föld gyümölcseit, a folyók vizeit, a magokat, a föld növényeit, hogy békében tegye őket tökéletessé, és bocsássa meg a mi bűneinket.

NÉP: Uram, irgalmazz! (háromszor)

PAP: Növelj őket mértéküknek megfelelően kegyelmed szerint. Örvendeztesd meg a föld színét, öntözd meg barázdáit és sokasítsd meg terményeit. Készítsd vetésre és aratásra. Igazgasd életünket, hogy hasznos legyen.

Áldd meg jóságodban az esztendő koszorúját, néped szegényeiért,

az özvegyért és az árváért, a vendégért és a jövevényért, és mindnyájunkért, akik benned bízunk, és szent nevedet hívjuk segítségül.

Mert *minden szem tebenned bíz*, és Te megadod étüknek alkalmas időben.⁸⁵

Cselekedjél velünk jóságod szerint. *Aki eledelt adsz minden testnek,*⁸⁶ töltsd be örömmel és vigassággal szíveinket, hogy mindig minden tekintetben teljesen megelégedve bővelkedjünk minden jótettben, hogy megcselekedjük a te szent akaratodat.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Emlékezz meg Uram, azokról, akik ezeket az adományokat hozták, azokról, akikért hozták és azokról, akik által hozták.

DIAKÓNUS: Imádkozzunk ezekért a szent és drága ajándékokért, áldozatunkért és azokért, akik ezeket hozták.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Minthogy, Urunk, egyszülött Fiad parancsa, hogy osztozzunk szentjeid emlékezetében, ezért, kegyeskedj megemlékezni, Urunk, az előtted kezdettől fogva álló minden szentekről, szent atyáinkról, pátriárkákról, prófétákról, apostolokról, hithirdetőkről, evangélistákról, vértanúkról, hitvallókról, hittanítókról és minden hitben megigazult lélekről,

85 Zsolt 144,15

86 Zsolt 135,25

3. Nagy Szent Vazul alexandriai anaforája

Kiváltképpen legtisztább, legdicsőbb, örökké szűz szent Isten-
szülőről,

szent Máriáról, aki valóban Istent, az Igét szülte,

Szent Jánosról, előhírnökről, keresztelőről és vértanúról,

Szent István első diakónusról és első vértanúról,

Istenhordozó szent Márk evangélistáról, apostolról és

vértanúról,

Szent Szevérosz⁸⁷ patriarcháról,

Szent Dioszkorosról,⁸⁸ tanítónkról,

apostoli Szent Atanázról,⁸⁹

Szent Péterről,⁹⁰ a szent vértanúról és főpapról,

Aranyszájú Szent Jánosról,⁹¹ Szent Theodoszioszról,⁹²

Szent Theophiloszról,⁹³ Szent Demeterről,⁹⁴

Szent Cirillről,⁹⁵ Szent Vazulról,⁹⁶ Teológus Szent Gergelyről,⁹⁷

Csodatévő Szent Gergelyről,⁹⁸ Örmény Szent Gergelyről.⁹⁹

A Nikaiai 318,¹⁰⁰ a Konstantinápolyi 150,¹⁰¹ az Efezusi 200
atyáról,¹⁰²

a nagy Antal abbáról,¹⁰³ igaz atyánkról, az igaz Pál abbáról,¹⁰⁴

a három szent Makáriosz abbáról,¹⁰⁵ és minden gyermekeikről,

a kereszthordozókról.

Atyánkról, János abbáról, az igumenről,¹⁰⁶

87 Antiochiai monofizita patriarcha (512–538)

88 Alexandriai monofizita püspök (444–451)

89 Alexandriai püspök (295–373), egyházatya.

90 Alexandriai püspök († 311)

91 Aranyszájú Szent János († 407) konstantinápolyi érsek

92 Theodosziosz Koinobiarkhész (†. 529)

93 Alexandriai érsek (385–412)

94 Vsz. Pszeudo-Démétriosz antiochiai püspök, aki állítólag pappá szentelte Aranyszájú Jánost.

95 Alexandriai püspök (412–444).

96 Nagy Szent Vazul egyházatya († 379)

97 Nazianzoszi Gergely egyházatya (329/30–390)

98 Neocaesarei püspök († 264)

99 Örményország apostola (kb. 260–328)

100 325-ben

101 381-ben

102 431-ben

103 Remete vagy Nagy Szent Antal (251–356), az első ismert keresztény remeték egyike.

104 Thébai (Remete) Szent Pál (227–341)

105 Egyiptomi Makáriosz (kb. 300–390) szkétiszi szerzetes, Alexandriai vagy Városi Makáriosz († 390) kelliai szerzetes, és Makáriosz edkovi püspök, miafizita vértanú.

106 7. századi szkétiszi hegumenosz

II. Alexandria – Egyiptom

igaz atyánkról, Pishoj abbáról,¹⁰⁷ a tökéletes emberről,
akit szeretett a mi jó Üdvözítőnk.

Atyánkról, a tammohi Pál abbáról¹⁰⁸ és tanítványáról Ezekielről,
urainkról, a római Szent Maximus és Dometius¹⁰⁹ atyákról,
a negyvenkilenc vértanúról, a shihetii öregekről,¹¹⁰
szent Mózes abbáról,¹¹¹ Kamai szent Jánosról, a papról.¹¹²
Atyánkról, Dániel abbáról az igumenről,¹¹³
atyánkról, Izidor abbáról, a papról,¹¹⁴
és atyánkról, a koinóniabeli Pachomiosz abbáról,¹¹⁵
és tanítványáról, Theodorról,¹¹⁶

atyánkról, Shenutéről, az archimandritáról,¹¹⁷ és Vesa abbáról,
a tanítványáról.

És a te szentjeid egész kórusáról, akiknek imádságai
és könyörgései által könyörülj mindannyiunkon,
és üdvözíts minket a te szent nevedért, amely ránk van jegyezve.

DIAKÓNUS: Az olvasók mondják szent atyáink, patriarcháink nevét,
akik elhunytak. Urunk, nyugtasd meg őket, és bocsásd meg bűneinket.

PAP: Emlékezz meg, Urunk, mindazokról, akik korábban
a papság és a világiak minden rendjében hunytak el,
és kegyeskedj megnyugtatni szent atyáink, *Ábrahám*, *Izsák* és
Jákob ölében.¹¹⁸

Vezesd őket a zöld mezőre, a nyugalom vizéhez,
ahonnan száműzve minden fájdalom, bánat és sóhajtás
szentjeid ragyogásában.

Emlékezz meg, Urunk, atyánkról, N. abbáról, patriarchánkról,
püspökünkről.

107 Paisziosz (koptul PISOI) sivatagi remete (kb. 320-417)

108 † 415.

109 A hagyomány szerint I. Valentinianus császár (364-375) fiai, akik a Szkétiszben haltak meg.

110 Akiket a 444-es berber támadásban Szkétiszben (koptul Shiheti) mé-
szároltak le.

111 „Etióp” Mózes (332-407) szerzetes Petrában.

112 Szkétiszi szerzetes.

113 Szkétiszi hegumenosz a 6. században.

114 Szkétiszi pap († 390).

115 A koinobita szerzetesség atyja (292-348).

116 † 368.

117 A Fehér Monostor apátja (347-465).

118 vö. Lk 16,22

3. Nagy Szent Vazul alexandriai anaforája

DIAKÓNUS: Imádkozzunk áldott atyánk, N. abba lelkéért,
hogy az Úr Isten nyugtassa meg szent atyáink, Ábrahám, Izsák és Jákob
ölében¹¹⁹,
a paradicsom gyönyörűségében, és bocsássa meg bűneinket.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Kegyelmed szerint, szentjeid között nyugosztald.
Adj nekünk jó pásztorot, hogy tisztaságban és igazságban
pásztorolja a te népedet.
Róluk, Urunk, és mindenkiről, akit név szerint mondtunk
és azokról, akiket nem mondtunk.
Azokról, akiket mindnyájan elménkben hordozunk, és azokról,
akiket nem.
Azokról, akik megpihentek és eltávoztak Krisztus hitében.

DIAKÓNUS: Imádkozzunk azokért, akik megpihentek és eltávoztak
Krisztus hitében.

Szent atyáinkért, érsekekért, atyáinkért, püspökökért,
atyáinkért, az igumenekért, atyáinkért, a papokért, testvéreinkért,
a diakónusokért, atyáinkért a szerzetesekért,
atyáinkért, a laikusokért, és minden keresztény megnyugvásáért.
Hogy Krisztus Istenünk nyugtassa mindannyiuk lelkét
a gyönyörűség paradicsomában, és minket is,
könyörületessége szerint, és bocsássa meg bűneinket.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Kegyesen nyugtasd meg Urunk, mindannyiuk lelkét
szent atyáink, *Ábrahám*, Izsák és Jákob *ölében*¹²⁰.
Vezesd őket a zöldellő mezőre, a nyugalom vizéhez,
a gyönyörűség paradicsomába, ahonnan száműzve
minden fájdalom,
bánat és sóhajtás szentjeid ragyogásában.

DIAKÓNUS: Legszentebb, legtisztább, legáldottabb Úrnőnkéről,
az Istenszülő és mindenkorszűz Máriáról,
a szent próféta, előhírnök, keresztlő és vértanú Jánosról,
Szent István első diakónusról és első vértanúról,
a szent és dicsőséges apostolokról, prófétákról,
győzedelmes mártírokról és a te szentjeid egész karáról..

119 vö. Lk 16,22

120 vö. Lk 16,22

II. Alexandria – Egyiptom

Alexandria nagy városának és hálás igazhitű püspökeink uráért és érsekéért, N. abbáért.

Az elköltözöttékért és nyugalmukért, és szent atyáinkért, Kiváltképp Szent Márk apostolról, evangelistáról, püspökről és mártírról.

És mindazokról, akik helyesen tanították az igazság igéjét, az igazhitű püspökökről, papokról, diakónusokról, klerikusokról, laikusokról és minden igazhitű emberről. Ámen.

NÉP: Szent áldásuk legyen velünk. Ámen.

PAP: Azokat, akik lelkét elfogadtad, Urunk, nyugtasd a gyönyörűség paradicsomában, az örök élet helyén, a mennyei Jeruzsálemben, azon a helyen.

Minket pedig, akik itt vagyunk, tarts meg a te hitedben, és add nekünk békédet örökké.

NÉP: Ahogy volt és lesz, nemzedékről nemzedékre, mindörökkön örökké. Ámen.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

PAP: Vezess minket a te királyságodba, hogy ebben is, ahogy mindenben megdicsőüljön a te szent és hatalmas neved, magasztaltassék, áldassék mindenben, dicsértessék és szenteltessék meg szeretett Fiaddal, Krisztus Jézussal és a Szentlélekkel együtt.

Békesség mindnyájatoknak.

NÉP: És a te lelkednek.

4. Nazianzoszi Gergely anaforája

A Nazianzoszi Szent Gergely nevét viselő, görög nyelvű anaforát az alexandriai kopt miafizita egyház használja liturgiájában. Számos hasonlóságot árul el a nagy kappadókiai egyházatya teológiájával, s vélhetőleg Proklosz konstantinápolyi patriarcha révén kapta jelenlegi alakját 446 táján, s a császárvárosból érkezett Egyiptomba. Különös jellegzetessége a hangsúlyozott személyesség: az egyesszám második személyben fogalmazott imádság, amelyet a szerző közvetlenül Krisztushoz intéz.¹²¹

*

PAP: *Az Isten Atya szeretete,
és az egyszülött Fiú, Úr és Isten, és Üdvözítőnk
Jézus Krisztus kegyelme,
és a Szentlélek közössége és ajándéka legyen mindnyájatokkal!*¹²²

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

NÉP: És a te lelkeddel!¹²³

PAP: Emeljük föl szívünket!¹²⁴

NÉP: Fölemeltük az Úrhoz!

PAP: *Adjunk hálát az Úrnak!*¹²⁵

NÉP: Méltó és igazságos.¹²⁶ (*háromszor*)

PAP: Valóban méltó és igazságos téged dicsőíteni,
téged magasztalni,
téged áldani, téged imádni, téged dicsérni,
az egyetlen igaz Istent, aki emberszerető,
kifejezhetetlen, láthatatlan, határtalan,
kezdet nélküli, örök, időtlen,
mérhetetlen, változatlan, elgondolhatatlan vagy,
a mindenség teremtményét, mindenki Megváltóját,

PREFÁCIÓ

121 Baán István fordítása a kritikai kiadás: Albert Gerhards, *Die griechische Gregorianaphora. Ein Beitrag zur Geschichte des Eucharistischen Hochgebets.* Aschendorff, Münster Westfalen 1984. alapján történt.

122 vö. 2Kor 13,13

123 2Tim 4,22

124 vö. Kol 3,1köv.

125 Judit 8,25

126 2Tessz 1,3

II. Alexandria – Egyiptom

aki irgalmas vagy összes vétünk iránt,
meggyógyítod összes betegségünket,
megszabadítod a romlástól életünket,
*megkoszorúzol bennünket irgalomban és könyörületben.*¹²⁷
Téged dicsérnek az angyalok,
téged imádnak az arkangyalok,
téged zengenek az uralmak,
hozzád kiáltanak a fejedelemségek,
a te dicsőségedet hirdetik a hatalmak,
téged éljeneznek a trónusok.¹²⁸
Ezernyi ezrek állnak melletted,
*és tízezerszer tízezer szolgálak neked.*¹²⁹
Téged zengenek a láthatatlanok,
téged imádnak a láthatók,¹³⁰
mind a te szavadat teljesítik, Uralkodó.¹³¹

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Akik ültök, álljatok fel!

SANCTUS PAP: Isten, aki vagy,¹³² Úr,
igaz Isten igaz Istentől,
aki kinyilatkoztattad nekünk az Atya világosságát,¹³³
aki megajándékoztál bennünket
a Szentlélek valódi ismeretével,¹³⁴
aki kinyilvánítottad az életnek ezt a nagy titkát,
aki a testnélküliek kórusával kapcsoltad össze az embereket,
aki a földieknek átadtad a szeráfok dicsőítő énekét,
fogadd el a testnélküliekkel együtt a mi énekünket is,¹³⁵
sorozz be bennünket a mennyei erők közé.
Hadd mondjuk mi is velük együtt,
félretéve minden helytelen gondolatot.¹³⁶
Kiáltunk, mint ahogy ők harsognak el nem hallgató hangon,
ajkunkkal szüntelenül zengjük magasztalásodat.

127 Zsolt 102 (LXX),3k.

128 vö. Kol 1,16

129 vö. Dán 7,10; Jel 5,11; vö. Zsolt 67,18

130 vö. Kol 1,16

131 Zsolt 102,20

132 Azaz *Jabve*. Kiv 3,14; vö. Jel 1,4

133 vö. Jn 8,12; 14,8k

134 vö. Jn 14,16k

135 vö. ApCsel 7,59

136 vö. 2Kor 10,4;

4. Nazianzoszi Gergely anaforája

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Kelet felé tekintetek!

PAP: Téged vesznek körül a *szeráfok*,
mindegyiknek hat szárnya van:
kettővel lábukat, és kettővel arcukat fődik be,
*kettővel pedig lebegnek, egymáshoz viszontkiáltanak*¹³⁷
üdvösségünk győzelmi himnuszát
dicsőítő hangon, tündöklő hangon
magasztalva, énekelve, kiáltva, dicsőítve, harsogva és *mondva*:

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Figyeljünk!

NÉP: Szent, szent, szent a Seregek Ura,¹³⁸
teljes az ég és a föld a te szent dicsőségeddel,¹³⁹
hozsánna a magasságban!
Áldott, aki az Úr nevében jött és jön,
hozsánna a magasságban!¹⁴⁰

PAP: Szent, szent vagy, Úr, és legszentebb.
Különleges a te lényeged ragyogása,
kifejezhetetlen a te bölcsességed ereje.
Semmilyen szó sem mérhető emberszereteted tengeréhez.
Emberszeretőként alkottál engem emberré,
nem szorulsz rá az én szolgálatomra,
inkább nekem van szükségem a te uralmadra.
A nemlétből vezettél ki könyörületedből engem,¹⁴¹
égboltot feszítettél ki nekem tetőként,¹⁴²
földet terítettél nekem szilárd alapul.
Miattam zaboláztad meg a tengert,
miattam nyilvánítottad ki az élőlények természetét.
Mindent az én lábaim alá vetettél,¹⁴³
az irántam való emberszeretetedből
egyetlen művedet sem hagytad el.

POST-SANCTUS

NÉP: Uram, irgalmazz!

137 Iz 6,2

138 vö. Iz 1,9. A görögben Κύριος Σαβαώθ (a „seregek” héber kifejezés-
sel: Σαβαώθ). vö. Róm 9,29; Jak 5,4

139 Iz 6,3

140 Mt 21,9

141 vö. 2Makk 7,28

142 vö. Iz 40,22; Zsolt 103,2

143 Zsolt 8,7

II. Alexandria – Egyiptom

PAP: Te alkottál engem, és rám tetted kezedet,¹⁴⁴
hatalmad képét vésted belém,
az értelem ajándékát helyezted belé,¹⁴⁵
gyönyörködésemre nyitottad meg nekem a paradicsomot,¹⁴⁶
ismereted tanítását adtad át.

Megmutattad nekem a fát,
az élet fáját állítottad szemem elé,¹⁴⁷
a halál fullánkját ismertetted meg velem.¹⁴⁸
Egyetlen növény ízlelését tiltottad meg nekem,
csak egyetlenről mondtad nekem, hogy ne egyek belőle,
de én szándékosan ettem, s áthágtam a törvényt.
Tudatosan nem törődtem a paranccsal,
s én vontam magamra a halál ítéletét.¹⁴⁹

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Az én büntetésemet, óh, Uralkodó, megváltoztattad,
jó pásztorként az elkóborolt bárány után siettél,¹⁵⁰
igazi atyaként együtt szenvedtél velem, az elbukottal,¹⁵¹
az élethez szükséges minden gyógyszerrel elláttál.¹⁵²
Magad küldtél nekem prófétákat,¹⁵³
miattam, a beteg miatt adtál törvényt segítségül.¹⁵⁴
Magad álltál nekem, törvényszegőnek szolgálatára,
hogy meggyógyíts.
Világosságot támasztottál a tévelygőknek,¹⁵⁵
a tudatlanokat felkerested te, aki mindig is jelen vagy.¹⁵⁶

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: A szűzi méhbe jöttél,
bár körülhatárolhatatlan Isten vagy.

144 Zsolt 138,5
145 vö. Ter 1,27k
146 vö. Ter 1,29; 3,23
147 vö. Ter 2,16k
148 vö. 1Kor 15,55k; Oz 13,14 LXX
149 vö. Ter 3,1–6
150 vö. Mt18,12; Lk 15,4–7
151 vö. Lk 15,20
152 vö. Lk 10,34
153 vö. Jer 7,25; 2Krón 36,15
154 Iz 8,20
155 vö. Mt 4,16
156 vö. Jn 1,9k

4. Nazianzoszi Gergely anaforája

*Nem a saját javadra használtad fel,¹⁵⁷
hogy az Istennel és Atyával egyenlő vagy,¹⁵⁸
hanem kiüresítve magadat a szolgáló alakját vetted fel.¹⁵⁹
Az én természetemet áldottad meg ennenmagadban,
miattam töltötted be a törvényt,¹⁶⁰
bukásomból való feltámadásomat írtad elő.
Az alvilág által fogva tartottaknak szabadulást nyújtottál,¹⁶¹
a törvény átkát elűzted.¹⁶²
Testben semmisítetted meg a bűnt.¹⁶³
Vakoknak adtad vissza látásukat,¹⁶⁴
halottakat támasztottál fel sírjaikból,¹⁶⁵
szavaddal orvosoltad a természetet,¹⁶⁶
könyörületed gondoskodását adtad tudtomra,
a gonoszok erőszakosságát eltűrted.
Hátadat átadtad a korbácsolásra,
orcádat odatartottad a pofonokra,
nem fordítottad el miattam arcodat
a köpések szégyenétől.¹⁶⁷*

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: *Mint a bárány jöttél leöletésre.¹⁶⁸
A keresztig magadra vállaltad gondoskodásomat,¹⁶⁹
Síroddal megölted bűnömet,
a mennybe vitted fel zsengémet,¹⁷⁰
tudtomra adtad hamarosan bekövetkező eljöveteledet,
amikor is eljössz ítélni élőket és holtakat,¹⁷¹
és mindenkinek megfizetsz tettei szerint.¹⁷²*

157 Más fordításokban: „nem tartotta zsákmanynak”; „nem tartotta olyan dolognak, amelyhez feltétlenül ragaszkodnia kellene”.

158 Fil 2,5

159 Fil 2,6k

160 vö. Mt 5,17; Gal 5,14

161 vö. Oz 13,14; Jel 1,18

162 vö. Gal 3,13

163 vö. Róm 8,3

164 vö. Lk 4,18

165 vö. Jn 11,43

166 Zsid 1,3

167 vö. Iz 50,6

168 Iz 53,7; ApCsel 8,32

169 vö. Lk 23,43

170 vö. Jel 14,4; 1Kor 15,20

171 vö. 1Pt 4,5

172 vö. Mt 24párh.; Róm 2,6 (= Zsolt 61,13)

II. Alexandria – Egyiptom

NÉP: A te irtalmad szerint, Urunk, stb. (és ne bűneink szerint)¹⁷³

PAP: E szabadságomnak jelképeit ajánlom fel neked,
szavaidnak tulajdonítom a megvalósítást.
Te bíztad rám ezt a titokzatos szolgálatot,
a te testedben való részesedést nyújtottad nekem
kenyérben és borban.¹⁷⁴

NÉP: Hisszük.

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

PAP: Azon az éjszakán ugyanis, amelyen
saját hatalmad folytán átadtad önnönmagadat,¹⁷⁵

NÉP: Hisszük.

PAP: Kenyeret véve szent, tisztaságos
és szeplőtelen kezedbe,
feltekintve Atyádhoz,¹⁷⁶
Istenünkhöz és a mindenség Istenéhez,
*miután hálát adtál,
áldást mondtál,
megszentelted,
megtörted, átadtad szent tanítványaidnak
és apostolaidnak, és ezt mondtad:*
*„Vegyétek, egyétek, ez az én testem,
mely értetitek és sokakért megtöretik
és odaadatik a bűnök bocsánatára.
Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!”¹⁷⁷*
*Ugyanígy miután vacsoráltál, vetted a kelyhet,
felvegyítetted a szőlőtő gyümölcséből¹⁷⁸
és vízből,
miután hálát adtál,
áldást mondtál,
megszentelted,
megtörted, átadtad szent tanítványaidnak
és apostolaidnak, és ezt mondtad:*
„Igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem, az új szövetségé,

173 vö. Zsolt 102,8,10

174 vö. 1Kor 10,16k

175 vö. 1Kor 11,24; Lk 22,19; Mt 26,29

176 vö. Mt 14,19

177 vö. 1Kor 11,24; Lk 22,19

178 vö. Mt 26,29párh.

4. Nazianzoszi Gergely anaforája

*mely érettetek és sokakért kiontatik
a bűnök bocsánatára.¹⁷⁹
Ezt cselekedjétek az én emlékezétemre!¹⁸⁰
Valahányszor ugyanis eszitek ezt a kenyeret,
és isszátok ezt a kelyhet,
az én halálomat hirdetitek,
és az én feltámadásomat és mennybemeneteletemet valljátok,
amíg csak el nem jövök.¹⁸¹*

NÉP: Ámen (háromszor). Halálotat hirdetjük, Urunk,
és a te szent feltámadásodat és mennybemeneteledet valljuk.
Téged éneklünk, téged áldunk,
neked hálát adunk, Urunk,
és könyörgünk hozzád, Istenünk.

PAP: Ezért tehát, Uralkodó, megemlékezve
a földre való leereszkedésről,¹⁸²
az életadó halálról,
a három napos eltemettetésről,
a halottak közül való feltámadásról,
a mennybemenetelről,
az Atya *jobbján* való ülésről,¹⁸³
és a majdani, mennyekből való második,
rettenetes és dicsőséges eljöveteledről,
tiedet a te adományaidból neked felajánlva
mindezek szerint, mindenekért és mindenben.¹⁸⁴

NÉP: Téged éneklünk, téged áldunk, neked hálát adunk, Urunk,
és könyörgünk hozzád, Istenünk.

DIAKÓNUS: Hajoljatok meg Istennek félelemmel!

PAP: Te tehát, Uralkodó, hangoddal
változtasd át az előtted levő (ajándékokat),
aki magad jelen vagy, tedd tökéletessé
ezt a titokzatos szolgálatot,

ANAMNÉZIS

ÉPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

179 Mt 26,28

180 vö. 1Kor 11,25

181 vö. 1Kor 11,23–25; Mt 26,26–29; Mk 14,22–25; Lk 22,15–20

182 vö. Jn 3,13; Ef 4,9

183 Zsolt 110,1; Mt 26,64, ApCsel 7,55

184 vö. 1Krón 29,14

II. Alexandria – Egyiptom

te magad tartsd meg nekünk imádásod emlékét.
Te magad küldd le legszentebb Lelkedet,¹⁸⁵
hogy szent, jóságos és dicsőséges jelenlétével
szentelje meg és változtassa át ezeket az előtted fekvő
drága és szent ajándékokat
megváltásunk testévé és vérévé.¹⁸⁶

DIAKÓNUS: Figyeljünk!

NÉP: Ámen.

PAP: És tedd, hogy ez a kenyér
legyen a te testeddé,
Urunk, Istenünk, Üdvözítőnk és
a mindeneket Uralkodó Jézus Krisztusnak testévé
a belőle részesülőknek
a bűnök bocsánatára és az örök életre.¹⁸⁷

NÉP: Ámen.

PAP: Ezt a kelyhet drága véreddé,
új szövetségednek, Urunk, Istenünk, Üdvözítőnk és
a mindeneket Uralkodó Jézus Krisztusnak vérévé
a belőle részesülőknek
a bűnök bocsánatára és az örök életre.¹⁸⁸

NÉP: Ámen.

MEGEMLÉKEZÉSEK PAP mondja, a NÉP pedig válaszolja: Uram, irgalmazz!

Hozzád könyörgünk, Krisztus Istenünk,
Egyházad alapját, Urunk, szilárdítsd meg,
a szeretetet az egyetértésben gyökereztesd meg,
az igazságba vetett hitet növeld,
egyengesd az istenfélelmedhez vezető utat.
Erősítsd meg a pásztorokat,
védd meg nyájukat.
Adj a papságnak szerénységet,
a szerzeteseknek önuralmat,
a szüzességben élőknek mérsékletet,

185 vö. Gal 4,6

186 vö. Ef 1,7

187 vö. Kol 1,14

188 vö. Kol 1,14

4. *Nazianzoszi Gergely anaforája*

a tisztas házasságban élőknek boldog életet,
a bűnbánóknak irgalmat,
a gazdagoknak jóságosságot,
a nyomorgóknak támogatást,
a szegényeknek segítséget.
Az öregeket gyámolítsd,
az ifjakat tanítsd mérsékletre.
A hitetlenek térítsd meg.
Szüntesd meg az egyházszakadásokat,
törd le az eretnekek lázadásait.
Mindnyájunkat egyesíts egyetértésben istenfélelemedben.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, szent, egyetlen,
egyetemes és apostoli egyházad békességéről,¹⁸⁹
amely a földkerekség egyik határától a másikig terjed,¹⁹⁰
és a benne levő ortodox püspökökről,
akik helyesen tanítják az igazság igéjét.¹⁹¹
Kiváltképpen szentséges és boldogságos főpapunkról,
N. abbáról, Alexandria nagy városának
pápájáról és patriarchájáról.
És az őt körülvevő püspökökről, presbiterekről,
diakónusokról, hüpodiakónusokról, felolvasókról,
zsoltárénekesekről,
ördögűzőkről, szerzetesekről,
örökös szüzességben élőkéről, önmegtartóztatókról,
özvegyekről, árvákról, világiakról és
Isten szent egyháza híveinek egész teljességéről.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, azokról,
akik jámborul uralkodtak.¹⁹²
Emlékezzél meg, Urunk, az udvarban szolgáló
hívó és ortodox testvéreinkről,
és az egész hadseregről.
Emlékezzél meg, Urunk, azokról, akik ezeket

189 vö. Lk 23,42

190 vö. Zsolt 71,8

191 2Tím 2,15

192 vö. 1Tím 2,1k

II. Alexandria – Egyiptom

a drága ajándékokat felajánlják,¹⁹³
és akikért és amik miatt hozták,
és add meg mindnyájuknak mennyei jutalmukat.
Emlékezzél meg, Urunk, azokról is,
akik a hegyekben, barlangokban
és a föld oduiban tengetik életüket,¹⁹⁴
és a fogságban levő testvéreinkről,
és ajándékozz nekik békés hazatérést.

DIAKÓNUS: Imádkozzatok a foglyokért!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Emlékezzél meg, Uram, alacsonyságom
szerencsétlen és nyomorult lelkéről,
és bocsásd meg összes vétkezésemet,
és ahol megsokasodott a bűn,
ott áradjon túl a kegyelmed,¹⁹⁵
és bűneim és szívem szennye miatt ne vond meg
népedtől Szentlelked kegyelmét,
mert néped és egyházad esedezik hozzád,
és általad és veled az Atyához, mondván:

NÉP: Irgalmazz nekünk Istenünk, Üdvözítőnk! *(háromszor)*

PAP: Irgalmazz nekünk Istenünk, Üdvözítőnk. *(háromszor)*

NÉP: Uram, irgalmazz! *(háromszor)*

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, az időjárásról
és a föld gyümölcsseiről.
Emlékezzél meg, Urunk, a folyóvizek mérsékelt áradásáról.
Emlékezzél meg, Urunk, az esőkről és a vetésekről.
Örvendeztesd meg újra és újítsd meg a földszínét.¹⁹⁶
Barázdáit itasd, terményeit sokasítsd meg.¹⁹⁷
Bocsásd rendelkezésünkre, hogy vessünk és arassunk,
és most is áldva áldd meg,
gondoskodj életünkről.
Áldd meg jószágodban az esztendő koszorúját¹⁹⁸
néped szegényeiért,

193 vö. Mt 5,23

194 vö. Zsid 11,38

195 Róm 5,20

196 Zsolt 103,30

197 Zsolt 64,11

198 Zsolt 64,12

4. *Nazianzoszi Gergely anaforája*

az özvegyért és az árváért,
a vendégért és a jövevényért,
és mindnyájunkért, akik benned bízunk,
és szent nevedet hívjuk segítségül.
Mert *minden szem tebenned bíz*,
*és Te megadod étüküket alkalmas időben.*¹⁹⁹
Cselekedjél velünk jószágod szerint.
*Aki eledelt adsz minden testnek,*²⁰⁰
töltsd be örömmel és vigassággal szíveinket.²⁰¹
Hogy mindig minden tekintetben teljesen megelégedve
bővelkedjünk minden jótettben,²⁰²
hogy megcselekedjük a te szent akaratodat.²⁰³

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP mondja, a NÉP pedig feleli:
Uram, irgalmazz!

Ajándékozz népednek egyetértést,
a világnak szilárdságot,
a levegőnek mérsékletet,
a betegeknek felépülést,
a rászorulóknak felfrissülést,
a száműzötteknek büntetésük elengedését,
az árváknak segítséget,
az özvegyeknek pártfogolást.
A szorongatottakat segítsd a jóra,
az állhatatosakat erősítsd meg,
az elbukottakat emeld fel,
támogasd, akik felálltak.
Az elhunytakról emlékezz meg,
A hitvallásban kitűntek kéréséit fogadd el.
A bűnbe esetteket és azokat, akik bűnbánatot tartottak,
számítsd híveid közé.
A hívőket számítsd vértanúid közé.
A kik jelen vannak ezen a helyen, tedd angyalaid utánzóivá.
Fogadj el bennünket kegyelmeddel, akiket – bár méltatlanok
vagyunk – meghívtál szolgálatodra.

199 Zsolt 144,15

200 Zsolt 135,25

201 vö. ApCsel 14,7

202 2Kor 9,8

203 Zsolt 102,21

II. Alexandria – Egyiptom

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, városunkról is
és a benne ortodox hittel élőkről,
és minden városról és vidékről,
az egész világgal együtt.
És ments meg minket az éhínségtől és a járványtól,
földrengéstől és árvízről, tűzvészről
és a barbárok fogságába eséstől,
az idegenek kardjától,
az ellenségek és eretnekek támadásaitól.

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, a korábban élt szentéletű
ortodox püspök atyáinkról,
és mindazokról, akik öröktől fogva kedvedben jártak:²⁰⁴
szent atyákról, pátriárkákról, apostolokról,
prófétákról, hithirdetőkről, evangélistákról, vértanúkról,
hitvallókról és minden igaz lélekről,
akik Krisztus hitében hunytak el.²⁰⁵
Kiváltképpen legszentebb, legdicsőségesebb,
legtisztább, legáldottabb Űrnőnkől,
az Istenszülő és mindenkorszűz Máriáról,
a szent, dicsőséges próféta, előhírnök
és Keresztelő Jánosról,
Szent István első diakónusról és
első vértanúról,
és szent és boldog atyánkról, Márk
apostolról és evangélistáról,
a szentek között élő atyánkról, Gergelyről,
és azokról, akiknek a mai napon emlékét tartjuk,
és szentjeid egész karáról, akiknek imái és könyörgései révén
irgalmazz nekünk is, és üdvözíts a te szent nevedért,
amelyet leesdettünk magunkra.²⁰⁶

DIAKÓNUS a diptüchát mondja.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk,
az igaz hitben elhunyt atyáinkról és testvéreinkről,

204 vö. Lk 1,70; Zsid 11,5; Ter 5,22

205 vö. Zsid 12,23

206 vö. Jer 14,9

4. *Nazianzoszi Gergely anaforája*

és nyugtasd meg lelkeiket a szentekkel, az igazakkal.
viseld gondjukat, gyűjtsd egybe a zöld rétre,
a megnyugvás vizéhez, a gyönyörűség paradicsomába,²⁰⁷
és velük együtt azokat, akiknek nevét említettük.

Ekkor megemlékezik az élőkéről és a holtakról,
a diptücha után pedig a pap mondja:

Emlékezzél meg, Urunk, azokról a hívőkről és ortodoxokról,
akikről megemlékeztünk és akikről nem emlékeztünk meg,
velük együtt pedig rólunk is
mint jóságos és emberszerető Isten.

NÉP: Töröld el, távoztasd, bocsásd meg.

PAP: Mert Te vagy a mi irgalmas Istenünk,
aki nem akard a bűnös halálát,
hanem hogy megtérjen és éljen.²⁰⁸

Látogass meg minket, Isten, üdvösségeddel.
tégy velünk jóindulatoddal,²⁰⁹
aki sokkal bőségesebben tesz,
mint ahogy kérjük vagy gondoljuk.²¹⁰

Hogy ebben is, mint mindenben
dicsőíttessék, magasztaltassék, zengedeztessék, áldassék
és megszenteltessék a te legszentebb, drága és áldott
neved tisztaságos Atyáddal és Szentlelkeddel együtt.

NÉP: Miképpen volt, van és lesz.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

207 Zsolt 22,2k

208 vö. Ez 18,23; 33,11

209 vö. Zsolt 105,4

210 vö. Ef 3,20

III. ETIÓPIA

Etiópia a 4. század közepén, Ezana király megtérésével vált kereszténnyé. Mivel első vezetőjét Frumentiosz (Etiópiában Abba Szalama) személyében Alexandriából kapta, egész történelme során szorosan kapcsolódott az egyiptomi egyházhoz, csak 1951-ben önállósult. Az etióp egyház feje szinte mindig az egyiptomi kopt egyházból érkezett, és bár elvileg patriarchai rangot viselt, nem voltak olyan jogai, mint a többi patriarchának (nem szentelhetett püspököt), így inkább metropolitának tekinthető. Etióp elnevezése a hivatalos *pappasz* (pápa) mellett *abuna* (atyánk).

Az 5. századi krisztológiai viták során az etióp egyház a koptokat követve a monofizita irányzathoz csatlakozott. Jelenleg Etiópiában két monofizita egyház működik, az Etióp Ortodox Teváhedo Egyház (vezetője Etiópia patriarchája, székhelye Addisz Abeba) és az Eritreai Ortodox Teváhedo Egyház (vezetője Eritrea patriarchája, Aszmara székhellyel). A nevükben szereplő *teváhedo* egységést, egyesületet jelent, de nem (csak) az egyház egységére utal, hanem a Krisztusban lévő két természet egységére, vagyis ezzel is a monofizita jelleget hangsúlyozza.¹ Létezik mellettük Ge'ez Katolikus Egyház is, élén metropolitával (székhelye Addisz Abeba). Mindhárom egyház liturgikus nyelve a ge'ez, a klasszikus etióp, az itt szereplő anaforák is ezen a nyelven maradtak fenn, és ezen a nyelven használják őket a liturgiában.

Az etióp történelem és kultúra első nagy korszaka az ún. Akszumi kor (nevét az akkori fővárosról, a Tigré tartományban lévő Akszumról kapta), mely a 4. századtól az 7. század elejei arab hódításig tart. Ebben az időszakban fordítanak le (általában görögből) számtalan művet: a Szentírás (vagy legalábbis annak nagy része) mellett apokrifeket, homíliákat, értekezéseket, egyházjogi gyűjteményeket.

A 7. századtól az Akszumi birodalom hanyatlásnak indul, és egyre jobban eljelentéktelenedik. A helyzet akkor kezd vál-

1 A legújabb szakirodalom a „monofizita” (egyetlen természetű) helyett a „miafizita” (egytermészetű) jelzőt használja a Khalkédóni Zsinatot elutasító régi keleti egyházakra.

Bibliográfia

tozni, amikor 1270-ben hatalomra kerül az ún. salamoni dinasztia, mely, hogy legitimálja magát, Salamon király és Sába királynőjének állítólagos fiától származtatja magát. E dinasztia uralma 1974-ben ért véget, az utolsó császár, Hajle Szelasszé megbuktatásával. A salamoni dinasztia megerősödésével és a királyi székhely délebbre helyezésével kezdődik a 14. században a reneszánsz, melynek hatása egészen a 20. századig érezhető volt. A 15. század kimagasló alakja Zar'a Jákob király (1434–1468), aki jelentős közigazgatási és vallási reformot hajt végre. A 14–15. század rendkívüli kulturális fellendülést hoz: a kiterjedt fordítási tevékenység mellett (e fordítások általában immár arabból készülnek) önálló művek is születnek.²

Az etióp liturgia alapvetően az alexandriaiból fejlődött ki, de jelen állapotában meglehetősen távol áll a kopttól. Összesen kb. húsz³ etióp anaforáról tudunk, ebből 14 az etióp ortodox (vagyis monofizita) misszálékban található, öt az etióp katolikus egyház misszáléjában, egy pedig csak kéziratokban. Eredetük szerint lehetnek a., fordítások (általában arabból); b., eredeti etióp alkotások (pl. Mária-anafora); c., ősi egyházi rendtartások eucharisztikus imáinak az átdolgozásai (az Apostolok anaforája, a Mi Urunk anaforája).

A legtöbb anaforát Euringer és Löfgren a 20. század első évtizedeiben kiadták, azóta azonban szinte semmi sem történt e téren, az Apostolok anaforája pl. továbbra is kiadatlan. Mivel pedig Euringer és Löfgren véletlenszerűen kiválasztott kéziratok alapján dolgoztak, az általuk már kiadottak esetében is szükség lenne újabb, kritikai kiadásra, immár az összes kézirat ismeretében.

Bibliográfia

Beylot, Robert, „Langue et littérature éthiopienne,” in: Albert, Micheline etc., *Christianismes orientaux. Introduction à l'étude des langues et des littératures* (Initiations au christianisme ancien) Paris: Cerf, 1993, 219–60.

Fritsch, Emmanuel, „A Fresh Look at Certain Aspects of the Ge'ez Liturgical Edition of the Anaphora of the *Testamentum Domini* as the *Anaphora of Our Lord Jesus Christ*,” in: *Pro-*

2 Ezek közül a legismertebb a *Kebrä Nagaszt* (Királyok dicsősége), mely a salamoni dinasztia eredetét van hivatva „dokumentálni”.

3 Némelyiknél vitatott, hogy önálló anaforának számít-e.

III. Etiópia

- ceedings of the „First International Congress on Ethiopian Texts,”* 2013, eds. Assefa, Daniel – Hiruy, Abdu, Addis Ababa: CFRRC Press, 2016, 21–53.
- Fritsch, Emmanuel – Kidane, Habtemichael, „The Medieval Ethiopian Orthodox Church and its Liturgy,” in: *A Companion to Medieval Ethiopia and Eritrea*, ed. Kelly, Samantha, Leiden – Boston: Brill, 2020, 162–93.
- Meßner, Reinhard – Lang, Martin, „Ethiopian Anaphoras. Status and Tasks in Current Research Via an Edition of the Ethiopian Anaphora of the Apostles,” in: *Jewish and Christian Liturgy and Worship. New Insights into its History and Interaction*, eds. Gerhards, Albert – Leonhard, Clemens, Leiden – Boston: Brill, 2007.
- Spinks, Bryan D., *Do This in Remembrance of Me. The Eucharist from the Early Church to the Present Day*, London: SCM Press, 2013.
- Stoffregen-Pedersen, Kirsten, *Les Éthiopiens (Fils d’Abraham)*, Éditions Brepols, 1990.

1. *Az apostolok anaforája*

Az Apostolok anaforája a római Hippolütosznak († 235) tulajdonított ősi egyházi rendtartás, a *Traditio apostolica* eucharisztikus imájára⁴ megy vissza (4. fejezet). A *Traditio Apostolica* már korai időktől kezdve ismert volt az etióp egyházban, az azonban vitatott, hogy a benne található ima mikor és hogyan kapott ilyen fontos helyet a liturgiában. Míg Meßner és Lang azt tartják valószínűnek, hogy ez csak későn, a középkor folyamán történt meg,⁵ addig Fritsch a 6. század mellett érvel.⁶ Az Apostolok anaforájának további forrásai a *Traditio apostolica* imáján kívül: a kopt liturgia és különösen Szt. Círill anaforája és a *Testamentum Domini*.⁷ A források a fontosabb helyeknél a jegyzetekben találhatóak.

Az anaforát az apostolok ünnepén használják. Legkorábbi kézirata a 15. századból származik. Régóta tervbe vett kritikai kiadása továbbra is várat magára.⁸

*

PAP: Atyáink, az apostolok anaforája. Imádságuk áldása legyen a patriarchánkkal, N. püspökünkkel és mindnyájunkkal, a keresztények népével.

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

Őrizze meg hazánkat, Etiópiát mindörökkön örökké. Ámen.

PAP: Az Úr legyen mindnyájatokkal!

GYÜLEKEZET: A te lelkeddel!

PAP: Adjatok hálát Istenünknek!

GYÜLEKEZET: Méltó és igazságos.

PAP: Emeljétek fel szíveteket!

4 Ld. fejembe 53-54.o. *Az őkeresztény kor egyházfegyelme (az első négy században)*, Bp.: SZIT, 1983, 85–86, ford. Erdő Péter.

5 „Ethiopian Anaphoras,” 188–9; 201–2.

6 Fritsch, „A Fresh Look,” 44–45.

7 Ez utóbbi szolgáltatta az alapot a Mi Urunk anaforájához, ld. lejjebb.

8 Pesthy Monika ford. A fordításhoz használt kiadás: *The Liturgy Book of Ethiopian Orthodox Tewahedo Church (Preparatory Service, Anaphora of the Apostles and Anaphora of St. Dioscorus)* The Lion of Judah Society Publishers, 2012, 61–105. Az etióp misekönyvben a szöveget, ahogy a liturgia során elhangzik, sok helyen megszakítják amhara nyelvű betoldások, ezeket természetesen kihagyja, és a helyüket sem jelzi, hiszen nem tartoznak az eredeti anaforához.

III. Etiópia

GYÜLEKEZET: Felemeltük Urunkhoz, Istenünkhöz.⁹

MEGEMLÉKEZÉSEK

DIAKÓNUS: Áldott és szent patriarchánkért, N. abbáért és áldott érsekünkért, N. abbáért.

Miközben dicsőítenek téged imájukkal és könyörgésükkel István, az első mártír, Zakariás pap, Keresztelő János¹⁰ ...

DIAKÓNUS: Könyörülj és irgalmazz, Urunk, patriarchánknak, az érsekeknek, püspököknek, papoknak, diakónusoknak és a keresztények egész népének!

PREFÁCIÓ

PAP: Adj békét lelküknek, és légy irgalmas hozzájuk és mindenkihez, Te, aki leküldted Fiadat az égből a Szűz méhébe; (a Szűz) méhében hordozta, (majd) testté lett, és a Szentlélek ismertté tette őt.

DIAKÓNUS: Ti, akik ültök, álljatok fel!

PAP: Előtted áll sok ezerszer ezer és sok tízezerszer ezer szent angyal és arkangyal és dicsőséges élőlényeid, akiknek hat szárnyuk van.

DIAKÓNUS: Nézzetek kelet felé!

PAP: Két szárnyukkal eltakarják arcukat, kettővel eltakarják lábukat, kettővel a világ egyik végétől a másikig repülnek.

DIAKÓNUS: Nézzünk!

PAP: Ők állandóan szentnek mondanak és magasztalnak téged mindazokkal együtt, akik szentnek mondanak és magasztalnak. Fogadd el tőlünk is megszentelő imánkat, amelyet mondunk neked:

szent, szent, szent a seregek ura, a tökéletes.¹¹

SANCTUS

DIAKÓNUS: Válaszoljatok!

GYÜLEKEZET: Szent, szent, szent a seregek ura, a tökéletes.

Dicsőséged szentsége betölti az eget és a földet.

9 Szórol szóra: „ott van Urunknál, Istenünknél”.

10 Itt még más szentek is szerepelhetnek.

11 A Sanctus-t megelőző a részlet a kopt Szent Cirill anaforára megy vissza, vö. Meßner – Lang, „Ethiopian Anaphoras”, 196–7.

1. Az apostolok anaforája

PAP: Valóban, betölti az eget és a földet dicsőséged szentsége, Urunk, Istenünk és Megváltónk, Jézus Krisztus a te Fiad által, aki eljött, megszületett a Szűztől, hogy teljesítse akaratodat, és létrehozson számodra egy népet.

POST-SANCTUS

GYÜLEKEZET: Emlékezz meg rólunk, Urunk, az országodban!
Emlékezz meg rólunk, Mester, az országodban!
Emlékezz meg rólunk, Urunk, az országodban,
ahogyan megemlékeztél a jobb latorról,
amikor a szent keresztfán voltál.

PAP: Kinyújtotta kezét szenvedőn a szenvedés felé,
hogy megmentse a szenvedőket, akik bíztak benne.
Ő, aki átadatott a szenvedésnek, hogy elpusztítsa a halált,
széttörje a Sátán bilincseit, lábbal tapossa a Seolt,
vezesse a szenteket, létrehozson egy határt, és ismertté tegye
feltámadását.¹²

DIAKÓNUS: Papok, emeljétek fel a kezeteket!

PAP: Azon az éjszakán, amikor elárulták,
szent, áldott és makulátlan kezébe vette a kenyeret.

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

GYÜLEKEZET: Hisszük, hogy ez ő, valóban hisszük.

PAP: Felnézett az égre, hozzád, az Atyjához, hálát adott,
áldást mondott, megtörte, a tanítványainak adta, és így szólt:
„Vegyétek, egyétek, ez a kenyér az én testem,
mely értetek töretik meg a bűnök bocsánatára.”

GYÜLEKEZET: Ámen, ámen, ámen! Hisszük és valljuk, dicsőítünk téged,
Urunk és Istenünk. Valóban hisszük, hogy ő az.

PAP: Ugyanígy a kelyhet, miután hálát mondott, megáldotta
és megszentelte, a tanítványainak adta, és így szólt hozzájuk:
„Vegyétek, igyátok, ez a kehely az én vérem,
mely értetek ontatik ki, váltságdíj sokakért”.¹³

12 Ez a részlet nagy hasonlóságot mutat a *Testamentum Domini* megfelelő részével.

13 Az alapítási elbeszélés szövege alapvetően a *Traditio Apostolica*ra megy vissza (4. fejezet), de a *Testamentum Domini*ből illetve kopt hagyományból származó betoldásokkal bővült.

III. Etiópia

GYÜLEKEZET: Ámen, ámen, ámen! Hisszük és valljuk,
dicsőítünk téged, Urunk és Istenünk.
Valóban hisszük, hogy ő az.

PAP: Amikor ezt teszitek, az én emlékezetemre tegyétek!

ANAMNÉZIS GYÜLEKEZET: Halálokat hirdetjük, Urunk, és szent feltámadásodat.
Hisszük mennybemeneteledet és második eljöveteledet.
Dicsőítünk téged, vallunk téged, kérünk téged
és könyörgünk hozzád, Urunk, Istenünk!

PAP: Most megemlékezünk halálodról és feltámadásodról.
Vallunk téged és felajánljuk neked ezt a kenyeret
és ezt a kelyhet, miközben hálát adunk neked.
Átala tettél minket méltóvá arra, hogy előtted álljunk
és szolgáljunk neked.

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

Kérünk téged Urunk, és könyörgünk hozzád,
hogy küldd el a Szentlelket és a hatalmat e fölé a kenyér fölé
és e fölé a kehely fölé,
és hogy a mi Urunk, Istenünk és Megváltónk,
Jézus Krisztus testévé és vérévé tedd örökkön örökké.

GYÜLEKEZET: Ámen, Urunk, könyörülj rajtunk,
Urunk, kímélj meg minket,
Urunk, légy kegyes hozzánk!

DIAKÓNUS: Teljes szívvel könyörgjünk az Úrhoz, Istenünkhöz,
hogy adja meg nekünk a szép egyesülést a Szentlélekkel.

GYÜLEKEZET: Ahogyan volt, van és lesz nemzedékről nemzedékre,
örökkön örökké!

PAP: Add meg együtt mindnyájuknak, akik vesznek belőle,
hogy megszentelésre legyen és arra, hogy elteljenek
a Szentlélekkel,
és megerősödjék az igaz hit, hogy téged áldjanak és dicsérjenek,
és szeretett Fiadat, Jézus Krisztust a Szentlélekkel együtt!¹⁴

GYÜLEKEZET: Ámen.

14 Eddig tart a szó szoros értelmében vett anafora. Az epiklézis is a *Traditio Apostolica*-ra megy vissza (4. fejezet)

1. Az apostolok anaforája

PAP: Add meg nekünk, hogy egyesüljünk a te Szentleked által, és gyógyíts meg minket ez által az áldozat¹⁵ által, hogy benned éljünk mindörökké és örökkön örökké!

A GYÜLEKEZET ismételje meg a szavait.

PAP: Áldott az Úr neve, és áldott, aki az Úr nevében jön,¹⁶ és áldassék dicsőségének neve! Legyen, legyen áldott, legyen!¹⁷

A GYÜLEKEZET ismételje meg a szavait.

PAP: Küldd el ránk a Szentlélek kegyelmét!

A GYÜLEKEZET ismételje meg a szavait.

PAP: Álljatok fel imához!

GYÜLEKEZET: Urunk, könyörülj rajtunk!

PAP: Béke mindnyájatokkal!

GYÜLEKEZET: A te lelkeddel!

DIAKÓNUS: Imádkozzatok!

GYÜLEKEZET: Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is. Mindennapi táplálékunkat add meg nekünk ma. Bocsásd meg a mi bűnünket és vétünkét, ahogyan mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Ne vígy minket kísértésbe, Urunk, hanem ments meg és szabadíts meg minket minden gonosztól, mert tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökkön örökké.

GYÜLEKEZET: A te irgalmad szerint, Istenünk, és nem a mi vétünk szerint! (háromszor)
A világ megváltójának seregei, jaj, jaj, jaj,
ott állnak a világ megváltója előtt,
és körülveszik a világ megváltóját,
jaj, jaj, jaj, testét és véré a világ megváltójának.
Menjünk a világ megváltójának színe elé, jaj, jaj, jaj!
Az ő hitében szolgáljunk Krisztusnak!

15 A görög *proszfora* átírása.

16 Vö. Zsolt 118(117),26; Mt 21,9.

17 Az egész doxológia a *Testamentum Domini* doxológiáját követi, nem pedig a *Traditio Apostolicá*t.

III. Etiópia

(Vannak, akik azt mondják: Az ő hitében jártak nyomdokain az apostolok.)

DIAKÓNUS: Fejedelmek, nyissátok ki a kapukat!¹⁸

DIAKÓNUS: Ti, akik álltok, hajtsatok fejet!

DIAKÓNUS: Boruljatok le az Úr előtt félelemmel!

GYÜLEKEZET: Előtted, Urunk, leborulunk, és dicsőítünk téged!

DIAKÓNUS: Figyelj!

PAP: Megszentelés a szenteknek!

GYÜLEKEZET: Egy a szent Atya, egy a szent Fiú, egy a Szentlélek.

PAP: Az Úr legyen mindnyájatokkal!

GYÜLEKEZET: A te lelkeddel!

PAP: Urunk, könyörülj rajtunk, Krisztus! (háromszor)

A GYÜLEKEZET háromszor ismétlje meg a szavát!

PAP: Urunk, könyörülj rajtunk, Krisztus! (háromszor)

A GYÜLEKEZET háromszor ismétlje meg a szavát!

PAP: Urunk, könyörülj rajtunk, Krisztus! (háromszor)

A GYÜLEKEZET háromszor ismétlje meg a szavát!

DIAKÓNUS: Ti, akik bűnbánatot tartotok, hajtsatok fejet!

DIAKÓNUS: Álljatok fel az imához!

GYÜLEKEZET: Urunk, irgalmazz nekünk!

PAP: Béke mindnyájatokkal!

GYÜLEKEZET: A te lelkeddel!

PAP: Ez valóban a mi Urunk, Istenünk és Megváltónk,
Jézus Krisztus szent teste, mely életre, megváltásra
és a bűnök bocsánatára adatik azoknak, akik hittel vesznek belőle.

GYÜLEKEZET: Ámen.

PAP: Ez valóban a mi Urunk, Istenünk és Megváltónk,

18 Alighanem utalás Zsolt 23(24),7.9-re a LXX szerint (a Dicsőség királyának a bevonulása).

1. Az apostolok anaforája

Jézus Krisztus szent vére, mely életre, megváltásra és a bűnök bocsánatára adatik azoknak, akik hittel részesednek belőle.

GYÜLEKEZET: Ámen.

PAP: Hiszem, hiszem, hiszem és vallom utolsó leheletemig, hogy ez Urunk, Istenünk és Megváltónk, Jézus Krisztus teste és vére, amelyet mindnyájunk Úrnőjétől, a szent, kétszeresen szűz Máriától vett magára, és eggyé tett istenségével keveredés és elegyedés nélkül, szétválaszthatatlanul és változatlanul.¹⁹

Mártír lett szép tanúságtétellel Pontius Pilátus idején, és átadta miattunk és mindnyájunk élete miatt.

GYÜLEKEZET: Ámen.

PAP: Hiszem, hiszem, hiszem és vallom, hogy istensége nem különült el emberségétől egyetlen órára, egyetlen szempillantásra sem, hanem átadta miattunk azok életére, megváltására és bűnbocsánatára, akik hittel részesednek belőle.

GYÜLEKEZET: Ámen.

PAP: Hiszem, hiszem, hiszem és vallom, hogy ez a mi Urunk, Istenünk és Megváltónk teste és vére, neki jár a tisztelet, dicsőítés és imádat jóságos égi Atyjával és az életet adó Szentlélekkel együtt most és örökké és mindörökkön örökké. Ámen.

PAP: Béke veled! Leborulva előtted, Mária anyánk, könyörgünk hozzád.

GYÜLEKEZET: A vadászó kígyó²⁰ elől hozzád menekülünk. Édesanyád, Hanna és atyád, Joakim miatt áldd meg ma, Szűz, a gyülekezetünket!

19 Ez a Khalkédoni hitvallás híres négy adverbiuma, mely Krisztusban a két természet összekapcsolódását van hívatva leírni: „Egy és ugyanaz a Krisztus, Fiú, Úr, Egyszülött, aki két természetben ismerszik meg keveredés és változás nélkül, szétválaszthatatlanul és megoszthatatlanul...” A monofizita egyházak a „két természetben” kifejezést nem fogadják el, helyette a „két természetből”-t használják, ami annyit jelent, hogy bár a két természet eredetileg valóban önálló volt, a testetöltés után a kettőből már egy lett, ahogyan Cirill híres mondata állítja: „Isten Logosának egyetlen testet öltött természete”.

20 A Sátánról van szó.

III. Etiópia

SEGÉDPAP: A Szentlélek le fog szállni kenyerére és borára,
amikor a pap azt mondja: „Küldd el nekünk a Szentlélek kegyelmét!”

GYÜLEKEZET: Ennek a megszentelésnek a folyamán
egyházát átalakítja egy pillanat alatt:
bölcssége által Krisztus tagjaivá lesznek.
Csodálatos és félelmetes!

PAP: Béke veletek, igazak és mártírok, akik hitben
szenderültetek el!

GYÜLEKEZET: Nagy kitartásokkal legyőztétek a világot.
Imádkozzatok állandóan a Teremtő előtt,
hogy megbánás nélkül ne ragadjon el minket a halál!

SEGÉDPAP: Béke veletek, igazak, a mai napon, mindnyájatokkal,
férfiakkal és nőkkel, kivel-kivel a neve szerint!

GYÜLEKEZET: Ég és föld szentjei, ti vagytok a Háromság gyülekezete!
Emlékezzetek meg rólunk imádatokban Mária, az ő anyja miatt,
aki hordozta Krisztust, testét és véréét.

PAP: Urunk, könyörülj rajtunk, Krisztus! (háromszor)

A GYÜLEKEZET ismétlje háromszor.

PAP: Mária miatt könyörülj rajtunk, Krisztus! (háromszor)

A GYÜLEKEZET ismétlje kétszer.

PAP: Mária, kérd számunkra fiad irgalmát,
hogy kegyesen adjon nekünk részt (az áldozatból).

DIAKÓNUS: Imádkozzatok magunkért és az összes keresztényért,
akik azt mondták, hogy emlékezzetek meg róluk!
Békében és Krisztus szeretetében mondjatok dicsőítést és énekeljete!

GYÜLEKEZET: Szent, szent, szent a leírhatatlan Háromság!
Add meg nekem, hogy az életre vegyem ezt a testet és vért,
nem pedig ítéletre!
Add meg nekem, hogy olyan gyümölcsöt hozzak, amely tetszik neked,
hogy megjelenjék²¹ a te dicsőségemben,
és neked éljek, miközben a te akaratodat teszem.
Hittel szólítalak, Atya, és szólítom országodat.
Szenteltessék meg a te neved felettünk,

21 Logikusabb lenne: „hogy megjelenjek”, de a fordítás alapjául szolgáló szövegben nem ez áll.

1. Az apostolok anaforája

mert hatalmas vagy, dicséretre méltó és dicsőséges.
Tiéd a dicsőség örökkön örökké. (Ismételni)

DIAKÓNUS: Hálát adunk az Úrnak, amiért magunkhoz vesszük szentségét.
Miközben dicsőítjük az Urat, kérjük és bízunk abban,
hogy amiben részesültünk, orvosság lesz nekünk lelkünk életére.

PAP: Magasztallak, királyom és Istenem,
és áldom nevedet mindörökké és örökkön örökké.

GYŰLEKEZET: Mi Atyánk, aki az egekben vagy,
ne vigyél minket, Urunk, kísértésbe!

DIAKÓNUS: Részesedtünk Krisztus szent testéből és dicsőséges véréből.

PAP: Minden nap áldalak téged és dicsőítem nevedet
mindörökké és örökkön örökké.

GYŰLEKEZET: Mi Atyánk, aki az egekben vagy,
ne vigyél minket, Urunk, kísértésbe!

DIAKÓNUS: Hálát adunk, amiért részesített minket szent és dicső
misztériumában.

PAP: Szám az Úr dicsőítését mondja, és minden test
áldja szent nevét mindörökké és örökkön örökké.

GYŰLEKEZET: Mi Atyánk, aki az egekben vagy,
ne vigyél minket, Urunk, kísértésbe!

DIAKÓNUS: Hajtsatok fejet az Úr, a mi Istenünk előtt,
hogy megáldjon titeket szolgája, a pap által!

GYŰLEKEZET: Ámen, áldjon meg minket szolgája, a pap által!

PAP: Az Úr (legyen) mindnyájatokkal!

GYŰLEKEZET: A te lelkeddel! Ámen.

Áldja meg az Úr szolgáit békében!

Legyen bocsánat számunkra, akik részesedtünk testedből és véredből!

Add meg nekünk a Lélek által,

hogy az ellenség minden hatalmán tapossunk!

Irgalommal teli szent kezéd áldásában reménykedünk mindnyájan.

Tarts távol minket minden gonosz cselekedettől,

és tegyél minket részessé minden jó cselekedetben!

Áldott, aki odaadta nekünk szent testét és dicsőséges véréét.

Megkaptuk a kegyelmet és életet találtunk

Jézus Krisztus keresztségének ereje által.

Neked adunk hálát, Urunk, miután megkaptuk a Szentlélek kegyelmét.

III. Etiópia

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Menjetek békével!

A szent Gabriel angyal üdvözetével, óh, Úrnőm,
béke veled, aki szűz vagy gondolkodásod szerint
és szűz vagy tested szerint, a Seregek Urának anyja!
Béke veled, áldott vagy te az asszonyok között
és áldott a te méhednek gyümölcse!
Örvendezzél, óh, kegyelemmel teljes, az Úr veled van!²²
Kérj és imádkozz számunkra irgalomért
szeretett Fiadnál Jézus Krisztusnál, hogy bocsássa meg nekünk
vétkünket.

22 Vö. Lk 1,28, vö. lentebb 463. jegyz.

2. *A mi Úrnőnk, Mária anaforája*

Az anafora szerzősége bizonytalan. Még az sem egyértelmű, hogy valóban a ge'ez volt az eredeti nyelve. A szerző kitűnően ismeri és lelkesen használja a Máriára vonatkozó nagyon bőséges irodalmat. Bár a szöveg javarészt Mária dicsérete, a központi része mégis az Atyához van címezve. Ezt az anaforát különböző Mária-ünnepeken használják, továbbá karácsony este (tahszasz²³ 28-án) és szent Küriakosz (az anafora állítólagos szerzője) ünnepén (tekemt²⁴ 2-án).²⁵

*

Úrnőnk, az istenszülő Mária anaforája, melyet abba Herjákosz, Behneszá város püspöke írt a tiszteletére.²⁶ (Mária) imádsága és áldása legyen szolgáljával Valda Márjammal, örökkön örökké. Ámen.²⁷

PAP: Szívem szép beszédet áraszt, szívem szép beszédet áraszt, szívem szép beszédet áraszt.²⁸ PREFÁCIÓ

Hirdetem Mária szentségét, nem sok szóval, hanem röviden.
Hirdetem a Szűz dicsőítését, nem hosszúra nyújtott
buta beszéddel, hanem kevés szóval.
Hirdetem a Szűz nagy tetteit.

23 Dec. 10. – jan. 8.

24 Okt. 11. – nov. 9.

25 Pesthy Monika ford. Kiadása: *Die ätiopische Anaphora unserer Herrin Maria*. Herausgegeben, übersetzt und mit Bemerkungen versehen von Sebastian Euringer, *Oriens Christianus* 48 (1964) 4. Serie, 12. Bd., Texte und Untersuchungen, 63–102.

Die ätiopische Anaphora unserer Herrin Maria. Herausgegeben, übersetzt und mit Bemerkungen versehen von Sebastian Euringer (Schluß.) *Oriens Christianus* Dritte Serie Bd. 34 (1937) Heft 2, 248 – 62.

26 Az anafora állítólagos szerzőjéről, Herjákoszról (Küriakosz), Behneszá (Oxürünkhosz) metropolitájáról nem sokat tudunk, még azt sem, hogy melyik században élt, talán a 11.-ben.

27 A korábbi kiadásokkal és fordításokkal, valamint a fordítás alapjául szolgáló kiadás módszereivel kapcsolatban ld. Euringer, *Die ätiopische Anaphora unserer Herrin Maria*, 63–68. A fordító szövegkritikai és fordítási problémákra csak akkor tért ki, ha az értelmezés miatt feltétlenül szükséges. A jegyzetekhez elsősorban Euringer magyarázataira támaszkodik, i. m., 92–102.

28 Vö. Zsolt 45(44), 2.

III. Etiópia

Alázatosságban és szeretetben állok ma, ezen a napon
ez előtt a félelmetes misztérium előtt, és ez előtt
az asztal és áldozat előtt.

Valóban, ez áldozat, melyet nem ízlelhetnek meg azok,
akiknek tisztátalan a lelke.

Nem olyan, mint a korábbi atyák áldozatai,
amelyek juhok, kosok és marhák vérében készültek,
hanem tűz, mely élteti az igaz szívűeket,
akik teszik annak a tűznek az akaratát,
amely elpusztítja az istenteleneket, akik tagadják nevét.

Valóban, ez tűz, amelyhez nem érhetnek hozzá
(még) a tűztermészetű lények (sem), akik a tűz lángjából vannak,
mármint a kerubok és szeráfok.

Óh, Mária, ezért szeretünk és magasztalunk téged,
mert megszülted nekünk az igazság valódi eledelét és az élet
valódi italát.

MEGEMLEKEZÉSEK

Óh, atyáink, akiket kézzel a kezzel iktattak be az apostolok
követőiként,
megkaptunk titeket, hogy közbenjárjatok értünk az Úrnál,
és megkaptuk napjainkban ő kettőjüket,
hogy közbenjárjanak értünk az Úrnál:
abba Cirillt, a nagy városnak, Alexandriának a patriarcháját
és az atyáink földjének az élén álló metropolitát, az áldott abba
Pétert.

DIAKÓNUS: a mi boldog, örvendező,²⁹ mindenben dicsőséges,
áldott és tiszta úrnőnkért, az istenszüdő Szűz Máriáért.³⁰

A szent, tiszteletreméltó szellemi arkangyalokért, az égi hatalmakért.

Az igehirdető és utat egyengető Keresztelő Jánosért.

A dicső szentekért és szolgálattelvőkért,

Mátéért, Márkért, Lukácsért, Jánosért, a négy evangelistáért.

Szent szolgálóidért, Péterért, Jakabért, Jánosért, Andrásért, Fülöpért,

Bertalanért, Tamásért, Mátéért, Jakabért, Alfeusz fiáért,

Tádéért, Simeonért és Mátyásért, a 12 apostolért.

Jakab apostolért, az Úr testvéréért, Jeruzsálem püspökéért.

A szent és dicsőséges Istvánért, a diakónusok vezetőjéért és első vértanúért.

29 Vö. Lk 1,28; az etióp Újszövetség az angyali üdvözlésben szereplő
χαίρε köszöntést szó szerinti értelmében „örvendezz”-nek fordítja.

30 Az egész rész elé nyilván oda kell értenünk: „imádkozzunk”. A kopt
(és etióp) teológia szerint lehet a halott szentekért imádkozni, mert
sorsuk végérvényesen csak az utolsó ítéletnél dől el.

2. A mi Úrnőnk, Mária anaforája

Az összes szentért és vértanúért, akik az igaz hitben szenderültek el.
Pálért, Timotheusért, Szilasért, Barnabásért, Titusért,
Filemonért és Kelemenért.

A 72 tanítványért, az 500 társért,³¹ a 318 igazhitűért.³²

Emlékezzél meg, Uram, róluk és mindnyájukról.

Az áldott és szent patriarcháról, abba Cirillről,
az áldott és szent metropolitáról, abba Péterről,
hogy vigyázz rájuk életükben, mentsd meg őket,
bocsásd meg a vétkeiket, és könyörülj rajtunk is
az ő imádságuk által örökkön örökké. Amen.

A SEGÉDPAP mondja az áldóimát.

A SZUBDIAKÓNUS³³ mondja: Könyörülj, Uram, és irgalmazz
a patriarcháknak, metropolitáknak, püspököknek,
papoknak, diakónusoknak és a keresztények egész népének.

PAP: Értük és mindenkiért, járj közbe, óh, közbenjáró, Fiadnál,
hogy megnyugodjék a lelke minden metropolitának,
patriarchának, püspöknek, papnak és diakónusnak,
akik az igaz Ige helyes útján jártak;
a királyoknak, kormányzóknak, fejedelmeknek és hatalmasoknak;
ifjaknak, szüzeknek és szerzeteseknek;
gazdagoknak és szegényeknek, nagyoknak és kicsiknek,
özvegyeknek és árváknak, jövevényeknek és nyomorultaknak
és a keresztények egész népének,
azoknak, akik elszenderültek az egyház gyülekezetéből.
Elsősorban és kiváltképpen azokért járj közbe kitartóan,
akik ezen a helyen nyugszanak, hogy lelküket engedje békében
pihenni.

Mindenütt, amit a győztes vértanúk helyének,
az áldott igazak helyének, a virrasztó angyalok helyének
neveznek,
mindenütt te vagy az első és neved hatalmas az Úr előtt.

DIAKÓNUS: Akik ültetek, álljatok fel!

PAP: Álljunk fel istenfélelemben, hogy magasztaljuk
és dicsőítsük azt, aki dicsőséggel teljes, a következő szavakkal:

PREFÁCIÓ

31 Vö. 1Kor 15,6.

32 A Nikaiai zsinaton résztvevő atyák.

33 A mise celebrálásában általában öten vesznek részt: a pap, a segédpap,
a diakónus, a szubdiakónus és a lektor.

III. Etiópia

„Óh, kegyelemmel teljes, óh, az öröm áradata!
A te megjelenésed különösképpen félelmetes,³⁴
felülmúlja a kerubokét, akiknek sok szemük van,
és a szeráfokét, akiknek hat szárnyuk van.”

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Nézzetek kelet felé!

PAP: Valóban az Atya Isten nézett az égből keletre és nyugatra,
északra és délre, minden vidék felé, lélegzett és szimatolt,
de nem talált hozzád hasonlót.

Örömét lelte illatodban, megszerette szépségedet,
és elküldte hozzád szeretett Fiát.

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Nézzünk.

PAP: Szent az Atya Isten, aki örömét lelte benned,
szent az egyetlen Fiú, aki méhedben lakozott,
szent a Paraklétosz, az igazság lelke, aki erőt adott neked.

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Válaszoljatok!

SANCTUS NÉP: Szent, szent, szent.

POST-SANCTUS PAP: Dicsőséggel teljes Szűz, milyen hasonlattal,
mihez hasonlítsunk téged?
Szövőszék vagy,³⁵ mert belőled vette Emmanuél
a test megmagyarázhatatlan ruháját:
láncfonállá Ádám kezdetben lévő testét tette,
a keresztfonál a te tested volt,
a vetélője maga az Ige, Jézus Krisztus,
a szövőfája a magasságos Úr fentről jövő árnyéka,
szövője pedig a Szentlélek.
Óh, milyen csodálatos és felfoghatatlan ez!

34 Vagy: „nagyszerű”.

35 A kép Proklosztól származik, aki Nesztoriosz nagy ellenfele és Konstantinápoly patriarchája volt († 446), ld. első homíliája *De laudibus S. Mariae*, PG 65, col. 681. Ez a homília bekerült a rendkívül népszerű etióp *Qerlosz* (Cirill) homíliagyűjteménybe, így az anafora szerzője nyilván ismerte. Ld. hozzá August Dillmann, *Lexicon Linguae Aethiopiae*, Osnabruck: Biblio Verlag, 1970 (az 1865-ös kiadás utánnymása), 159: *homilia Procli in Cyr.* f. 119 (Mansi Concil. IV. 577 és 579). A kép kiindulópontja talán (Euringer ezt nem említi) a *Jakab prótoevangéliumának* az a részlete, amikor Mária a skarlát és mélybíbor színű fonalat fonja (11. fejezet).

2. *A mi Úrnőnk, Mária anaforája*

Óh, gázló, mert nálad keltek át a korábbi atyák a halálból az életre.
Óh, a földről az égbe vezető létra, általad újult meg az egész teremtés zsengeje.
Te voltál Ádám reménysége,³⁶ amikor kiűzetett a kertből; te voltál Ábel büntelensége, amikor igaztalanul megöletett, Szét kiválósága és Hénokh tettei,
te vagy Noé bárkája, amellyel megmenekült a szörnyű özönvízből, Szem áldása³⁷ és az ő³⁸ osztályrésze,
Ábrahám vándorlása, Izsák illata,³⁹ Jákob létrája,⁴⁰ József vigasza,⁴¹ Mózes táblái,⁴² a sinai bokor fája,⁴³ az Áron pap ruháján lévő csengettyűk,⁴⁴ továbbá a vessző, amely kihajtott, virágzott és gyümölcsöt hozott,⁴⁵
Józsue emlékműve,⁴⁶ Gedeon gyapja,⁴⁷ Sámuel kenetes tégelye és olajos szaruja,
Jessze törzsöke,⁴⁸ amellyel büszkélkedett, Aminádáb kocsija,⁴⁹ Dávid lantja és Salamon koronája,⁵⁰ elzárt kert és lepecsételt forrás,⁵¹ Illés aranykosara,⁵² Elizeus edénye,⁵³ a szűzi fogantatás Izajásnál,⁵⁴

36 Mária szimbolikája a korábbi, rendkívül gazdag etióp Mária-irodalomra megy vissza, erről részletesebben ld. Euringer, *Die ätiopische Anafora unserer Herrin Maria*, 95–98.

37 Vö. Ter 9,27.

38 Hímnemben, tehát az Úrra vonatkozik.

39 Vö. Ter 27,27.

40 Vö. Ter 28,10–19.

41 Vö. Ter 49, 22–27

42 Vö. Kiv 24,12.

43 Vö. Kiv 3.

44 Vö. Kiv 28,34–35.

45 Vö. Szám 17,23.

46 Vö. Józ 4,5–9, 20–25.

47 Vö. Bír 6,36–40.

48 Vö. Iz 11,1.

49 Vö. Én 6,12

50 Vö. Én 3,11

51 Vö. Én 4,12

52 Erről nem tudunk semmit, nem szerepel sem a Bibliában, sem a Mária-irodalomban.

53 Vö. 2Kir 2,20–22.

54 Vö. Iz 7,14.

III. Etiópia

az együtthálás nélküli elsőszülött Dánielnél,⁵⁵
Páran hegye Habakuknál,⁵⁶ a lezárt kelet Ezekielnél,⁵⁷
a törvény származása Betlehemből és Efrata földjéről
Mikeásnál,⁵⁸
az élet fája Szilondisznál,⁵⁹ Náhüm sebének gyógyítója,⁶⁰
Zakariás öröme,⁶¹ Malakiás tiszta temploma.⁶²
Óh, Szűz, a próféták hasonlata és próféciája,
az apostolok dísz, a vértanúk anyja és az angyalok nővére,
az ifjak, szüzek és szerzetesek dicsekvése,
akik az ajtajánál virrasztanak éjjel-nappal.⁶³
Óh, Szűz, nem parázna vágyból fogantál,
hanem Annának és Joakimnak, a szüleidnek a törvényes
egyesüléséből.
Nem játszadozásban nőttél fel, mint a héberek leányai,
akik megkeményítették nyakukat,⁶⁴
hanem a szentélyben éltél tisztán és szenten.
Óh, Szűz, nem földi kenyérral táplálkoztál,
hanem égi kenyérral, mely az egek égében⁶⁵ sült.
Óh, Szűz, nem földi italt ittál, hanem égi italt,
melyet az egek egéből merítettek.
Óh, Szűz, nem ismertél tisztátalanságot,
mint az asszonyok előtted és utánad,
hanem szentség és tisztaság díszít téged.
Óh, Szűz, nem csábító ifjak beszéltek a lelkedre,
hanem égi angyalok látogattak téged;
mint mondják, papok és főpapok dicsérték téged.⁶⁶

55 Vö. Dán 2,34.45. A követ, mely emberi beavatkozás nélkül leszakad a hegyről, és összezúzza Nebukadnezár szobrát, már Iréneusz is Krisztussal azonosította, *Adv. Haer.* 3,21,7.

56 Vö. Hab 3,3.

57 Vö. Ez 44,1–3.

58 Vö. Mik 5,1.

59 Nem ismerünk semmiféle Szilondiszt – Euringer feltételezi, hogy a szintén alig ismert Secundus nevét írták át hibásan (arabban a két név írása nagyon hasonlít, ez tehát feltételeznél, hogy az etiópot arabból fordították), vö. i. m., 97–98.

60 Vö. Náh 3,19.

61 Vö. Zak 9,9.

62 Vö. Mal 3,1.

63 Vö. Péld 8,34.

64 Vö. Iz 3,16.

65 Vagyis a legmagasabb égben.

66 A fent leírtak mind az apokrif Mária-irodalomra mennek vissza, elsősorban *Jakab prótoevangéliumára* és *Pszéudo-Máté evangéliumára*.

2. *A mi Úrnőnk, Mária anaforája*

Óh, Szűz, nem azért lettél József jegyese,
hogy közeledjete egymáshoz, hanem hogy megőrizzen téged
tisztának, mert ő (is) ilyen volt.

Amikor az Atya Isten maga látta tisztaságodat,
elküldte hozzád fénytermészetű angyalát, Gabrielt,
aki így szólt hozzád: „leszáll rád a Szentlélek
és a Magasságbeli ereje árnyékol be téged”.⁶⁷

Eljött hozzád az Ige anélkül, hogy elvált volna Atyja öletől,
fogantad őt anélkül, hogy összehúzódott volna;
méhed magába fogadta anélkül, hogy ő fent teljessé lett volna
és lent növekedett volna.

Belsődben lakott a felfoghatatlan, megmérhetetlen isteni tűz.

Nem helyes, hogy a földi tűzhöz hasonlítsuk,
olyan tűzhöz, melynek mértéke és térfogata van,
az istenségre azonban nem lehet azt mondani,
hogy ezt a helyet foglalja el és ehhez hasonlít.

Az istenségnek nincs gömb alakja, mint a Napnak és a Holdnak,
sem egyenes tartása, mint az embernek,
hanem csodálatos és a magasságokban lakik,
ahová nem jut el emberi gondolat és nem ismerik az angyalok.

Az istenségben nincs hosszúság és szélesség, fent és lent,
jobb és bal, hanem teljes mindenfelől és mindenben.

Az istenségben nincs kiterjeszkedés és összehúzódás,
hanem az istenség minden helyen van.

Az istenségnek nincs felül teteje, sem lent alapja,
hanem ő a tető és ő az alap.

Az istenségben nincs odafordulás és lehajolás,
hogy felvegye, ami a földön van,
hanem mindent a kezében tart, ahogy megmutatta Péternek.⁶⁸

Az istenségnek nincs elöl melle és hátul háta,
ami láthatóvá tenné és határolná,
hanem tűz lángjába burkolózik, a tűz pedig ő maga.

Az istenség tiszta, világos és fényes.

Hisszük, hogy az Atya, az elküldő a lényege szerint Atya,
hisszük, hogy a Fiú, az elküldött a lényege szerint Fiú,
és hissük, hogy az életet adó Szentlélek a lényege szerint
Szentlélek.

67 Lk 1,35.

68 Ez a *Qalémentos*-ban (a Római szent Kelemen neve alatt fennmaradt, rendkívül tarka apokrif-gyűjtemény) szerepel: az Úr megmutatja Péternek, hogyan tart kezében mindent.

III. Etiópia

Három név, egy Isten.
Nem úgy, mint Ábrahám, aki idősebb volt Izsáknál,
és Izsák, aki idősebb volt Jákobnál,
az istenségnél nem így van:
az Atya nem idősebb a Fiúnál,
és a Fiú nem idősebb a Szentléleknél,
a Szentlélek nem fiatalabb a Fiúnál,
és a Fiú nem fiatalabb az Atyánál.
Nem úgy, mint Ábrahám,
aki Izsáknak a természet törvénye szerint parancsolt,
és Izsák, aki Jákobnak parancsolt,
az istenségnél nem így van:
az Atya nem parancsol atyái minőségében a Fiúnak,
a Fiú fiúi minőségében nem nagyobb a Szentléleknél,
hanem a Szentlélek egyenlő vele.
Az istenség, az Atya, Fiú, Szentlélek egy Isten,
egy uralom, egy hatalom és egy ítélkezés.
Az Atya gondolkodik, a Fiú beszél, a Szentlélek egyetért.
Az Atya határoz, a Fiú elmondja, a Szentlélek véghezviszi.
Az Atya alkot, a Fiú szépen elrendezi, a Szentlélek feldíszíti.
Az Atya elküld, a Fiú hatalmat ad,⁶⁹ a Szentlélek tanú lesz.
Az Atya magához von, a Fiú odaszoktat, a Szentlélek buzdít.
Az Atya megtisztít, a Fiú makulátlanná tesz,
a Szentlélek megszentel.
Az Atya megerősít, a Fiú megszilárdít, a Szentlélek irányít.
Az Atya felöltöztet, a Fiú megkoszorúz, a Szentlélek kedvessé tesz.
Az Atya ül (a trónon), a Fiú ítélkezik, a Szentlélek vizsgálódik.⁷⁰
Így hisszük és valljuk az egyesülést és társulást oly módon,
hogy nem választunk szét és nem különböztetünk meg,
nehogy különböző(ség) legyen (az istenségben);
szétválasztunk és megkülönböztetünk, nehogy keveredés legyen.
Nem azt mondjuk, hogy három, mint Ábrahám, Izsák, Jákob,
hanem ő egy miközben három személy;
nem azt mondjuk, hogy egy, mint Ádám, az egész teremtés
zsongéja,
hanem ő három, miközben egyetlen létező.

69 Német ford.: „uralkodik”, de ez az alak nem jelentheti ezt, mivel causativum.

70 E versek mesterien elrendezve 3x3 állításban jellemzik a Szentháromság kilenc tevékenységét: a kezdet mindig az Atyáé, a folytatás a Fiúé, a befejezés illetve végrehajtás a Szentléleké.

2. *A mi Úrnőnk, Mária anaforája*

Íme, halljuk, hogy a gonosz zsidók és az istentelen izmaeliták⁷¹
azt mondják: „az Isten egyetlen személy
és egyetlen hüposztasizis”,
szívük vak esztelenségében.

Íme, látjuk, hogy a bálványimádó pogányoknak
sok istenük és sok démonuk van.

Mi azonban a helyes út tanítását követjük,
ahogyan az apostolok tanítottak minket, amikor azt mondták:
az Atya Nap, a Fiú Nap, a Szentlélek Nap,
ez az igazságosság egyetlen Napja,⁷² mely mindenek felett áll;
az Atya tűz, a Fiú tűz, a Szentlélek tűz,
ez egyetlen tűz, mely a magasságokból származik;
az Atya hajnal, a Fiú hajnal, a Szentlélek hajnal,
ez egyetlen felvirradó hajnal, melynek fényes ragyogásától
visszavonul a sötétség;
az Atya szőlőtő, a Fiú szőlőtő, a Szentlélek szőlőtő,
ez az élet egyetlen szőlője, melyben benne van az egész világ
édessége;

az Atya tej, a Fiú tej, a Szentlélek tej,
ez egyetlen tej, amelyben nincs keveredés.

Ezt hisszük, ezt valljuk, és elmondjuk a hit imádságát:

GYÜLEKEZET: Hiszünk az egy Istenben ...

PAP: Térjünk tehát vissza a dolog elejéhez,
és vizsgáljuk meg a szent Születet
a minden tekintetben csodálatos foganása miatt, és mondjuk:

Óh, Szűz, amikor méhedben lakozott az istenség tüze
(tűz az arca, tűz a ruhája, tűz a köpenyege),
hogy-hogy nem égetett meg téged?

A tűzláng hét függönyét hol készítették el és
hol feszítették ki a méhedben jobbról és balról,
hiszen kicsi a tested?

A szikrázó és tűzlángtól ölelt kerubi trónust hol készítették el
és hol állították fel a méhedben, hiszen kicsi menyasszony voltál?

Óh, anyaság, mely egyben szolgálói lét;
óh, a méh szűk helye, mely egyben tágas is;

71 Muszlimok, tehát az anafora egyértelműen az iszlám megjelenése után keletkezett.

72 Vö. Mal 3,20(LXX).

III. Etiópia

óh, együttthalás nélküli foganás, mint a méh, a beszéd hangjától,⁷³
tej, mely szüzességhez kapcsolódik.

Amikor erre gondolk, értelmem át akarja úszni
Fiad tengereinek mélységét, de elborítják
szeretett Fiad rejtelseinek a hullámai.

Amikor erre gondolk, értelmem fel is akar emelkedni
a magasba,

behatolni a titokba, félrehúzni az Élő rejtelseinek függönyét,
de fél a tűz lángjától, és a fele levegőig felének a kezdetéig sem
jut el.

Amikor erre gondolk, értelmem fel akar szállni
a szelek szárnyán,⁷⁴

keletre és nyugatra, északra és délre repülni,
minden vidéken megnézi a teremtmények létét,
megmérni a tengerek mélységét, megismerni az ég magasságát,
bejárni mindent mindenfelé, de képtelen (rá), és visszatér
korábbi létehez.

Most pedig vizsgáljuk meg nagyságát, és ne kutassuk
a mélységeit,

mert a próféták és apostolok nyelve sem képes arra,
hogy méltassa nagyságának mértékét.

Félelmetes, akivel nem szállhat szembe senki,
nálunk azonban alázatos;

magasságos, akit senki sem ér el,

nálunk azonban szolga alakját vette fel;

tűz, amit nem lehet megérinteni, mi azonban láttuk őt,
megérintettük, ettünk és ittunk vele.

Most pedig dicsőítsük őt, és mondjuk: „szent, szent, szent.”

GYÜLEKEZET: szent, szent, szent.

PAP: „Óh, Szűz, aki meghoztad gyümölcsként azt, amit meg-
eszünk,

és kibocsájtottad magadból azt, amit megiszunk.

Óh, tőled származó kenyér, mely azoknak, aki hittel esznek belőle,
életet és megváltást ad.

Óh, tőled származó kenyér, mely azok számára,
akik nem hittel esznek belőle, (olyan) kemény lesz,

73 A hasonlat alapja az az elképzelés, hogy a méhek a sejtekből a méh-
királynő zümmögésének hangjára kelnek ki; a szerző természetesen
kihasználja, hogy ugyanaz a szó jelenti a hangot és az Igét is. Részle-
tesebben ld. Euringer, i. m., 100.

74 Szó szerint: „hátára”

2. *A mi Úrnőnk, Mária anaforája*

hogy nem tudják megenni, mert erős gyémántkő.
Óh, tőled származó kehely, mely azoknak,
akik hittel isznak belőle,
ontja a bölcsességet és életet ad;
óh, kehely, mely azokat, akik nem hittel isznak belőle,
megrészegíti, elkábítja, elbuktatja,
és gyarapítja a bűnöket a bűnök elengedése helyett.
Most dicsőítsük Fiadat és mondjuk:
„Dicsőítünk téged és dicsőítjük a te országodat!”
Dicsőség, melyet tiszta tömjénnel juttatunk fel hozzád.⁷⁵
Itt van a felszálló tömjén.

PAP: Jézus Krisztus, az élő Isten Fia,
akitől minden szép adomány és tökéletes ajándék származik,
emberré lett és beteljesített minden emberi törvényt,
kivéve egyedül a bűnt,
megtanulta a zsidók törvényét, megkeresztelkedett János által,
kísértést szenvedett el a pusztában, éhezett, szomjazott és csodákat tett.

Azon az éjszakán, amikor átadta lelkét a halálnak,
sok jel által⁷⁶ mutatta meg tanítványainak a szenvedését,
keresztre feszítését, halálát és feltámadását a harmadik napon
testben és lélekben, csonttal és vérrel, ahogy korábban volt.
Amikor vele voltak tanítványai a jobbján és a balján,
közéjük számított az is, akinek a természete
a búza közé keveredett konkoly,⁷⁷ Júdás, aki elárulta őt.

DIAKÓNUS: *Emeljétek fel a kezeteket, papok!*

PAP: Jézus Krisztus ekkor szent, áldott,
tiszta és makulátlan kezébe vette a kenyeret,
feltekintett az égre Atyjához, könyörgött nemzőjéhez,
és rábízta tanítványait, hogy őrizze meg őket minden rossztól.
Mégáldotta ő, az áldott, megtörte, ő, a szent,
adott a tanítványainak és így szólt hozzájuk:
„Vegyétek és egyétek! Ez a kenyér az én testem, mely értetek
adatik,⁷⁸

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

75 Vagy: „ajánlunk fel neked.”

76 Vagyis az Írásból vett tanúságtévő szövegek által.

77 Vö. Mt 13,25–30.36–40.

78 Az etióp anaforák (egy kivételével) ebben különböznek egyéb rítusok anaforáitól, hogy a felmutatásnál az „ez a kenyér az én testem”, „ez

III. Etiópia

váltásdíjúl az egész világot”.

Ugyanígy a kelyhet is (fogta), miután megvacsoráztak, feltekintett és így szólt:

„Vegyétek és igyátok! Ez a kehely az én vérem, melyet értetek ont ki a lándzsa.

Valahányszor ezt teszitek, végezzétek el az emlékezést halálomra és hirdessétek az emlékezést feltámadásomra.”

PAP: Óh, Uram, mint akkor, áldd meg, törd meg és add (most is) ezt a kenyeret!

GYÜLEKEZET: Ámen.

PAP: Óh, Uram, mint akkor, pecsételd meg, szenteld meg és nyújtsd (most is) ezt a kelyhet!

GYÜLEKEZET: Ámen.

PAP: Ezt az én papi szolgálatomat tisztítsd meg, fogadd el és legyen tetszésedre!

GYÜLEKEZET: Ámen.

ANAMNÉZIS ÉS
EPIKLÉZIS

PAP: Tedd ezt a papot, aki velem van, hogy segítsen nekem ebben a misztériumban, olyanná, őt és engem, mint József és Nikodémus, akik eltemették testedet!

GYÜLEKEZET: Ámen.

PAP: Ezt a diakónust, aki a szolgálat törvényei szerint szolgál, juttasd el őt is a mi papi méltóságunk magas fokára, töltsd el őt kegyelemmel, igazságossággal és kedvességgel, mint Istvánt, aki látta a magasságban lévő Háromság lényegét, csodálkozott és füttyentett⁷⁹ a Szentlélek lejövetelekor.⁸⁰

GYÜLEKEZET: Ámen.

PAP: Ezt a te népedet pedig, akik összegyűltek szent templomodban, a papokkal és diakónusokkal, kicsik és nagyok,

a kehely az én vérem” formulát használják a megszokott „ez az én testem”, „ez az én vérem” helyett.

79 Ez is a *Qalémentosz* egyik helyére megy vissza, vö. Dillmann, *Lexikon*, 1390. Nem éles füttyről, inkább csücsörített szájjal kiadott sziszegő hangról van szó. A szentmisén ezen a ponton a diakónus is ilyen hangot hallat.

80 Vö. ApCsel 6,8; 7,55.

2. A mi Úrnőnk, Mária anaforája

tedd méltóvá szent misztériumod vételére, könyörülj, és ne vádold!
Krisztus, könyörülj rajtunk! *Háromszor.*

GYÜLEKEZET ugyanígy.

DIAKÓNUS: Teljes szívvel könyörgünk Urunkhoz, Istenünkhöz,
hogy részesítsen minket a Szentlélekkel való szép egyesülésben.

GYÜLEKEZET: Ahogyan volt, van és lesz nemzedékről nemzedékre,
örökkön örökké.

Ekkor (a pap) megpecsételi a testet a vérrel azáltal, hogy megnedvesíti az
ujjával.

PAP: Egyesítve (a kettőt) add meg mindazoknak, akik vesznek
belőle,

hogy életté legyen számukra örökkön örökké!

PAP: Add meg nekünk, hogy egyesüljünk
ebben a te Szent Lelkedben

és gyógyíts meg minket ezen áldozat⁸¹ által,
hogy benned éljünk az egész örökkévalóságban
és mindörökkön örökké. (A GYÜLEKEZET ugyanígy.)

PAP: Áldott az Úr neve, áldott, aki az Úr nevében jön.

Áldassék dicsőséges neve, úgy legyen, úgy legyen, legyen áldott!

(A GYÜLEKEZET ugyanígy.)

PAP: Küldd le ránk a Szentlélek adományát! (A GYÜLEKEZET UGYAN-
ÍGY.)

DIAKÓNUS: Álljatok fel az imához!

GYÜLEKEZET: Úr, könyörülj rajtunk!

PAP: Béke mindnyájatokkal!

GYÜLEKEZET: és a te lelkeddel!⁸²

PAP: Óh, Úr, mindenek teremtője, mindenek ura,⁸³
mindenek kezdete és mindenek befejezése,
mindenek megtartója,⁸⁴
neki hódolnak az angyalok, arkangyalok, trónusok,
uralmak és hatalmasságok, a Nap, a Hold, a csillagok

81 A görög *proszfora* etióp átírása.

82 Ezzel véget ér az anafora, a továbbiak az áldozást előkészítő imák.

83 Ez a cím a görög *pantokratómak* felel meg, valószínűleg egyszerűen
„mindenható”-t jelent.

84 Az itt szereplő kifejezés is a *pantokratórt* szokta jelenteni.

III. Etiópia

és mind a rendek, mert ezek az ő alattvalói,
hatalma van fölöttük és övé az uralom.
Bár gazdag volt mindenben, szegénnyé tette magától mindentől.⁸⁵
A szeretet lerántotta a trónról a hatalmas Fiút,
és eljutatta egészen a halálig.
Óh, bika, aki nem küzd szarvával azok ellen, aki vonsozlják,
hanem odanyújtja a nyakát azoknak, akik leölik!
Óh, bárány, aki nem ad hangot azok előtt, akik nyírják!
Óh, annak a türelme, aki nem nyitotta ki fájdmában a száját
azok előtt, akik átdöfték.
Óh, kenyér, mely abból a kincsből származik, amit József vett,
és amelyben a drágakőből való értékes gyöngyöt találta.
Óh, kehely, mely abból a szobából származik,
ahová senki sem ment be.
Óh, a keresztnek ez a jele,⁸⁶ mely különvált ettől a kenyértől,
miközben nem vált külön tőle, hanem ugyanaz a kinézete, íze
és lágysága.
Ahogyan nem vált el és nem különbözik
isteni volta emberi voltától,
ugyanígy nem vált el és nem különbözik
a keresztnek ez a jele
ettől a kenyértől.
Ugyanígy keveredjék a te nagyságod a mi jelentéktelenségünkkel
és a mi jelentéktelenségünk a te nagyságoddal.
Te vagy a világ ura, Urunk, Istenünk.

DIAKÓNUS: *Imádkozzatok!*

GYÜLEKEZET: *Mi Atyánk, aki a mennyeekben vagy.*

PAP: Hallgassuk meg ezt a szót az utolsó leheletig,
mert ez vádol minket, ez ítélkezik fölöttünk, és ez könyörül
rajtunk.

Ahogyan a Fiú lejött a legfelső égből,
hogy ítélkezzék és könyörüljön,
ugyanúgy ez a kenyér vádló és bíró és irtalmazó.
Ettől a rémisztő hangtól féljen a lélek, reszkessenek a tagok,
és törjenek szét⁸⁷ a szív belső kapui.
Íme, megtörtetett ez az isteni kenyér,

85 Vö. 2Kor 8,9. Vagy: „mindenkinél szegényebbé tette magát”.

86 Feltehetőleg a kenyéren látható keresztjelről van szó.

87 Vagyis nyílnak ki.

2. A mi Úrnőnk, Mária anaforája

és íme, készen áll ez az életet adó kehely.
Jöjjön, aki vesz (belőle)!
Előtte tartsatok önvizsgálatot, és tisztítsátok meg lelketeket!
Ha valaki nem tiszta, húzódjék vissza!
Ha valaki bűnbe esett, ne felejtse el, mert nem fog feledésbe merülni.
Ha valaki nem sokra tartja ezt az áldozatot,⁸⁸
ne közeledjék, (hanem) maradjon távol!
Ez a kenyér nem csak az, aminek látjátok, földi kenyér,
hanem az istenség tüze.
Melyik száj eheti meg ezt a kenyeret?
Melyik fog rághatja meg ezt a kenyeret?
Melyik gyomor fogadhatja magába ezt a kenyeret?
Most pedig mondjuk: „a te könnyörületességed szerint Istenünk,
és ne a mi bűnünk szerint”, *háromszor*.

GYÜLEKEZET ugyanúgy.

GYÜLEKEZET: A világ megváltójának angyali seregei
a világ megváltója előtt állnak,
körülveszik a világ megváltóját.
A világ megváltójának teste és vére.
Járuljunk a világ megváltójának színe elé!
Hódoljunk Mária előtt, mivel hiszünk benne.

DIAKÓNUS: Ti, akik álltok, hajtsatok fejet!

PAP: Feléd, óh, Urunk, mindenek alkotója, a láthatatlan Isten,
feléd terjesztjük ki lelkünket.
Megalázkodunk előtted, aki megalázza mindent,
neked hódolunk, aki mindenkit hódolatra készítesz,
neked szolgálunk, aki mindenkit szolgálóvá teszel.
Óh, Te, aki napvilágra hozod, ami rejtve van,
és elfeleded azt, ami jól látható,
aki kihozod azt, ami bent van, és beviszed azt, ami kint van,
halljad most néped siránkozását,
akik igazságosságban szólítanak téged.

DIAKÓNUS: Boruljatok le az Úr előtt félelemmel!

GYÜLEKEZET: Leborulunk előtted, Urunk, és dicsőítünk téged.

PAP: „Bűnbánati ima”.

88 Mármint az eucharisziát.

III. Etiópia

DIAKÓNUS: Figyeljetek!

PAP: Megszentelés a szenteknek.

GYÜLEKEZET: Egy a szent Atya, egy a szent Fiú, egy a Szentlélek.

PAP: Az Úr legyen veletek!

GYÜLEKEZET: A te lelkeddel!

PAP: Óh, Úr, könyörülj rajtunk, Krisztus! (*háromszor hangosan és tízenöttször halkán*).

GYÜLEKEZET ugyanúgy, aztán

PAP *háromszor*,

GYÜLEKEZET *kétszer*.

DIAKÓNUS: Ti, akik bűnbánatot tartotok, hajtsatok fejet!

PAP: Urunk, Istenünk! A lélek kormányosa!

Ti, a keresztények népe, ahogyan összegyűltetek ezen a napon, ugyanígy gyűjtsön össze titeket Sion szent hegyén és a szabad Jeruzsálemben, mely az égben van.

És ahogyan hallottátok a Mária-anaforának ezt a szavát, ugyanúgy tegye majd hallhatóvá számotokra a kisdetek hárfázását⁸⁹ és az angyalok énekét, amely a csontokat nagy édességével bőségesen felfrissíti.⁹⁰

Vigyen be titeket oda, ahol a tűz lángjának sátrai vannak felállítva,⁹¹ ahol a főpap van.

Ott van arcának festett képmása, a tiszta koszorú, a ragyogó ruhák, melyet nem emberi kéz alkotott,⁹² hanem szövése fentről származik.

Vezessen be titeket oda, ahol a szent próféták gyülekezete, az elküldött apostolok gyülekezete, a győzedelmes vértanúk gyülekezete, az áldott igazak gyülekezete, a felszentelt papok gyülekezete, a szüzek és tökéletes szerzetesek gyülekezete van,

89 Vö. Jel 14,1–5(?).

90 Szóról szóra: „megnedvesíti”; talán utalás Ez 37-re.

91 Ez azon az elképzelésen alapul, hogy Isten trónusát hét koncentrikus tűzfal veszi körül, hogy senki ne közelíthessen hozzá.

92 A nem emberi kéz alkotta Krisztus-képmás nagyon jól ismert motívum (ld. Abgár-legenda, Veronika kendője), arról azonban nem tudunk, hogy ez a képmás felkerült volna az égbe.

2. *A mi Úrnőnk, Mária anaforája*

a szentek egyetlen gyülekezetének teljességével,
mely az egyetemes keresztény egyház,
és velük van a gyöngy ládikója is,⁹³ a mi Úrnőnk, Mária.
Ne díszítsük tehát magunkat göggel és hiúsággal,
ami halálba öltöztet és az alvilágba visz.
Szerezzünk magunknak alázatot a tisztaságunkkal együtt,
és ne csak a test legyen tiszta, hanem a próféták
a lélek megtisztítása által látták az Urat,
és nézték szemtől szembe.
Szerezzünk magunknak szeretetet és szelídséget,
mint az apostolok, mert ők szerették Urukát,
és ő olyan hatalmat adott nekik, amilyen az övé,
hogy kössék és oldják az igazágtalanság minden bilincseit.
Szerezzünk magunknak hallgatást és türelmet, mint Mária,
mert megdicsérte őt az Úr a következő szavakkal:
„Mária pedig a jó részt választotta, melyet nem ragadnak el tőle.”⁹⁴
Most pedig kérjük a kegyelem adományozóját, Urunkat,
Istenünket!

DIAKÓNUS: *Imádkozzatok!*

PAP: Óh, Szűz, emlékeztessd őt, aki emlékeztet,
aki semmit nem felejt!
Emlékeztessd, óh, Szűz, a tőled való születésére
azt, aki Betlehemben született, akit bepólyáztak,
akit a hideg napokon a szamárral és az ökörrel melegen tartottak!
Emlékeztessd a veled való vándorlására,
amikor városról városra menekültél vele
az átkozott Heródes napjaiban!
Emlékeztessd őt az éhségre, szomjúságra, bajra, szomorúságra
és mindarra a nehézségre, ami téged ért vele együtt!
Emlékeztessd az irgalomra, nem pedig az elpusztításra!
Emlékeztessd a könyörületességre, nem pedig a haragra!
Emlékeztessd a bűnösökre, nem pedig az igazakra!
Emlékeztessd a tisztátalanokra, nem pedig a tisztákra!
Most pedig dicsőítjük az Atyát, a Fiút és a Szentlelket,
most és mindig és örökkön örökké. Ámen.

93 Mt 13,45–46-ot már nagyon korai időktől fogva Krisztusra értették.

94 Vö. Lk 10,42.

III. Etiópia

Kéziratétel.

Hálát adunk az Úrnak mindazért az ajándékért,
melyet anyjának adott, és mert hatalmat adott neki
e fölött a liturgia fölött,
és nekünk pedig, amiért megadta jószágában,
hogy olvassuk és elvégezzük tetszése szerint.
Dicsőség neki, a bölcsnek örökkön örökké. Ámen.

Hozzátdolások⁹⁵

PAP: Találtam benne (a Mária-anaforában) a következőt:
a pap, aki bemutatja ezt a szentmisét, nem Máriát szenteli meg,
hanem ő maga szentelődik meg, és megszentelődnek mindazok,
akik hallgatták őt.
Mert a mi Úrnőnk, Mária szent örökké az égben és a földön.
Imádságának (Isten előtt) kedves áldása,
segítségének bőséges adománya
és szeretett Fiának a (Föld) tájait betöltő kegyelme
legyen szolgáljával ... örökkön örökké. Ámen.

Másik változat

ÁLDÓIMA Az Úr áldjon meg minket, könyörüljön rajtunk,
mutassa meg orcáját felettünk, és keljünk életre,
hogy megtudjuk törvénye szavából, parancsaiból és írásaiból,
amit korábban tettünk és amit később,
amit mellőztünk és elhanyagoltunk,
és amit hozzátettünk lustaságunkban és gyengeségünkben.⁹⁶
Az Áldott⁹⁷ Fia, a bűn elrejtője, a bűnbánat kedvelője,
Jézus Krisztus, a bűnösök reménysége könyörüljön rajtam
és könyörüljön rajtatok, irgalmazzon nekem és nektek,

95 Az itt következő részletek bizonyos kéziratokban szerepelnek, másokban nem.

96 A szöveg így nehezen érthető. Euringer felveti, hogy mivel a misét a pap fejből mondja, könnyen hibázhat, és így valójában ezekért a hozzáadásokért, elhagyásokért kér bocsánatot, tehát: „hogy megtudjuk, mit tettünk korábban, mit később, mit mellőztünk ... törvénye szavából, parancsaiból és írásaiból”, a szöveg azonban jelen formájában nem ezt jelenti. Vö. Euringer, *Die ätiopische Anaphora unserer Herrin Maria*, Schluß, 262.

97 Hímnemben.

2. *A mi Úrnőnk, Mária anaforája*

akik eljöttek, akik összegyűltetek, akik felálltatok,
akik imádkoztatok ebben a mi szent anyánkban,
a templomban:⁹⁸

papok, diakónusok, szubdiakónusok, lektorok,
énekesek, szüzek és szerzetesek, férfiak és nők,
öregék és csecsemők, ennek a helynek a gyermekei,
legyetek áldottak és fogadjátok be a fényt!

Az Atya kegyelme, a Fiú békéje és a Szentlélek irgalma
legyen velem és mindnyájotokkal!

98 Vagy: „egyházban”.

III. Etiópia

3. Szent Dioszkorosz anaforája

Az etióp monofizita misekönyvekben a vége felé szerepel ez az anafora, amely Dioszkorosznak, Alexandria 25.⁹⁹ patriarchájának (444–451) a nevét viseli. Dioszkorosz nagy szerepet játszott az 5. század közepén zajló krisztológiai vitákban, a Krisztusban lévő két természet egységét hangsúlyozta. Ugyanez az anafora bekerült a katolikus etióp misekönyvekbe is, de ott Alexandria 14. patriarchájának, Dionüsziosznak (248–264/5) a neve alatt. Pontos eredetét nem ismerjük, lehet, hogy a ge'ez szöveg arabból készült fordítás, de ez egyáltalán nem biztos. A második invokáció, ahol nem a Szentlélek lejöveteléért vagy az áldozati dolgok átváltoztatásáért imádkoznak, hanem magának a Báránynak az eljöttéért, ősi eredetre utal, vagyis Szerapion anaforájához hasonlóan krisztológiai epiklézist tartalmaz, ami az alexandriai anaforák közös sajátossága.

Az etióp monofizita egyház a következő alkalmakra használja: születés (karácsony), keresztelés (epifánia), feltámadás (húsvét), mennybemenetel, Paraklétosz eljövetele (pünkösd), Háromság (minden hónap 7-ike), Dioszkorosz halálának ünnepe (maszkaram¹⁰⁰ 7.)¹⁰¹

*

PREFÁCIÓ PAP: Mielőtt a világ létezett, létezett és mindörökké létezik az Úr az ő uralmában, az Úr hármasságában, az Úr istenségében. A pirkadat és a hajnal előtt, a nappal és az éjszaka előtt és mielőtt az angyalok megteremtettek volna, létezett az Úr az ő uralmában. Mielőtt az egek kifeszítették volna, mielőtt a száraz(föld) felszíne láthatóvá vált volna, és mielőtt a növények kisarjadtak volna, létezett az Úr az ő uralmában. A Nap, a Hold és a csillagok előtt és a világitótestek körben járása előtt

99 A hagyományos számítás szerint, mely Márkot tekinti az első patriarchának.

100 Szept. 11/12 – okt. 10.

101 Pesthy Monika ford. Kiadása: *Die ätiopische Dioscorus-Anaphora*. Herausgegeben von Otto Löfgren, übersetzt und kommentiert von Sebastian Euringer. *Oriens Christianus* Dritte Serie Bd. 34 (1937) Heft 2, 229–247.

3. *Szent Dioszkorosz anaforája*

létezett az Úr az ő uralmában.

A mozgó állatok előtt, a repülő madarak előtt,
a tengeri állatok előtt

létezett az Úr az ő uralmában.

Mielőtt megteremtette volna Ádámot saját képére
és hasonlatosságára,

és mielőtt az megszegte volna parancsát,

létezett az Úr az ő uralmában.

Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek
most, mindenkor és örökkön örökké.

DIAKÓNUS: Az áldott N.-ért.

MEGEMLÉKEZÉSEK

PAP: Hallja az ég, figyeljen a föld, rendüljenek meg
a harag alapjai!

Az Atya akaratából szállt alá, Máriánál szállt meg,
tisza szüzességében született meg az Úr.

DIAKÓNUS: Ti, akik ültök, álljatok fel!

PREFÁCIÓ

PAP: Állatok jászlába tették, megkapta királyi hatalmának
ajándékait,¹⁰²

és mint a csecsemők, sírt, amikor táplálékot kért anyja kebléből.

DIAKÓNUS: Nézzetek kelet felé!

PAP: Nyíltan járkált és látható volt;
mint az emberek, lassacskán növekedett;
harminc évesen megkeresztelkedett a Jordánban.

DIAKÓNUS: Figyeljünk!

PAP: Mint egy ember, böjtölve élt a pusztában;
az ördög megkísértette, ő istenségének hatalmával
elűzte a sötétség fejedelmét.

Szent, szent, szent az Úr hármasságában.

Bár uralkodó, megalázottnak mutatta magát, mint egy szolga.

DIAKÓNUS: Feleljetek!

PAP: Kezét, mely az embert alkotta, kinyújtotta a szenvedés felé,
hogy megszabadítsa Ádámot a bűn igájából.

102 Utalás a napkeleti bölcsek ajándékaira, Mt 2,11.

III. Etiópia

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

Azon az éjszakán, amikor elárultatott,
szent, áldott és makulátlan kezébe vette a kenyeret,
feltekintett az éghez hozzád, az Atyjához,
hálát adott, megáldotta, megtörte és adott
szent tanítványainak és tiszta apostolainak,
és így szólt hozzájuk: „Vegyétek és egyétek,
ez a kenyér az én testem, mely értetek töretik meg
a bűnök bocsánatára”.

Majd vizet és bort kevert össze,
hálát adott, áldást mondott, megszentelte, és adott belőle
az övéinek, a szent tanítványainak és tiszta apostolainak,
és így szólt hozzájuk: „Vegyétek és igyátok,
ez a kehely az én vérem, mely értetek ontatik
váltságdíjúl sokakért”.

ANAMNÉZIS

A zsidók megragadták és a nagytanács elé állították
azt, aki előtt az angyali seregek félve és reszketve állnak.
Mefeszítették a fán, és szögekkel szúrták át,
fejét náddal verték,¹⁰³ és oldalát lándzsával döfték át.
Epe és mirha keverékével oltották a szomját annak,
aki megittatta Izraelt egyetlen kőből.

Forrás az emberek számára.

Meghalt az, aki nem hal meg.

Meghalt, hogy megsemmisítse a halált.

Meghalt, hogy életre keltse a holtakat,

ahogyan megígérte nekik a szövetség szavával.

Levették a keresztről, gyolcsvászonba göngyölték
és eltemették egy új sírba.

Harmadnapra feltámadott a halottak közül,
odament, ahol a tanítványai voltak összegyűlve,
és megjelent nekik Sion termében,

és a negyvenedik napon, amikor felment a mennybe,
parancsot adott nekik és így szólt: „Várjátok az Atya ígérését!”¹⁰⁴

Az ötvenedik napon elküldte nekik a Szentleket,
mintha tűzből lenne, és minden vidék nyelvén beszéltek.

EPIKLÉZIS

Ugyanígy küldd el ezt a te Szentlekedet
ehhez a kenyérhez és e fölé a kehely fölé,

103 Vö. Mk 15,19.

104 Vö. ApCsel 1,4.

3. *Szent Dioszkorosz anaforája*

hogy ezt a kenyeret a te isteni testeddé tegye,
ezt a kelyhet pedig a te oldalad életet adó vérévé,
amint Te magad mondtad: „Aki eszi a testemet
és issza a véretem,
velem lesz és én is vele leszek”¹⁰⁵

DIAKÓNUS: Teljes szívvel!

PAP: Add együttesen egész népednek,
hogy az életre legyen nekik és a bűnök bocsánatára,
és hogy megtisztítsa őket a szennytől mindörökkön örökké.
Jöjjön a Bárány, hogy lássuk szemünkkel
és vágjuk le kezünkkel, hogy örvendezzünk fölötte.
Senki ne képzelje közülünk, amikor eszi ezt a kenyeret,
hogy amit eszik, az csak test, vér és lélek nélkül,
és amikor issza ezt a kelyhet, ne képzelje, hogy amit iszik,
az csak vér, test és lélek nélkül,
hanem ez egy: a test, a vér és a lélek,
ahogy isteni volta egy ember voltával.

PAP: Könyörödjünk ismét a mindenható Istenhez,
Urunk és Megváltónk Jézus Krisztus Atyjához,
mert nem vette semmibe és nem vetette el kérésünket,
és nem vonta meg irgalmát tőlünk, mert Urunk Istenünk kö-
nyörületes.

DIAKÓNUS: Imádkozzatok!

PAP: Valóban, Úr, Te vagy mindenek Istene!
Valóban, Úr, Te vagy mindenek királya!
Valóban, Úr, mindenható vagy!
Valóban, Úr, Te vagy mindenek kormányzója!
Valóban, Úr, Te vagy mindenek megváltója!
Valóban, Úr, Te vagy mindenek bírója!
Valóban, Úr, Te vagy mindenek éltetője!
Valóban, Úr, Te vagy mindenek megtartója!
Valóban, Úr, Te vagy mindenek táplálója!
Ahogyan összekapcsoltad gyermeked testét a mi testünkkel,
és ahogyan összekeverted Felkentéd vérével a mi vérünkkel,
ugyanígy juttasd szívünkbe a tőled való félelmet
és értelmünkbe a te imádásod¹⁰⁶ szépségét.

105 Vö. Jn 6,56.

106 Ez a szó általában a görög *enszebeianak* (vö. 2Pt 1,6.7) felel meg, tehát jámborságot, vallást, istenfélelmet jelent.

III. Etiópia

Mi, akik testiek vagyunk, a test törvénye szerint gondolkodunk,
a test cselekedeteit tesszük és a test útján járunk.

Te azonban tanítsd meg nekünk a lélek tetteit,
magyarázd el nekünk a lélek törvényét,
és vezess minket a lélek útján, mert ha megkönyörülsz rajtunk,
bűnösökön azon a napon, akkor könyörületesnek
fognak nevezni téged.

Az igazakon pedig megkönyörülsz tetteik miatt,
és megjutalmazod őket igazságosságuk szerint.

Ne emlékezz meg korábbi vétkeinkről,
érjen el minket gyorsan az irgalmad, Uram.

Hozzád kiáltunk, neked jajgatunk,
hozzád könyörgünk örökkön örökké. Ámen.

4. *A Testamentum Domini anaforája*

A *Testamentum Domini* 5. századi nagy liturgikus–kánonjogi gyűjtemény, inkább Palesztinából, mint Antiochiából származik. Görögül íródott, elsőként Antiochiai Szevérosz (patriarcha: 512–8) említi. A ge'ez fordítás valószínűleg a görög alapján készült, tehát a mű még az akszumi korszakban, nem sokkal keletkezése után került Etiópiába. Itt úgy tekintik, mint ami valóban Krisztusnak az apostolokhoz intézett szavait tartalmazza, melyeket a feltámadás és a mennybemenetel közötti negyven napban mondott.

A ge'ez *Testamentum Domini*ből hét részlet került be a liturgia szövegébe (nem tudjuk, mikor, de viszonylag későn), közülük a legfontosabb a 16. fejezetben található eucharisztikus ima, ez szolgálta az alapot a Mi Urunk Jézus Krisztus anaforájához. Ez utóbbinak a legkorábbi kézírata a 15. századból származik, ezen túl csak annyit tudunk, hogy Zar'a Jákob idején már nagy becsben állt, a korábbi időkről azonban nincsenek információink. Így nem ismerjük azt a folyamatot, melynek során az alább szereplő imából kialakult az etióp egyházban jelenleg is használatos anafora, és azt sem tudjuk, mikor került be a liturgiába. Valószínűleg elég későn, már a középkor folyamán.

A Mi Urunk Jézus Krisztus anaforáját három Mária-ünnepen használják.¹⁰⁷

*

16. fejezet: *Az eucharisziára vonatkozó rendelkezés*

Amikor bemutatja az áldozatot, a függöny legyen elhúzva. Belül mutassa be (a püspök)¹⁰⁸ az áldozatot a papokkal, diakónusokkal, szerzetesekkel, özvegyekkel, szubdiakónusokkal, diakonisszákkal és lektorokkal, akik kegyben részesültek. Amikor bemutatja az áldozatot, a püspök álljon közöttük, a papok tőle jobbra és balra, az özvegyek mögöttük balra, a diakónusok jobbra, a lektorok a diakónusok mögött, a szubdiakónusok a lektorok mögött, a diakonisszák a szubdiakónusok mögött.

107 Pesthy Monika fordítása a következő kiadása alapján történt: *Testamentum Domini éthiopian*. Éd. et trad. par Robert Beylot. Louvain: Peeters, 1984, 32–42.

108 Némelyik kéziratból hiányzik, de a továbbiakból nyilvánvaló, hogy a püspökről van.

III. Etiópia

A püspök egyedül helyezze kezét a kenyerekre, melyeket az oltárra helyeztek, és a papok is tegyék oda a kezüket vele együtt félelemben, a többiek pedig álljanak csendben.

A katekumenek ekkor ne legyenek ott, és ha esetleg van olyan, akinek felesége vagy gyereke van¹⁰⁹, ne adjon neki, ha nem hívő és nincs megkeresztelve.

Mielőtt a püspök vagy a pap bemutatja az áldozatot, a gyülekezet köszöntse egymást a béke jelével, férfi a férfit, asszony az asszonyt, és aztán legyen teljes csend.

És miközben ők csendben vannak, a DIAKÓNUS szóljon így és hirdesse az áldozatbemutatás előtt:

Szívetek legyen az égben, és ha valaki összeveszett a társával, bocsásson meg neki.

Ha valakinek kételkedés volt a szívében, kérjen bocsánatot.

Ha valakiben tisztátalan gondolat van, húzódjék vissza.

Ha valaki bűnbe esett, ne felejtse el, mert az nem merül feledésbe.

Ha valakinek beteg a lelke,¹¹⁰ ne közelítsen.

Ha valaki beszennyeződött¹¹¹ és nem tisztult meg, húzódjék vissza.

Ha valaki idegenkedik Jézus parancsától, húzódjék vissza.

Ha valaki semmibe veszi a prófétákat, távozzék az Egyszülött haragja elől, és mentse meg a lelkét.

Ne kövessen el igazságtalanságot a kereszttel szemben, hanem meneküljön az Úr haragja elől, mert akik ránk tekintenek, az a fény Atyja a Fiával és szent angyalaival, akik meglátogatják a templomot.

Vizsgáljátok meg magatokat, tisztítsátok meg magatokat, és ne emlékezzetek meg társaitok vétkéről.

Vigyázzatok, hogy senki se legyen haragban a másikkal!

Az Úr néz! Emeljétek fel szíveteket!

Mutassunk be áldozatot az élet megváltására, és részesedjünk az Úr bölcsessége által a szentségben,¹¹² amelyet kegyelme nekünk ad.

109 A szöveg problémás, valószínűleg arról van szó, hogy az olyan katekumen sem részesedhet, akinek keresztény felesége vagy gyereke van.

110 Vagy: „lelkiismerete”.

111 Szexuális értelemben, valószínűleg a paráznságra kell érteni.

112 Nem abban az értelemben, mint „oltáriszentség”, hanem „szentnek levés”, „szent-ség”.

4. *A Testamentum Domini anaforája*

Így szóljon a PÜSPÖK erős és félelmetes hangon, amikor elmondja a hálaimát:

Az Úr legyen mindnyájotokkal!

GYÜLEKEZET: A te lelkeddel!

PÜSPÖK: Emeljétek fel szíveteket!

A GYÜLEKEZET teljes lélekkel mondja: Felemeltük az Úrhoz.¹¹³

PÜSPÖK: Adjunk hálát az Úrnak!

Az egész GYÜLEKEZET válaszolja: Helyes, méltó és igazságos!

PÜSPÖK: Szent a szentek között!

GYÜLEKEZET: Örökké az égben és a földön!

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

A PÜSPÖK ismét így szól: Hálát adunk neked, szent Isten, aki teljessé tetted lelkünket, életet adtál nekünk, te, a romolhatatlan kincs, Atyja egyszülött Fiadnak, a mi Megváltónknak, aki a te akaratodat hirdeti, mert azt akartad, hogy megmeneküljünk általad. Hálát ad neked a szívünk, óh, Úr.

Te vagy az Atya ereje, kegy a népek számára, az igaz tudása, a tévelygők bölcsessége, a lélek orvossága, az alázatosak nagysága, a mi városunk.¹¹⁴

Te vagy az igazak botja, az üldözöttek reménysége, kikötő a bajba jutottaknak, a tökéletesek fénye, az élő Isten Fia.

Áraszd ránk felfoghatatlan kegyedet: szilárdságot, erőt, hitet, bölcsességet, a hit megingathatatlan erejét, el nem múló reményt, tudást és értelmet.¹¹⁵ Adj alázatosságot, hogy valóban tiszták legyünk mindig mi, a te szolgálaid, óh, Úr. És minden nép téged fog dicsőíteni.

Óh, Úr, hálát adunk neked, áldunk téged, és állandóan kérünk téged, Úr, a magasságosak¹¹⁶ atyja, aki uralkodsz a fény kincseskamrái fölött.

PREFÁCIÓ

113 Szórol szóra: „ott van az Úrnál”.

114 Vagyis „a mi égi városunk”. A szó eredeti jelentése „városi polgárság, civitas”, de átvitt értelemben jelenthet „társ”-at, „barát”-ot is.

115 Így Beylot szövege, egyéb variánsok szerint: „szellemi tudást”.

116 A szellemi hatalmakról van szó.

III. Etiópia

Látogasd meg az egekből Jeruzsálemet, Te,
a fejedelemségek¹¹⁷ és arkangyalok ura,
az uralmak hatalma, a trónusok dicsősége,¹¹⁸
azoké, aki fénybe vannak burkolózva, a boldogság öröme,¹¹⁹
királyok királya.

Atya, aki kezében tart mindent és aki uralkodik,
a te akaratodból feszítették keresztre egyszülött Fiadat
a mi bűneinkért.

Szövetséged szava által tettél mindent, amit jónak láttál.
Elküldted őt a Szűz méhébe, megfogant a belsejében, és testté lett.
A Szentlélek ismertté tette Fiadat. Megszületett a Szűztől,
hogy teljesítse akaratodat, és létrehozzon neked egy szent népet.
Kinyújtotta kezét a szenvedés felé,
hogy megmentse a szenvedőket, és megítélje a holtakat,
akik bíztak benned.

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

Ő, aki önként átadta magát a szenvedésnek,
hogy megmentse a szenvedőket, erőt adjon a botladozóknak,
megtalálja az elveszetteket, életre keltse a holtakat,
megsemmisítse a halált, széttörje a Sátán bilincseit,
teljesítse Atyja akaratát, lábbal tiporja a Seolt,
kinyissa az élet kapuját, világítson az igazaknak,
megalapítsa a rendet,¹²⁰ eloszlassa a sötétséget,
a gyermekeket felnövesse, és nyilvánosságra hozza
feltámadását.

Szent, áldott és makulátlan kezébe vette a kenyeret,
megtörte és a tanítványainak adta, miközben így szólt:
„Vegyétek, egyétek, ez az én testem,
mely értetek töretik meg a bűnök bocsánatára.
Amikor ezt teszitek, tegyétek ezt az én emlékezetemre!”
Ugyanígy, miután elkeverted a bort, odaadtad nekik
a kelyhet véred előképeként,¹²¹ amely majd kiontatott miattunk.
Most pedig, Urunk, miközben halálodra és feltámadásodra
emlékezünk, hiszünk benned.

117 Végig az égi szellemi lények különböző kategóriái szerepelnek.

118 Más variáns: „a fejedelmek, az arkangyalok, a hatalmasságok, az uralmak, a dicsőségek és trónusok ura”.

119 Variáns: „öröm és boldogság”.

120 Vagy: „törvényt”.

121 Hasonlóan *Testamentum Domini* 52: „A kenyér, amelyet (a pásztor) felajánl, Krisztus testének a képe, a bor és víz keverékének a kelyhe pedig az ő vérenek a képe”. Ez a kifejezésmód valószínűleg a *Traditio apostolica* etióp változatára megy vissza, vö. Fritsch, „Fresh look,” 32.

4. *A Testamentum Domini anaforája*

Felajánljuk neked a kenyeret és a kelyhet,
miközben hálát adunk neked, aki Te egyedül vagy
öröktől a megváltó Isten, mert Te parancsoltad nekünk,
hogy álljunk előtted és szolgáljunk¹²² neked.
Ezért mi, a te szolgálaid dicsőítünk téged, Urunk.

A GYÜLEKEZET mondja ugyanígy.

Ismét felajánljuk ezt a hálaadást neked,
az örök Háromságnak, Urunk, Jézus Krisztus Atyja,
aki előtt reszket minden teremtmény és lélek,
jusson be oda számodra ez az adomány.
Nem étel és ital az, amit felajánlunk neked, a te szentségednek.
Tedd számunkra, hogy ne elítélést okozzon nekünk,
sem vádaskodást az ellenség részéről, sem pusztulást,
hanem testünk gyógyulására és lelkünk megszilárdulására legyen.¹²³

Óh, Istenünk, add meg nekünk neved miatt,
hogy elmeneküljünk minden olyan gondolat elől,
mely nem tetszik neked.

EPIKLÉZIS

Urunk, add, hogy elűzessék a halál minden tanácsa tőlünk
a te neved által, amely fel van írva a legfelsőbb égben lévő
szentélyed függönyein belülre.

Hallja meg nevedet a halál, rémüljön meg Seol,
hasadjon meg a mélység, az ellenség legyen eltaposva,
a pusztulás lelke reszkessen, a kígyó távozzék,
a hitetlenség távolodjék el, a gonosz kerüljön bajba,
a harag csillapodjék, az irigység ne legyen képes semmire,
a megátalkodott részesüljön fenyítésben,
azok, aki az aranyat szeretik, tűnjenek el,
a nyomorúság szűnjék meg, a csaló pusztuljon el,
minden méreggel teli teremtmény legyen semmivé.
Add, Uram, szívünk belső szemének, hogy lásson téged,
dicsőítsen és magasztaljon téged, miközben megemlékezik rólad
és szolgál neked, mert Te vagy egyedül az osztályrésze,
Te, az Úr Fia és Igéje, akinek mindenek szolgálnak!
Tedd tökéletessé azokat, akik abban a kegyelemben vannak,
amelyet kinyilatkoztatnál, és erősítsd meg azokat,

122 Papi szolgálatról van szó.

123 Az epiklézis szövege meglehetősen problémás (ld. Beylot, *Testamentum domini*, 38). *A Mi Urunk anaforája* megtartotta, de elé tette az *Apostolok anaforájának* epikléziséét.

III. Etiópia

akik az egészség kegyelmében vannak.
Órizd azokat, akik a beszéd erejével mondanak dicsőítést,
tedd helyessé a hitet, amelyet a nyelv szava által tanultak meg!
Mentsd meg azokat, akik mindig a te akaratodat teszik!
Látogasd meg az özvegyeket, fogadd be az árvákat!
Fogadd el azokat, akik hitben szenderültek el!
Adj nekünk is osztályrészt a te szentjeiddel együtt!
Adj nekünk erőt, hogy örömet leljed bennünk,
ahogy bennük örömet lelted!
Írányítsd¹²⁴ népedet igazságban és szentségben, Urunk!
Add meg az egyesülést nekünk, mindnyájunknak,
akik részesülünk misztériumodban,
hogy elteljünk¹²⁵ a Szentlekeddel!
Add meg nekünk a hit szilárdságát igazságban,
hogy állandóan téged magasztaljunk
és szeretett Fiadat, Jézus Krisztust a Szentlélekkel együtt,
mert tiéd a dicsőség és a méltóság.

És a NÉP mondja, hogy Ámen.

A DIAKÓNUS mondja: Teljes szívünkből kérjük az Urat, Istenünket, hogy ajándékozzon meg minket a Szentlélek közösségével!

A PÜSPÖK mondja: Add meg nekünk,
hogy egyesüljünk Szentlekeddel,
és gyógyíts meg minket ez által az áldozat¹²⁶ által,
hogy benned éljünk örökké, örökkön örökké!

A GYÜLEKEZET mondja: Ámen!

A GYÜLEKEZET ugyanezt imádkozza.

Ezután az áldozat megpecsételéseként így: Legyen az Úr neve áldott örökkön örökké!

A GYÜLEKEZET mondja: Ámen!

A PAP ismét mondja: Áldott, aki jön az Úr nevében,
és áldott dicsőségének a neve!

A GYÜLEKEZET mondja: Úgy legyen, úgy legyen!

124 Vagy: „Tápláld”. Az itt szereplő ige jelentése szóról szóra: „pásztorol, legeltet”.

125 Szóról szóra: „jóllakjunk”.

126 Az itt szereplő szó a görög *proszofo*a átírása.

4. *A Testamentum Domini anaforája*

A PÜSPÖK mondja: Küldd el ránk a Szentlélek kegyelmét!¹²⁷

Ha a püspök asszonnyal álmodott, ne mutasson be áldozatot, hanem a pap mutassa be az áldozatot, és (a püspök) ne is részesedjék az áldozatból, nem mintha tisztátalan lenne, hanem az oltár méltósága miatt. Miután böjtölt és megmosdott tiszta vízben, úgy menjen oda és mutassa be az áldozatot, és részesüljön is belőle. Ha egy özvegynek havi baja van, ne részesüljön az áldozatból, akár laikus, akár szerzetesrendhez tartozik, ne vegyen részt az áldozatban anélkül, hogy megtisztulna az oltár méltósága miatt. Ha pedig megmosdott és böjtölt, részesedjék az áldozatból.

A papok így közeledjenek az áldozáshoz: a püspök, a szerpapok, a diakónusok, a szerzetesek, a lektorok, szubdiakónusok, a neofiták,¹²⁸ akik kegyelmi állapotban vannak, aztán a gyermekek, és a nép ugyanúgy áldozzék, valamint a szüzek. Aztán a többiek, akik még maradtak, aztán a diakonisszák és a többi asszony.

17. fejezet. *Ima, amelyet a hívek mondanak*

Áldozás után mondja azt, hogy „ámen”, vagy imádkozzék így, miután megkapta az áldozatot:

Szent, szent, szent a kimondhatatlan Háromság!

Add meg nekem, hogy ez a test életre legyen számomra,
nem pedig ítéletre!

Add, hogy olyan gyümölcsöt hozzak, amely a tetszésedre van,
hogyan tetszésed szerint jelenjek meg,

és neked éljek úgy, hogy a te akaratod teszem.

Hittel vallak, Atya, és vallom királyságodat.

Szenteltessék meg, Uram, fölötte a te neved,
mert hatalmas vagy, dicséretre méltó és dicsőséges,
és tiéd a dicsőség mindörökkön örökké. Ámen.

Ez után az ima után egyen az, aki részesült az áldozatból.

127 *A Testamentum Domini* eucharisztikus imája itt ér véget.

128 Vagyis a frissen megkereszteltek ellentétben a katekumenekkel, akik az áldozatbemutatásnál nem is lehetnek jelen.

IV. SZÍRIA

1. Keleti-szír anaforák

a. Addáj és Mári anaforája¹

Addáj és Mári eucharisztikus imája szír nyelven született, s a hagyomány az Edessza várost keresztény hitre térítő apostol-tanítványra, Addájra, (aki általános vélekedés szerint a Hetven egyike, bizonyos hagyományok szerint Júdás Tádé apostol), valamint Mári nevű tanítványára vezeti vissza.² Egyike a legkorábbi anaforáknak, keletkezése az Egyház kezdeteire nyúlik vissza. Mind a Didaché, mind az anafora három, legősibb szakasza némely kutató szerint a zsidó asztali imádságból, a *birkat hamazon*ból fejlődött ki. Eme zsidó áldásnak három szakasza (hálaadás a borral telt kehelyért, hálaadás a kenyérért, imádság a közösségért és az egységért) megfelel az anafora kezdetleges formájában található három imádságnak. Az Eucharisztia szerzésének szavai ebben az anaforában elbeszélő formában és nem betű szerint vannak jelen, hanem elszórtan és euchologikus módon, ami azt jelenti, hogy bennfoglaltan felfedezhetők az egymást követő, hálaadó, dicsőítő és közbenjáró imádságokban. Eszerint az anafora három egységből álló imádság:

a, A Teremtő és Megváltó nevét dicsőítő megszólítás

b, Hálaadás mindazért, amit az emberért művelt

c, Krisztus példájának ünnepélyes követése, s megváltó haláláról és feltámadásáról való különleges megemlékezés, melyért ismét dicséret és hála illeti az isteni Nevet.

Az anafora szövege nem lineáris gondolatmenetre épül, sokkal inkább jellemző rá a bibliai szövegekből ismert gondolatpárhuzam, ellentétek, halmozások. Ennek köszönhető, hogy a szöveg hullámzó, lüktető hatást kelt. Nem találunk benne ki-

1 Baán Izsák OSB, *Addáj és Mári eucharisztikus imája* c. alapján. In Xeravits Géza (szerk.), *A liturgiáról ökumenikus megközelítésben*. Pápai Református Teológiai Akadémia – Pápa, L'Harmattan – Budapest 2007, 11–22.

2 A fordítás a legutóbbi kritikai kiadás szír szövege alapján készült: A. Gelston, *The Eucharistic Prayer of Addai and Mari*, Oxford 1992.

a. *Addáj és Mária anaforája*

mondottan elbeszélő részeket, az üdvtörténet eseményei csak utalásként vannak jelen az eucharisztikus imában. A szöveg részeinek eltérő műfaji alapján a következő szerkezeti egységeket különböztethetjük meg:

- A, Bevezető párbeszéd (*dialogus*)
- B, 1. Ghanta³: A Név dicsőítése (*doxologia*)
- C, Szentvagy bevezetővel (*praesanctus* és *sanctus*)
- D, 2. Ghanta: Hálaadás a Megváltás művéért (*gratiarum actio*)
- E, 3. Ghanta: Közbenjárás az elhunytakért (*intercessio*)
- F, 3. Ghanta/B: Közbenjárás az élőkért (*intercessio*)
- G, Megemlékezés Krisztus haláláról és feltámadásáról (*anamnesis*)
- H, A Szentlélek segítségül hívása (*epiclesis*)
- I, Záró dicsőítés (*doxologia*)

A keleti-szír anafora és a zsidó, zsinagógai imarend, valamint az asztali áldások (*berakoth*) kapcsolata alapján Addáj és Mária anaforájának felépítése megegyezik a zsidó istentiszteletben a *sömá* elimádkozását megelőző két áldás (*jócer* és *ahabah*) szerkezetével:

- 1. *Berakab*:
 - Dialógus (A)
 - Áldás (B)
 - Sanctus (C)
 - Megemlékezése Krisztus művéről (D)
 - Doxológia (D)
- 2. *Berakab*:
 - Ghanta (E)
 - Ghanta (F)
 - Anamnézis (G)
 - Epiklézis (H)
 - Doxológia (I)

*

A,

PAP: *A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme,
az Atyaisten szeretete*

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

3 A *ghán*, meghajolni igéből képzett főnév, lehajtott fejjel, halkán végzett liturgikus imádság.

1. Keleti-szír anaforák

és a Szentlélek közössége⁴ legyen mindnyájatokkal!⁵

VÁLASZ: Ámen.

PAP: Emeljük a magasságokba értelemünket!

VÁLASZ: Tehozzád, Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, dicsőséges király!

PAP: Adományt mutatunk be⁶ az Istennek, a mindenség Urának.

VÁLASZ: Méltó és igazságos.

DIAKÓNUS: Béke velünk.

B,

PREFÁCIÓ P AP: Illő, hogy minden száj dicsőítse
és minden nyelv hálaadással illesse
az Atya, a Fiú és a Szentlélek imádandó és dicsőséges nevét⁷,
aki jóságában teremte a világot,
s irgalmában a benne lakókat.
Aki kegyelmével megmentette az embereket,
s nagy jótettben részesítette a halandókat.

C,

SANCTUS Nagyságotat, Uram, imádják
a mennyeiek ezreinek ezrei,
az angyalok sokaságainak sokaságai⁸

4 A szír *sántaputa* egyszerre jelenti a valamiből való közös részesedést és a közelséget, a görög *koinónia* megfelelője.

5 1Kor 13,13.

6 Az adomány, *kúrbana* az evangéliumból is ismert „korbán”. Az azonos gyököt tartalmazó ige az eredetiben passzív: „adomány adományozták...” A mondat közel áll a görög anaforákban elterjedt „adjunk hálát Urunknak, Istenünknek” formulához.

7 Az imádkozó a dicsőítés két aspektusát kapcsolja össze: egyrészt megvallja a Szentháromság Isten Nevét, másrészt hálát ad a kiváltságért, hogy az Őt dicsőítők közösségének tagja lehet. A szakasz formája emlékeztet a zsinagógai istentisztelet *Quaddis* nevet viselő részére. A szöveg mögött felfedezhetünk egy idézetet Malakiás próféta könyvéből, ahol a próféta arra szólít fel, hogy Isten nevének mutassanak be tiszta áldozatot (Mal 1,11). A bibliai szöveget idézi a Didaché és Juszinosz vértanú is, de míg előbbi az áldozatot a keresztyének szívével, önfelajánlásával azonosítja, addig utóbbi az eucharisztikus kenyérrel és borral.

8 Vö. Dán 7,10.

a. *Addáj és Mári anaforája*

és lelki lények seregei,
mint a tűz és a szél szolgálattevői⁹
dicsőítik nevedet a kerubokkal
és a szent szeráfokkal együtt;
szünet nélkül hívnak és dicsőítenek,
s egymásnak kiáltva mondják:

VÁLASZ: Szent, szent, szent a Hatalmas¹⁰ Úr,
dicsőségével telve a mennyek és a föld.
(Hozsanna a magasságban,
Hozsanna Dávid Fiának!
Áldott, aki jött és jön az Úr nevében,
hozsanna a magasságban!)¹¹

D,

PAP: S ama mennyei hatalmasságokkal együtt
megvallunk téged, Urunk
mi is, szegény, gyenge és nyomorult szolgálid,¹²
hisz oly nagy jótettet műveltél velünk,
amit lehetetlen viszonzni:
Magadra öltötted emberségünket,
hogy istenséged által
életet ajándékozz nekünk;¹³
alacsony voltunkat felmagasztaltad,¹⁴
elesettségünket felemelted,
halálunkat feltámasztottad;
elengedted adósságainkat,
igazzá tetted bűnös voltunkat,
megvilágosítottad tudásunkat;¹⁵
legyőzted, Urunk és Istenünk, ellenségeinket,

POST-SANCTUS

9 Zsolt 104(103),4.

10 „Hatalmas” a szír *kbájlšana* pontos fordítása, de a Pesittában ez a kifejezés áll az eredeti héber „seregek” jelentésű *cöváoth* helyén.

11 Vö. Iz 6,2–3; Mt 21,9; Zsolt 118 (117),26. A zárójeles rész a kéziratok egy részéből hiányzik.

12 „Szegény, gyenge és nyomorult szolgálid” tipikusan keleti-szír kifejezés, mely előfordul a G szakaszban, valamint a másik két keleti-szír eucharisztikus imában is.

13 A 3. és 4. századi szír forrásokban a „magadra öltötted emberségünket” a megtestesülés sztereotip kifejezése, a Fiú mint egy ruhát, úgy öltötte magára az emberi testet, vagy az első embert, Ádámot.

14 Vö. 1Sám 2,7; Sír 11,12.

15 Vö. Ef 1,18.

1. Keleti-szár anaforák

s győzelemre segítetted gyenge természetünk
kicsiny voltát jószágod számtalan irgalmas cselekedete által.
Nekünk nyújtott minden segítséged és kegyelmeid láttán¹⁶
dicsőítéssel, tisztelettel,
hálaadással és imádással fordulunk hozzád¹⁷
most és mindenkor és mindörökkön örökké.

VÁLASZ: Ámen.

DIAKÓNUS: Imádkozzatok érteletekkel. Béke velünk.

E,

MEGEMLEKEZÉSEK

PAP: Te pedig, Uram, nagy és kimondhatatlan irgalmasságodban
emlékezzél meg jószágosan és elfogadóan
minden igaz és szent atyáról,¹⁸
aki tetszésre talált¹⁹ színed előtt,
a te Fölkented testének és vérének emlékezete által,
melyet (most) tiszta és szent oltárodon
felajánlunk neked, amint azt Te magad tanítottad nekünk,
s add meg nekünk a te nyugalmadat
és a te békédet a világ minden napján.

VÁLASZ: Ámen.

F,

PAP: Ismerjen meg téged
a földkerekség minden lakója,
mert egyedül Te vagy az Isten, az Igazság Atyja,
s Te küldted el Urunkat, Jézus Krisztust,
Fiadat és Szerettedet.²⁰
Ő pedig, Urunk és Istenünk,
életadó evangéliuma által megtanította nekünk
a próféták, az apostolok, a vértanúk,

16 Szó szerint „arca előtt”.

17 Szó szerint „emelünk feléd”. A szakaszt záró doxológia mintegy két-tévája az anaforát, s jelzi az első áldás, *beraka* végét.

18 Nem teljesen egyértelmű, hogy a közbenjáró imádság pontosan kire vonatkozik. Efrém szóhasználatában az „igazak” kifejezés a mártírokra vonatkozik. A zsinagógai istentiszteleti rendben a *sömát* megelőző *ahaba* névvel jelzett imádság is megemlékezik az atyákról, s kéri a békét.

19 Vö. Ter 5,22; 9,9; Zsolt 56(55),14.

20 Vö. Ján 17,3.

a. *Addáj és Mária anaforája*

a hitvallók, a püspökök, a presbiterek, a diakónusok
valamint a szent és egyetemes Egyház
minden gyermekének egész tisztaságát és szentségét:
azokét, akiket megjelöltek a szent keresztség jelével.²¹

G,

Mi is, Urunk, szegény, gyenge és nyomorult szolgálid,
akik összegyűjtve színed előtt állunk,²²
a Tőled jövő mintá áthagyományozásának²³ köszönhetően
megkapjuk a mi Urunk, Jézus Krisztus
halálának és feltámadásának
nagy és félelmetes szentségét,
miközben örvendezünk, dicsőítünk,
magasztalunk, emlékezünk és cselekszünk.²⁴

ANAMNÉZIS

H,

Jöjjön el, Urunk, a te Szent Lelked,
és nyugodjék²⁵ szolgálidnak ezen adományán.
Áldja meg és szentelje meg,
hogy legyen számunkra, Uram,
az adósságok elengedése, a bűnök bocsánata,
a holtak honából való feltámadás nagy reménysége,
s a Mennyeek Országában való új élet
mindazokkal együtt, akik kedvesek voltak színed előtt.

EPIKLÉZIS

21 A *szír rusma* kifejezés a szír kereszteleési szertartásból származik, s kifejezetten a keresztséget megelőző olajkenetre vonatkozik. A homlok megkenése a korai szír szövegekben a fiúságot és a valaki tulajdonává válást jelenti.

22 MTörv 10,8.

23 A „mintá”-nak fordított szó helyén a szír szövegben a görög *típosz* betű szerinti átírását találjuk. Az „áthagyományozás”-sal visszaadott *jubala* szó elsődleges jelentése utódlás, de a teológiában egyszerre vonatkozhat az apostoli utódlásra és az apostoli hagyományra is. A szöveg mögött felfedezhető 1Kor 11,23, s a hiányzó eucharisztikus elbeszéléshez ezeknél a szavaknál járunk legközelebb.

24 Szó szerint: „megcsináljuk”.

25 Iz 11,2. Az izajási részlet szír, Pesitta szerinti verziójában ugyanazt a két igét találjuk, mint ebben a szövegben.

1. Keleti-szár anaforák

I,

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

S egész, ránk vonatkozó terved²⁶ láttán
szünet nélkül hálát adunk neked
és dicsőítünk téged Krisztusod drága véré-
n megváltott egyházadban,²⁷
tárt ajkakkal és fedetlen arccal,²⁸
miközben dicsőítéssel, tisztelettel,
hálaadással és imádással fordulunk
a te élő, szent és életadó Nevedhez
most és mindenkor és mindörökkön örökké.

VÁLASZ: Ámen.

26 A kifejezés Isten üdvözítő tervére vonatkozik, a görög *oikonomia* meg-
felelője.

27 Vö. 1Pét 1,19; ApCsel 20,28; Ef 3,21.

28 Zsolt 51,15; 2Kor 3,18.

b. Nesztoriosz anaforája²⁹

Nesztoriosz (†451) Konstantinápoly érsekeként a Krisztus két természetének egysége körüli teológiai vita egyik főszereplője volt, akit a 431-es Efezusi zsinat elítélt. Nesztorioszt az antiochiai krisztológiai teológiával szimpatizáló, a Római Birodalom keleti határain túl élő szír nyelvű keresztények az igazhitűség elleni támadás áldozatának, az igaz hit hőségének tekintették. Erre alapozva kapták ezt a teológiai hagyományt követő keresztények a nesztoriánus jelzőt.³⁰

Nesztoriosz anaforájának eredetével kapcsolatban a múlt században több feltevés is napvilágot látott, a jelenleg legvalószínűbbnek tűnő és legelfogadottabb feltevés szerint az 5. századi görög eredeti szöveg Aba katolikosz (540–552) szír redakciójában maradt ránk.³¹

Nesztoriosz anaforáját a harmadik anaforaként tartják számon és imádkozzák a káldok, szír-malabárok és az asszír keleti ortodoxok. Nesztoriosz anaforáját a keleti-szír rítus évente ötször imádkozza: Úrjelenéskor, Keresztelő Szent János ünnepén, amely január 6. utáni második péntek, a Görög Egyháztanítók ünnepén, a Niniveiek böjtjének nevezett, a Nagyböjt kezdete előtt három héttel tartott, három napos böjt utolsó napján szerdán, illetve Nagycsütörtökön. A hagyomány szerint III. Isho'yahb (649–659) katolikosz rögzítette használatát a liturgikus naptárban.

Az anafora szerkezetét csendes imák és az azokat lezáró dicsőítések váltakozása jellemzi:

qanona – Eucharisztikus párbeszéd

ghanta 1– Szentháromságot dicsőítő csendes ima

29 Orosz István Mokiosz ford. az alábbi liturgikus szövegek alapján: *Anaphorae of Mar Theodore and Mar Nestorius*, Mount St. Thomas-Kakkanad-Kochi 2005, 135–179, *Liturgia sanctorum Apostolorum Adaei et Maris: cui accedunt duae aliae in quibusdam festis et feriis dicendae: necnon ordo baptismi*, Urmia 1890, 11–20.

A Nesztoriosznak tulajdonított anafora kritikai kiadását tartalmazó doktori dolgozat nem került kiadásra: S. Naduthadam, "L'Anaphore de Mar Nestorius: édition critique et étude", Paris, 1992.

30 Nesztorioszról vö.: L. Vanyó, *Nesztoriosz*, in *Ókeresztény írók sorozata*, Budapest 2004, pp. 366–370.

31 A. Gelston, *The Origin of the Anaphora of Nestorius*, in *Bulletin of the John Rylands Library*, 78/3, Manchester 1996, pp. 74–86. illetve B. D. Spinks, *Mar Nestorius and Mar Theodore The Interpreter. The Forgotten Eucharistic Prayers of East Syria*, Piscataway 2010, pp. 9–12.

1. Keleti-szír anaforák

qanona – Sanctus

ghanta 2 – Krisztológiai témájú csendes ima

qanona – Dicsőítés

ghanta 3 – Megemlékezések, csendes imával

qanona – Dicsőítés

ghanta 4 – Megemlékezések és epiklézis csendes imával

qanona – Záródicsőítés

A Szír-malabár Egyházban 1599 óta a Diamperi zsinat határozata miatt nem végezték, de 2018. december 12. óta *ad experimentum* használják újra az anafora szövegét.³²

*

BEVEZETŐ PÁRBESZÉD PAP: *A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, az Atya Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal, most és mindig és örökkön örökké.*³³

NÉP: Ámen.

PAP: Fent a magasságban, a dicsőítés félelmetes helyére irányítsuk elménket, ahol nem szűnik meg a kerubok szárnycsapása, a szeráfok dicsőítésének kedves hangja.

NÉP: Hozzád Ábrahám, Izsák és Izrael Istene, dicsőséges király.

PAP: A zsengeink élő és szellemi áldozata, a vértelen áldozat, nemünk Fiának kedves áldozata, amelyet a próféták előábrázoltak, az apostolok nyíltan hirdettek, a vértanúk vérük ontásával szereztek, az Egyház tanítói értelmeztek, a papok a szent oltáron bemutattak, a leviták a karjaikon hordoztak, a nép pedig vétkei bocsánatára magához vette, bemutattatik Istennek, az egész teremtés Urának mindenhol és mindenkiért.

DIÁKÓNUS: Békesség legyen közöttünk.

vagy

Emlékezzél meg Üdvözítő Krisztusunk dicsőséges üdvöngözésére,

32 *Second Qudasha, The order of Mar Theodore. Third Qudasha, The order of Mar Nestorius*, Mount St. Thomas 2018, pp. 9–13.40–70.

33 2Kor 13,13

b. Nesztoriosz anaforája

amelyet számunkra teljesített,
testében felvidította szomorúságunkat,
és élő vérével tölti meg szívünket.
Nagy gonddal figyeljünk és imádkozzunk.
Békesség legyen közöttünk.

PAP: Seregek Ura, Istene,
örökké önmagától létező Egyetlen,
mindenható Atya, aki örökké és mindörökké létezel
és az maradsz, aki vagy,
méltó, illő és igazságos megvallani, imádni, dicsőíteni
és magasztalni téged minden időben és minden órában.
Mert Te vagy az igaz Isten, felfoghatatlan, végtelen,
megmagyarázhatatlan, láthatatlan,³⁴ nem összetett,
változás nélküli, magasztos és magasztalt
minden teremtmény gondolata és értelme felett.
Mert mindenütt ott vagy, végtelenül a te jelenlétedben,
te és a te Egyszülött Fiad és a te Szentleked.
Válaszolj Uram, ékesszólást adva nekünk,
hogy mi bűnbánó szívvel és alázatos lélekkel
ajánljunk fel neked ajkainkról származó lelki gyümölcsöt,
a szellemi szolgálatot.
Neked, Atyaisten, aki Atyja vagy a mi Királyunknak,
Urunknak, Üdvözítőnknek és Reményünknek,³⁵
Jézus Krisztusnak,
őbenne van elrejtve minden tudás és a bölcsesség kincse,³⁶
és általa kaptuk meg a Szentlélek ismeretét,
aki pedig az igazság Lelke, aki Tőled, az Atyától származik,
az Istenség rejtett természetéből,
aki által minden értelmes természet,
látható és láthatatlan megerősödik, tökéletesedik és beteljesedik.
Neked és a te Egyszülött Fiadnak és Szentlekednek ajánlunk
állandó, szünet nélküli dicsőítést mindig
és kezünk minden munkájában.
Minket a nem létből létre hoztál, és megformáltál,
de amikor megbotlottunk és elestünk és elvetettél minket,
újra megerősítettél, felállítottál és megváltottál.

PREFÁCIÓ

34 1Tim 1,17

35 1Tim 1,1

36 Kol 2,3

1. Keleti-szír anaforák

Nem szűntél meg mindenben gondoskodni rólunk,
amíg fel nem emeltél minket a mennybe.
Könyörületedben nekünk adtad eljövendő országotad,
és minden nekünk adott kegyelmedért hálát adunk neked,
Isten, az igazság Atyja,
a te egyszülött Fiadnak, a mi Urunk Jézus Krisztusnak,
és a te élő és szent Lelkednek, és imádunk téged
minden nekünk juttatott nyilvános és rejtett kegyelmedért,
amelyekről tudunk és amelyekről nem tudunk.
Hálát adunk neked ezért a szolgálatért,
amelyet, könyörgünk, fogadj el kezeinkből,
mert elég neked, hogy hatalmad csodáiról
és minden dicsőségedről szóljunk.
Neked, Uram, akit, ha az összes teremtmények
egy száj és egy nyelv lennének, sem tudnák elbeszélni nagyságodat.
A te Szentháromságod előtt, Uram,
az angyalok és angyalok ezrei és tízezrei³⁷ állnak,
és mindnyájan egyenlően szünet nélkül körül repülnek
és állandóan fennhangon szüntelenül kiáltanak,
és dicsőségedet zengik, egymásnak kiáltva, hogy mondják:

SANCTUS

NÉP: Szent, Szent, Szent a seregek Ura,
teljes az ég és a föld az ő dicsőítésével, az ő jelenlétével
és dicsőséges ragyogásának fenségével.
Hozsanna a magasságban.³⁸ Hozsanna Dávid fiának.
Áldott, aki jön az Úr nevében. Hozsanna a magasságban.³⁹

PAP: Szent vagy, Isten, az igazság Atyja,
akitől minden atyaság származik a mennyben és a földön.
Szent vagy, örök Fiú, ki által minden létezik.
Szent vagy, Szentlélek, *aki minden élőlényt megszentel.*⁴⁰
Jaj nekem, jaj nekem, megrendültem,
mert tisztátalan ajkú ember vagyok,
és tisztátalan ajkú emberek között élek.
És szemeim látták a királyt, a hatalmas Urat.
Mily félelmetes ez a hely, mert ma színről színre láttam az Urat,

37 Dán 7,10; vö. Zsid 12,22

38 Iz 6,3

39 Mt 21,9

40 vö. 1Tessz 2,13; 1Pét 1,2; Róm 15,16

b. Nesztoriosz anaforája

*nem más ez, mint Isten háza és a menny kapuja.*⁴¹

És most legyen, Uram, a te kegyelmed rajtunk.

És most legyen, Uram, a te kegyelmed rajtunk.

És tisztíts meg minket tisztátlanságunktól,

szenteld meg ajkunkat, és egyesítsd, Uram, szegényes énekünket

a szeráfok háromszorszentjével és az angyalok dicsőítésével.

Dicsőség a kegyelmeidért, neked,

aki a porból teremtetteket a szellemi lényekkel egyesíted.

Ezekkel a mennyei seregekkel,

jóságos Úr Isten, irgalmas Atya, mi is kiáltjuk és mondjuk:

szent vagy és dicsőséges az igazságban,

mindennél fenségesebb és magasztosabb,

mert méltattad a földön imádóidat,

hogy úgy dicsőítsenek téged, mint a mennyeiek.

Valóban szent a te Egyszülött Fiad,

a mi Urunk Jézus Krisztus,

a Szentlélekkel (együtt), aki veled együtt örökkévaló,

és veled egylényegű, és a mindenség alkotója.

Áldjuk, Urunk, a Mindenség Istene, öled rejtett szülöttét,

aki bár a te képed és a te hasonlóságod,

lényed képmása, nem tekintette egyenlőségét olyan dolognak,

amibe ragaszkodnia kell, hanem kiüresítette magát,

*emberi alakot vett fel,*⁴² teljes embert,

értelmes, érző és halhatatlan lélekkel,

embert halandó testtel.

Csatlakozott és egyesült a szenvedékeny természettel

dicsőségben, hatalomban és tiszteletben,

amelyet a Szentlélek mindnyájunk üdvösségére formált.

Asszonytól lett, a törvény alá rendelve,

hogy *megváltson minket a Törvénytől,*⁴³

hogy megmentse azokat, *akik Ádámban haltak meg.*⁴⁴

*Megölte testében a bűnt,*⁴⁵

*és megszüntette a Törvény rendelkezéseit saját parancsaival.*⁴⁶

Megnyitotta lelkünk szemét, amely vak volt,

és az üdvösség ösvényét kitaposta nekünk.

POST-SANCTUS

41 Ter 28,27

42 2Kor 4,4; Kol 1, 15; Fil 2,5

43 vö. Gal 4,4

44 1Kor 15,22

45 vö. 1Pét 2,24

46 Ef 2,15

1. Keleti-szír anaforák

Megvilágosított minket az isteni tanítás világosságával,
és azoknak, akik befogadják őt, megadta a jogot,
hogy Isten gyermekeivé váljanak.⁴⁷

Megtisztított és feloldozott minket a keresztség szent vizével,
és megszentelt minket a Szentlélek kegyelmének ajándékával.

Akik vele temetkeznek el a keresztséggel a halálba,⁴⁸
azokat feltámasztotta és felveszi a mennybe,
ahol vele ülnek, ahogy ígérte.

Szerette övét e világban, mindvégig szerette őket,⁴⁹
és váltsággá lett nemünk adósságának megfizetéséért,
az örök életért,
mindnyájunkért.⁵⁰

Mindennek átengedte magát, a halálnak, amely rajtunk uralkodott,
amely uralmának alattvalói voltunk,
amelynek a bűn miatt eladtuk magunkat,
és drága vére által megváltott és megmentett minket.⁵¹

Alászállt az alvilágba, és feloldozta a halál kötelékeit,
és mert nem illett, hogy a halál az alvilágban tartsa,
az üdvösség elsőszületője feltámadt harmadnapon,
és az elhunytak elsőszületője lett,⁵² hogy első legyen közöttük,
felment a mennybe, és ott ül a te nagyságod jobbján,
Istenünk.⁵³

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

Meghagyta nekünk ezt a Títkot,
hogy megemlékezzünk üdvösségünkről,
mert amikor elérkezett az idő, amikor a szenvedésre készült,
és a halálhoz közeledett, azon az éjszakán,
amelyen átadatott a világ életéért,
miután elfogyasztotta a Pászka vacsorát
tanítványaival Mózes törvénye szerint,⁵⁴
halála előtt megalapította saját Pászka vacsoráját,
az ő emlékezetét, amelyet teljesítünk, ahogyan meghagyta nekünk,
amíg ismét el nem jön a mennyekből.⁵⁵

47 vö. Jn 12,36, Ef 5,8

48 vö. Gal 3,27, 1Kor 15,12–18

49 Jn 13,1

50 vö. Mt 20,28

51 vö. Róm 15,14.21

52 Kol 1,18

53 vö. Zsid 8,1

54 vö. Kiv 12,1–20

55 vö. Mt 26,18–19; 1Kor 11,23

b. Nesztoriosz anaforája

Mert a mi Pászánk Krisztus, akit értünk megöltek.
Miután Mózes törvénye szerint magához vette a Pászka vacsorát,⁵⁶
szent, szeplőtelen és tiszta kezeibe vette a kenyeret,
megáldotta, megtörte és evett belőle,
tanítványainak adta mondva:

„*Vegyétek és egyétek mindnyájan, ez az én testem,
amely értetek megtöretik a bűnök bocsánatára.*”⁵⁷

Hasonlóképpen a kehelybe bort és vizet vegyített,
megáldotta, hálát adott és ivott belőle,
tanítványainak adta mondva:

„*Vegyétek és igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem,
az új szövetségé, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.*”⁵⁸
*Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre, amíg el nem jövök,
mindaz, aki eszi ezt a kenyeret és issza ezt a kehelyt,
a halálomra teszi, amíg el nem jövök.*”⁵⁹

Mindaz, aki igaz hittel közeledik és veszi azokat,
legyen azoknak, Uram, a vétkeik elengedésére,
bűneik bocsánatára,
a halálból való feltámadásra és az örök életre
a mennyek országában.

PAP: Mi pedig dicsőítést, tiszteletet, hitvallást és imádást
ajánlunk fel neked, imádandó Atya,
és a te Fiadnak, a dicsőséges szülöttnek
és a te élő, szent és éltető Lelkednek,
most és mindenkor és örökkön örökké.

NÉP: Ámen.

DIAKÓNUS: Könyörögjünk! Béke legyen köztünk.

PAP: Mi is, Seregek Ura, Atyaisten, megemlékezünk
erről a nekünk adott üdvözítésről és mindarról, ami értünk történt,
mindazokért, akik hisznek benned, és megvallanak téged,
Isten, az igazság Atyja,
és Egyszülötted istenségének örök születését a te lényegedből,
aki veled való egylényegűségének megfelelően
veled egyesült a félelmetesen csodálatos, értünk történt
üdvgondozásban is,

ANAMNÉZIS

56 vö. Mt 26,18–19; Kiv 12,1–20

57 1Kor 11,23; Mt 26,6

58 Mt 26,27–28

59 vö. 1Kor 11,23–26

1. Keleti-szár anaforák

amelyet értünk, emberekért a kereszttel, szenvedéssel, halállal, eltemetetéssel, a harmadnapi feltámadással, a mennybe való felemelkedéssel, a jobb kéz felől való üléssel és a második eljövettel tett a mi Urunk Jézus Krisztus, aki által megítéled az élőket és holtakat, mindenkit tettei szerint, és még megvalljuk a Szentlelket, az igazság Lelkét, aki szintén istenséged dicsőséges lényegéből van, aki Tőled származik, Atya, és veled és a te Egyszülött Fiaddal együtt imádunk, dicsőítünk és mindenek felett tisztelünk.

MEGEMLÉKEZÉSEK

Felajánljuk Neked ezt az élő, szent, kedves, dicsőséges, félelmetes és szeplőtelen áldozatot minden teremtményért, és a szent apostoli és katolikus Egyházért a föld egyik végétől a másikig, hogy megőrizd rendületlenül és sértetlenül minden botránytól. Igen, Úr Istenünk, igen, Úr Istenünk, tartsd meg rendületlenül és sértetlenül minden botránytól, szennytól, szegyénytől és folttól, és bármi ehhez hasonlótól, mert szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus mondta, hogy *az alvilág kapui sem vesznek erőt rajta*,⁶⁰ és minden atyáért, a püspökökért mindenhol, akik helyesen hirdetik az igaz hit igéit, és minden áldozópapért, akik előtted igazságban, tisztességben és igaz szentségben szolgálnak, és az összes diakónusért, akik a hitünk szent Titkát tiszta lelkiismerettel tartják, és minden szentségben és tisztaságban élő testvérünkért, itt és mindenhol, és azokért, akik tudva vagy akaratlanul vétkeztek és bűnt követtek el, és gyarló szolgálóidért, akiket könnyörületben arra méltattál, hogy bemutassák ezt az áldozatot. Azokért, akik szent Egyházadért erényesen az irgalmasság cselekedeteit végzik, és azokért, akik bőkezűek a szegények iránt. az igazhitű királyokért és országaik megmaradásáért, és a világban minden fejedelemért és uralkodóért,

60 Mt 16,18

b. Nesztoriosz anaforája

mi pedig könyörgünk, Uram, és esedezünk,
erősítsd meg őket félelemben, és ültess el bennük az igazságot,
és vess alá nekik minden barbár nemzetet,
és könyörgünk a te Istenségedhez, Uram,
szüntess meg minden háborút az egész földön,
és szórj szét minden háborút kívánó nemzetet,
hogy nyugalomban és csendességben éljünk lakhelyünkön
tisztességben és istenfélelemben, és a föld terményeiért,
a jó időért, hogy a te kegyelmeddel
legyen áldott az év.⁶¹

(három ismétlés) Könyörgünk ezért az országért, a benne lakókért,
légy irgalmas, áldd meg, tartsd meg és fedezd be könyörületeddel,
a hajózókért és utazókért, a szorongatásban,
nehézségben levőkért, a te szent nevedért üldözést szenvedőkért,
azokért, akik rabságban szenvednek,
azokért, akiket messze szigetekre száműztek,
hogy ott szolgaságban éljenek, fogságban lévő testvéreinkért.
Könyörgünk hozzád, Uram, hogy segítsd meg
a betegséget és keserű fájdalmat szenvedőket.
Könyörgünk még irgalmadért, Urunk, a mi rosszakaróink és
ellenségeink számára, akik gonoszat terveznek ellenünk,
nem ítéletért és bosszúért, Urunk, Seregek Istene,
hanem kegyelmedért és üdvözítésedért, a bűnök bocsánataért,
mert Te azt akarod, hogy minden ember megtérjen és éljen,
és eljusson az igazság ismeretére.
Mert Te a te szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által
megparancsoltad, hogy imádkozzunk ellenségeinkért
és rosszakaróinkért,
és azokért, akik igazságtalanságban uralkodnak rajtunk.
Szánd meg, Uram, népedet, amely sok kegyelmedet várja.
Fordulj tévelygő juhaid felé, akik nyájadból elvesztek.⁶²
Könyörülj a bűnösökön, akik törvényeid parancsait megszegették.
Könyörülj minden teremtményeden a te irgalmad
sokasága szerint.
Bocsáss meg a vétkeseknek irgalmaddal.
Engesztelődj ki a bűnösökkel szánalmadban.
Térítsd vissza őket a te nyájadba.
Gyűjtsd egybe a házadból szétszórtakat.
Csillapítsd a szorongatásokat könyörületeddel.

61 Szó szerint legyen áldott az év koronája: *kelila d-šata*.

62 Lk 15,1–7; Mt 18,12–14

1. Keleti-szár anaforák

Nyugtasd meg a zaklatottakat szeretetteddel.
Tökéletesítsd azok adakozását, akik nevedben cselekszenek.
Segítsd azokat, akik benned bízva az igazság útján járnak.
Nyugtasd meg azokat, akik reményben hunytak el,
és támaszd fel őket kegyesen jobboldal,
és örvendeztesd meg őket országod mennyei javaival
minden igazakkal együtt, akik az idő kezdete óta
kedvesek voltak előtted.
És népedért, akik nevedben gyűltek össze, és állnak előtted
ebben az órában,
engedd el vétkeiket, töröld el bukásaikat,
tisztítsd meg gyarlóságaiktól, és bocsásd meg bűneiket.
Szüntesd fájalmukat, gyógyítsd betegségeiket.
Buktasd meg rosszakaróikat, és győzd le ellenségeiket.
Távoztasd vétkeiket, és tisztíts meg gyarlóságaiktól.
Mosd ki sebeiket. Egészítsd ki hiányosságaikat.
Fordítsd vissza veszteségeiket. Támaszd fel halottjaikat.
Vigasztald őket aggodalmaikban.
Adj nekik békét a háborgatásban,
és adj nekik világosságot a sötétségben.
Emeld fel kicsinységüket.
Gazdagítsd őket szegénységükben.
Nyugtasd meg őket szorongatásukban.
Értük hajtsd ide füledet gyarló könyörgésemre,
és értem is, gyarló és bűnös szolgálóért,
mert azért rendeltél színed elé ebben az órában,
hogy könyörületességedhez esedezzek.
Jöjj segítségemre, és kelj fel üdvösségemre.
Emelj fel gyarlóságomból.
Magasztald fel alázatosságomat.
Bocsásd meg bűnösségemet.
Távoztasd el vétkeimet, hallgasd meg imádságomat,
fogadd el könyörgésemet, vezess ösvényeiden,
juttass ígéreteidből, tégy Titkaid részesévé,
helyezz a jobboldon állók közé jóságod országába,
állíts a világosság helyére házad népe tagjaival,
és méltass, hogy bizonyossággal álljak szentjeiddel
dicsőséged trónja előtt.
Ömleszd gyarlóságomra könyörületed ajándékát
a te gyermekeid imái által, akik téged tisztelnek,
és a mennyei lények esedezése miatt, akik odafent vannak,

b. Nesztoriosz anaforája

akik téged dicsőítenek, a te kerubjaid⁶³ és szeráfjaid,⁶⁴
a fény angyalai, akik téged dicsőítenek. Ámen.
Úr Isten, mindenható Atya, könyörgünk hozzád,
meghajlunk előtted, és imádunk téged:
fordulj a tévelygők felé, világosítsd meg a sötétségben levőket,
erősíts meg a gyengéket, támaszd fel az elesetteket,
és cselekedj kegyelmedben mindenkivel szüksége szerint.
És könyörgünk hozzád, Uram, és kérünk, hogy emlékezz
ebben a felajánlásban az atyákra, pátriárkákra, prófétákra,
apostolokra, vértanúkra, hitvallókra, püspökökre,
hittanítókra, papokra, diakónusokra és szolgálattevő társainkra,
akik ebből a világból eltávoztak, és minden testvérünkre
Krisztusban,
mindazokra, akik az igaz hitben költöztek el ebből a világból,
akiknek nevét Te ismered, oldozd fel őket,
és bocsáss meg nekik mindazért, amivel megbántottak téged,
és vétkeztek mint rosszra hajlamos és szenvedélyekkel teli
emberek.
Mindazok könyörgésére és imádságára,
akik kedvesek voltak előtted, fordítsd felénk könyörületedet,
minden szolgálóra és szolgálóra, akik szent oltárod előtt állnak.
Méltass mindnyájunkat arra, hogy részesüljünk az örökségben,
amelyben a világosságban levő szentjeid részesülnek.
Add, Uram, hogy őszinte szeretettel és a szív tisztaságával
éljünk előtted zárandoklásunk helyén,
hogy a benned rejlő igazság teljes ismeretére eljussunk
részesülve félelmetes, szent és isteni Titkaidban.
Hogy megszegyenülés és elítélés nélkül állhassunk
félelmetes ítélőszéked előtt.
A jelen világban méltass minket félelmetes, szent, életadó
és isteni titkaid szolgálatára,
hogy az eljövendő világra is méltók lehessünk,
és hogy magabiztosan részesüljünk a javakban,
amelyek soha el nem múlnak, és soha el nem pusztulnak.
Mikor pedig véget vetsz mindannak,
amelyet tükör által homályosan fogadunk, ott lehessünk,
és nyíltan fogadhassuk a Mennyekben a Szentek Szentjét.
Azért mi, Uram, a te esendő, gyarló és nyomorult szolgálóid,
akik Tőled távol voltunk, mégis kegyelmed sokasága szerint

63 Ez 10,15

64 Iz 6,2

1. Keleti-szár anaforák

méltattál minket, hogy előtted álljunk,
és ezt a félelmetes és dicsőséges szolgálatot bemutassuk,
együtt könyörgünk a te imádandó istenségedhez,
amely megújít minden teremtményt:

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

Szálljon ránk, Uram, a Szentlélek kegyelme.
Maradjon és lakozzon ezen az áldozaton, amelyet neked
bemutatunk.

Áldd meg és szenteld meg,
és tedd ezt a kenyeret és ezt a kelyhet
a mi Urunk Jézus Krisztus testévé és vérévé,
átváltoztatva azt a te Szentlelkeddel,
hogy az ezekből a dicsőséges és szent Titkokból való részesülés
legyen az azt fogadóknak az örök életre,
a holtakból való feltámadásra, a test és lélek bűneinek
engesztelésére,
az istenismeret világosságára, feddhetetlenségre színed előtt,
az örök üdvösségre, amelyet a mi Urunk Jézus Krisztusban
ígértél nekünk.

Hogy a szeretet és béke kötelekének egységében
egyesüljünk egymással,
hogy egy test és egy lélek legyünk, amint *egy reményre vagyunk
hivatottak.*⁶⁵

És hogy senki se egye és igya a test és lélek elítélésére,
és ne legyen oka gyengeségnek és betegségnek
ennek a kenyérnek evése és az ebből a kehelyből való ivás
a bűneinkből eredő méltatlanságunkból.⁶⁶

Erősítsen és növeljen minket mindabban, ami kedves előtted,
mert méltattál minket, hogy tiszta lelkiismerettel részesüljünk
Krisztusod testében és vérében.

DIAKÓNUS: Csendben és istenfélelemmel álljatok és imádkozzatok.
Mily fenséges ez az óra, és félelmetes ez a pillanat, kedveseim,
amelyben a pap leesdi a Szentlelket,
az pedig leszáll az ég magasságából önmaga akaratából,
és megszenteli a mennyei Eucharisziát,
amely Urunk Jézus Krisztus teste és vére,
hogy legyen a benne részesülőknek
a vétkek elengedésére és a bűnök bocsánatára.

65 Ef 4,2–4

66 1Kor 11,27–29

b. Nesztoriosz anafória

Csendben, félelemmel, remegve és reszketve álljunk és imádkozzunk.
Béke legyen velünk.

PAP: Hogy mikor a te félelmetes és dicsőséges ítélőszéked előtt ZÁRÓ DOXOLÓGIA
állunk,
fenséged trónja előtt, kegyelmet és könyörületet találjunk előtted,
és azokkal örvendezzünk, akik az idők kezdete óta kedvesek
előtted,
a te Egyszülötted irgalma és kegyelme által,
mert téged illet vele együtt a dicsőség, tisztelet, hatalom és
magasztalás
a te élő, szent és életadó Lelkeddel, most és mindig és örökkön
örökké.

NÉP: Ámen.

1. Keleti-szír anaforák

c. Mopszvesztiai Teodor anaforája⁶⁷

A keleti-szír hagyományban Mopszvesztiai Teodor (†428) kiemelt jelentőségű szerző, az igazhitűség megjelenítője, az Exegeta, Szentírásértelmező⁶⁸ állandó jelzővel illetik. Az antiochiai teológiai hagyományt, annak a II. Konstantinápolyi Zsinaton 553-ban elítélt képviselőit, krisztológiájukkal együtt szigorúan az igazhitűség mércéjeként állító keleti-szír keresztények szíre fordították Teodor műveit, amelyek közül több csak szírül maradt ránk.⁶⁹

A hagyomány Mopszvesztiai Teodornak tulajdonítja a három használatban lévő anafora egyikét, és bár teológiájának egyes elemei fellelhetőek az eucharisztikus imában, nem igazolható bizonyossággal Teodor szerzősége.⁷⁰ Az anafora szerzője nagy valószínűséggel Mar Aba katolikosz (540–552), a keleti-szír hagyomány egyik kiemelkedő alakja, Mopszvesztiai Teodor nagy tisztelője.⁷¹ Teodor anaforája a hagyomány szerint III. Isho'yahb (649–659) katolikosz alatt rögzül a liturgikus naptárban, amely használatát adventtől virágvasárnapig írja elő. A káld, a szír-malabár és az asszír keleti ortodoxok imádkozzák ma is a Mopszvesztiai Teodornak tulajdonított anaforát.

Az anafora szerkezetét csendes imák és az azokat lezáró dicsőítések váltakozása jellemzi:

- qanona* – Eucharisztikus párbeszéd
- ghanta 1* – A Szentháromság dicsőítése
- qanona* – Sanctus
- ghanta 2* – Krisztológiai rész
- qanona* – Dicsőítés

67 Orosz István Mokiosz fordítása Vadakkal, J., *The East Syrian Anaphora of Mar Theodore of Mopsuestia : critical edition, translation and study*, Kottayam 1989, 41–75. alapján.

68 *mpašqāna*

69 Mopszvesztiai Teodorról vö.: L. Vanyó, *Theodórosz, Mopszvesztiai*, in *Ókeresztény írók lexikona*, Budapest 2004, pp. 432–434.

70 W. F. Macomber, *An anaphora prayer composed by Theodore of Mopsuestia*, in *Parole de l'Orient*, vol. 6–7 (1975–1976), pp. 341–347.

71 B. D. Spinks, *Mar Nestorius and Mar Theodore The Interpreter. The Forgotten Eucharistic Prayers of East Syria*, Piscataway 2010, pp. 19–22.
Az Aba katolikosz által összehívott 544-es szinóduson külön kánonban (Can. 40) Teodort szentnek és teológiai tekintélynek nyilvánítják. Ld. J-B. Chabot, *Synodicon Orientale ou recueil de synodes nestoriens. Notices et Extraits des Manuscrits de la Bibliothèque Nationale*, vol. 37, Paris 1902, p. 550.

c. Mopszvesztiai Teodor anaforája

ghanta 3 – Megemlékezések és Epiklézis

qanona – Záródicsőítés

A Szír-malabár Egyházban az 1599-es Diamperi zsinat óta nem végezték, 1957-től XII. Piusz döntése nyomán kezdődött el Mopszvesztiai Teodor anaforája újrabevetésének munkálata, amelynek végső állomása, a végleges szöveg Szentszék általi elismerése 2018. június 19-én történt meg.⁷²

*

*Első csöndes könyörgés (ghanta)*⁷³

PAP: Úr Isten, erős és hatalmas,
Úr Isten, erős és hatalmas, aki egyedül vagy öröktől való,
és aki minden teremtmény egyedüli oka és alkotója vagy,
dicső király, aki nagy, felfoghatatlan, dicső,
magasztos és kimondhatatlan dolgokat cselekedtél,
te, aki csodálatos és tiszteletreméltó üdvöngözésoddal,
amelyet emberségünkön keresztül Urunk Jézus Krisztus,
a te Egyszülötted vitt végbe, új életet szereztél
és a Szentlélek zálogát adtad szívünkbe.⁷⁴
És ismét a te dicsőséges, szent és isteni titkaid
ismeretére méltattál a te kegyelmeddel,
habár mi méltatlanok vagyunk,
azért, hogy azokhoz ne csupán közeledjünk és bemutassuk,
hanem hogy magunkhoz vegyük és részesüljünk belőlük.
Uram, ne tekintsd a mi kicsinységünket és esendőségünket,
hanem a te kegyelmeddel és túlaradó irgalmaddal
tölts el minket a te Szent Lelked kegyelmével,
hogy tiszta lelkiismerettel álljunk előtted,
és felajánljuk neked ezt az élő, szellemi, hálaadó
és vérnélküli áldozatot, hogy kegyelmet és irgalmat
találjunk előtted.
Mindazokkal együtt, akik az idők kezdete óta kedvesek neked,
a te Egyszülötted kegyelme és irgalma által,
amiért is mi neked, neki és Szentlekednek

72 *Second Qudasha, The order of Mar Theodore. Third Qudasha, The order of Mar Nestorius*, Mount St. Thomas 2018, pp. 7–9.15–38.

73 Ez az ima még nem az anafora része, hanem az apológia műfajába tartozik, tehát a celebráns mondja saját magáért a nagy szolgálat előtt.

74 2Kor 5,5

1. Keleti-szír anaforák

dicséretet, dicsőséget, hálaadást és imádást ajánlunk fel most és mindenkor és örökkön örökké.

NÉP: Ámen.

PAP: Békesség nektek!

NÉP: Veled és a te lelkeddel.

DIAKÓNUS: Adjatok békét egymásnak Krisztus szeretetében!

PAP: Minden katolikoszért, püspökért, papért, diakónusért és minden szerzetesért, akik az Egyház közösségéből távoztak el, a világ életéért és békességért, és hogy áldott és teljes legyen a termés a te kegyelmeddel, és az Egyház minden gyermekéért, akik méltók, hogy ebből az áldozatból színed előtt részesüljenek. És minden szolgáért és szolgálóért, akik most színed előtt állnak. Értük és mindnyájunkért legyen kedves előtted ez az áldozat örökké. Ámen.

DIAKÓNUS: Adjunk hálát, könyörögjünk és esedezzünk az Úrhoz tisztaságban és sóhajtozva. Álljunk illően, és figyelmezzünk a bemutatott, félelmetes Titkokra, amelyek most megszentelődnek. A pap az oltárhoz közeledett imádkozni, hogy közvetítésével a békesség áradjon rátok. Szemeteket süssétek le, elméteket viszont fordítsátok a Mennyek felé: éberen és buzgósággal könyörögjeteek és esedeztetek ebben pillanatban. Senki se merészeljen szólni. Aki imádkozik, szívében imádkozzon. Csendben és istenfélelemben imádkozva álljatok!

PAP: Mindenható Úristen, segíts gyöngeségemen irgalmaddal és kegyelmeddel. Tégy méltóvá, hogy bemutassam színed előtt az élő és szent áldozatot az egész közösség megsegítésére és a dicsőséges Szentháromság, Atya, Fiú és Szentlélek dicséretére örökkön örökké. Uram, kegyelmed által méltóvá tettél testedre és véredre, tégy méltóvá, hogy feddhetetlenül álljak előtted az ítélet napján is. Ámen.⁷⁵

⁷⁵ Szintén a pap apologetikus imája az anafora kezdete előtt.

c. Mopszvesztiai Teodor anaforája

Ima a tömjénre:

A Szentháromság dicsőséges nevében,
legyen áldott ez az édes fűszer, melyet tiszteletedre
és bűneink bocsánatára felajánlunk örökké. Ámen.

vagy:

Krisztus, aki a vértanúk vérét kiontása napján fogadtad,
fogadd a tömjént nyomorúságos kezeinkből
könyörületed kegyelmével. Ámen.

PAP: Legyen kedves előtted, Úr és Király, az édes illat,
amelyet dicsőséges templomod szent oltárán bemutatunk,
és legyen szent neved örömére
és szolgálj és nyájad bűnei bocsánatára, Atya, Fiú és Szentlélek
örökké.

A pap a diakónusnak adja a tömjénezőt és mondja:

Krisztus erősítsen meg téged, hogy állandóan teljesítsd
az ő akaratát.

PAP: *Az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Atya Isten szeretete
és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal,
most és mindenkor és örökkön örökké.*⁷⁶

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

NÉP: Ámen.

PAP: Emeljük fel elménket!⁷⁷

Ünnepeken: a mennyei magasság felé fordítsuk elménket,
ahol a dicsőség fenséges helyén
nem szűnik meg a kerubok szárnycsapása,
a szeráfok allelujája és a szeráfok kellemes szent éneke.

NÉP: Hozzád Ábrahám, Izsák és Izrael Istene, dicsőséges király.

PAP: Istennek, a mindenek Urának felajánlott áldozat.

Ünnepeken: A zsengeink élő és szellemi áldozata, a vértelen
áldozat, nemünk Fiának kedves áldozata, amelyet a próféták
előábrázoltak, az apostolok nyíltan hirdettek, a vértanúk vérük
ontásával szereztek, az Egyház tanítói értelmeztek, a papok a
szent oltáron bemutatnak, a leviták a karjaikon hordozták, a nép
pedig vétkei bocsánatára magához vette, bemutatattik Istennek,
az egész teremtés Urának mindenhol és mindenkiért.

NÉP: Méltó és igazságos!

76 2Kor 13,13. Itt kezdődik a tulajdonképeni anafora.

77 Kol 3,2

PREFÁCIÓ

DIAKÓNUS: Békesség legyen köztünk!

PAP: Urunk, Urunk, adj feddhetetlenséget előtted,
hogy tőled származó feddhetetlenséggel bemutassuk
ezt az élő, tiszta és szent szolgálatot,
lelkiismeretünket tisztítsd meg minden gonoszságtól
és kegyetlenségtől,
ültesd a szeretetet és a békét belénk
és minden emberbe a te könyörületteddel és irgalmaddal. Ámen.

PAP: Méltó, Uram, mindennap,
méltó, Uram, mindennap, és igazságos minden időben
és illő minden órában hálát adni szent nevednek,
és imádni uralkodásodat mindenhol, minden helyen.
Neked hálát adni, Isten, az igazság Atyjának, ki öröktől vagy,
a te Egyszülött Fiadnak, a mi Urunk Jézus Krisztusnak,
és a Szentléleknek örökké. Ámen.

Neked, aki magad vagy az Úr,
aki minden látható és láthatatlan Teremtője vagy,
aki a te Egyszülött Fiad által – aki az Isteni Ige,
aki dicsőséged fényének ragyogása, és lényed képmása –
alkottad és alapítottad meg a mennyet és a földet,
és minden bennük lévő,
és a Szentlélekkel, az igazság Lelkével,
aki tőled van, Atya, és aki által
minden értelmes, látható és láthatatlan természet megerősödik,
megszentelődik és méltóvá tétetik,
hogy dicséretet zengjen neked, imádandó Istenség.⁷⁸

SANCTUS

Mert előtted, Isten, az igazság Atyja
és a te Egyszülött Fiad, Jézus Krisztus
és a Szentlélek előtt a mennyei lények ezreinek ezrei
és a szent angyalok miriádjainak miriádjai
létük ragyogásával, szilárd akarattal és állandó dicsőítéssel
magasztalják nagy és szent nevedet.⁷⁹
Te pedig, Uram, kegyelmeddel méltóvá tteded
a mi esendő és halandó emberi nemünket is,
hogy dicsőítsük és tiszteljük mindenható uralkodásodat
a mennyeiekkal és mindazokkal együtt,

78 Zsid 1,2–3; Kol 1,16

79 Dán 7,10

c. Mopszvesztiai Teodor anaforája

akik a te szentséged fenségének örvendeznek
és dicsőítik dicsőséges Szentháromságodat,
amelyet három egyenlő és osztatlan személyben vallunk.
PAP: Ők szünet nélkül kiáltva és dicsőítve egymást felszólítva
mondják:

NÉP: Szent, szent, szent a seregek Ura,
teljes az ég és a föld az ő dicsőségével, az ő jelenlétével
és dicsősége ragyogásának fenségével.⁸⁰
Ünnepnapokon folytatja: Hozsanna a magasságban. Hozsanna Dávid
fiának. Áldott, aki jött és jön az Úr nevében. Hozsanna a magasságban.⁸¹

PAP: Szent, szent, szent a mindenható Isten,
teljes az ég és a föld az ő dicsőségével⁸², jelenlétével
és dicsősége ragyogásának fenségével,
amint az Úr mondja: Az eget és a földet én töltöm be.⁸³
Szent vagy, Isten, az igazság Atyja,
akitől minden atyaság származik a mennyben és a földön.
Szent vagy, örök Fiú, ki által minden létezik.
Szent vagy, Szentlélek, aki minden élőlényt megszentel.⁸⁴
Jaj nekem, jaj nekem, remegek, mert tisztátalan ajkú ember vagyok,
és tisztátalan ajkú emberek között élek,
szemeim mégis látták a Királyt, a hatalmas Urat.
Mily félelmetes ez a hely, mert ma színről színre láttam az Urat,
nem más ez, mint Isten háza és az ég kapuja.⁸⁵
Legyen, Uram, a te kegyelmed rajtunk!
Legyen Uram, a te kegyelmed rajtunk!
És tisztíts meg minket tisztátlanságunktól,
szenteld meg ajkunkat, és egyesítsd, Uram, szegényes énekünket
a szeráfok háromszorszentjével és az angyalok allelujájával.
Dicsőség ajándékaidért neked, aki a porból valókat
a szellemi lényekkel a dicséretben egyesíted.
Áldj meg Uram, áldj meg Uram, áldj meg Uram!
Testvéreim, imádkozzatok értem!

POST-SANCTUS

80 Iz 6,3

81 Mt 21,9

82 Iz 6,3

83 Jer 23,24

84 vö. 1Tessz 2,13; 1Pét 1,2; Róm 15,16

85 Ter 28,17

1. Keleti-szár anaforák

PAP: Valóban szent vagy, Uram, és dicsőséges vagy örökkön örökké.

Szent vagy Isten, az igazság Atyja, és szent a te Egyszülött Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus, és valóban szent a Szentlélek, a teremtetlen isteni természet, a mindenek alkotója, aki természeténél fogva valóban szent örökké.

És szent az ő neve és az ő leszállása és bennünk lakása, mert ő valóban megszenteli azokat, akik méltóak arra, hogy kegyelmed ajándékát elnyerjék.

És mi dicséretet, tiszteletet, hálaadást és imádást zengünk az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek most és örökkön örökké. Ámen.

Imádunk téged, Urunk, imádunk téged, Urunk, hálát adunk neked

és dicsőítünk minden nekünk juttatott kegyelemért.

Mert a semmiből teremtettél minket,

és méltóvá tettél a szabadság nagy méltóságára és az értelemre, és örökké és minden órában gondoskodsz rólunk.

Mi pedig ezért térdet hajtunk a te nagy és fenséges nevednek, imádunk és mint társaink odafent, mi is dicsőítünk és hálát adunk kimondhatatlan kegyelemért.

Mert értünk, emberekért, és a mi üdvösségünkért a te Egyszülötted, az Isten Ige, aki Isten képmása, Istennel való egyenlőségét nem tekintette zsákmánynak, hanem kiüresítette magát, és szolgai alakot vett fel, midőn leszállt a mennyből és felvette emberségünket, halandó testet és eszes, értelmes, halhatatlan lelket a szent Szűztől, a Szentlélek erejéből.⁸⁶

Ezáltal beteljesítette és tökéletesítette

mindazt a nagy és csodálatos üdvöngözt,

amelyet gondviselésed előkészített a világ teremtése előtt.

Amelyet ezekben az utolsó időkben beteljesítettél

szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által, akiben testileg az Istenség teljessége lakozik.⁸⁷

És ő az Egyház feje és az elsőszülött a halottak közül.⁸⁸

És ő mindennek a beteljesedése, és minden általa teljesedik be.

Ő az örök Lélek által szeplőtelenül és szenny nélkül ajánlotta fel lelkét, és megszentelt minket

86 Fil 2,6–7

87 Kol 1,19

88 1Kor 15,20

c. Mopszvesztiai Teodor anaforája

testének egyszeri feláldozásával, és békét teremtett
keresztjének vérével,
az égiek és a földiek között,
mivel vétkeinkért átadatott, és feltámadt megigazulásunkra.⁸⁹

Azon az éjszakán, amelyen átadatott, szent apostolaival
megcselekedte ezt nagy, félelmetes, szent és isteni Titkot.⁹⁰

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

Szent kezeibe vette a kenyeret, megáldotta, megtörte,
tanítványainak adta és tanítványainak mondta:
„Ez az én testem, amely megtöretik a világ életéért a bűnök
bocsánatára.”⁹¹

Hasonlóképpen hálát mondott a kehely felett és mondta:
„Ez az én vérem, az új szövetségé,
amely érettetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.”⁹²
Ezért mindnyájan egyetek ebből a kenyérből
és igyatok ebből a kehelyből.
És ti így cselekedjetek mindenkor,
amikor összegyűltök az én emlékezetemre.”⁹³

Amint pedig nekünk megparancsoltad,
összegyűltünk mi is alázatos, gyenge és esendő szolgálid,
hogy kegyelmed által megünnepeljük
a te nagy, félelmetes, szent és isteni Titkodat,
amelyben az egész emberi nem fenséges üdvözítését
véghez vitted.

ANAMNÉZIS

Dicsérünk, áldunk, hálát adunk és imádunk téged,
Atya és Fiú és Szentlélek most és örökkön örökké.

NÉP: Ámen.

DIÁKÓNUS: Elmétekben imádkozzatok. Béke velünk.

MEGEMLÉKEZÉSEK

PAP: Hatalmas Úr Isten, fogadd ezt az áldozatot
méltatlan kezeimből az egész szent, katolikus Egyházért
és minden igaz és tisztas atyáért, akik kedvesek voltak előtted.
Az összes prófétáért és apostolért, minden vértanúért és
hitvallóért,
az összes gyászolóért és szomorkodóért,

89 Kol 1,20; Róm 4,25

90 1Kor 11,23

91 Mt 26,26

92 Mt 26,27–28

93 1Kor 11,23–26

1. Keleti-szár anaforák

és minden szükségét és fenyegetést szenvedőért,
minden királyért és elöljáróért,
az összes betegért és szenvedőért,
minden elhunytért, akik tőlünk eltávoztak,
és ezért a népért, akik irgalmadat lesik és várják,
és értem, gyengéért, nyomorultért és szegényért.
Igen, Urunk és Istenünk, igen, Urunk és Istenünk,
tekints a te népedre és rám nyomorultra
a te irgalmasságod és könyörületed sokasága szerint,
és ne tekints bűneimet és gyarlóságomat,
hanem tégy engem és őket méltóvá
bűneink és gyarlóságaink bocsánatára szent tested által,
amelyet igaz hittel veszünk a te jóságodból. Ámen.

Áldd meg Uram! (*háromszor*)

Téged imádunk, Uram, téged imádunk, Uram,
neked hálát adunk, és téged dicsőítünk,
mert bár bűneink miatt méltatlanok vagyunk,
könyörületed sokasága szerint magadhoz vontál minket,
megújítottál és megszenteltél bennünket Szentlelked
kegyelme által.

Arra méltattál, hogy ezt a félelmetes és isteni szolgálatot
üdvösségünkért bemutassuk.

Mert megvalljuk hálaadással színed előtt nagy irgalmadat
a nagy üdvösségért, amelyet a te szeretett Fiad,
Jézus Krisztus által nyertünk el.

És mi bemutatjuk előtted, dicsőséges Szentháromág,
töredelmes szívvel és alázatos lélekkel⁹⁴

ezt az élő, szent és kedves áldozatot,

Isten bárányának áldozatát, aki elveszi a világ bűneit.⁹⁵

Esedezünk és kérünk Téged, Uram,

hogy tetszést találjunk imádandó Istenséged előtt,

és irgalmaddal fogadd el ezt a tiszta és szent áldozatot,
amely legyen kedves előtted a világ bűneinek engesztelésére.

Most pedig, Uram, most pedig, Uram,

tekintsd ezt az áldozatot, amelyet előtted bemutatunk

a te nagy és félelmetes nevednek az egész katolikus Egyházért,
amelyben lakozzék nyugalmad és békéd a világ összes napján.

Igen, Urunk és Istenünk, igen, Urunk és Istenünk,

amelyben lakozzék nyugalmad és békéd a világ összes napján.

94 Zsolt 50,17

95 Jn 1,29.36

c. Mopszvesztiai Teodor anaforája

Maradjon távol tőle az üldözés, háborgatás,
széthúzás, szakadás és megoszlás.
Legyünk mindnyájan egyek tiszta szívvel és tökéletes szeretettel.
Bemutatjuk még minden szentatyáért,
N. katolikosz patriarcháért, N. metropolitáért/püspökért,
minden püspökért, előljáróért,⁹⁶ papért, diakónusért,
akik az igazság ezen szolgálatában állnak.
Legyenek ők kiválasztva és szolgáljanak tisztán,
méltóan és szentségben, és legyenek kedvesek előtted,
hogy méltóak legyenek elnyerni tőled
jó és kiváló méltóságot Urunk Jézus Krisztus eljövetelkor is.
A szent és katolikus egyház itt és mindenhol jelenlévő
minden gyermekéért, hogy üdvösségükre növekedjenek
uralkodásod imáadásában, az igaz hitben, a jó és erényes
cselekedetekben.
A te bűnös és gyarló szolgádért is, hogy könyörületteddel, Uram,
távoztasd el minden vétkeket és gyarlóságomat,
amelyet szándékosan vagy akaratlanul elkövettem előtted.
Mindazok, akikért ezt a szent áldozatot felajánlottuk,
találjanak Nálad irgalmat és könyörületet, és így dicsőíthessenek.
A föld jó terméséért, a kedvező időért,
hogy az egész év legyen áldott irgalmad által.
A föld jó terméséért, a kedvező időért,
hogy az egész év legyen áldott irgalmad által.
A föld jó terméséért, a kedvező időért,
hogy az egész év legyen áldott irgalmad által.
Az egész emberiségért, akik bűnben és tévedésben élnek.
Kegyelméd által, Uram, tedd őket méltóvá igazságod ismeretére
és uralkodásod imáadására, hogy felismerjék,
hogy Te vagy az egyedül igaz Isten, az igazság Atyja,
Te, egyedül jóságos, aki azt akarja, hogy minden ember
megtérjen az igazság ismeretére és éljen.⁹⁷
Azért, hogy megtudják, hogy Te vagy az Úr öröktől örökké,
teremtetlen isteni természet, mindenek teremtője,
Atya, Fiú és Szentlélek;
és hogy értünk, emberekért és a mi üdvösségünkért
Isten Fia, az Isten Ige, tökéletes emberségbe öltözött;
Ő, a mi Urunk Jézus Krisztus,
azt tökéletessé és megigazulttá tette Isten erejében

96 *peridenta*

97 1Tim 2,4

1. Keleti-szár anaforák

és a Szentlélekben,
Ő a közvetítő Isten és az emberek között,⁹⁸
az új élet adója örökkön örökké mindazok számára,
akik általa eljutnak az Atya Istenhez,⁹⁹
akinek dicsőség és imádás örökkön örökké. Ámen.
Igen, Urunk és Istenünk, igen, Urunk és Istenünk,
fogadd kegyesen a hálaadás áldozatát,
ajkainkról származó értelmese gyümölcsöt,¹⁰⁰
legyen előtted a megemlékezés a régen élt igazakról,
a szent prófétákról, az áldott apostolokról, vértanúkról,
hitvallókról, püspökökről, tanítókról, papokról, szerzetesekről
és a szent, katolikus Egyház minden gyermekéről,
akik igaz hitben távoztak el tőled.
A te irgalmaddal, Uram, bocsásd meg
minden bűnüket és gyarlóságukat, amelyet ebben a világban,
a halandó testben, és csapongó lélekkel előtted elkövettek.
Mert nincs ember, aki nem vétkezik,
és ne szorulna rá irgalmadra és könyörületedre.¹⁰¹
Mert nincs ember, aki nem vétkezik,
és ne szorulna rá irgalmadra és könyörületedre.

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

Könyörgünk, Uram, kérünk, imádunk és esedezünk, Uram,
legyen kedves az áldozatunk imádandó Istenséged
könyörületessége előtt,
hogy a Szentlélek kegyelme legyen rajtunk és
ezeken az ajándékokon,

DIAKÓNUS: Csöndben és istenfélelemmel imádkozzatok! Béke veletek!

PAP: és lakozzon és maradjon ezen a kenyéren és ezen a kelyhen,
áldja, szentelje és pecsételje meg azokat
az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.
Nevednek ereje által legyen ez a kenyér
a mi Urunk Jézus Krisztus teste,
és ami ebben a kehelyben van,
a mi Urunk Jézus Krisztus drága vére.
Mindannak, aki igaz hitben eszi ezt a kenyeret
és iszik ebből a kehelyből, legyen annak, Uram,

98 1Tim 2,5

99 Zsid 7,25

100 Zsolt 49,14; Zsid 13,15

101 2Krón 6,36

c. Mopszvesztiai Teodor anaforája

vétkei bocsánatára, bűnei elengedésére,
a holtak közül való feltámadás nagy reményére,
teste és lelke üdvösségére,
az új életre a mennyek dicsőséges országában örökkön örökké.
És méltass minket a mi Urunk Jézus Krisztus kegyelmével,
hogy parancsaid szerint élve mi is örvendezhessünk
a Mennyek Országában mindazokkal, akik teljesítették
akaratodat,
és hogy mi részesüljünk a soha meg nem szűnő javakban,
amelyeket előkészítettél.

Mindenhol együtt valljuk, imádjuk és dicsőítjük
az Atyát, a Fiút és a Szentlelket most és mindenkor és örökkön
örökké.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

NÉP: Ámen.

2. Nyugati-szír anaforák

a. *Tizenkét apostol anaforája*¹⁰²

Antiochia mint jelentős egyházi központ a szír nyelven is beszélő térségben élő, szír nyelvű keresztények számára is igazodási pont, így kerülhetett az antiochiai gyökerekkel rendelkező *Tizenkét apostol anaforája* a nyugati-szír hagyomány anaforái közé.

A *Tizenkét apostol anaforája Aranyszájú Szent János anaforájával* mutat hasonlóságokat, ami valószínűleg közös antiochiai gyökerekkel magyarázható.¹⁰³ A különbözőségek a két anafora között a későbbi behatásoknak tulajdoníthatók. Aranyszájú Szent János esetében a *bizánci Szent Vazul-anafora*, a *Tizenkét apostol anaforájának* esetében *Szent Jakab apostol anaforája* gyakorolhatott hatást. A *Tizenkét apostol anaforájának* prefációja korai, a 4. század első fele előtti forrásra enged következtetni. A végső forma pedig valószínűleg a Jakab-anafora görögre fordítása utánra tehető, így a *Tizenkét apostol anaforájának* jelenlegi formája is az 5–8. században keletkezhetett.¹⁰⁴

A *Tizenkét apostol anaforájának* szerkezete megegyezik a *Szent Jakab anaforájának* szerkezetével:

1. Anafora kezdő áldása (2 Kor 13,13)
2. Eucharisztikus párbeszéd
3. Felajánló imádság
4. Sanctus
5. Post-Sanctus
6. Alapítási elbeszélés
7. Anamnézis
8. Epiklézis
9. Megemlékezések hat részre osztva¹⁰⁵

102 A. Y. Samuel – M. S. Barsom, *Anaphoras: The Book of the Divine Liturgies according to the Rite of the Syrian Orthodox Church of Antioch*, Lodi 1991, 207–221.

103 Baby Varghese, *West Syrian Liturgical Theology*, Aldershot 2004, pp. 5.14.

104 R.C.D. Jasper–G. J. Cumings, *Prayers of the Eucharist: Early and reformed*, in *Alcuin Club Edition*, ed. P. F. Bradshaw–M. E. Jonson, Collegeville 2019, pp. 158–160.

105 Az anafora szövegét Orosz István Mokiosz fordította az Amerikai és Kanadai Szír Ortodox Metropólia kiadása alapján: A. Y. Samuel – M. S. Barsom, *Anaphoras*, pp. 95–121.

Az anafora szövege megtalálható a hosszabb és rövidebb változatában is az Pontificium Institutum Orientale (Pápai Keleti Intézet)

a. Tizenkét apostol anaforája

A nyugati-szír hagyományt követik a miafizita egyházak: az antiochiai Szír Ortodox Egyház, az Indiai Ortodox Egyház, a Malabár Független Szír Egyház, amely szintén miafizita, de nincs egységben az előbbiekkal, illetve a Rómával egységben lévő maroniták, a Szír Katolikus Egyház Libanonban és az Indiai Szír-malankár Katolikus Egyház.

*

PAP: Irgalmas és szent Urunk, aki Egyszülött Fiad által nekünk ezt a szellemi asztalt készítetted, fogadd tőlünk ezt a vérnélküli áldozatot, és ajándékozd nekünk Szentlelked ajándékát. Méltass minket, hogy tiszta szívvel, isteni szeretettel békéljünk meg egymással. Dicsőítést és hálaadást ajánlunk fel neked, a te Egyszülött Fiadnak és a te Szentlelkednek, most és örökkön örökké.¹⁰⁶

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

NÉP: Ámen. Adj áldást!

PAP: Béke veletek!

NÉP: És a te lelkeddel!

DIAKÓNUS: Adj áldást Uram! Adjunk békét egymásnak, mindenki szent és isteni csókkal¹⁰⁷ köszöntse a szomszédját, Urunk és Istenünk szeretetével.

NÉP: Méltass minket Úr Isten erre a békére életünk minden napján.

DIAKÓNUS: Ez után a nekünk adott szent és isteni béke után hajtjuk meg fejünket az irgalmas Úr előtt.

NÉP: Neked, Urunk és Istenünk.

PAP: Urunk, a te nyugalmad, békéd, igaz szereteted és a te örök isteni természetedből származó irgalmad

klasszikusnak számító kiadásában: A. Raes, *Anaphora duodecim apostolorum prima*, in *Anaphorae syriacae quotquot in codicibus adhuc repertae sunt*, I/2, Roma 1940, pp. 212–226; A. Raes, *Anaphora duodecim apostolorum secunda*, in *Anaphorae syriacae quotquot in codicibus adhuc repertae sunt*, I/2, Roma 1940, pp. 240–256.

106 Ez egy apologetikus ima, és nem tartozik az anaforához, még ha a liturgikus könyvek esetleg így is jelölik.

107 2Kor 13,12

2. Nyugati-szír anaforák

legyen velünk a világ végéig,
Dicsőítést és hálaadást ajánlunk fel neked,
a te Egyszülött Fiadnak és a te Szentlelkednek,
most és örökkön örökké.

NÉP: Ámen.

PAP: Neked, királyok Királya és uralkodók Ura.
Téged imádunk, neked könyörgünk és esedezünk,
tekints ránk könyörületesen, és méltass,
hogy tiszta szívvel és a test és lélek szentségében
közeledjünk szent oltárodhoz.

NÉP: Ámen.

DIÁKÓNUS: Adj áldást Uram!
Álljunk illően, álljunk félelemmel, álljunk alázatosan,
tisztán és szentségben, és álljunk, testvérek,
mindnyájan szeretettel és igaz hittel.
Figyelmezzünk istenfélelemmel a fenséges és szent áldozatra,
amely bemutatatik a tiszteletreméltó pap kezei által,
aki nyugalommal és békében felajánlja az áldozatot értünk
az Atya Istennek, a mindenség Urának.

NÉP: Az irgalom, béke és a hálaadás áldozatát.

PAP: Te vagy a kemény szikla, amelyből tizenkét folyó fakadt
Izrael tizenkét törzsének.¹⁰⁸
Te vagy a kemény szikla, amelyet Üdvözítőnk sírja elé helyeztek.¹⁰⁹
Az Atya Isten szeretete, az Egyszülött Fiú kegyelme
és a Szentlélek közössége és lejövetele legyen veletek, testvérek,
örökké.¹¹⁰

NÉP: Ámen. És a te lelkeddel.

PAP: Emeljük fel gondolatainkat, elménket és szívünket oda,
ahol Krisztus ül az Atya Isten jobbján.

NÉP: Felemeltük az Úrhoz.

PAP: Adjunk hálát az Úrnak a magasságban.

NÉP: Méltó és igazságos.

108 vö. Kiv 12,27; Kiv 17,6

109 Mk 15,46; Mt 27,60

110 2Kor 13,13

a. *Tizenkét apostol anaforája*

PAP: Valóban szent vagy, Isten, az Atya, az élet adója,
téged illet a dicsőség és igaz dicséret, mert áldott vagy
a te Egyszülött Fiaddal és élő Szentlelkeddel együtt.

PREFÁCIÓ

Előtted áll a négyarcú kerubok kara és a hatszárnyú szeráfok,
akik tiszta hanggal és isteni dallamon dicsőítenek téged, kiáltva
és mondva¹¹¹:

SANCTUS

NÉP: Szent, szent, szent a Seregek Ura, teljes az ég és a föld a te
dicsőségeddel,¹¹²

Hozsanna a magasságban, áldott, aki jött és jön, az Úr nevében.
Hozsanna a magasságban.¹¹³

PAP: Szent, szent, szent vagy te, könnyörülettel teljes Úr.
Szent a te Egyszülött Fiad, Jézus Krisztus,
aki Isten mindenek felett,
és szent a te életadó Szentlelked.

POST-SANCTUS

Szent vagy, minden jónak megadója, mert a mi üdvösségünkért
a te Egyszülött Fiad testet vett fel a tiszta Szűztől,
Isten Anyjától, Máriától, és az ő üdv gondozásával
megmentett és megszabadított fogvatartónktól.¹¹⁴

Ő, aki miután változatlanul emberré lett, a kereszthez közeledett,
és életadó szenvedése előtt szent kezébe vette a kenyeret¹¹⁵.

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

Megáldotta, megszentelte, megtörte és evett belőle,
tanítványainak adta mondva:

„Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely értetek
és sokakért megtöretik a bűnök bocsánatára¹¹⁶
és az örök életre.”

NÉP: Ámen.

PAP: Hasonlóképpen, miután a vacsorát ették,
vette a borral és vízzel töltött kelyhet.
Megáldotta, megszentelte, és miután megízlelte,
tanítványainak adta mondva:
„Igyatok ebből mindnyájan.

111 Iz 6,2

112 Iz 6,3

113 Mt 21,9

114 vö. 2Tim 2,26

115 1Kor 11,23

116 Mt 26,26; Lk 22,19; 1Kor 11,24

2. Nyugati-szír anaforák

Ez az én vérem, az új szövetségé, amely értetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára¹¹⁷ és az örök életre.”

NÉP: Ámen.

PAP: „Minden időben egyétek ezt a kenyeret és igyátok ezt a kelyhet az én emlékezetemre, amíg el nem jövök.”¹¹⁸

NÉP: A te halálodról megemlékezünk, Uram, valljuk feltámadásodat és várjuk második eljöveteledet. A te irgalmad legyen mindnyájunkon.

ANAMNÉZIS PAP: Ezért mi, a te esendő és bűnös szolgálid, megemlékezünk üdv gondozásodról, kérünk és könyörgünk, Emberszerető, amikor megjelenysz az idők teljességében, és igazságosan megfizetsz mindenkinek tettei szerint¹¹⁹, Uram, légy könyörületes, és irgalmazz nekünk, imádóidnak, és üdvözítsd a te örökségedet.¹²⁰ Az egész Egyház könyörgést ajánl fel neked és általad, amikor mondja:

NÉP: Irigalmazz Nekünk, mindenható Atya Isten. Téged dicsőítünk, téged áldunk, téged imádunk, hozzád esedezünk, Ur Istenünk, könyörülj és irgalmazz nekünk, Jóságos.

PAP: Mi is, Uram, a te gyarló és bűnös szolgálid, hálaadást ajánlunk fel neked, és hirdetjük a te mindnyájunk iránt való szeretetedet.

NÉP: Téged dicsőítünk, téged áldunk, téged imádunk, hozzád esedezünk! Irigalmazz nekünk!

EPIKLÉZIS

(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

DIAKÓNUS: Adj áldást Uram!

Mily fenséges ez az óra, és félelmetes ez a pillanat, kedveseim, amelyben az élő és szent Lélek az ég magasságából leszáll és lebeg és nyugszik az Eucharisztian¹²¹,

117 Mt 26,27–28

118 1Kor 11,24–26

119 Mt 16,27

120 Zsolt 28,9

121 *mkarestia*

a. Tizenkét apostol anaforája

amelyben jelen van, és amelyet megszentel.
Csendben és istenfélelemmel álljatok és imádkozzatok!

NÉP: Béke legyen velünk, és a nyugalom legyen köztünk.
Könyörülj rajtunk, Urunk, könyörülj rajtunk, Urunk,
és küldd le szent menyedből a te életadó Lelkedet,
hogy lebegjen ezen adomány fölött, és tegye azt életadó Testté.
Legyen Nekünk engesztelésre és megszentelésre.

PAP: Hallgass meg, Uram, hallgass meg, Uram,
hallgass meg, Uram.

Jóságos, légy Hozzám irgalmas és könyörületes.

NÉP: Uram, irgalmazz! Uram, irgalmazz! Uram, irgalmazz!

PAP: Azért, hogy az ő leszállása által
tegye ezt a kenyeret Krisztus Istenünk testévé.

NÉP: Ámen.

PAP: És a bor és víz keverékét ebben a kehelyben
Krisztus Istenünk vérévé.

NÉP: Ámen.

PAP: Hogy ezek a Szent Titkok legyenek számunkra vétkeink
engesztelésére,
testünk és lelkünk egészségére és elménk állhatatosságára.
Egy se vesszen el hívő népedből, Uram,
hanem vezess minket a te Lelkeddel.
Dicséretet és hálaadást ajánlunk fel neked
és a te Egyszülött Fiadnak és Szentlelkednek, most és mindig
és örökké.

NÉP: Ámen.

PAP: Felajánljuk neked, Uram, ezt az isteni áldozatot
a Te nyájadért,
kiváltképpen az áldott atyákért és patriarchákért:
szent N. patriarchánkért¹²², szent N. patriarcháért¹²³ és N. atyáért¹²⁴,
N. püspök atyánkért és minden igazhitű püspökért.

MEGEMLÉKEZÉSEK

122 Antiochia szír ortodox patriarchája

123 Alexandria kopt patriarchája

124 Kelet katolikosza, az indiai szír ortodox egyház feje, az antiochiai szír ortodox egyház szuffragáneusa

2. Nyugati-szír anaforák

(Könyörgés az élő atyákért)

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Adj áldást Uram!

Könyörögjünk és esedezzünk Urunkhoz, Istenünkhöz ebben a nagy, félelmetes és szent pillanatban minden atyánkért és előjárónkért, akik most, a jelen életben vezetnek minket, akik Isten szent egyházait vezetik a világ mind a négy sarkán, a mi szent és tiszteletreméltó és áldott patriarcháinkért, szent N. atyáért,¹²⁵ szent N. atyáért¹²⁶ és N. metropolita atyáért,¹²⁷ és N. atyáért,¹²⁸ hogy erősítse meg őket Isten az összes püspökkel és atyával együtt az igaz hitben, könyörögjünk az Úrhoz!

NÉP: Uram irgalmazz!

PAP: Hogy elítélés nélkül tartsák és vezessék juhaidat tisztaságban és szentségben, és hogy szent neved fenségének kedves hívő népet, lelki nyáját mutassanak be neked, és hogy egységben ajánlják fel neked a dicséretet és hálaadást a te Egyszülött Fiadnak és a te Szentlelkednek most és mindig és örökké.

NÉP: Ámen.

PAP: Emlékezzél, Uram, népedről, kiváltképpen azokról, akik felajánlják neked ezt az áldozatot, és fogadd ezt a közösséget, amely most előtted összegyűlt.

(Könyörgés a hívő testvérekért)

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Adj áldást, Uram!

PAP: Ismét emlékezzünk meg minden igazhitű és valóban keresztény testvérünkről, akik korábban kértek és sürgettek minket, alázatos és esendő szolgálodat, hogy emlékezzünk meg róluk a mostani órában és pillanatban:

125 Antiochia szír ortodox patriarchája

126 Alexandria kopt patriarchája

127 Kelet katolikosza, az indiai szír ortodox egyház feje, az antiochiai szír ortodox egyház szuffragáneusa

128 Helyi püspök

a. Tizenkét apostol anaforája

mindazokért, akik nehéz kísértések között nálad találnak menedéket,
Mindenható Úr Isten, azok üdvösségéért
és mihamarabbi hozzád való látogatásukért,
ezért az Istentől megtartott városért,
és minden abban lakó hívő egységéért és gyarapodásáért,
hogy erőnyesen éljenek, könyörögjünk az Úrhoz!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Hogy mindig romlás nélkül éljenek előtted,
és felismerjék értük tett jótéteményeidet és kegyelmedet,
amellyel, mint a túlradó könyörület jóságos Ura megszánod őket.
Dicséretet és hálaadást ajánlunk neked
és a te Egyszülött Fiadnak és Szentlelkednek
most és mindig és örökké.

NÉP: Ámen.

PAP: Emlékezzél, Urunk, az igazhitű királyokról,
akik kegyesen bánnak népeddel,
és kímélik a juhot, akit te neveddel megváltottál.
Erősítsd meg őket a te erőddel, hogy legyőzhetetlenek
legyenek ellenségeik előtt.

(Könyörgés a hívő királyokért)

DIAKÓNUS: Adj áldást, Uram!

PAP: Ismét emlékezzünk meg minden igazhitű tisztes
keresztény uralkodóról,
akik a föld négy égtáján támogatják és erősítik
Isten templomait és kolostorait az igaz hitben,
az egész kereszténységről, az egész papságról, az egész hívő
népről,
hogy erőnyesen éljenek, könyörögjünk az Úrhoz!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Küldd le, Uram, szent angyalaid seregét segítségükre,
hogy azok távolítsák el tőlük a halálos sebeket
és a testnélküli démonokat.
Távolítsd el hívő egyházadtól az ellenség minden csapdáját és
ármánykodását,
hogy csendes nyugalomban és teljes békében ajánljunk neked
dicséretet és hálaadást, és a te Egyszülött Fiadnak
és Szentlelkednek most és mindig és örökké.

2. Nyugati-szír anaforák

NÉP: Ámen.

PAP: Emlékezzél meg, Uram, azokról,
akik kezdettől fogva kedvesek előtted,
kiváltképpen Istenszülő Szűz Máriáról,
az apostolokról, prófétákról, vértanúkról és hitvallókról,
Keresztelő Szent Jánosról, Szent Istvánról, a diakónusok fejéről,
és mindazokról, akik diadalmasnak, tökéletesnek
és teljesnek bizonyultak hősiességükben.

(Könyörgés az Istenszülőért)

DIAKÓNUS: Adj áldást, Uram!
Ismét megemlékezünk róla, aki méltó,
hogy minden földi nemzedéktől áldott és dicsért legyen,
a szent, dicső, áldott és dicsőített Istenszülő Szűz Máriáról.
Vele együtt emlékezünk meg a prófétákról, apostolokról,
igehirdetőkről, evangélistákról, vértanúkról, hitvallókról,
az áldott Keresztelő Jánosról, Urunk Előkövetéről,
a szent és dicső Istvánról, a diakónusok fejéről és első vértanúról,
az apostolok fejéről, szent Péterről és szent Pálról.
Emlékezünk meg együtt minden szent férfiról és szent nőről.
Legyen az ő imádságuk erősség¹²⁹ számunkra, könyörögiünk az Úrhoz!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP:
Tégy minket, Urunk, azok imádságainak részeseivé, akik
kedvesek voltak színed előtt.
Méltass minket a jutalomra, amelyben részesülnek,
és add, hogy amint ők, úgy mi is a te királyságodban
örvendezhessünk.
Dicséretet és hálaadást ajánlunk fel neked és a te Egyszülött
Fiadnak és Szentlelkednek most és mindig és örökké.

NÉP: Ámen.

PAP:
Emlékezzél meg, Urunk, a tisztas atyák és igazhitű tanítók
közösségéről,
akik nem helyettesítették semmivel tanításodat,
és akik kitartottak és szorongatást szenvedtek el Egyházadért
és népedért.

129 *šmra*: fal, erődítés

a. *Tizenkét apostol anaforája*

(Könyörgés az egyház atyáiért és tanítóíért)

ΔΙΑΚΟΝΟΣ: Adj áldást, Uram!

Ismét megemlékezünk azokról a szentekről,
akik szentségben hunytak el, és akik a szentek között nyugszanak,
azokról, akik az egy apostoli hitet sértetlenül tartották meg és adták át
nekünk.

Hirdetjük a három szent, szentséges és egyetemes zsinatot:

a Nikaiait,¹³⁰ a Konstantinápolyit¹³¹ és az Efézusit.¹³²

Megemlékezünk még a zsinatok dicsőséges és istenfelő atyáiról,
püspökeiről és tanítóiról. Jakab érsekről, Jeruzsálem első püspökéről,
az apostolokról és vértanúkról, Ignácról,¹³³ Kelemenről,¹³⁴ Dénesről,¹³⁵

Atanázról,¹³⁶ Júliuszról,¹³⁷ Bazilról,¹³⁸ Gergelyről,¹³⁹

Dioszkoroszról,¹⁴⁰ Timóteusról,¹⁴¹ Philoxenoszról,¹⁴²

Antimoszról,¹⁴³ Ivanioszról.¹⁴⁴

Kiváltképpen szent Kirilloszról,¹⁴⁵ az erős és igaz toronyról,

aki kinyilvánította és elmagyarázta Isten Igéjének,
a mi Urunk Jézus Krisztusnak megtestesülését, aki testet vett fel.

És szent Szeverosz patriarcháról,¹⁴⁶ a szírek koronájáról,

az értelmes szájról, Isten egész szent Egyházának oszlopáról és tanítójáról,
szentéletű és szentséges atyainkról,

szent Baradeusz Jakab¹⁴⁷ atyánkról, az igaz hit megtartójáról,

130 325-ben

131 381-ben

132 431-ben

133 Antiochiai Szent Ignác vértanú-püspök († 107).

134 Római Szent Kelemen († 101 körül)

135 „Nagy” Dénes, alexandriai püspök († 265)

136 Alexandriai püspök (295–373), egyházatya.

137 I. Gyula római pápa (337–352)

138 Nagy Szent Vazul egyházatya († 379)

139 Nazianzoszi Gergely egyházatya (329/30–390)

140 Alexandriai monofizita püspök (444–451)

141 Timotheosz Ailurosz alexandriai monofizita patriarcha (457–458/60
és 476–477).

142 Philoxenosz mabbúgi püspök (485–518/19), monofizita teológus

143 535–536 konstantinápolyi patriarcha, akit monofizita nézetei miatt
Justinianus letett a püspöki székből.

144 Aranyszájú Szent János († 407) konstantinápolyi érsek

145 Alexandriai püspök (412–444).

146 Antiochiai monofizita patriarcha (512–538)

147 Edesszai monofizita püspök (542/3–578)

2. Nyugati-szír anaforák

szent Efrémről,¹⁴⁸ szent Jakabról,¹⁴⁹ szent Izsákról,¹⁵⁰ szent Balairól,¹⁵¹
szent Barszaumáról,¹⁵² a szerzetesek fejről,
Oszlopos Szent Simeonról,¹⁵³ és a kiválasztott szent Abhairól.¹⁵⁴
Emlékezzünk meg mindazokról, akik előttük, velük és utánuk
az egy, igaz és romlatlan hitet megtartották és nekünk átadták.
Legyen az ő imádságuk erősség számunkra, könyörögjünk az Úrhoz!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Add, Uram, hogy az ő igazhitű ösvényükön járjunk,
és ne engedd, hogy igazságuk csalárdul és eltorzulva
megváltozzon ajkainkon.
Járjunk sokkal inkább előtted kedves egyszerűséggel,
ártatlansággal és neked tetsző őszinteséggel az egyenes ösvényen.
Dicséretet és hálaadást mutatunk be neked
és a te Egyszülött Fiadnak és Szentlekednek most és mindig
és örökké.

NÉP: Ámen.

PAP: Emlékezzél meg, Uram, az igazhitű elhunytakról,
akik Hozzád távoztak.

Fogadd ezt az áldozatot, amelyet értük felajánlunk,
és adj nekik nyugalmat az áldott Ábrahám kebelén.¹⁵⁵
(*Könyörgés az elhunyt hívekért*)

DIAKÓNUS: Adj áldást, Uram!

Ismét emlékezzünk minden elhunyt hívőről,
akik az igaz hitben hunytak el,
akik ebből a szent hajlékból vagy máshonnan távoztak el és nyugszanak,
azokról, akik Istennél, a test és lélek Atyjánál nyugalmat találtak.
Könyörögjünk és esedezzünk Krisztus Istenünkhöz,
aki lelküket magához fogadta,

148 Szír Szent Efrém, diakónus († 373), egyházatya, „a Szentlélek hárfája”.

149 Szárugi Jakab († 521) Batnan monofizita püspöke, egyházi író, vagy Edesszai Jakab († 708) monofizita püspök, egyházi író

150 Szír Szent Izsák († 700 körül), Ninive nesztorianus püspöke, a szerzetesi irodalom kiemelkedő alakja.

151 Aleppó környékén volt chorepizkopsz, himnuszalköltő († a 6. század első felében).

152 Niszibiszi nesztorianus püspök (470–496)

153 389–459

154 Szerzetes, majd Nikaia püspöke, monostoralapító a Karkar hegységben († 455).

155 Lk 16,22

a. Tízzenkét apostol anaforája

hogy az ő bőszéges irgalmában méltassa őket adósságuk elengedésére,
bűneik bocsánatára, és engedje be őket és minket a mennyek országába.
Kialtsuk és mondjuk háromszor:

NÉP: Uram, irgalmazz! Uram, irgalmazz! Uram, irgalmazz!

PAP: Feltámadásod igaz reményében nyugszanak az eltávozottak,
kegyelmedet várva, imádandó Isten.

Tedd őket méltóvá az életadó Igére, amely szólítja és hívja őket,
hogy királyságod vendégei legyenek,
és a te kegyelmeddel adj nekünk békés eltávozást,
szereteted jóságával töröld el a mi vétkeinket,
mert ő az egyetlen a földön, aki bűn nélkül való,
a te Egyszülött Fiad, aki által reméljük irgalmadat
és bűneink bocsánatát számunkra és számukra.

NÉP: Töröld el, távoztasd és bocsásd meg, Isten, a mi és az ő bűneiket,
amelyeket akarva vagy akaratlanul, tudva vagy nem tudva
előtted elkövettünk.

PAP: Istenünk, távoztasd és bocsásd meg bűneinket,
amelyeket gondolattal, szóval és cselekedettel elkövettünk,
amelyek nyilvánosak vagy amelyek rejtettek,
de előtted mégis tudottak.

Távoztasd el tőlünk és tőlük, Uram, a bűn minden terhét.
Bocsásd meg irgalmaddal vétkezéseinket,
és légy könyörületes irántunk és irántuk,

hogy a te mindenekfelett tisztelt és áldott neved
dicsőített, dicsért és magasztalt legyen
a mi Urunk Jézus Krisztuséval és a te Szentlelkedével együtt,
most és mindig és örökké.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

NÉP: Ámen.

2. Nyugati-szír anaforák

b. Szent Jakab anaforája

Szent Jakab anaforáját Szent Jakab apostolnak, az Úr testvérének, Jeruzsálem első püspökének tulajdonítja a hagyomány. Innen korán átvette az antiochiai egyház, ez az egyik legerősebben keleti anafora szöveg. Habár jelenlegi szerkezete későbbi keletkezésű, annak eredeti görög nyelvű szövege a 4–5. századig nyúlik vissza. Görögből szír, grúz, örmény, etióp és ósláv nyelvekre fordították le. A szír nyelvű fordítás ezek közül a legrégibbi és legjelentősebb, amely további fordításokhoz is alapul szolgált. Az anaforát szírre valószínűleg 400 és 600 között fordították.¹⁵⁶

A nyugati-szír hagyományt követik a miafizita egyházak: az antiochiai Szír Ortodox Egyház, az Indiai Ortodox Egyház, a Malabár Független Szír Egyház, amely szintén miafizita, de nincs egységben az előbbiekkal, illetve a Rómával egységben lévő Maronita Egyház, a Szír Katolikus Egyház és az indiai Szír-malankár Katolikus Egyház. Ezek az egyházak átvették *Szent Jakab anaforáját*, és gyakorta használják a mai napig, ami figyelemreméltó, tekintve, hogy körülbelül nyolcvan anaforát számlál a szír ortodox hagyomány.

Szent Jakab anaforájának szerkezete a következő:

1. Anafora kezdő áldása (2Kor 13,13)
2. Eucharisztikus párbeszéd
3. Felajánló imádság
4. Sanctus
5. Post-Sanctus
6. Alapítási elbeszélés
7. Anamnézis
8. Epiklézis
9. Megemlékezések hat részre osztva¹⁵⁷

156 vö. Baby Varghese, *The syriac version of the liturgy of St. James*, Piscataway 2009, pp. 5–10.

157 Az anafora szövegét az Amerikai és Kanadai Szír Ortodox Metropólia kiadása alapján Orosz István Mokiosz fordította. (A. Y. Samuel – M. S. Barsom, *Anaphoras: The Book of the Divine Liturgies according to the Rite of the Syrian Orthodox Church of Antioch*, Lodi 1991, pp. 95–121.) Az anafora szövege megtalálható a hosszabb és rövidebb változatában is a Pontificium Institutum Orientale (Pápai Keleti Intézet) klaszszikusnak számító kiadásában: O. Heimig, *Anaphora Sancti Iacobi, fratris domini*, in *Anaphorae syriacae quotquot in codicibus adhuc repertae sunt*, II/2, Roma 1953, pp. 138–176.; A. Raes, *Anaphora minor Sancti Iacobi, fratris domini* in *Anaphorae syriacae quotquot in codicibus adhuc repertae sunt*, II/2, Roma 1953, pp. 192–208.

b. Szent Jakab anaforája

*

PAP: Mindenség Istene és Ura,
aki méltattál minket, méltatlanokat az üdvösségre,
hogy csalárdság nélkül és a szeretet kötelékével egyesítve
köszöntsük egymást szent és isteni csókkal,
dicsőítünk Téged, és hálát adunk neked,
és a te Egyszülöttednek
és a te legszentebb, jóságos, imádandó, elevenítő és egylényegű
Lelkednek,
most és mindenkor és örökké.

NÉP: Ámen. Adj áldást, Uram!

PAP: Békesség mindnyájatokkal!

NÉP: És a te lelkeddel!

DIAKÓNUS: Adj áldást Uram!
Adjunk békét egymásnak, mindenki köszöntse a szomszédját
szent és isteni csókkal Urunk és Istenünk szeretetével.¹⁵⁸

NÉP: Tégy méltókká, Úr Isten, erre a békére életünk minden napján.¹⁵⁹

DIAKÓNUS: Ez után a nekünk adott szent és isteni béke után
ismét hajtsuk meg fejünket a könyörületes Úrnak.

NÉP: Neked, Urunk és Istenünk.

PAP: Egyedül könyörületes Úr vagy Te,
aki a magasságban lakozol, és letekintesz a kicsinységünkre,
és leküldöd áldásodat azokra, akik meghajtják magukat előtted,
és megáldod őket Egyszülött Fiaid irgalma által,
kivel együtt dicsőségs, tisztelet és hatalom
a te legszentebb, jóságos, imádandó, elevenítő és egyvalóságú
Lelkednek,
most és mindenkor és örökkön örökké.

158 2Kor 13,12

159 Idáig ez még teljesen az anaforán kívüli rész, de a békecsók egykor nagyon fontos részét képezte az eucharisztikus Liturgiának, szorosan egybekapcsolódott az áldozással és az imán való részvétellel. A békecsók váltása kezdettől fogva az egész közösséget megillette, sőt, annak megkülönböztető jeleként szolgált, hogy az illető részt vesz a följajlásban. A papság szerepének fokozódó hangsúlyozásával azonban a 10–11. századtól kezdve a békecsók fokozatosan eltűnik a liturgiából, és a rubrikák csak a klérus számára írják elő.

2. Nyugati-szír anaforák

NÉP: Ámen.

DIAKÓNUS: Adj áldást, Uram!

Álljunk illően, álljunk félelemmel, álljunk alázatosan, álljunk tisztelettel, álljunk szentségben, testvérek, és álljunk mindnyájan szeretettel és igaz hittel.

Figyelmezzünk istenfélelemmel a fenséges és szent áldozatra, amelyet a tiszteletreméltó pap kezei által bemutatunk, aki nyugalommal és békében felajánlja az áldozatot értünk az Atya Istennek, a mindenség Urának.

NÉP: A kegyelem, békesség és hálaadás áldozatát.

PAP: Te vagy a szikla, melyből tizenkét folyó vize ered, Izrael tizenkét törzse.¹⁶⁰

Te vagy a szikla, amely Üdvözítőnk sírjára lett helyezve.¹⁶¹

BEVEZETŐ PÁRBESZÉD Az Atya Isten szeretete, az Egyszülött Fiú kegyelme és a Szentlélek közössége szálljon rátok, és legyen mindnyájatokkal, testvérek, örökké.¹⁶²

NÉP: Ámen. És a te lelkeddel.

PAP: Emeljük fel most gondolatainkat, elménket és szívünket oda, ahol Krisztus ül az Atya Isten jobbján.¹⁶³

NÉP: Felemeltük az Úr Istenhez.

PAP: Adjunk hálát az Úrnak istenfélelemmel.

NÉP: Méltó és igazságos.

PREFÁCIÓ PAP: Valóban méltó és igazságos hálát adni, imádni és dicsőíteni az egész világ Teremtőjét.

SANCTUS Őt, akit dicsőítenek a mennyei seregek, a testiek és a testnélküliek: nap, hold és minden csillagok, a föld, a tengerek¹⁶⁴ és a mennyei Jeruzsálembe beírt igazak,¹⁶⁵ az angyalok, arkangyalok, kezdetek, hatalmak, trónok, uralmak, erők,

160 vö. Kiv 12,27; Kiv 17,6

161 Mt 15,46; Mt 27,60

162 2Kor 13,13

163 Kol 3,2

164 Zsolt 148,1–2

165 Jel 4,6–8

b. Szent Jakab anaforája

sokszemű kerubok és hatszárnyú szeráfok¹⁶⁶,
akik elfedik arcukat és lábukat, egymás felé repülnek
és háromszorszentet énekelnek és kiáltják¹⁶⁷:

NÉP: Szent, szent, szent a Seregek Ura,
teljes az ég és a föld a te dicsőségeddel¹⁶⁸,
Hozsanna a magasságban, áldott, aki jött és jön az Úr nevében,
Hozsanna a magasságban¹⁶⁹.

PAP: Valóban Te vagy a szent és a megszentelő, világok királya, POST-SANCTUS
és szent a te Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus,
és szent a te Szentlelked, aki a rejtett dolgokat vizsgálja.
A földből teremtetted¹⁷⁰ az embert, és a paradicsomba helyezted,¹⁷¹
és amikor parancsodat megszegte, nem hagytad, hogy elveszen,¹⁷²
hanem a próféták által vezetted őt,¹⁷³
és az idők teljességében Egyszülött Fiadat küldted a világba,
aki midőn megtestesült a Szentlélektől és Szűz Máriától,
megújította megkopott képmásodat.¹⁷⁴

Midőn Ő, az egyedül bűn nélküli felkészült,
és elfogadta az önkéntes halált értünk, bűnösökért,
szent kezeibe vette a kenyeret, hálát adott, megáldotta,
megszentelte, megtörte, szent tanítványainak adta és mondta.¹⁷⁵
„Vegyétek, egyétek. Ez az én testem, amely értetek és sokakért
megtöretik a bűnök bocsánatára és az örök életre.”¹⁷⁶

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

NÉP: Ámen.

PAP: Ugyanígy kezébe vette a kelyhet, hálát adott, megáldotta,
megszentelte és szent tanítványainak adta mondva:
„Vegyétek, igyatok ebből mindnyájan.

166 Zsid 12,22–23

167 Iz 6,2

168 Iz 6,3

169 Mt 21,9

170 vö. Ter 2,7

171 vö. Ter 2,15

172 vö. Ter 3, 21–23

173 vö. Mt 23,24

174 vö. Ter 1,26–27

175 Mt 26,26

176 vö. Mt 26,26.28; 1Kor 11,24

2. Nyugati-szír anaforák

Ez az én vérem, amely értetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára és az örök életre.”¹⁷⁷

NÉP: Ámen.

PAP: „Ezt tegyétek az én emlékezetemre, amikor részt vettek a szentségben, megemlékezve halálomról és feltámadásomról, amíg el nem jövök.”¹⁷⁸

NÉP: A te halálodról megemlékezünk, Uram, valljuk feltámadásodat, és várjuk második eljöveteledet. A te kegyelmed legyen mindnyájunkon.

ANAMNÉZIS PAP: Midőn megemlékezünk, Uram, halálodról és harmadnapi feltámadásodról, mennybemeneteledről, az Atya Isten jobbján való ülésedről és második eljöveteledről, amikor igazságban megítéled a világot, és mindenkinek megfizetsz tettei szerint. És bemutatjuk ezt a vértelen áldozatot azért, hogy ne tekintsd adós voltunkat, és ne fizess bűneink szerint, hanem irgalmad sokasága szerint töröld el szolgálid bűneit. Néped és örökséged pedig könyörög hozzád, általad a te Atyádhoz mondva:

NÉP: Irgalmazz mindnyájunknak, mindenható Atya Isten. Téged dicsőítünk, téged áldunk, téged imádunk, hozzád esedezünk, Úr Istenünk, könyörülj és irgalmazz nekünk, Jóságos.

PAP: Mi is, Uram, a te gyenge és bűnös szolgálid, hálaadást ajánlunk Neked, és irgalmadért és jóságodért esedezünk, mindnyájunkért és mindenekért.

NÉP: Téged dicsőítünk, téged áldunk, téged imádunk, hozzád esedezünk. Irgalmazz nekünk.

DIÁKÓNUS: Adj áldást, Uram!

Mily fenséges ez az óra, és félelmetes ez a pillanat, kedveseim, amelyben az élő és szent Lélek az ég magasságból leszáll és lebeg és nyugszik az Eucharisztían, amelyben jelen van, és amelyet megszentel.

177 Mt 26,27–28

178 vö. 1Kor 11,24–26

b. Szent Jakab anaforája

Csendben és istenfélelemmel álljatok és imádkozzatok.

NÉP: A béke legyen velünk. és nyugalom mindnyájunknak.

PAP: Könyörülj rajtunk, Atya Isten,
és küldd le a szent adományokra a te Szentlelkedet,
az Urat, aki veled és a Fiúval egyenlő
az uralkodásban, hatalomban és örök lényegben.
Ő, aki az ó- és új szövetségben szólt,
és mint galamb szállt Urunkra, Jézus Krisztusra
a Jordán folyóban,¹⁷⁹
és mint tűznyelvek szállt le az apostolokra az emeleti teremben¹⁸⁰.
Válaszolj, Uram, válaszolj, Uram, válaszolj, Uram,
óh, Jóságos, könyörülj és légy irgalmas.
Hogy az ő leszállása tegye ezt a kenyeret az életadó testté,
az üdvözítő testté, a mi Krisztus Istenünk testévé.

NÉP: Ámen.

PAP: És ezt a kelyhet tegye teljessé, az új szövetség vérévé,
az üdvözítő vérré, Krisztus Istenünk vérévé.

NÉP: Ámen.

PAP: Hogy a szent Titkok szenteljék meg a benne részesülők
lelkét és testét, hogy azok jó cselekedetek gyümölcsét teremjék,
hogy erősítsék meg a szent egyházat,
amely a hit sziklájára lett alapítva,
és amelyen az alvilág kapui nem vesznek erőt¹⁸¹.
Távolítsd el tőle végleg az eretnek támadásokat,
hogy dicsőítsen és hálát adjon neked, a te Egyszülött Fiadnak,
és a te legszentebb, jóságos, imádandó, elevenítő
és veled egylényegű Szentlelkednek,
most és mindenkor és örökké.

NÉP: Ámen.

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

179 vö. Jn 1,32

180 vö. ApCsel 2,1–3

181 vö. Mt 16,18

2. Nyugati-szír anaforák

MEGEMLÉKEZÉSEK

(Könyörgés az élő atyákért)

PAP: Felajánljuk neked Uram, ezt a vérnélküli áldozatot a szent Sionért, az összes egyház anyjáért, és a szent Egyházért az egész világon.

Emlékezzél meg az igaz és igazhitű atyákról, patriarcháinkról, Szent N. atyáról,¹⁸² N. patriarcháról,¹⁸³ N. atyáról,¹⁸⁴ N. atyáról,¹⁸⁵ a papokról, diakónusokról, az egész egyházi rendről méltatlanságommal együtt.

Ne emlékezz ifjúságom vétkeire, hanem kegyelmezz nekem irgalmad szerint.

Emlékezz meg testvéreinkről is: a fogságban lévőkről, a betegekről, a szenvedőkről, az üldözöttekről, azokról, akiket gonosz lelkek háborgatnak.

Áldd meg a levegőt, az évszakokat¹⁸⁶, töltsd el az éltőt jószándékkal.

DIAKÓNUS: *Adj áldást!*

Könyörögjünk és esedezzünk Urunkhoz, Istenünkhöz ebben a nagy, félelmetes, szent pillanatban minden atyánkért és előljárónkért, akik most és a jelen életben vezetnek minket, akik Isten szent egyházait vezetik a világ mind a négy sarkán, a mi szent és tiszteletreméltó és áldott patriarcháinkért, N atyáért,¹⁸⁷ N. atyáért,¹⁸⁸ N. atyáért,¹⁸⁹ N. atyáért,¹⁹⁰ hogy erősítse meg őket Isten az összes püspökkel és atyával az igaz hitben, könyörögjünk az Úrhoz!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Ments meg, Uram, a rosszindulatú emberek támadásaitól, az ördögök erőszakosságától és elnyomásától,

182 Antiochia szír ortodox patriarchája

183 Alexandria kopt patriarchája

184 Kelet katolikosza, az indiai szír ortodox egyház feje, az antiochiai szír ortodox egyház szuffragáneusa

185 Helyi püspök.

186 Szó szerint legyen áldott az év koronája: *n-kalilá d-satá*.

187 Antiochia szír ortodox patriarchája

188 Alexandria kopt patriarchája

189 Kelet katolikosza, indiai szír ortodox, az antiochiai szír ortodox egyház szuffragáneusa

190 Helyi püspök

b. Szent Jakab anaforája

és bűneinkért kijáró minden büntetéstől.
Őrizz meg minket szent parancsaid megtartásában,
mivel irgalmas Isten vagy.
És mi téged dicsőítünk és dicséretet zengünk neked,
és a te Egyszülött Fiadnak és a te Szentlelkednek
örökkön örökké.

NÉP: Ámen.

(Könyörgés az élő testvéreikért)

PAP: Emlékezzél meg, Uram, atyáinkról és testvéreinkről,
akik velünk együtt állnak és imádkoznak,
és azokról, akik tőlünk eltávoztak,
és azokról, akik felajánlást akartak tenni, de nem tehettek,
mindannyiunknak teljesítsd jó kéréseit.

DIAKÓNUS: Adj áldást, Uram!

Ismét megemlékezünk minden igazhitű és valóban keresztény
testvérünkről,
akik korábban kértek és sürgettek minket, kicsinyeket és gyengéket,
hogy emlékezzünk meg róluk a mostani órában és ebben a pillanatban:
mindazokért, akik nehéz kísértések között
nálad találnak menedéket, Mindenható Úr Isten,
azok üdvösségéért és mihamarabbi hozzád térésükért,
ezért az Istentől megtartott városért, és minden abban lakó hívő
egységéért és gyarapodásáért, hogy erényesen éljenek,
könyörögjünk az Úrhoz!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Emlékezzél meg, Uram, mindazokról,
akiket megemlítettünk és akiket nem említettünk,
és fogadd az ő áldozatukat a mennyekbe,
jutalmazd őket az üdvösség örömeivel,
és tedd őket méltóvá a te segítségedre.
Erősítsd meg őket hatalmaddal, fegyverezd fel őket erőddel,
mert Te könyörületes vagy, és téged dicsérünk és dicsőítünk,
és a te Egyszülött Fiadat
és a te a legszentebb, jóságos, imádandó és veled egylényegű
Szentlelkedet
most és mindenkor és örökké.

NÉP: Ámen.

2. Nyugati-szír anaforák

(Könyörgés az igazhitű királyokért)

PAP: Emlékezzél meg, Uram, a jámbor királyokról és királynőkről.

Segítsd őket lelki pajzzsal és páncéllal, és vedd alájuk minden ellenségüket, hogy békés életet élhessünk.

DIAKÓNUS: Adj áldást, Uram!

Ismét emlékezzünk meg minden igazhitű igaz keresztény uralkodóról, akik a föld négy égtáján támogatják és erősítik Isten templomait és kolostorait az igaz hitben, az egész kereszténységről, az egész papságról, az egész hívő népéről, hogy erényesen éljenek, könyörögjünk az Úrhoz!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Mert Te vagy az Üdvözítő, a Segítő és a győzelem Adományozója mindazoknak, akik beléd vetik bizalmukat, Uram.

Téged dicsérünk és dicsőítünk és a te Egyszülött Fiadat és a te a legszentebb jóságos, imádandó és veled egylényegű Szentlelkedet most és mindenkor és örökké.

NÉP: Ámen.

(Könyörgés az Istenszülőért)

PAP: Mert hatalmad van az élet és halál felett, Uram, emlékezz meg a szent atyákról, prófétákról, apostolokról, az Istenszülő Szűz Máriáról, Keresztelő Szent Jánosról, Szent István vértanúról minden igazzal együtt.

DIAKÓNUS: Adj áldást!

Ismét, megemlékezünk róla, aki méltó, hogy minden földi nemzedék áldja és dicsérje, a szent, dicső, áldott és dicsőített Istenszülő Szűz Máriáról. Vele együtt emlékezzünk meg a prófétákról, apostolokról, igehirdetőkről, evangélistákról, vértanúkról, hitvallókról, az áldott Keresztelő Jánosról, Urunk Előkövetéről, a szent és dicső Istvánról, a diakónusok fejéről és első vértanúról, az apostolok fejéről, szent Péterről és szent Pálról. Emlékezzünk meg együtt minden szent férfiról és szent nőről. Legyen az ő imádságuk erősség⁹¹ számunkra, könyörögjünk az Úrhoz!

b. Szent Jakab anaforája

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Esedezünk hozzád, Mindenható Urunk,
egyesíts minket az elsőszülöttek seregével,
akiknek neve fel van írva a mennyekben.
Megemlékezünk róluk, hogy ők is megemlékezzenek rólunk
előtted,
és részesüljenek velünk együtt ebben a lelki áldozatban
az élők megőrzéséért, a szenvedők bátorításáért,
az elhunyt hívek nyugalmaért, szüleinkért, testvéreinkért
és tanítóinkért
a te Egyszülött Fiaid
és a te szent jóságos, imádandó, elevenítő és egylényegű
Szentlelked kegyelme és irgalma által most és mindig és örökké.

NÉP: Ámen.

(Könyörgés az elhunyt atyákért és egyháztanítókéért)

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, az igaz pásztorokról,
akik Jakab érsektől a mai napig megerősítették egyházadat az
igaz hitben.

DIAKÓNUS: Adj áldást, Uram!

Ismét megemlékezünk azokról a szentekről,
akik szentségben hunytak el, és akik a szentek között nyugszanak.
Azokról, akik megőrizték az egy apostoli hitet, és szeplőtelenül adták át.
Hirdetjük a három szent, szentséges és egyetemes zsinatot:
a Nikaiait,¹⁹² a Konstantinápolyit¹⁹³ és az Efezusit.¹⁹⁴
Megemlékezünk még a dicsőséges és istenfélő atyákról,
püspökökről és köztük a tanítókról.
Jakab érsekről, Jeruzsálem első püspökéről,
az apostolokról és vértanúkról, Ignácról,¹⁹⁵ Kelemenről,¹⁹⁶ Dénesről,¹⁹⁷
Atanázról,¹⁹⁸ Júliuszról,¹⁹⁹ Bazilról,²⁰⁰ Gergelyről,²⁰¹

192 325-ben.

193 381-ben.

194 431-ben.

195 Antiochiai Szent Ignác vértanú-püspök († 107).

196 Római Szent Kelemen († 101 körül)

197 „Nagy” Dénes, alexandriai püspök († 265)

198 Alexandriai püspök (295–373), egyházatya.

199 I. Gyula római pápa (337–352)

200 Nagy Szent Vazul egyházatya († 379)

201 Nazianzoszi Gergely egyházatya (329/30–390)

2. Nyugati-szír anaforák

Diszkoroszról,²⁰² Timóteusról,²⁰³ Philoxenoszról,²⁰⁴ Antimoszról,²⁰⁵ Ivani-
oszról.²⁰⁶

Kiváltképpen szent Kirilloszról,²⁰⁷ az erős és igaz jelzőtoronyról,
aki kinyilvánította és elmagyarázta Isten Igéjének,
a mi Urunk Jézus Krisztusnak megtestesülését, aki testet vett fel.
Szent Szevérosz patriarcháról,²⁰⁸ a síretek koronájáról, az értelmes szájról,
Isten egész Szent Egyházának oszlopáról és tanítójáról,
szenteletű és szentséges atyáinkról,
szent Baradeusz Jakab atyánkról,²⁰⁹ az igaz hit megtartójáról,
szent Efrémről,²¹⁰ szent Jakabról,²¹¹ szent Izsákról,²¹² szent Balairól,²¹³
szent Barszaumáról,²¹⁴ a szerzetesek fejéről,
Oszlopos Szent Simeonról²¹⁵ és a kiválasztott szent Abhairól.²¹⁶
Emlékezzünk mindazokról, akik öelöttük, velük és utánuk
az egy, igaz hitet romlatlanul megtartották és nekünk átadták.
Legyen az ő imádságuk erősség számunkra, könyörögiünk az Úrhoz!

NÉP: Uram, irgalmazz!

PAP: Erősítsd meg a megvilágosultak és tanítók tanítását,
akik a te szent nevedet a népekhez, királyokhoz
és Izrael népéhez elvitték.

Vess véget az eretnokségeknek, amelyek minket háborgatnak,
és méltass minket, hogy elítélés nélkül állhassunk
félelmetes ítélőszéked elé, mert szent vagy Te,

202 Alexandriai monofizita püspök (444–451)

203 Timotheosz Ailuros alexandriai monofizita patriarcha (457–458/60
és 476–477).

204 Philoxenosz mabbúgi püspök (485–518/19), monofizita teológus.

205 535–536 konstantinápolyi patriarcha, akit monofizita nézetei miatt
Justinianus letett a püspöki székéből.

206 Aranyszájú Szent János († 407) konstantinápolyi érsek, egyházatya.

207 Alexandriai püspök (412–444), egyházatya.

208 Antiochiai monofizita patriarcha (512–538)

209 Edesszai monofizita püspök (542/3–578)

210 Szír Szent Efrém, diakónus († 373), egyházatya, „a Szentlélek hárfája”.

211 Szárugi Jakab († 521) Baŕnan monofizita püspöke, egyházi író, vagy
Edesszai Jakab († 708) monofizita püspök, egyházi író.

212 Szír Szent Izsák († 700 körül), Ninive nesztoriánus püspöke, a szerze-
tesi irodalom kiemelkedő alakja.

213 Aleppó környékén volt chorepizkopsz, himnuszkiöltő († a 6. század
első felében).

214 Niszibiszi nesztoriánus püspök (470–496)

215 389–459

216 Szerzetes, majd Nikaia püspöke, monostoralapító a Karkar hegység-
ben († 455).

b. Szent Jakab anaforája

és Te vagy a szentek megszentelője,
és téged dicsérünk és dicsőítünk és a te Egyszülött Fiadat
és a te legszentebb, jószágos, imádandó
és veled egylényegű Szentlelkedet, most és mindenkor és örökké.

NÉP: Ámen.

(Könyörgés az elhunyt hívekről)

PAP: Emlékezzél meg, Uram, az egész egyházi rendről,
mindazokról, akik az igaz hitben távoztak el és nyugszanak,
és mindazokról, akik áldozatot hoztak, és akiket most említünk.

DIAKÓNUS: Adj áldást!

Ismét emlékezzünk minden elhunyt hívőről, akik az igaz hitben hunytak el,

akik ebből a szent hajlékból vagy máshonnan távoztak el és nyugszanak,
azokról, akik Istennél, a test és lélek Atyjánál nyugalmat találtak.

Kérjük és esedezünk Krisztus Istenünkhöz,
aki lelküket magához fogadta,

hogyan az ő bőséges irgalmában méltassa őket adósságuk elengedésére,
bűneik bocsánatára, és engedje be őket és minket a mennyek országába.

Kiáltunk és mondjuk háromszor:

NÉP: Uram, irgalmazz! Uram, irgalmazz! Uram, irgalmazz!

PAP: Úristenünk, lelkek és minden test Ura,
emlékezzél meg mindazokról, akik az igaz hitben távoztak el
tőlünk.

Adj testüknek, lelküknek²¹⁷ és szellemüknek²¹⁸ békét.

Távoztasd el tőlük a vég nélküli kárhozatot.

Örvendeztesd meg őket ott, ahol arcod fénye ragyog,

töröld el bűneiket, és ne juttasd őket ítéletre,

mert senki sem ártatlan előtted,

csak egyedül a te Egyszülött Fiad, mert általa reméljük

mi is és ők is,

hogyan kegyelmet találunk, és elnyerjük bűneink bocsánatát.

NÉP: Töröld el, távoztasd és bocsásd meg, Isten, a mi és az ő bűneiket,
amelyeket akarva vagy akaratlanul, tudva vagy nem tudva,
előtted elkövettünk.

PAP: Töröld el és bocsásd meg, Isten, bűneinket,

217 *napšata*

218 *ruhata*

2. Nyugati-szír anaforák

amelyeket gondolattal, szóval és cselekedettel elkövettünk,
amelyek nyilvánosak vagy rejtettek, de előtted ismertek.
Tarts meg minket a végig, Urunk, bűn nélkül,
és gyűjts minket egybe választottjaid lábához,
amikor és ahol csak akarod,
a bukás szégyene nélkül,

ZÁRÓ DOXOLÓGIA minthogy mindenben dicsért és dicsőített a te neved,
és mindenben tisztelt és áldott vagy Te a te Egyszülött Fiaddal
és a te legszentebb jószágos, imádandó és veled egylényegű
Szentlelkeddel
most és mindenkor és örökké.

NÉP: Ámen. Ahogy mindig volt, most és mindig és mindörökkön örökké.
Ámen.

V. KONSTANTINÁPOLY

1. Aranyszájú Szent János anaforája

A liturgiátörténeti kutatás számos ponton tisztázta az ezzel kapcsolatos egyes kérdéseket, azonban korántsem állítható, hogy teljes és végérvényes az anafora kialakulásáról eddig kirajzolódott kép. A 4. században több eucharisztikus ima volt Antiochiában liturgikus használatban, ezekből alakult ki egymástól függetlenül a szír *Apostolok anaforája* és a mára Aranyszájú Szent János neve alatt fennmaradt görög anafora. Ez utóbbit vélhetőleg 397 után hozta magával Konstantinápolyba a püspökké megválasztott egyházatya, és itt alakította olyanná, hogy összhangban legyen a fővárosban akkor általánosan használatos, Nagy Szent Vazulról elnevezett eucharisztikus imával. Erről számos stiláris jegy tanúskodik. Az imát csak a 6. század második felétől tulajdonítják Aranyszájú Szent Jánosnak. A 9–10. századtól lassan kiszorította a hétköznapiokról a Vazul-liturgiát, és vált a legáltalánosabban használt liturgiává a bizánci szertartásban.¹

*

PAP: *A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme,
az Isten és Atya szeretete és
a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal!*²

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

1 Stefano Parenti, *L'anafora di Crisostomo. Testi e contesti*. Aschendorff Verlag, Münster 2020. 120–121.

A fordítás *Ἱερατικὸν α', περιέχον ἅπασαν τὴν τοῦ Ἱερέως διάταξιν... καὶ τὴν θεῖαν Λειτουργίαν τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου...*, Ἐκδοσις Ἱεραῶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρος, Ἁγίου Ὄρους 2004⁶ (Ioannis Fundulisz szerk.) és Stefano Parenti, *Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ*, Roma alapján történt. Magyarul két szövegváltozata ismeretes: a 19. században készült görögkatolikus (*A görög szertartású katolikus egyház szent és isteni Liturgiája... átjavítva s kibővítve saját alá rendezte a Hajdúdorogi Püspöki Iroda*. Nyíregyháza 1920. 100–157) és a 20. században Berki Feriz által készített ortodox (Liturgikon I. kötet. Budapest, 1955. 47–97.). Az általunk közölt a görögkatolikus verzió jelentősen módosított változata.

2 2Kor 13,13

V. Konstantinápoly

NÉP: És a te lelkeddel!³

PAP: Emeljük föl szívünket!

NÉP: Fölemeltük az Úrhoz!

PAP: *Adjunk hálát az Úrnak!*⁴

NÉP: Méltó és igazságos.⁵

PREFÁCIÓ PAP: Méltó és igazságos téged magasztalni,
téged áldani, téged dicsőíteni, neked hálát adni,
téged imádni uralkodásod minden helyén;
mert Te vagy a kifejezhetetlen, elgondolhatatlan,
*látthatatlan,*⁶ felfoghatatlan, *örökké létező*⁷ és
változhatatlan Isten,
Te és a te egyszülött Fiad és Szentleked.
Te bennünket a nemlétből létrehoztál,
és miután elestünk, ismét fölemeltél,
és nem tettél le arról, hogy mindent elvégezz,
amíg csak föl nem vezetsz a mennyekbe,
és jövődő országodat nem ajándékozod nekünk.
Mindezekért hálát adunk neked,
*egyszülött*⁸ Fiadnak és Szentlekednek
mindenért, amiről tudunk és amiről nem tudunk,
a velünk nyilván és titokban cselekedett jótéteményeidért.

SANCTUS Hálát adunk neked ezért a szent szolgálatért⁹ is,
amelyet kezünkбől elfogadni méltóztattál,
noha előtted *az arkangyalok ezrei és az angyalok tízezrei,*¹⁰
a hatszárnyú, sokszemű, lebegő szárnyas *kerubok és szeráfok*¹¹
állnak győzelmi himnuszt énekelve, kiáltva, harsogva és mondvá:

3 2Tím 4,22

4 Judit 8,25

5 2Tessz 1,3

6 1Tím 1,17

7 vö. Jel 1,4.8; 4,8; 11,17; 16,5

8 vö. Jn 1,14.18

9 τῆς λειτουργίας

10 vö. Dán 7,10

11 vö. Iz 6,2

1. Aranyszájú Szent János anaforája

NÉP: Szent, szent, szent a Seregek Ura,¹²
teljes az ég és a föld a te dicsőségeddel,¹³
hozsanna a magasságban!
Áldott, aki az Úr nevében jön,
hozsanna a magasságban!¹⁴

PAP: Ezekkel a boldog hatalmakkal,
emberszerető Uralkodó, mi is kiáltjuk és mondjuk:
Szent vagy és legszentebb, Te,
egyszülött Fiad és a te Szentleked.
Szent vagy és legszentebb, és magasztos a te dicsőséged,¹⁵
aki világodat úgy szeretted, hogy *egyszülött Fiadat adtad,*
hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen,
*hanem örök élete legyen.*¹⁶

POST-SANCTUS

Aki eljövén és irántunk a teljes üdv gondoskodást betöltvén,
*azon az éjszakán, amelyen átadatott,*¹⁷
vagy inkább önmagát adta át *a világ életéért,*¹⁸
szent, tiszta és szeplőtelen kezébe *vette a kenyeret,*¹⁹
*hálát adván, megáldván*²⁰, megszentelvén és *megettörvén,*
szent *tanítványainak* és apostolainak adta, *mondván:*²¹
*„Vegyétek, egyétek, ez az én testem,*²²
*mely érettetek*²³ *megettöretik a bűnök bocsánatára.*”²⁴

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

NÉP: Ámen.

12 vö. Iz 1,9. A görögben Κύριος Σαβαώθ (a „seregek” héber kifejezés-
sel: Σαβαώθ). vö. Róm 9,29; Jak 5,4

13 Iz 6,3

14 Mt 21,9

15 Dán 3,52

16 Jn 3,16

17 1Kor 11,23

18 Jn 6,51

19 Mt 26,26 párh.

20 Mt 15,36

21 Mt 26,26 párh.; 1Kor 11,24

22 Mt 26,26 párh.

23 1Kor 11,24

24 Mt 26,24

V. Konstantinápoly

PAP: Hasonlóképpen a kelyhet is, miután megvacsoráztak, mondván:²⁵
„Igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem, az új szövetségé,
mely értetted és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.”²⁶

NÉP: Ámen.

ANAMNÉZIS PAP: Megemlékeztél tehát erről az üdvösséges parancsolatról
és mindarról, ami értetted történt:
a keresztről, a sírról, a harmadnapi feltámadásról,
a mennybemenetelről, a jobbkez felől való ülésről,²⁷
a második és dicsőséges eljövételről²⁸
teidet a teidből neked felajánlva mindezek szerint és minde-
nekért,²⁹

NÉP: Téged dicsérünk, téged áldunk, neked hálát adunk, Urunk,
és könyörgünk hozzád, Istenünk.

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

PAP: ismét felajánljuk neked ezt a szellemi³⁰
és vérontás nélküli szolgálatot,
és kérünk, könyörgünk, esedezünk,
küldd le Szentlelkedet³¹ reánk
és ezekre az előtted fekvő ajándékokra!

DIAKÓNUS: Áldd meg, uram, a szent kenyeret!

PAP: És tedd ezt a kenyeret Krisztusod drága testévé,

DIAKÓNUS: Ámen. Áldd meg, uram, a szent kelyhet!

PAP: és ami e kehelyben van, Krisztusod drága vérévé,

DIAKÓNUS: Ámen. Áldd meg, uram, mindkettőt!

PAP: átváltoztatván a te Szentlelkeddel,

DIAKÓNUS: Ámen, ámen, ámen.

PAP: hogy a benne részesülőeknek legyenek
a lélek józanságára, a bűnök bocsánatára,

25 1Kor 11,25

26 Mt 26,27–28; 1Kor 11,25

27 Zsolt 110,1; Mt 26,64, ApCsel 7,55

28 Mt 25,31

29 Más fordításban: „mindig és mindenütt”.

30 την λογικὴν λατρείαν. vö. Róm 12,1

31 vö. Zsolt 103,30

1. Aranyszájú Szent János anaforája

Szentlelkeddel való közösségre,
a mennyek országának teljességére,
a benned való bizalomra,
nem pedig ítéletre vagy kárhozatra!

Felajánljuk még neked ezt a szellemi szolgálatot
a hitben elhunyt ősatyákért, atyákért, pátriárkákért,
prófétákért, apostolokért, hithirdetőkért,
evangélistákért, vértanúkért, hitvallókért,
aszkrétákért és a hitben elhunyt minden igaz lélekért,
kiváltképpen legszentebb, legtisztább, dicsőséges,
áldott Urnőnkért, az Istenszülő és mindenkorszűz Máriáért,
a próféta, előhírnök és Keresztelő Szent Jánosért,
a szent, dicsőséges és legdicséretesebb apostolokért,
Szent N.-ért, akinek emlékét ünnepeljük,
és összes szenteidért, akiknek esedezései által
segíts meg bennünket, Isten.

És emlékezzél meg azokról, akik az örök életre való
feltámadás reményében hunytak el (*felsorolja nevüket*),
és nyugtasd meg őket ott, ahol arcod fényessége őröködik.
Kérünk még, emlékezzél meg, Urunk, az ortodox püspökök
egész testületéről, akik helyesen tanítják igazságod igéjét,³²
az egész presbitériumról, a Krisztusban szolgáló diakónusságról
és az egész papi rendről.

Felajánljuk még neked ezt a szellemi szolgálatot
az egész földkerekségért, a szent, egyetemes és apostoli
Egyházért,
azokért, akik tisztaságban és
Istennek szentelt életben töltik napjaikat;
országunk vezetőiért.³³ Adj nekik békés uralmat, Urunk,
hogy az ő nyugalmuk révén mi is
csöndes és nyugalmas életet éljünk
teljes istenfélelemben és tisztességben.

Az elsők között emlékezzél meg, Urunk, N. püspökünkről,
és tartsd meg őt, hogy szent egyházaidnak
békességben, épségben, tisztességben, teljességben
és hosszú időn át helyesen fejtegesse a te igazságod igéjét.

32 2Tim 2,15

33 A fenti szöveg a jelenlegi helyzetnek felel meg. A bizánci korban a következőképp hangzott: „a legvallásosabb császárért, a Krisztust szerető császárnéért, egész udvarukért és hadseregükért”.

V. Konstantinápoly

DIAKÓNUS: És mindazokról, akiket bármelyikünk is szívében hordoz,

NÉP: és mindenkiről.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, erről a városról,
amelyben lakunk és minden városról és vidékről
és az azokban lakó hívekről.

Emlékezzél meg, Urunk, a hajózókról, úton levőkről,
betegekről, szenvedőkről, rabságban élőkről és szabadulásukról!
Emlékezzél meg, Urunk, azokról, akik szent egyházaidba
gyümölcsöket hoznak, jótékonyságot cselekednek,
a szegényeket gyámolítják, és mindnyájunkra küldd le irgalmadat!

ZÁRÓ DOXOLÓGIA És add, hogy egy szájjal és egy szívvel
dicsőítsük és magasztaljuk a te legdrágább és fölséges nevedet,
Atya és Fiú és Szentlélek, most és mindenkor és örökkön-örök-
ké!

NÉP: Ámen.

2. Nagy Szent Vazul anaforája

2. Nagy Szent Vazul anaforája

A nagy kappadókiai egyházatya neve alatt két verzióban is maradt fenn eucharisztikus imádság. Az alexandriait kopt fordításban ma is használja az egyiptomi miafizita egyház.³⁴ Az antiochiai hagyományt képviselő hosszabbik a bizánci egyházban él tovább, és tükrözi Vazul teológiáját, ezért is kapcsolódott hozzá a 6–7. századtól az ő neve. Ezt a szöveget, amely a 4. században Konstantinápoly liturgiájában általánosan elterjedt volt, használhatta és alakíthatta Kappadókiában Vazul. Később, az ezredfordulótól csupán évi tíz alkalommal, a nagy ünnepeken végezték (karácsonykor, vízkeresztkor, nagycsütörtökön, nagyszombaton, a nagyböjt vasárnapjain és a szent emléknapján, január 1-én).³⁵

*

PAP: *A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme, az Atyaisten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal.*³⁶

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

NÉP: És a te lelkeddel.

PAP: Emeljük föl szívünket!

NÉP: Fölemeljük az Úrhoz!

PAP: Adjunk hálát az Úrnak!

NÉP: Méltó és igazságos.

34 Ld. alább 82. old.

35 A fordítás *Τερατικὸν β', περιέχον ... καὶ τὴν θεϊαν Λειτουργίαν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου ...*, Ἐκδοσις Ἱερῶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρως, Ἁγιον Ὅρος 2004⁶ (Ioannis Fundúlisz szerk.) alapján történt. Magyarul két szövegváltozata ismeretes: a 19. században készült görögkatolikus (*A görög szertartású katolikus egyház szent és isteni Liturgiája... átjavítva s kibővíve sajtó alá rendezte a Hajdúdorogi Püspöki Iroda*. Nyíregyháza 1920. 217–272.) és a 20. században Berki Feriz által készített ortodox (Liturgikon I. kötet. Budapest, 1955. 101–154.). Az általunk közölt a görögkatolikus verzió módosított változata.

Kritikai kiadása: H. Engberding, *Das eucharistische Hochgebet der Basileiosliturgie. Textgeschichtliche Untersuchungen und kritische Ausgabe* (Theologie des christlichen Ostens. Texte und Untersuchungen 1), Münster 1931.

36 2Kor 13,13

PREFÁCIÓ PAP: *Aki vagy,*³⁷ Uralkodó Úr, Isten, mindenható, imádott Atya, valóban méltó és igaz(ságos) és a te szentséged fölségéhez illő téged, az egyedül valóban létező Istent dicsérni, magasztalni, áldani, neked hódolni, hálát adni, téged dicsőíteni, és töredelmes szívvel és alázatos lélekkel ezt a szellemi szolgálatunkat³⁸ neked felajánlani, mert Te ajándékoztad nekünk igazságod megismerését. Vajon ki képes szóval kifejezni *nagyszerű tetteidet,*³⁹ *hallatni összes dicséretedet,*⁴⁰ *avagy elbeszélni minden időben művelt csodáidat?*⁴¹ *Mindenek Uralkodója,*⁴² *égnek és földnek,*⁴³ minden *látható és láthatatlan teremtménynek*⁴⁴ Ura, *aki a dicsőség trónján ülsz,*⁴⁵ *és átlátod a mélységeket,*⁴⁶ aki kezdet nélküli, *láthatatlan,*⁴⁷ felfoghatatlan, körülírhatatlan és változhatatlan vagy, *Atyja a mi Urunk Jézus Krisztusnak,*⁴⁸ *a mi nagy Istenünknek,*⁴⁹ *Üdvözítőnknek és reménységünknek,*⁵⁰ aki a te jóságod *képe*⁵¹ és azonos pecsétje, *aki önmagában mutat meg téged, az Atyát,*⁵² *élő Ige,*⁵³ *igaz Isten,*⁵⁴ *a korszakok előtt létező bölcsesség,*⁵⁵ *élet,*⁵⁶ *megszentelődés,*⁵⁷ *erő*⁵⁸ *és igaz világosság,*⁵⁹

37 t.i. *Jahve*; Kiv 3,14

38 τὴν λογικὴν... λατρείαν. vö. Róm 12,1

39 Zsolt 20,13

40 Zsolt 105,2

41 1Krón 16,9

42 Bölcs 6,7; 8,3

43 Jud 9,12

44 vö. 3Makk 2,3

45 vö. Dán 3,54 Theodotion

46 Dán 3,55 Theodotion

47 1Tim 1,17

48 Róm 15,6

49 vö. Tit 2,13

50 Tit 1,1

51 vö. 2Kor 4,4; Kol 1,15

52 vö. Jn 14,9

53 Zsid 4,12

54 1Jn 5,20

55 vö. Sir 1,4

56 Jn 14,6

57 1Kor 1,30

58 1Kor 1,24

59 Jn 1,9

2. Nagy Szent Vazul anaforája

aki által megnyilatkozott a Szentlélek, az igazság lelke,⁶⁰
a fiúvá fogadás⁶¹ ajándéka, a jövő örökség záloga,⁶²
az örök javak zengéje,⁶³ az elevenítő⁶⁴ erő
és a megszentelődés forrása,
amelyből minden okos és értelemmel bíró teremtmény
erőt merítve,
neked szolgál és örökké tartó dicsőítést zeng;
mert a mindenség neked szolgál.

Téged dicsérnek az angyalok, arkangyalok, *uralmak, trónusok,* SANCTUS
*fejedelemségek, hatalmak,*⁶⁵ erők és a sokszemű *kerubok.*⁶⁶
Téged vesznek körül a *szeráfok,* mindegyiknek hat szárnya van:
kettővel lábukat, és kettővel arcukat fődik be, kettővel pedig lebegnek,
*egymáshoz viszontkiáltanak*⁶⁷ ajkaikkal *szüntelenül,*⁶⁸
el nem hallgató dicsőítésekkel a győzelmi himnuszt
énekelve, kiáltva, harsogva és *mondva:*

NÉP: Szent, szent, szent a Seregek Ura,⁶⁹
teljes az ég és a föld a te dicsőségeddel,⁷⁰
hossanna a magasságban!
Áldott, aki az Úr nevében jó, hosszanna a magasságban!⁷¹

PAP: Ezekkel a boldog erőkkal, emberszerető Uralkodó, POST-SANCTUS
mi, bűnösök is kiáltjuk és mondjuk:
valóban szent vagy, és legszentebb,
és határtalanul *magasabb a te szentséged.*⁷²
Szent vagy minden cselekedetedben;
mert igazságosságodban és igaz ítéleted szerint
*mindent megadtál*⁷³ nekünk.

60 Jn 14,17; 15,26; 16,13

61 vö. Róm 8,15

62 Ef 1,14

63 vö. Róm 8,23

64 vö. Jn 6,63; 2Kor 3,6

65 Kol 1,16

66 Ez 10,15

67 Iz 6,2

68 Jel 4,8

69 vö. Iz 1,9. A görögben Κύριος Σαβαώθ (a „seregek” héber kifejezés-
sel: Σαβαώθ). vö. Róm 9,29; Jak 5,4

70 Iz 6,3

71 Mt 21,9

72 vö. Zsolt 144,5

73 vö. 1Krón 4,10

V. Konstantinápoly

Mert amikor *megalkottad az embert, a földből port vénén,*⁷⁴
és *a te képeddel,*⁷⁵ Isten, tisztelvé meg,
a gyönyörűség paradicsomába helyezted őt,⁷⁶
parancsaid megtartásáért az élet halhatatlanságát
és az örökkévaló javak élvezését ígérve neki.
Amikor azonban ő nem engedelmeskedett neked,
az őt teremtő igaz Istennek, és alávetette magát
a kígyó álnokságának,
saját vétkei folytán pedig holttá vált,
száműzted őt igazságos ítéleteddel a paradicsomból
ebbe a világba,⁷⁷
óh Isten, és visszatérítetted őt a földbe, amelyből vétetett,
gondoskodva számára az újjászületésből való üdvözülésről
magában a te Krisztusodban.
Mert nem fordultál el végképp a te teremtményedtől,
akit alkottál, Jóságos,
se nem feledkeztél meg kezeid művéről,⁷⁸
hanem *irgalmad bőségénél fogva*⁷⁹ *sokféleleképpen*⁸⁰ segítetted őt.
*Prófétákat küldtél,*⁸¹ csodákat műveltél szentjeid által,
akik minden egyes nemzedék alatt kedvedben jártak.
Szolgáid, a proféták ajka által szóltál hozzánk,
megjövendölve, hogy elérkezik az üdvösség.
Segítségünkre törvényt adtál, és őrizetünkre angyalokat rendeltél.
Mikor pedig *elérkezett az idők teljessége,*⁸²
*saját Fiadban szóltál hozzánk, aki által a korszakokat*⁸³ *teremtetted.*⁸⁴
Ő, jóllehet *dicsőséged ragyogása és lényeged képmása,*
*aki szavának erejével hordozza a mindenséget,*⁸⁵
*nem a saját javára használta fel,*⁸⁶ *hogy veled,*
*az Istennel és Atyával egyenlő,*⁸⁷

74 Ter 2,7

75 vö. Ter 1,26

76 vö. Ter 3,23–24

77 vö. Ter 3

78 Neh 9,17

79 Lk 1,78

80 Zsid 1,1

81 vö. Mt 23,24

82 Gal 4,4

83 τοὺς αἰῶνας

84 Zsid 1,2

85 Zsid 1,3

86 Más fordításokban: „nem tartotta zsákmanynak”; „nem tartotta olyan dolognak, amelyhez feltétlenül ragaszkodnia kellene”.

87 Fil 2,5

2. Nagy Szent Vazul anaforája

hanem mint öröktől fogva való Isten *a földön megjelent,*
*az emberekkel együtt lakozott,*⁸⁸ a szent Szűztől megtestesülvén
*küüresítette önmagát, szolgai alakot vevén föl,*⁸⁹
hasonlóvá vált *a mi gyarló testünkhöz,*
*hogy minket is hasonlókká tegyen a saját dicsősége képéhez.*⁹⁰
Mint hogy ugyanis *ember által jött a világba a bűn,*
*a bűn által pedig a halál,*⁹¹ úgy tetszett a te *egyszülött Fiadnak*
*– aki kebledben lakozik, Isten és Atya,*⁹²
aki *asszonytól,* a szent Istenszülő s mindenkorszűz Máriától *született,*
*és aki törvénynek vetette magát alá*⁹³ –,
*hogy testében ítélje el a bűnt,*⁹⁴
hogy amint mindazok, akik Ádámban meghaltak,
*úgy benne, a te Krisztusodban életre is keljenek.*⁹⁵
Amikor ebben a világban élt, és nekünk üdvös parancsokat adott,
a bálványozás tévelygéséből kivezetett bennünket,
és elvezetett a te ismeretedre, igaz Isten és Atya.
*Választott népévé, királyi papságává, szent nemzetévé tett bennünket,*⁹⁶
*és megtisztítván bennünket a vízben*⁹⁷ *és megszentelvén a Szentlélekben,*⁹⁸
önmagát adta váltságul *a halálnak,*
*amely a bűn miatt fogva tartott minket.*⁹⁹
A kereszt útján leszállott az alvilágba,
hogy önmagával *töltse be a mindenséget,*¹⁰⁰
és föloldotta a halál fájdalmait.¹⁰¹
*Feltámadt a harmadik napon,*¹⁰² és minden emberi test számára
előkészítve *a halottak közül való föltámadás*¹⁰³ útját
– mivel lehetetlen volt, *hogy a romlás fogva tartsa*¹⁰⁴ *az élet szerzőjét,*¹⁰⁵

88 Bár 3,38

89 Fil 2,6–7

90 Fil 3,21

91 Róm 5,14

92 vö. Jn 1,18

93 Gal 4,4

94 vö. Róm 8,3

95 1Kor 15,22

96 1Pét 2,9

97 Ef 5,26

98 vö. Róm 15,26

99 vö. Róm 7,6

100 Ef 4,10

101 ApCsel 2,24

102 vö. Lk 18,33; 24,7

103 ApCsel 4,2

104 vö. ApCsel 2,24

105 ApCsel 3,15

V. Konstantinápoly

– ő lett az elbunytak zsengeje,¹⁰⁶ az elsősülött a halottak közül,¹⁰⁷
hogy minden tekintetben övé legyen az elsőség.¹⁰⁸

Fölment a mennyekbe,¹⁰⁹ és a magasságban fölséged jobbjára ült,¹¹⁰
de onnan ismét el fog jönni, hogy kinek-kinek megfizessen
cselekedetei szerint.¹¹¹

Reánk hagyta pedig üdvösséget szerző szenvedéseinek
ezeket az emlékeit,
amelyeket az ő parancsai szerint felajánlottunk;

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

mert mielőtt elindult volna önként vállalt, örökemlékű
és életadó halálára,
azon az éjszakán, amelyen a világ életéért átadta magát,
kenyeret vett szent és széplőtelen kezeibe,¹¹²
és felmutatta neked, Isten és Atya, hálát adván, megáldván,
megszentelvén,
megtörvén szent tanítványainak és apostolainak adta mondván:¹¹³
„Vegyétek, egyétek, ez az én testem,
mely érettetek megtöretik a bűnök bocsánatára.”¹¹⁴

NÉP: Ámen.

PAP: Ugyanígy vevén a szőlővessző gyümölcsével telt kelyhet,¹¹⁵
azt elvegyítvén,¹¹⁶ hálát adván, megáldván, megszentelvén
szent tanítványainak és apostolainak adta mondván:
„Igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem, az új szövetségé,
mely érettetek és sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.

NÉP: Ámen.

PAP: Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre;
mert valahányszor eszitek e kenyeret és isszátok e kelyhet,
az én halálomat hirdétek, az én feltámadásomat valljátok.”¹¹⁷

ANAMNÉZIS

-
- 106 1Kor 15,20
107 Kol 1,18
108 Kol 1,18
109 vö. Ef 4,10
110 vö. Zsid 8,1
111 Mt 16,27; Róm 2,6; Jel 22,12
112 1Kor 11,23
113 Mt 26,26
114 Mt 26,26.28; 1Kor 11,24
115 1Kor 11,25
116 ti. vízzel
117 1Kor 11,24–26

2. Nagy Szent Vazul anaforája

Megemlékezvén tehát, Uralkodónk, mi is az ő üdvözítő szenvedéseiről,
az életadó keresztről, a három napos eltemetetésről,
a halottak közül való feltámadásáról, a mennybemenetelről,
Isten és Atya, a te *jobbodon való ülésről*,¹¹⁸
s az ő dicsőséges és rettenetes második eljövételéről,
teidet a teidből neked felajánlva mindezek szerint és
mindenekért.

NÉP: Téged éneklünk, téged áldunk, neked hálát adunk, Urunk,
és imádunk téged, Istenünk.

PAP: Ezért, legszentebb Uralkodó, mi is, bűnös és méltatlan
szolgáid,¹¹⁹
akik méltóknak találtattunk, hogy szent oltárodnál szolgáljunk
– nem a mi érdemeink miatt, mert semmi jót sem cselekedtünk
e földön,
hanem a te irgalmad és könyörületed révén, melyet bőségesen
árasztottál reánk
– *bizalommal*¹²⁰ járulunk szent oltárodhoz.
Eléd helyezve a te Krisztusod szent testének és vérének
képmását,¹²¹
könyörgünk hozzád és kérünk téged, Szentek Szentje,
szálljon le jószágod jóvoltából a te Szentlelked reánk
és ezekre az előtted fekvő ajándékokra.
Áldja meg azokat, szentelje meg, és tüntesse fel¹²²

ÉPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FÖLÖTT)

DIAKÓNUS: Áldd meg, uram, a szent kenyeret!

PAP: ezt a kenyeret maga a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk,
Jézus Krisztus drága testeként,

DIAKÓNUS: Ámen. Áldd meg, uram, a szent kelyhet!

PAP: e kelyhet pedig maga a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk,
Jézus Krisztus drága véreként,

DIAKÓNUS: Ámen. Áldd meg, uram, mindkettőt!

PAP: amely kiontatott a világ életéért,

118 Zsolt 110,1; Mt 26,64, ApCsel 7,55

119 vö. Lk 17,10

120 vö. 2Kor 5,6; Zsid 13,6

121 τὰ ἀντίτυπα

122 ἀναδειξαι

V. Konstantinápoly

DIAKÓNUS: Ámen, ámen, ámen.

PAP: minket pedig mindnyájunkat, akik egy kenyérből és egy kehelyből részesülünk, egyesíts egymással az egy Szentlélek közösségében, nehogy bármelyikünk is ítéletére vagy kárhozatára részesüljön Krisztusod szent testében és vérében, hanem irgalmat és kegyelmet találjunk az összes szentekkel együtt, akik öröktől fogva kedvedben jártak:

MEGEMLEKEZÉSEK az ősatyákkal, pátriárkákkal, prófétákkal, apostolokkal, hithirdetőkkel, evangélistákkal, vértanúkkal, hitvallókkal, hittanítókkal és a hitben elhunyt, minden igaz lélekkel, kiváltképpen legszentebb, legtisztább, dicsőséges, áldott Úrnőnkkel, az Istenszülő és mindenkorszűz Máriával, a próféta, előhírnök és Keresztelő Szent Jánossal, a szent, dicsőséges és legdicséretesebb apostolokkal, szent N.-nel, akinek emlékét tartjuk és minden szentjeiddel, akiknek esedezései által segíts meg bennünket, Isten, és emlékezzél meg mindazokról, akik az örök életre való feltámadás reményében hunytak el, és nyugtasd meg őket ott, ahol arcod fényessége öröködik. Könyörgünk még hozzád, emlékezzél meg, Urunk, a te szent, egyetemes és apostoli egyházadról, mely a földkerekség egyik határától a másik határáig terjed, és tedd békéssé azt, *amelyet Krisztusod drága vérén szereztél meg magadnak*,¹²³ ezt a szent hajlékot pedig szilárdítsd meg *az idők végezetéig*.¹²⁴ Emlékezzél meg, Urunk, azokról, akik neked ezeket az adományokat följánlották, és azokról, akikért, akik által és akik miatt följánlották. Emlékezzél meg, Urunk, azokról, akik a te szent egyházaidban gyümölcsöket hoznak, jót cselekszenek, és megemlékeznek a szegényekről. Cserébe jutalmazd meg őket a te bőséges és mennyei adományaiddal.

123 ApCsel 20,28

124 Mt 28,20

2. Nagy Szent Vazul anaforája

Ajándékozd nekik a földiek helyett a mennyieiket,
az ideiglenesek helyett az örökkévalókat,
a mulandók helyett az enyészhetetleneket.
Emlékezzél meg, Urunk, azokról, akik a pusztaságokban,
hegyekben, barlangokban és a föld szakadékaiban élnek.
Emlékezzél meg, Urunk, azokról, akik szüzességben, áhitatban,
önmegtartóztatásban és tisztos életben élik napjaikat.
Emlékezzél meg, Urunk, országunk vezetőiről.¹²⁵
Ajándékozz nekik hosszas és el nem múló békét,
ihless szívükbe egyházad és egész néped iránt jó elhatározásokat,
hogy az ő nyugalomukban *zavartalan és nyugodt életet élhessünk*
*teljes istenfélelemben és tisztességben.*¹²⁶
Emlékezzél meg, Urunk, minden hatalmon levőről és
hatóságról,¹²⁷
[a (császári) udvarban levő testvéreinkről] és az egész
hadseregről:
a jókat tartsd meg a jóságban, a gonoszokat pedig tedd jókká
jóságosságodban.
Emlékezzél meg, Urunk, a jelenlevő népről
és az elfogadható okok miatt távollevőkről.
Könyörülj rajtuk és rajtunk a te irgalmad bősége szerint.
Töltsd meg kamráikat minden jóval,
őrizd meg házasságaikat békekészségben és egyetértésben.
Viseld gondját a gyermekeknek, neveld az ifjakat,
támogasd az öregeket, bátorítsd a kishitűeket,
hozd össze a szétszórodottakat, vezesd vissza
az eltévelyedetteket,
és egyesítsd őket a te szent, egyetemes és apostoli egyházzal.
Szabadítsd meg a tisztátalan lelkektől gyötörteket,
hajózzál együtt a hajózókkal, és utazzál együtt az úton levőkkel.
Gyámolítsd az özvegyeket, védelmezd az árvákat,
szabadítsd meg a foglyokat, gyógyítsd meg a betegeket.

125 A fenti szöveg a jelenlegi helyzetnek felel meg. A bizánci korban a következőképp hangzott: „Emlékezzél meg, Urunk, legjámorabb és legvallásosabb császárunkról, akit azzal bízta meg, hogy a földön uralkodjék. *Vedd körül pajzsként az igazsággal* (vö. Zsolt 90,4), *vedd körül jóakarattal mint pajzssal* (vö. Zsolt 5,12). Árnyékkoddal oltalmazd fejét a harc napján (vö. Zsolt 139,7), erősítsd meg karját, magasztald fel jobbát (vö. Dán 12,7 LXX), szilárdítsd meg birodalmát, vesd lába alá az összes, háborút szító barbár nemzetet.”

126 1Tim 2,2

127 vö. Tit 3,1

V. Konstantinápoly

Emlékezzél meg Istenünk az ítélszékek elé állítottakról,
a bányákban, száműzetésben és keserű szolgaságban
sínylődőkről,
aggódást, szükségét és gyötrelmet szenvedőkről,
és mindazokról, akik a te nagy könyörületességédért könyörögnek.
Emlékezzél meg a bennünket szeretőkről és gyűlölőkről,
és mindazokról, akik meghagyták nekünk, méltatlanoknak,
hogy imádkozzunk értük.

Emlékezzél meg, Uram, összes népedről,
és mindenkire áraszd bőséges irgalmadat,
mindegyiknek teljesítve az üdvösségre szükséges kéréseit.
És akikről mi tudatlanságból, feledékenységből vagy a nevek
sokasága miatt
nem emlékeztünk meg, emlékezzél meg róluk magad, Istenünk,
aki mindenkinek korát és nevét tudod, aki mindenkit
*anyja méhétől fogva*¹²⁸ ismersz.

Mert Te vagy a segítségre szorulóknak segítsége, a kétségbeesettek
reménye,
a viharverték megmentője, a hajózók kikötője, a betegek orvosa.
Légy mindnyájunknak mindene, aki ismersz mindenkit,
kérségeit, házáat és szükségletét.

Mentsd meg, Urunk, ezt a várost és minden várost és vidéket
az éhségtől, járványtól, földrengéstől, árvízről, tűzvészről,
háborútól, idegenek betörésétől és polgárháborútól.

Az elsők között emlékezzél meg, Urunk, N. püspökünkről,
és tartsd meg őt, hogy szent egyházaidnak békességben,
épségben,
tisztességben, teljességben és hosszú időn át *helyesen tanítsa a te
igazságod igéjét*.¹²⁹

NÉP: És mindenkiről.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, az ortodox püspökök egész
testületéről, akik helyesen tanítják igazságod igéjét.¹³⁰

Emlékezzél meg, Uram, bőséges könyörületedben
az én érdemteleniségemről is.

Bocsásd meg minden szándékosan vagy akaratlanul elkövetett
vétkemet,
és ne vond meg bűneim miatt Szentlelked kegyelmét

128 vö. Gal 1,15

129 2Tim 2,15

130 2Tim 2,15

2. Nagy Szent Vazul anaforája

ezeztől az előtted fekvő ajándékoktól.

Emlékezzél meg, az egész presbitériumról, a Krisztusban szolgáló diakónusságról

és az egész papi rendről, és senkit se szégyeníts meg közülünk, akik körül vesszük szent oltárod.

Segíts meg minket jószágodban, Urunk. Jelenj meg nekünk bőséges könyörületedben.

Adj nekünk mérsékelt és kedvező időjárást, ajándékozz a földnek csöndes, termékenyítő esőket.

Aldd meg jószágodban az esztendő koszorúját.

Szüntesd meg az egyházszakadásokat, fékezd meg a pogányok kevélykedését,

hamar törd le az eretnekek lázadásait Szentlelked erejével.

Mindnyájunkat fogadj be a te Országodba, a világosság és a nappal fiaivá téve bennünket.

Ajándékozd nekünk békességedet és szeretetedet, Úristenünk, mert Te mindent megadtál nekünk.

És add, hogy egy szájjal és egy szívvel dicsőítsük és magasztaljuk

a te legdrágább és fölséges nevedet, Atya és Fiú és Szentlélek, most és mindenkor és örökkön-örökké.

NÉP: Ámen.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

V. Konstantinápoly

3. Szent Jakabnak, „az Úr testvérének” anaforája

Ez a Jeruzsálemből származó liturgia még őrzi a zsidó istentisztelettel rokon vonásait, és felismerhető a zsidó Hallél-szertartáshoz fűződő párhuzamai. Szövege a 4. század végére szilárdult meg, az antiochiai nyugati-szír rítuscsaládba tartozik. Szír és örmény fordítása is liturgikus használatban van. Ma ritkán, leginkább Szent Jakab apostol ünnepén (okt. 23.) végzik.¹³¹

*

BEVEZETŐ PÁRBESZÉD PÁP: *Az Isten és Atya szeretete és Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk Jézus Krisztus kegyelme és a Legszentebb Lélek közössége és ajándéka legyen mindnyájatokkal.*¹³²

NÉP: És a te lelkeddel.¹³³

PÁP: Emeljük föl elménket¹³⁴ és szívünket.

NÉP: Fölemeljük az Úrhoz.

PÁP: *Adjunk hálát az Úrnak.*¹³⁵

NÉP: Méltó¹³⁶ és igazságos.¹³⁷

PREFÁCIÓ PÁP: Valóban méltó és igazságos, illő és *szükséges*¹³⁸ téged dicsérni, téged magasztalni, téged imádni, téged dicsőíteni, neked hálát adni, az egész látható és láthatatlan teremtés Alkotójának,¹³⁹

131 vö. André Tarby, *La prière eucharistique de l'Église de Jérusalem*. (Théologie historique 17), Beauchesne, Paris 1972. A fordítás a *Λειτουργικὸν τῶν Τεροσολύμων ἦτοι ἡ θεία λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου*. Αθήναι, 2000. alapján történt, tekintettel Berki Feriz fordítására (Liturgikon II., Budapest 1972, 235–280.)
Kritikai kiadása: B.–Ch. Mercier, *La Liturgie de saint Jacques. Édition critique du texte grec avec traduction latine* (PO 26/2), Paris 1946, 115–256. J. R. K. Fenwick, *The Anaphoras of St. Basil and St. James. An Investigation into their Common Origin* (OCA 240), Roma 1992.

132 2Kor 13,13

133 2Tim 4,22

134 τὸν νοῦν

135 Judit 8,25

136 2Tessz 1,3

137 Ef 6,1

138 2Tessz 1,3

139 vö. Kol 1,16

3. *Szent Jakabnak, „az Úr testvérének” anaforája*

az örökkévaló javak Kincstárának,
*az élet és a halhatatlanság Forrásának,*¹⁴⁰
a mindenség Istenének és Uralkodójának,

akit magasztalnak az egek és *az egeknek eget*¹⁴¹
és azok minden erői,
*a nap és a hold és a csillagok egész serege,*¹⁴²
*a föld és a tenger és minden, ami azokban van,*¹⁴³
a mennyei Jeruzsálem, a kiválasztottak ünneplő sokasága,
*a mennyeiben béirt elsőszülöttek gyülekezete,*¹⁴⁴
*az igazak és a próféták szellemei,*¹⁴⁵
a vértanúk és az apostolok lelkei,
az angyalok, arkangyalok, trónusok, *uralmak,*
fejedelemségek, hatalmak, a félelmetes *erők,*¹⁴⁶
*a sokszemű kerubok*¹⁴⁷ és *a hatszárnyú szeráfok,*
kik két szárnyukkal arcukat takarják el,
kettővel a lábukat, kettővel pedig lebegve,
*egymás felé harsognak,*¹⁴⁸ ajkaikkal *szüntelenül,*¹⁴⁹
el nem hallgató, Istent dicsérő énekkel
a te *magasztos dicsőséged*¹⁵⁰ győzelmi énekét
zengő hangon énekelve, kiáltva, dicsőítve, harsogva és mondva:

SANCTUS

NÉP: Szent, szent, szent a Seregek Ura,¹⁵¹
teljes az ég és a föld a te dicsőségeddel,¹⁵²
hozsanna a magasságban!
Áldott, aki az Úr nevében jön,
hozsanna a magasságban!¹⁵³

140 vö. Jer 2,13; Jel 7,17

141 Zsolt 148,4

142 Zsolt 148,3–4

143 Zsolt 69,35; Neh 9,6

144 Zsid 12,23

145 Zsid 12,23

146 1Pét 3,22

147 Ez 10,12

148 Iz 6,2

149 Jel 4,8

150 2Pét 1,17

151 vö. Iz 1,9. A görögben Κύριος Σαβαώθ (a „seregek” héber kifejezésel: Σαβαώθ). vö. Róm 9,29; Jak 5,4

152 Iz 6,3

153 Mt 21,9

POST-SANCTUS PAP: Szent vagy, *örökkévalóság Királya*¹⁵⁴
és minden szentség Ura és Adományozója;
szent a te egyszülött Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus is,
aki által a mindenséget alkottad;
és szent a te legszentebb Lelked is,
aki mindent megvizsgál, még a te mélységeidet is,
Isten¹⁵⁵ és Atya.
Szent vagy, *Mindenható*,¹⁵⁶ Félelmetes, *Jóságos*,¹⁵⁷ Könyörületes,
aki *együttérző*¹⁵⁸ vagy leginkább a te alkotásod iránt.
Aki földből alkottad az embert¹⁵⁹ a te *képedre és*
hasonlatosságodra,¹⁶⁰
és a Paradicsom élvezetét ajándékoztad neki,¹⁶¹
majd amikor megszegte parancsodat és elbukott,
nem feledkeztél meg róla, és nem hagytad el őt,¹⁶² Jóságos,
hanem mint könyörületes Atya tanítottad,
elhívtad őt a törvény által, nevelted őt a próféták révén.
Végül magát a te *egyszülött Fiadat*,¹⁶³
a mi Urunkat, Jézus Krisztust *küldted el*¹⁶⁴ a világba,
hogy eljövén, ő újítsa meg és állítsa vissza a te képmásodat.
Ő pedig alászállván a mennyekből
és megtestesülvén a Szent Lélektől
és a szent, mindenkorszűz és Istenszülő Máriától,
és az *emberekkel együtt lakozván*¹⁶⁵
mindenről gondoskodott a mi nemünk üdvözítésére.

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS Mielőtt pedig a bűntelen elfogadta volna
az önként vállalt, életadó kereszthalált miérettünk, bűnösökért,
azon az éjszakán, amelyen átadatott,¹⁶⁶

154 1Tim 1,17

155 1Kor 2,10

156 2Kor 5,18; Jel 1,8; 4,8; 11,17; 15,3; 16,7; 19,6

157 Mt 19,17–18

158 4Mak 5,25

159 Ter 2,7–8

160 Ter 1,26

161 vö. Ter 3,23–24

162 Neh 9,17

163 1Jn 4,9; Mt 21,37; Jn 3,16

164 Gal 4,4

165 Bár 3,38

166 1Kor 11,23

3. Szent Jakabnak, „az Úr testvérének” anaforája

vagy inkább önmagát adta át a világ életéért¹⁶⁷ és üdvösségéért,
*kenyeret vett szent, tiszta, széplőtelen és halhatatlan kezeibe,*¹⁶⁸
és felmutatta neked, Isten és Atya,
hálát adván, megáldván, megszentelvén, *megförvén*
átadta szent tanítványainak és apostolainak mondván:¹⁶⁹
„Vegyétek, egyétek, ez az én testem,
*mely érettetek megföretik a bűnök bocsánatára.”*¹⁷⁰

NÉP: Ámen.

PAP: *Ugyanígy, miután megvacsoráztak,*
*vette a kelyhet,*¹⁷¹ és felvegyítvén borral és vízzel,
feltekintvén az égre, és felmutatván neked, az Istennek
és Atyának,
hálát adván, megáldván, megszentelvén,
betöltvén azt Szent Lélekkel,
átadta szent és boldog tanítványainak és apostolainak,
mondván:

„Igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem,
az új szövetség, amely érettetek és sokakért
kiontatik és odaadatik a bűnök bocsánatára.”

NÉP: Ámen.

PAP: *„Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre;*
mert valahányszor eszitek ezt a kenyeret
és isszátok ezt a kelyhet, az Emberfiának halálát hirdítétek,
*és az ő feltámadását valljátok, amíg el nem jön.”*¹⁷²

DIAKÓNUS: Hisszük és valljuk.

NÉP: Halálokat hirdetjük, Urunk, és feltámadásodat valljuk.

PAP: Megemlékeztünk ezért mi, bűnösök is
az ő életadó szenvedéseiről, üdvösséget szerző keresztyéről,
haláláról, eltemetéséről,
a halottak közül való harmadnapi feltámadásáról,
a mennyekbe való fölmeneteléről,

ANAMNÉZIS

167 Jn 6,51

168 1Kor 11,23

169 Mt 26,26

170 Mt 26,26.28; 1Kor 11,24

171 Mt 26,27; 1Kor 11,25

172 1Kor 11,24–26

V. Konstantinápoly

neked, az Istennek és Atyának jobbán való üléséről¹⁷³
és dicsőséges és félelmetes második eljövételéről,
amikor eljön dicsőséggel,¹⁷⁴ hogy ítéletet tartson élők és holtak felett,¹⁷⁵
és mindenkinek megfizessen cselekedetei szerint¹⁷⁶
(szánj meg minket, Urunk Istenünk!),
vagy inkább az ő könyörölete szerint;
felajánljuk neked, Uralkodó, ezt a félelmetes és vértelen
áldozatot,
azért könyörögve, hogy *ne bűneink szerint,*
*se ne törvényszegéseink szerint fizess meg nekünk,*¹⁷⁷
hanem felülemelkedve azokon *méltányosságod*¹⁷⁸
és kimondhatatlan *emberszereteted*¹⁷⁹ szerint,
és *eltörölve* a követeléséiddel *minket terhelő adóslevelet,*¹⁸⁰
ajándékozod nekünk mennyei és örökkévaló adományaidat,
amelyeket szem nem látott, fül nem hallott,
és az emberi szív meg nem sejtett;
*amelyeket azok számára készítettél, akik szeretnek téged,*¹⁸¹ Isten.
És ne vesd el népedet miattam és bűneim miatt,
emberszerető Urunk.
Mert a te néped és Egyházad esedezik Hozzád.

NÉP: Irgalmazz nekünk, Urunk Istenünk, mindenható Atyánk.
(háromszor)

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

PAP: Irgalmazz nekünk, mindenható Isten;
irgalmazz nekünk, Isten, mi Üdvözítőnk;
*irgalmazz nekünk, Isten, a te nagy irgalmasságod szerint,*¹⁸²
és *bocsásd le*¹⁸³ reánk és ezekre az előttünk fekvő szent
adományokra
a te legszentebb Lelkedet,¹⁸⁴ az Urat és *Éltetőt,*¹⁸⁵

173 Zsolt 110,1; Mt 26,64;

174 Mt 24,30

175 1Pét 4,5; 2Tim 4,1

176 Róm 2,6; Zsolt 61,13

177 Zsolt 102,10

178 Bár 2,27

179 Tit 3,4

180 Kol 2,14

181 1Kor 2,9

182 Zsolt 50,3

183 vö. Gal 4,6

184 vö. 103,30

185 Jn 6,63; 2Kor 3,6

3. Szent Jakabnak, „az Úr testvérének” anaforája

aki veled, az Istennel és Atyával és a te egyszülött Fiaddal
együtt trónol, együtt uralkodik, egylényegű és
együttesen öröktől fogva való,
aki a Törvényben és a prófétákban¹⁸⁶
és a te új szövetségben szólt,
aki *alászállt galamb képében* Urunkra,¹⁸⁷
Jézus Krisztusra a Jordán folyóban, és megpihent rajta,¹⁸⁸
és leszállt a te szent apostolaidra *lángnyelvek alakjában*¹⁸⁹
a szent és dicsőséges Sion *felső termében*¹⁹⁰
a szent *pünkösd napján*.¹⁹¹
Ezt a leghszentebb Lelkedet küldd le, Uralkodó,
reánk és ezekre az előttünk fekvő szent adományokra,
hogy szent, jóságos és dicsőséges jelenlétével reájuk szállván,
megszentelje és tegye ezt a kenyeret Krisztus szent Testévé.

DIAKÓNUS: Ámen.

PAP: És ezt a kelyhet Krisztus drága Vérévé.

DIAKÓNUS: Ámen.

PAP: Hogy legyenek mindazok számára, akik részesülnek
belőlük,
a bűnök bocsánatára és az örök életre,
lelkek és testek megszentelésére,
jó cselekedetek termésére,
a szent, egyetemes és apostoli Egyház megerősítésére,
melyet a hit kősziklájára alapítottál,
hogy az alvilág kapni se vegyenek erőt rajta.¹⁹²
Szabadítsd meg azt minden eretnekségtől
és a törvénytelenséget *cselekvők*¹⁹³ minden *botránjától*,¹⁹⁴
megőrizve azt *az idők végezetéig*.¹⁹⁵

DIAKÓNUS és NÉP: Ámen, ámen, ámen.

186 Zsid 1,2

187 Mk 1,10

188 Jn 1,32

189 ApCsel 2,3

190 vö. ApCsel 1,13

191 ApCsel 2,1

192 Mt 16,18

193 Zsolt 140,9

194 vö. Róm 16,17

195 Mt 28,20

PAP: Felajánljuk neked, Uralkodó,¹⁹⁶
 az egész földkerekségen lévő szent, egyetemes
 és apostoli Egyházadért;
 áraszd el őt most is bőségesen
 legszentebb Lelked ajándékaival, Uralkodó.
 Emlékezzél meg, Urunk, azokról, akik¹⁹⁷ az egész
 földkerekségen *helyesen tanítják igazságod igéjét*.¹⁹⁸
 Először is emlékezzél meg szent atyánkról, N.-ről,¹⁹⁹
 szent klérusáról és papi testületéről;²⁰⁰
 ajándékozz neki tisztos öregkort,
 tartsd meg őt hosszú életen át,
 hogy *teljes istenfélelemben és tisztességben*²⁰¹
 pásztorolja népedet.
 Emlékezzél meg, Urunk, az itt és mindenütt szolgáló
 tisztos *papságról*,²⁰² a Krisztusban szolgáló diakónusok rendjéről,
 minden más egyházi szolgálókról, az egész egyházi rendről,
 egész krisztusi testvériségünkről²⁰³ és az egész krisztusszerető
 népről.
 Emlékezzél meg, Urunk, a velünk együtt jelenlévő papokról,
 akik ebben az órában a te szent oltárod előtt szolgálnak
 a szent és vértelen áldozat bemutatásában,
 és hogy *megadassék nekik és nekünk az ige,*
*ha szóra nyitjuk ajkunkat*²⁰⁴
 a te legszentebb neved dicsőségére és magasztalására.
 Emlékezzél meg, Uram, irgalmad és könyörületed
 sokasága szerint
 én rólam, alázatos, bűnös és méltatlan szolgálóról is,
 és látogass meg engem irgalmadban és könyörületedben.

196 Később betoldás következik: „a te szent helyeidért, melyeket megdicsőítettél Krisztusod istenjelenése és legszentebb Lelked alászállása által; elsősorban a szent és dicsőséges Sionért, minden egyházak anyjáért”.

197 Helyette később: „az abban szolgáló szent atyáinkról és püspökeinkről”

198 2Tim 2,15

199 ti. a helyi püspökről.

200 τοῦ ἱερατείου

201 1Tim 2,2

202 vö. 1Tim 4,14

203 vö. 1Pét 2,17; 5,9

204 Ef 6,19

3. Szent Jakabnak, „az Úr testvéreinek” anaforája

Szabadíts meg és *ments meg engem üldözőimtől*,²⁰⁵
Uram, Seregek Ura, és mivel *megsokasodott bennem a bűn*,²⁰⁶
áradjon túl a kegyelmed.²⁰⁷
Emlékezzél meg, Urunk, a szent Oltárod körülvévő
diakónusokról;
ajándékozz nekik *feddhetetlen* életet,
tartsd meg *tisztának*²⁰⁸ szolgálatukat,
és add, hogy *jó megbecsülésre tegyenek szert*.²⁰⁹
Emlékezzél meg, Urunk,²¹⁰ minden városról és vidékről,
és mindazokról, akik azokban ortodox hittel és áhitattal élnek,
békességükről és biztonságukról.²¹¹
Emlékezzél meg, Urunk, a hajózó, úton levő,
idegenbe szakadt keresztényekről,
a tömlöcökben és börtönökben, fogságban és száműzetésben,
bányákban, kényszermunkában és keserves rabságban sínylődő
atyáinkról és testvéreinkről, és mindegyikük békességes
hazatéréséről.
Emlékezzél meg, Urunk, az öregekről és erőtlenekekről,
betegekről, fáradozókról, a tisztátalan szellemektől
gyötörtekről,
és nyújts nekik, Isten, gyors felgyógyulást és üdvözülést.
Emlékezzél meg, Urunk, minden szorongatott
és meggyötört keresztény lélekről, aki áhítja isteni irgalmadat
és segítségedet, Isten, és térítsd meg az eltévelyedetteket.
Emlékezzél meg, Urunk, azokról, akik szüzességben,
tisztaságban és önmegtartóztatásban élnek,
és a hegyekben, barlangokban és a föld odúiban küzdő
szentéletű atyáinkról,
az egyes helyeken levő ortodox közösségekről
és az itteni, Krisztusban levő közösségünkről.

205 Jer 15,15

206 vö. Sir 23,3

207 vö. Róm 5,20

208 vö. 1Tim 6,14

209 1Tim 3,13

210 Betoldás később: „szent és isteni Városodról és a császárvárosról”

211 Betoldás később: „Emlékezzél meg, Urunk, legjámborabb és Krisztust szerető császárunkról, jámbor és Krisztust szerető uralmáról, egész udvaráról és hadseregéről, adj nekik a mennyekből segítséget és győzelmet. *Ragadj fegyvert és pajzsot, és kelj föl, hogy megsegítsd.* (Zsolt 34,2) Vesd lába alá az összes, háborút szító barbár nemzetet. Irányítsd szándékait, hogy *zavartalan és nyugodt életet élhessünk teljes istenfélelemben és tisztességben.* (1Tim 2,2)”

V. Konstantinápoly

Emlékezzél meg, Urunk, az értünk fáradozó
és nekünk szolgáló atyáinkról és testvéreinkről,
a te szent nevedért.
Emlékezzél meg, Urunk, mindnyájunk javáról;
írgalmaz mindnyájunknak, Uralkodó; *békülj ké²¹²*
mindnyájunkkal;
békítsd meg egymással²¹³ népeid sokaságát;
oszlasd szét a botrányokat, vess véget a háborúknak;
szüntesd meg az egyházzakadásokat;
hamar törd le az eretnekségek lázongásait;
fékezd meg a pogányok kevélykedését;
emeld fel a keresztények erejét;
ajándékozd nekünk békességedet és szereteted,
Üdvözítő Istenünk, a föld minden végeinek reménysége.
Emlékezzél meg, Urunk, a kedvező időjárásról, csöndes esőről,
jótékony harmatról, a gyümölcsök bőségéről,
tökéletes, áldott esztendőről és jószágod esztendejének
koszorújáról;
mert *minden szem tebenned bízik,*
és te megadod étüküket alkalmas időben;
kitárod kezédet, és minden élőt betöltesz jóakarattal.²¹⁴
Emlékezzél meg, Urunk, azokról,
akik szent egyházaiddban gyümölcsöket hoztak és hoznak,
és azokról, akik megemlékeznek a szegényekről,
és azokról, akik meghagyták nekünk,
hogy megemlékezzünk róluk imádságainkban.
Méltasd még megemlékezésedre azokat is, Urunk,
akik ezeket az adományokat a mai napon szent oltárodra hozták,
és akikért hozták, vagy akikre gondolnak,
és azokat, akiket az imént felsoroltunk előtted.
Emlékezzél meg, Urunk, szüleinkről, rokonainkról
és barátainkról (*neveket sorol fel*);
mindezekről az ortodoxokról emlékezzél meg, Urunk,
akikről megemlékeztünk, és azokról is, akikről
nem emlékeztünk meg;
ajándékozd nekik a földiek helyett a mennyieiket,
a romlandók helyett a romolhatatlanokat,
az ideiglenesek helyett az örökkévalókat,

212 Mt 5,24

213 vö. 1'Tessz 5,13; 2Kor 13,11

214 Zsolt 144,15

3. Szent Jakabnak, „az Úr testvérének” anaforája

Krisztusod ígérete szerint,²¹⁵ mivel hatalmad van az élet és a halál fölött.²¹⁶

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

DIAKÓNUS: Szentséges N. és a többi szentéletű érsek és püspök üdvösségéért, békességéért, irgalmazásáért, hosszú életéért, megsegítéséért, akik az egész földkerekségen ortodox módon helyesen hirdetik az igazság igéjét,²¹⁷ az egész egyházi rendért.

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

DIAKÓNUS: Vezetőinkről,²¹⁸ minden hatalmon levőről és hatóságról,²¹⁹ hogy az ő nyugalomuk révén mi is csöndes és nyugalmas életet éljünk teljes istenfélelemben és tisztességben.

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

DIAKÓNUS: Presbiterekről, diakónusokról, diakonisszákról, hüpodiakónusokról, felolvasókról, ördögűzőkről, magyarázókról,²²⁰ zoltárénekesekről, szerzetesekről, örökös szüzességben élőkéről, özvegyekről, árvákról, önmegtartóztatókról és a tisztas házasságban élőkéről és a Krisztust szeretőkéről.

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

DIAKÓNUS: És az egész világnak és Isten szent egyházainak békességéről és jólétéről, és azokról, akiket mindegyikünk idehozott, vagy akiket szívében hordoz, és a jelenlévő népről, és minden férfiről és nőről.

NÉP: És mindenkiről.

PAP: Méltasd még megemlékezésedre, Uralkodónk, a szent atyákat, pátriárkákat, prófétákat, apostolokat, vértanúkat, hitvallókat, tanítókat, szentéletűeket és a Krisztusodba vetett hitben elhunyt minden igaz lelket, akik időtlen időktől, nemzedékről nemzedékre kedvedben jártak.

215 vö. 2Pét 1,4

216 vö. Mt 28,18; Jn 10,18

217 2Tim 2,15

218 császárainkról

219 vö. Tit 3,1

220 ἐπισημοῦσιν

V. Konstantinápoly

Kiváltképpen legszentebb, áldott, legtisztább Úrnőnkről,
az Istenszüő és mindenkorszűz Máriáról,
a próféta, előhírnök és Keresztelő Szent Jánosról,
a szent apostolokról: *Péter, Pál, András, Jakab, János, Fülöp, Bertalan, Máté, Jakab, Simon, Júdás, Máté*,²²¹
Márk és Lukács evangélistákról,
a szent prófétákról, pátriárkákról és igazakról,
az első diakónusról és vértanúról, Szent Istvánról,
a szent vértanúkról és hitvallókról,
akik igaz Istenünk, Krisztus miatt szenvedtek vértanúságot,
és tettek jó hitvallást.²²²
Emlékezzél meg, Urunk Istenünk, szent atyáinkról
és püspökeinkről,
kezdve az első itt szolgáló N. püspöktől²²³ egészen N.-ig,²²⁴
akik ortodox módon teljesítették
városunk krisztusi szent egyházának püspöki tisztét.

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, szent atyáinkról és tanítóinkról.²²⁵

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, a hét szent, nagy és egyetemes zsinatról²²⁶

221 Lk 6,14–16

222 Későbbi betoldás: „a Heródes király által legyilkolt csecsemőkről, a szent vértanúkról: Prokopioszról, Theodóroszról, Küroszról, Jánosról, Györgyről, Leontioszról, Szergioszról, Bakkhoszról, Kozmáról, Damjánról, Sebestyénről, Pálról, Babülaszról, Agathangeloszról, Eusztratoszról és a vele együtt küzdőkről, a szent negyven és a szent negyvenöt vértanúról, Szent Thekla első vértanúnőről, Tattéról, Febróniáról, Anasztaszáról, Eufémiáról, Zsófiáról, Borbáláról, Juliannáról, Irénről, Elpisz, Pisztsiz és Agapé szent vértanúnőkről.”

223 felsorolva ugyanezen egyház addigi püspökeit

224 a legutóbb elhunyt püspökig

225 Későbbi betoldás: „Kelemenről, Timóteusról, Ignácról, Dénesről, Eirénaioszról, Gergelyről, Sándorról, Eusztratoszról, Atanázról, Vazulról, Gergelyről, Gergelyről, Ambrusról, Amfilochioszról, Liberiusról, Damasusról, Jánosról, Epifánioszról, Theofiloszról, Celestinusról, Ágostonról, Cirillről, Leórol, Proterioszról, Félixről, Hormisdasról, Eulogioszról, Efrémről, Anastasiusról, Theodorusról, Mártonról, Agathoról, Szófronioszról.”

226 Későbbi betoldás: „Nikaiában háromszáztizennyolc atyával, Konstantinápolyban százötven atyával, Efezusban először kétszáz atyával és

3. *Szent Jakabnak, „az Úr testvérének” anaforája*

és a többi szent zsinatról és püspökről,
akik az egész földkerekségen ortodox módon
*helyesen hirdették az igazság igéjét,*²²⁷

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, szent atyáinkról és aszkétáinkról.²²⁸

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, szent atyáinkról,
akiket a barbárok mészároltak le,²²⁹
és a többi szentéletű atyáinkról és ortodox aszkétákról
és az összes szentekről, nem azért,
mert méltók vagyunk megemlékezni boldogságukról,
hanem hogy félelmetes és rettenetes ítélőszéked előtt állva
ők is viszonzásul emlékezzenek meg rólunk, nyomorultakról.

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, a presbiterekről, diakónusokról,
diakonisszákról, hüpodiakónusokról, felolvasókról,
ördögűzőkről, zsoltárénekesekről, szerzetesekről,
örökös szüzességben élőkéről, özvegyekről,
árvákról, önmegtartóztatókról,
akik hitben, szent, egyetemes és apostoli egyházzal
közösségben hunytak el.

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk, istenfélő és hívő császárainkról,²³⁰
akik istenfélő és hívő módon uralkodtak,

Khalkédónban hatszázharminc atyával,
és az ötödik szent zsinaton százhatvannégy atyával,
a hatodik szent zsinaton kétszáznyolcvankilenc atyával,
és a Nikaiában másodszor összegyűlt hetedik zsinaton háromez-
százhatvanhat atyával.”

227 2Tim 2,15

228 Későbbi betoldás: „Pál, Antal, Kharitón, Pál, Pakhómiosz, Amun, Theodórosz, Hilarión, Arszeniosz, Makáriosz, Makáriosz, Sziszóész, János, Pambó, Poimén, Theodosziosz, Száva, Száva, Euthümiosz, Theoktisztoz, Geraszimosz, Pantaleón, Maximosz, Anasztasziosz, Kozma, János.”

229 Későbbi betoldás: „Sínai szent hegyén és Raithuban”

230 Későbbi betoldás: „Konstantin, Ilona, Nagy Theodosziosz, Marki-
anosz, Pulkheria, Leó, Jusztinianosz, Konstantin és az utánuk követke-
zőkről”

V. Konstantinápoly

és az összes Krisztust szerető ortodox világról,
akik a hitben és Krisztus pecsétjével megjelölten hunytak el.

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

PAP: Emlékezzél meg, Urunk (szüleinkről, keresztszüleinkről,
tanítóinkról, rokonainkról és kedves barátainkról.)

NÉP: Emlékezzél meg, Urunk Istenünk.

PAP: Mindezekről emlékezzél meg, Urunk,
lelkek és minden test Istene, akikről, ortodoxokról
mi is megemlékeztünk, vagy nem emlékeztünk meg.
Nyugosztald őket az élők helyén, a te Országodban,
a Paradicsom gyönyörűségében,
Ábrahám, Izsák és Jákob szent atyáink *ölelésében*,²³¹
ahonnan száműzve minden fájdalom, bánat és sóhajtás,
és ahol a te orcád fényessége ragyog és tündököl mindörökké.
A mi életünk végét pedig tedd keresztényhez méltóvá,
kellemessé, büntelenné és békességessé, Urunk,
egybegyűjtve minket kiválasztottaidd lábaihoz,
amikor akarod és ahogyan akarod,
de megszegyenülés és vétkeesség nélkül;
a te egyszülött Fiad, a mi Urunk, Istenünk és Üdvözítőnk
Jézus Krisztus által, mert egyedül ő bizonyult büntelennek
a földön,
miatta pedig nekünk és nekik is,
mint jóságos Isten és embereket szerető Uralkodó.

NÉP: Nézd el, engedd el, bocsásd meg, Isten,
szándékosan és akaratlanul, tudatosan és öntudatlanul
elkövetett vétkezéseinket.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

PAP: A te Krisztusod kegyelme, könyörülete
és emberszeretete által, kivel áldott és dicsőített vagy
a te legszentebb, jóságos és éltető Lelkeddel együtt,
most és mindenkor és örökkön örökké.

NÉP: Ámen.

231 vö. Lk 16,22

VI. ÖRMÉNY APOSTOLI EGYHÁZ ANAFORÁJA

Az Örmény Apostoli Egyház anaforája nyugati-szír (antiochiai) jellegzetességeket mutat, feltehetőleg kappadókiai eredetű. Valószínűleg az 5. században fordították görög eredetiből vagy alakították esetleges módosításokkal, és azért tulajdonították az arianusokkal küzdő Nagy Szent Athanasziosznak, mert a szövegben ábrázolt Krisztus-kép nagyon emlékeztet az alexandriai főpap krisztológiájára.¹ Jelenleg ez az eucharisztikus ima használatos az Örmény Apostoli Egyházban, némi módosítással él vele a Rómával egyesült (unitus) örmény-katolikus közösség is. Az eltérések a lábjegyzetben olvashatók.²

*

DIAKÓNUS: Ti, akik hittel telve álltok e szent királyi asztal előtt,
lássátok meg a trónusán ülő Krisztus Királyt,
akit mennyei seregek vesznek körül.

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

KÓRUS: Felemeljük hát tekintetünket, és meglátjuk őt,
és esdeklünk hozzá, azt mondva:
ne emlékezz meg a bűneinkről Uram,
de a könyörületességed által bocsásd meg nekünk azokat.
Az arkangyalokkal és szentjeiddel magasztalunk téged,
Uram, dicsőség neked!

DIAKÓNUS: Féljük az Urat, féljük az Úr félelmét,
tisztán állunk az Úr előtt, éber figyelemmel szolgáljuk az Urat!

KÓRUS: Hozzád, Istenünk!

DIAKÓNUS: Krisztus, Isten Ártatlan Báránya, önmagát ajánlotta fel
áldozatul.

KÓRUS: Könyörület, békesség, és a dicséret áldozata!

1 Kritikai kiadása: H.–J. Feulner, *Die armenische Athanasius Anaphora. Kritische Edition, Übersetzung und liturgievergleichender Kommentar* (AO 1 / Anaphorae armeniacae 1), Roma 2001.

2 Nagy Kornél fordítása *Divine Liturgy of the Armenian Church*. Tr. and Ed. by Rev. Fr. Daniel Findikyan. New York, St Vartan Press, 2011.

VI. Örmény Apostoli Egyház anaforája

PAP: A kegyelem, a szeretet, az Atya, a Fiú és a Szentlélek megszentelt isteni hatalma legyen veletek!

KÓRUS: Ámen! És a te lelkeddel!

DIAKÓNUS: Az ajtókat, az ajtókat! Minden bölcsességekkel és éber figyelmezzetekkel emeljétek fel gondolataitokat isteni félelemmel a magasba!

KÓRUS: Felemeltük hozzád, óh, Mindenható Úr!

DIAKÓNUS: És teljes szívből hálát mondunk az Úrnak!

KÓRUS: Méltó és igaz(ságos)!

PREFÁCIÓ PAP: Valóban méltó és igaz(ságos) mindig a legbuzgóbb állhatatossággal imádni és leborulva dicsőíteni téged, Mindenható Atya. Te a kifürkészhetetlen és az együtt teremő Igéddel elhárítottad minden átok akadályát. Az ő népét Egyházzá teremtette, és a benned hívőket a te tulajdonoddá tette. S úgy tetszett neki, hogy a rendelésed szerint a Szent Szűztől a látható természetet magára véve körünkben lakozik. És isteni módon új művet megalkotva e földet a mennyekké teremtette.

SANCTUS Mert Ő, aki előtt a vigyázó angyali seregek, az istenség ragyogó és megközelíthetetlen fényétől megrettenve sem tudják elviselni, hogy megálljanak előtte, a megváltásunkért emberré lett, és ő megengedte nekünk, hogy a mennyei kórusokkal együtt lelki énekeket zengjünk. S egy hangon a szeráfokkal és a kerubokkal énekeljünk új szent énekeket, és dallamokat zengjünk, és erővel kiáltva, fennhangon együtt velük mondjuk:

KÓRUS: Szent, szent, szent a Seregek Ura,
és dicsősége betölti a földet és a mennyet,
áldás a magasságban, áldott vagy Te,
aki eljöttél hozzánk az Úr nevében! Hozsanna a magasságban!

POST-SANCTUS PAP: Szent, szent, szent és valóban a legszentebb vagy, és ki merészeli szavakba önteni az irántunk való végtelen szerető jóságodnak a kiáradását?

VI. Örmény Apostoli Egyház anaforája

Te valóban a kezdettől fogva gondoskodtál a bűnbe esett emberről,

és számos alkalommal, különféle módokon próféták által, törvények által, papság által és jelképes állatáldozatok bemutatása által

vigaszt nyújtottál neki. S azon napok végén pedig a kárhozát ítéletét minden adósságunkért széttépve, nekünk adtad Egyszülött Fiadat mint adósságot és adóst, mint áldozatot és felkentet, mint bárányt és mennyei kenyeret, mint főpapot és szent áldozást.

Mert ő az, aki elosztja, és ő maga az, akit szétosztanak mindig körünkben anélkül, hogy felemésztenénk őt. Ezért ő bűnök nélküli igaz emberré vált.

S az összekeveredés nélküli egységben megtestesült az Istenanya, a Szent Szűz Mária által, és a bűn nélkül megtapasztalta emberi életünk minden szenvedését, és önként ment a mi megváltásunkért a keresztre.

Az ő szent, isteni, halhatatlan, büntelen és teremtő kezébe vette a kenyeret, megáldotta, megtörte, és odaadta a körülötte ülő kiválasztott tanítványainak, és azt mondta:

„Vegyétek és egyétek, mert ez az én testem, amely a bűnök kiengeszteléséért és bocsánatáért tiértetek és sokakért adatik.”

KÓRUS: Ámen!

PAP: Hasonlóképpen fogta a kelyhet, megáldotta, ivott belőle, és odaadta a körülötte ülő kiválasztott tanítványainak, és azt mondta:

„Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, az új szövetségé, amelyet sokakért kiontanak a bűnök kiengeszteléséért és bocsánatáért.”

KÓRUS: Ámen! Mennyei Atya, aki Fiadat értünk, vérenek kiontásával adósként adósságainkért a halálra adtad, kérünk téged, hogy könyörülj meg a te istenfélő nyájadon.

PAP: S a te Egyszülött Jóságos Fiad azt a parancsolatot hagyta ránk, hogy mindig ezt cselekedjük az ő emlékezetére.

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

VI. Örmény Apostoli Egyház anaforája

S testben alászállt a halál alsóbb mélységeibe, ahonnan ő
kihozta a rokonságát,³
és nagy erővel megtörte a pokol láncait,
és megismertette számunkra az Egyetlen Igaz Istent,
az elevenek és a holtak Istenét.

ANAMNÉZIS S most, óh, Uram, e parancsolatod szerint, bemutatva
a te Egyszülött Fiaid vérenek és testének megváltó titkát,
megemlékezünk a mi értünk megváltást tett szenvedéseiről,
az életet adó keresztre feszítéséről,
a három napig tartó eltemetetéséről, az ő áldott feltámadásáról,
az isteni mennybemeneteléről
és az Atya jobbán történő trónra emeléséről.
S áldjuk, és dicsőítjük az ő félelmetes és dicsőséges második
eljövetelét.
S mi felajánljuk neked mindenedet, most és mindörökké!

KÓRUS: Mindenben áldott vagy, óh, Uram!
Dicsérünk téged, magasztalunk téged, hálát mondunk neked,
és imádkozunk hozzád, Urunk Istenünk!

PAP: Valóban dicsérünk téged, és hálát mondunk neked,
óh, Urunk Istenünk, aki megbocsátva gyarlóságunkat,
minket e titkod hatalmas és kimondhatatlan szolgálóivá tettél.
Nem a saját jó cselekedeteink okán, aminek okáért
mind mindig együtt vagyunk megfosztva,
és minden időben önmagunkat semmirevalóknak találjuk,
de olykor menedékre lelünk a te túlaradó irgalmadban.
Mi bízva bátorkodunk közeledni a te Egyszülött Fiaidhoz,
a mi Urunk és Megváltónk, Jézus Krisztus vérenek és testének
a szolgálatához, akit dicsőség, uralkodás és tisztelet illet,
most és mindörökké, az idők végezetéig. Ámen!
Békesség mindnyájatoknak!

KÓRUS: És a te lelkeddel!

DIAKÓNUS: Imádjuk az Istent!

KÓRUS: Színed előtt, óh, Urunk, Istennek Fia,
akit feláldoztak kiengesztelésül az Atyának,
az élet kenyerét osztottad ki közöttünk,
és szent véred kiontása által kérünk téged,
könyörülj meg a vér által megváltott nyájadon!

3 Ez a mellékmondat nincs benne az unitus liturgiában.

VI. Örmény Apostoli Egyház anaforája

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
ÉS AZ ÁLDOZÓK
FŐLÖTT)

PAP: Földre borulunk, és esedezünk, és kérünk téged,
ó, Jóságos Isten, küldd el ránk és ezen kinyilvánított
adományaidra
a veled együtt az örökkévaló és azonos lényegű Szent Lelkedet!

DIAKÓNUS: Ámen! Dicsőség az Úrnak!

PAP: Aki által megáldva e kenyeret, valóban tedd igazzá
a mi Urunk és Megváltónk, Jézus Krisztus testét!⁴

S megáldva ezt a kelyhet tedd igazzá

a mi Urunk és Megváltónk, Jézus Krisztus vérére!⁵

Aki által megáldva e kenyeret és bort, tedd igazzá

a mi Urunk, Megváltónk, Jézus Krisztus testét és vérére,
átváltoztatva a te Szent Lelked által!⁶

Hogy legyen ez mindnyájunk számára, akik részesülünk belőle,
a kárhozattól való megmenekülésre, a bűnök kiengesztelésére
és bocsánatára!

KÓRUS: Isten Lelke, aki a mennyből alászállva beteljesíti
kezünk által az ő titkát, és aki benned megdicsőül
a vérenek kiontása által, könyörgünk hozzád,
hogy adj nyugalmat az elhunytjaink lelkének.

PAP: Ez által adományozd a szeretetet, az állhatatosságot
és az óhajtott békét az egész világnak, a szent egyháznak,
valamennyi igazhitű püspöknek, papoknak, és diakónusoknak,
a világmindenség királyainak és fejedelmeinek, a népeknek,
az utazóknak, a hajósoknak, a foglyoknak, a veszélyben
forgóknak,
a megfáradtaknak és mindazoknak, akik a barbárokkal harcolnak.
Ez által add meg a kedvező alakulását az időjárásnak,
termékenységét a földeknek, a különböző betegségekben
sz szenvedőknek pedig a mielőbbi gyógyulást.
Ez által békítsd meg a Krisztusban elhunytakat,
az ősatyákat, a pátriárkákat, a prófétákat, az apostolokat,
a vértanúkat, a püspököket, a presbitereket, a diakónusokat
és mindazokat a világiakat, férfiakat és nőket, akik a hitben
hunytak el

MEGEMLÉKEZÉSEK

4 A pap 3-szor megismétli.

5 A pap 3-szor megismétli.

6 A pap 3-szor megismétli.

VI. Örmény Apostoli Egyház anaforája

a te Szent Egyházzad teljes gyülekezetében!
S ez által jöjj el hozzánk, óh, Jóságos Isten, és könyörgünk hozzád!

KÓRUS: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz!

PAP: Emlékezzetek meg az Istenanyáról, a Szent Szűz Máriáról, Keresztelő Szent Jánosról, Szent István első vértanúról és az összes szentről e szent áldozásban. Könyörgünk hozzád, Uram!

KÓRUS: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz!

DIAKÓNUS: Emlékezzetek meg a szent apostolokról, a prófétákról, a tanítókról, a vértanúkról, az összes szent pátriárkáról, az apostoli tevékenységet végző püspökökről, a presbiterekről, az igazhitű diakónusokról és minden szentről e szent áldozásban. Könyörgünk hozzád Uram!

KÓRUS: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz!

DIAKÓNUS: Imádjuk Krisztus áldott, magasztalt, megdicsőült, csodás és isteni feltámadását!⁷

KÓRUS: Dicsőség a te feltámadásodnak, óh, Uram!⁸

DIAKÓNUS: Emlékezzetek meg e szent áldozásban a szent és az Istennek kedves prófétáról (illetve pátriárkáról, apostolról, vértanúról stb.), akinek e (mai) napon tartjuk és ünnepeljük az emlékezetét. Könyörgünk hozzád, Uram.⁹

KÓRUS: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz!

DIAKÓNUS: Emlékezzetek meg e szent áldozásban a mi egyházi vezetőinkről és az első térítőinkről, Szent Tádé és Bertalan apostolokról,¹⁰ Világosító Szent Gergelyről,¹¹

7 Ezt kizárólag a húsvétvasárnapi liturgián mondják a diakónusok.

8 Ezt ugyancsak a húsvétvasárnapi liturgián énekli el a kórus.

9 Ezt (az adott) szentek ünnepnapjain mondják el a diakónusok.

10 Az örmény egyházi hagyomány szerint Szent Tádé és Bertalan apostolok Örményországban szenvedtek vértanúhalált megkövezés által Kr. u. 1. század közepén. Őket egyúttal tekintik az örmény apostoli egyházi alapítóinak.

11 I. Világosító Szent Gergely (287–325). Az örmény apostoli egyház hagyománya szerint Örményország második megtérítője, illetve az örmény egyház újjászervezője, és első egyházfője (pátriárkája és katolikosza). A párthus (*Part'em*) eredetű Arsakida (*tobm Aršakuneac*) örmény királyi dinasztia sarja. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.

VI. Örmény Apostoli Egyház anafória

Szent Aristakēsről,¹² Szent Vrt'anēsről,¹³ Szent Yusikról,¹⁴
Szent Grigorisról,¹⁵ Szent Nersēsről,¹⁶ Szent Izsákról,¹⁷
Szent Dánielről,¹⁸ Szent Xadról,¹⁹ Szent Mesrop vardapetról,²⁰
Nareki Szent Gergelyről,²¹ Klayi Szent 'Kegyes' Nersēsről,²²

-
- 12 I. Szent Aristakēs Part'ew (325–333). Az örmény egyház második katolikosza. Világosító Szent Gergely elsőszülött fia. Az egyházi hagyomány szerint ő képviselte az örmény egyházat a 325. évi I. Nikaiai Egyetemes Zsinaton. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 13 I. Szent Vrt'anēs Part'ew (333–341). Az örmény apostoli egyház harmadik katolikosza. Világosító Szent Gergely másodsülött fia. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 14 I. Szent Yusik Part'ew (ejtsd Huszik) (341–347). Az örmény apostoli egyház negyedik katolikosza. I. Szent Vrt'anēs katolikosz elsőszülött fia. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 15 Ifjabb Szent Grigoris (*Surb Grigoris Pablanik/ Part'ew*) (331–339). I. Szent Vrt'anēs örmény katolikosz másodsülött fia. A kaukázusi Albánia (*Ahwanik*) megtérítője, és kaukázusi albán apostoli egyház első egyházfője (katolikosza). A Movsēs Daxuranc'i történetírónak tulajdonított krónika (A kaukázusi Albánia története – *Patmut'inn ašxarbi Ahvanic*) szerint a hunokkal szövetséges és pogány hitű (és hunokkal szövetségben álló) Sanēsan masszagéta király keze által szenvedett mártírhalált.
 - 16 I. Szent Nersēs Part'ew (353–373) katolikosz, Világosító Szent Gergely családjából származott. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 17 I. Szent „Nagy” Izsák (*Surb 'Mec' Sabak Part'ew*) (387–439) katolikosz. Világosító Szent Gergely családjából származott. Támogatta az önálló örmény írásbeliség megalkotását és örmény Biblia (*Astvacasunc*) lefordítását. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 18 Szent Dániel (*Daniel Ašišatec'i*) püspök. Yusik katolikosz halála után 347–348 között a következő katolikosz megválasztásáig az örmény apostoli egyház ideiglenes (ügyvivő) vezetője (*at'orakal, telapab*) volt. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 19 Szent Xad(un) (*Surb Xat*) (ejtsd: Khad) örmény püspök. 4. században élt örmény teológus. I. Szent Nersēs örmény katolikosz titkára volt 353–373 között. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 20 Szent Mesrop Maštoc' (362–440) apát, vardapet. Az örmény írásbeliség megalkotója, és az örmény Biblia lefordítója. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 21 Nareki Szent Gergely (*Surb Grigor Narekac'i*) (951–1003). Arisztokrata származású szerzetes, vardapet, teológus. Számos imádságoskönyv szerzője. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.
 - 22 IV. Szent „Kegyes” Nersēs (*Surb Nersēs Šnorhali Klayec'i Pablanvni*) (1173–1193) örmény katolikosz. Szentírás magyarázó, hittudós. Az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentje is.

VI. Örmény Apostoli Egyház anaforája

Vorotni Szent Jánosról,²³ Tat'ewi Szent Gergelyről,²⁴
Tatewi Szent Mózesről,²⁵ Szent Gergelyről,²⁶ Szent Nersésről,²⁷
valamint Örményország minden szent lelkipásztoráról és főpásztoráról.
Könyörgünk hozzád, Uram!

KÓRUS: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz!

DIÁKÓNUS: Emlékezzetek meg e szent áldozásban a szent remetéről,
az erényt szerető és az Isten által vezetett szerzetesekről:
Szent Pálról,²⁸ Szent Antalról,²⁹ Szent Makarioszról,³⁰

-
- 23 Vorotni Szent János (*Surb Yovhannēs Orotneč'i*) (1315–1386). Örmény egyházatya, teológus, filozófus, iskolaalapító és hitvitázó. A Rómával történő uniós közeledés egyik ellenzője. Róla nem emlékeznek meg az unitus liturgia alkalmával.
- 24 Tat'ewi Szent Gergely (*Surb Grigor Tat'ewac'i*) (1346–410). Örmény egyházatya, hittudós, szerzetes pap, filozófus, hitvitázó. A Rómával történő egyházi közeledés heves kritikusa és ellenzője a 14–15. század fordulóján. Róla nem emlékeznek meg az unitus szentmise/liturgia alkalmával.
- 25 III. (Tat'ewi) Szent Mózes (*Surb Monsēs Tat'ewac'i*) (1629–1632). Örmény katolikosz, iskolalapító és hittudós. Az örmény apostoli egyház szervezetének és az egyházi oktatásnak a megújítója a koraiújkorban. Sokat küzdött a Róma felől érkező egyházi uniós kísérletek ellen. Esküdt ellensége volt a Nikol Torosowicz (1603–1681) leMBERGI ÖRMÉNY (unitus) érsek nevével fémjelzett egyházi uniónak. Róla nem emlékeznek meg az unitus szentmise/liturgia alkalmával.
- 26 II. Szent 'Martyrophil' Gergely (*Surb Grigor V'kayasēr Pablanuni*) örmény katolikosz (1066–1105). Arisztokrata származású szentírás magyarázó és hittudós. A latin-görög Martyrophilus/ Martürophilosz, és az óörmény *V'kayasēr* ragadványnevet (*makanun*) azért kapta az utókortól, mert az örmény apostoli egyház számára összeállította az ókeresztény mártírok szenvedéstörténetét. Róla nem emlékeznek meg az unitus szentmise/liturgia alkalmával.
- 27 II. Szent Nersēs (*Surb Nersēs Bagrewandac'i*) (548–557) örmény katolikosz. A IV. Khalkédóni Egyetemes Zsinat és a monofizitizmus ellenzője, egyházfősége idején távolodott el az örmény apostoli egyház az akkor még egységes görög és római egyháztól. Róla nem emlékeznek meg az unitus szentmise/liturgia alkalmával.
- 28 Remete Szent Pál (*Surb Pólos*) (227–341). Az első ismert keresztény remete és szerzetes. Az ún. sivatagi atyák egyike.
- 29 Remete vagy Nagy Szent Antal (*Surb Anton*) (251–356). Az első ismert keresztény remeték és az ún. sivatagi atyák egyike.
- 30 Nagy Szent Macarius/ Makariosz (*Surb Makaros*) (300–391) egyiptomi szerzetes, teológus és remete.

VI. Örmény Apostoli Egyház anaforája

Szent Onuphriusról,³¹ Szent Márk apátról,³² Szent Szerapionról,³³
Szent Nilusról,³⁴ Szent Arzénról,³⁵ Szent Evagriosról,³⁶
Szent Barszumasról,³⁷ Szent Jánosról,³⁸ Szent Simonról³⁹ és az ő társaik-
ról,
Szent Oskeank'ról és Szent Sukiasank'ról,⁴⁰ valamint vértanú társaikról,
illetve az összes szent atyáról és tanítványairól az egész világon.
Könyörgünk hozzád, Uram!

KÓRUS: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz!

DIAKÓNUS: Emlékezzetek meg e szent áldozásban
az istenhívő szent királyokról, Szent Abgarról,⁴¹

-
- 31 Szent Onuphrius/Onuphriosz (*Surb Onop'rios*) (320–400) egyiptomi szerzetes és aszkéta. Ugyancsak a sivatagi atyák egyike.
- 32 Remete/ Aszkéta Szent Márk (*Surb Markos Abbay*) († 430). Egyiptomi remete, szerzetes, hittudós és aszkéta. A sivatagi atyák egyike.
- 33 Szent Szerapion (*Surb Srapion*) († 366). Egyiptomi szerzetes és remete. A sivatagi atyák egyike.
- 34 Ankürai (Ancyrai), vagy Sínai, vagy Idősebb Szent Nilus (*Surb Nelos*) / Neilosz/ († 430). Egyiptomi remete, szerzetes és ókeresztény író. A sivatagi atyák egyike. Aranyszájú Szent János (344–407) tanítványainak egyike.
- 35 Nagy Szent Arsenius/Arszeniosz (*Surb Arsen*) (354–449) egyiptomi remete és szerzetes. A sivatagi atyák egyike. Róla nem emlékeznek meg az unitus szentmise/liturgia alkalmával.
- 36 Szent Evagrios Ponticus/ Evagriosz Pontikosz (*Surb Enagrios*) (345–399) szerzetes, remete és aszkéta.
- 37 Szent Barszumas (*Surb Barsamay*) († 458) szír apát, szerzetes és egyházatya. A nesztorianizmus kérelhetetlen ellenfele és a 451. évi IV. Khalkédóni Egyetem Zsinat tanításának kritikusa. Róla nem emlékeznek meg az unitus szentmise/liturgia alkalmával.
- 38 Törpe Szent János (*Surb Yovhannes*) /Iohannes Colobus/ Ióánnész Kolobosz (339–409). Egyiptomi remete és szerzetes. A sivatagi atyák egyike.
- 39 Idősebb Oszlopos Szent Simon (*Surb Simēon*) (388–459). Szír aszkéta, szerzetes, stylita.
- 40 Szent Vöskeank' és Szent Sukiasank'. A hagyomány szerint Szent Tádé apostol legkorábbi tanítványai voltak örményországi térítése alkalmával a Kr. u. 1. században. Az örmény apostoli egyházi a legkorábbi vértanúi szentjeként tiszteli. Ezenfelül az örmény apostoli mellett a római katolikus egyház szentjei is.
- 41 V. Abgar († Kr. u. 40) Edessza (*Urha, Urfa*) és Oszroéné királya. Arameus (szír) származású hellenisztikus uralkodó volt. Az örmény Movsēs Xorenac'i történetíró szerint Abgar király maga is örmény származású volt, és támogatta a kereszténységet. Az ókeresztény hagyomány szerint magával Jézussal is levelezett, amelynek valóságtartalma kétséges. Mindenesetre az örmény apostoli egyház szentjeként tiszteli.

VI. Örmény Apostoli Egyház anaforája

Szent Konstantinról,⁴² Szent Trdatról⁴³ és Szent Theodosiusról⁴⁴
és minden szentéletű és jámbor
királyról és az istenfélő fejedelemeiről. Könyörgünk hozzád, Uram!

KÓRUS: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz!

DIAKÓNUS: Emlékezzetek meg e szent áldozásban
a mindenütt jelen lévő összes hívőről, férfiakról és asszonyokról,
aggastyánokról és gyermekekről, akik elhunytak Krisztusban.

KÓRUS: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz!

PAP: Emlékezz meg, Uram, és könyörülj meg, és áldd meg
a te Szent, Egyetemes és Apostoli Egyházadat,
amelyet megváltottál a te drága Egyszülött Fiad vére által,
és megszabadítottál a Szent Kereszt által.

Add meg az ő rendíthetetlen békességét.

Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz, és áldd meg
az összes igazhitű püspököt, akik az igazság szavára
tanítanak minket a hit igaz tanításában.

S még inkább tartsd meg vezető püspökünket,
a tiszteletreméltó Minden Örmények Pátriárkája Urunkat
(és gondoskodó egyházmegyei vezetőnket,
tiszteletreméltó N.N. érsekünket/püspökünket),
hogy minket hosszú időken át vezessen az igaz hit tanításában!

DIAKÓNUS: Hálát mondunk és dicsőítünk téged, óh, Urunk Istenünk
e szent és halhatatlan áldozatért, amely e szent oltáron van,
és amit Te adományozol életünk megszentelésére.

Ez által adományozz szeretetet, állhatatosságot és az óhajtott békét
az egész világnak, a szent egyháznak, és minden igazhitű püspöknek,

42 I. Nagy Konstantin (*Constantinus*) római császár (306–337). A 313. évi milánói ediktum kihirdetésével nyíltan engedélyezte a Római Birodalomban a keresztény hit gyakorlását. Az örmény apostoli egyház szentjeként tiszteli.

43 III. Nagy Trdat/ Tiridész örmény király (287–330). A párthus eredetű Arsakida (*Arsakuni*) dinasztiából. 301-ben Világosító Szent Gergely misszióinak eredményeképp államvallássá tette a kereszténységet Örményországban. Az eretnokségek és a pogányság könyörtelen ellensége volt. Az örmény apostoli egyház, valamint régi keleti egyházak szentjükként tisztelik.

44 I. Nagy Theodosius római császár (379–395). Rendeleteivel a Római Birodalom területén megszilárdította az keresztény egyházat. Az ortodoxia híve és keménye lépett fel a pogányok, valamint az eretnokségek ellen. Az örmény apostoli egyház szentjeként tiszteli.

VI. Örmény Apostoli Egyház anafórája

mindenekelőtt vezető püspökünknek,
a tiszteletreméltó Minden Örmények Pátriárkája Urunknak
– és egyházmegyénk éber vezetőjének, tiszteletreméltó N.N. püspök/érsek
urunknak –

és ennek a papnak, aki e szent áldozatot bemutatja.

Ekképpen imádkozunk a keresztény királyok és jámbor fejedelmek
hatalmáért és győzelméért.

S könyörögjünk az Úrhoz az elhunytak lelkéért,
és különösen az eltávozott főpapjainkért, szent egyházunk alapítóiért,
és azokért, akik az ő védelmében nyugszanak.

Kérjünk megváltást a fogságban szenvedő testvéreinkért,
és kérjünk megváltást a jelenlévő gyülekezetnek az eltávozottakért,
akik életüket Krisztus hitében és szentségében élték le.

Emlékezz meg róluk e szent áldozatban, és könyörgünk hozzád Uram!

KÓRUS: Mindenben mindenkiért!

PAP: Emlékezz meg, Uram, és irgalmazz és áldd meg
itt az előtted álló híveket és azt, aki ezt a szent áldozatot
felajánlotta,

és add meg nekik azt, ami számukra szükséges és hasznos!

Emlékezz meg, Uram, és mutass irgalmat és áldd meg azokat,
akik fogadalmat tettek, és azokat, akik áldozatokat hoztak
a te Szent Egyházzad számára, és azokat, akik könyörületből
gondoskodnak a szegények számára, és engedd el tartozásukat
százszorosán itt és az örökkévalóságban!

Emlékezz meg, Uram, és mutass irgalmat és részvétet
az elhunytak lelke iránt! Adj nekik békességet és világosságot!
Tartsd számon őket szentjeid között a mennyei királyságban,
és tedd őket méltóvá a te kegyelmedre!

Emlékezz meg, Uram, a te szolgád lelkéről is,
és nagy kegyelmed szerint könyörülj meg rajta,
és a te ítéleted szerint adj neki békességet a te tekinteted
fényében!⁴⁵

Szabadítsd meg őket a test és lélek minden csábításától!⁴⁶

Emlékezz meg, Uram, azokról is, akik fohászainkban
magukat ajánlják nekünk az emlékezetre, és mindazoknak is,
akik élnek,

és már eltávoztak az élők sorából, és irányítsd az akaratukat
fohászaikban

45 Ezt a mondatot elhunytakért mondja a pap.

46 Ezt a mondatot az élőkért mondja a pap.

VI. Örmény Apostoli Egyház anafória

és a mi helyes és megváltásban bővelkedő akaratunkat,
és jutalmazd meg őket a te soha el nem múló áldott
adományoddal.

S gondolatainkat megtisztítva, tégy minket alkalmas templommá
a mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Egyszülött Fiad
testének és vérének befogadására.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

Veled együtt téged illet, óh, Mindenható Atya,
az életet adó és megszabadító Szent Lélekkel együtt
a dicsőség, a hatalom és a tisztelet most és mindörökké. Ámen!
S a Hatalmas Isten és a Megváltó Jézus Krisztus legyen mind-
nyájatokkal!

KÓRUS: Ámen! És a te lelkeddel!

VII. A RÓMAI KÁNON¹

Eredeti szövegének nyelve valószínűleg görög volt, talán a 3–4. században fordíthatták latin nyelvre. Szerzője ismeretlen, bár egyesek szerint Damasus pápa (366–384) lenne a(z egyik) szerzője. Szövege jórészt megtalálható Szent Ambrus *Liber de sacramentis*ében.

*

PAP: Az Úr legyen veletek!

BEVEZETŐ
PÁRBESZÉD

VÁLASZ: És a te lelkeddel!

PAP: Emeljük föl szívünket!

VÁLASZ: Fölemeltük az Úrhoz.

PAP: Adjunk hálát Urunknak, Istenünknek!

VÁLASZ: Illó és igazságos.

Valóban illó és igazságos,
méltányos és üdvös,
mindig és mindenütt
hálát adni néked,
Urunk, szentséges Atyánk,
mindenható, örök Isten,
Krisztus, a mi Urunk által.
Ki által a te fölségedet
dicsérik az angyalok,
imádják az uralkodók,
rettegik a hatalmasságok.
Az egek és az égi erősségek
és a boldog szeráfok
együttes ujjongással ünneplik.
Hogy az övékkel együtt

SANCTUS

1 Alácsi Ervin János ford. in *Ordo missae (A szentmise rendje a hagyományos római rítus szerint latin és magyar nyelven)*. Zrínyi Kiadó, Budapest 2020, 17b–23b.

VII. *A római kánon*

a mi hangunkat is magadhoz engedd,
alázatos dicsérettel könyörgünk, mondván:
Szent vagy, szent vagy, szent vagy,
seregek Ura, Istene!
Teljes az ég és a föld a te dicsőségeddel.
Hozsanna a magasságban!
Áldott, ki az Úr nevében jön.
Hozsanna a magasságban!

EPIKLÉZIS
(AZ ADOMÁNYOK
FŐLÖTT)

Téged, azért, kegyelmes Atyánk,
Jézus Krisztus, a te Fiad
és a mi Urunk által
esedezve és könyörögve kérünk,
hogy vedd birtokodba,
és áldd meg
ezen ajándékokat,
ezen adományokat,
e szent és hibátlan áldozatokat,
melyeket mindenekelőtt följánlunk néked
a te szent, katolikus Egyházadért,
hogy neki békét adni,
őt megőrizni,
egyesíteni
és vezérelni méltóztassál
az egész földkerekségen
a te szolgálóddal, N. pápánkkal,
N. főpásztorunkkal
és minden igazhitűvel együtt
és mindazokkal,
akik a katolikus és apostoli hitet tartják.

MEGEMLÉKEZÉSEK

Emlékezzél meg, Urunk,
a te szolgálóidról és szolgálóidról, N. és N.,
és minden itt körülállókról,
akiknek hitét ismered
és odaadása előtted ismeretes,
akikért neked följánljuk,
vagy akik neked följánlják
a dicséretnek ezen áldozatát
önmagukért és minden övéikért,
lelküknek váltságáért,
üdvük és épségük reményében;

VII. *A római kánon*

és fogadásaikat megadják neked,
az örökkévaló, élő és igaz Istennek!

A szentek egyességében osztozván,
és emlékezetét tisztelven
mindenekelőtt a dicsőséges,
mindenkor szűz Máriának,
a mi Istenünk és Urunk,
Jézus Krisztus Szülőanyjának,
valamint Szent Józsefnek,
ugyanazon Szűz jegyesének,
a te szent apostolaidnak
és vértanúidnak:
Péter- és Pálnak,
Andrásnak, Jakabnak,
Jánosnak, Tamásnak,
Jakabnak, Fülöpnek,
Bertalannak, Máténak,
Simon- és Tádénak,
Linusznak, Klétusznak,
Kelemennek, Szixtusznak,
Kornélnak, Cipriánnak,
Lőrincnek, Krizogonusznak,
János- és Pálnak,
Kozma- és Damjánnak
és minden szentjeidnek,
akiknek érdemeiért és könyörgéseire engedd,
hogy mindenben a te oltalmazó segítséged
legyen erősségünk.
Ugyanazon Krisztus,
a mi Urunk által. Ámen.²

Azért ez áldozati adományát szolgálatunknak,
valamint egész háznépének,
kérünk, Urunk,
megengesztelődve fogadd;
és napjainkat a te békeségedben igazgasd,
és rendeld, hogy

2 Itt és alább többször is ezek a krisztológiai záradékok későbbi betoldások, amelyek miatt szétaprózódott az anafora egységes olvasata. Bár sokak számára ez az archaikusabb forma, valójában azonban nem az.

VII. *A római kánon*

az örökké tartó kárhozattól megmeneküljünk,
és választottaid nyájába számláltassunk!
Krisztus, a mi Urunk által. Ámen.

E följánlott adományt pedig te, Istenünk,
kérünk, mindenek között
megáldottá,
neked szenteltté,
jóvá hagyottá,
lelkivé és elfogadottá tenni méltóztassál,
hogy miérettünk teste és vére legyen
a te szeretett Fiadnak,
a mi Urunk-, Jézus Krisztusnak!

ALAPÍTÁSI
ELBESZÉLÉS

Ki az ő szenvedésének előestéjén
szent és tiszteletreméltó kezeibe
vette a kenyeret,
és szeméit az égre emelve, tehozzád,
az Istenhez, mindenható Atyjához,
neked hálát adva
áldást mondott,
megtörte,
és tanítványainak adta, mondván:
„Vegyétek,
és egyetek ebből mindnyájan,
mert ez az én testem!”

Hasonlóképpen,
minekutána megvacsoráltak,
szent és tiszteletreméltó kezeibe vette
ezt a tündökletes kelyhet is,
neked ismét hálát adva
áldást mondott,
és tanítványainak adta, mondván:
„Vegyétek, és igyatok ebből mindnyájan,
mert ez az én vérem kelyhe,
az új és örök szövetségé,
a hit misztériuma,
mely értetek és sokakért
kiontatik
a bűnök bocsánatára!
Valahányszor ezt cselekedtétek,
az én emlékezetemre cselekszitek.”

Amiért is megemlékezve, Urunk,
mi, a te szolgálid, valamint a te szent néped
ugyanazon Krisztusnak, a te Fiadnak,
a mi Urunknak
mind boldogságszerző kínszenvedéséről,
mind halottaiból való föltámadásáról,
mind pedig dicsőséges mennybemeneteléről,
bemutatjuk tündöklő fölségednek
a te adományaidból és ajándékaidból
e tiszta áldozatot,
szent áldozatot,
szeplőtelen áldozatot,
az örök élet szent kenyerét,
és az örök üdvösség kelyhét.

ANAMNÉZIS

Ezekre pedig jóindulatú és derűs tekintettel
nézni méltóztassál;
és elfogadni azokat,
miképpen egykor elfogadni méltóztattál
igaz szolgálóknak, Ábelnek ajándékait,
és ősatyánknak, Ábrahámnak áldozatát,
és amit főpapod,
Melkizedek följánlott néked
mint szent áldozatot,
szeplőtelen adományt!

Esedezve kérünk téged,
mindenható Isten,
vitesd ezeket
szent angyalod keze által
magasságbeli oltárodra,
isteni fölséged színe elé,
hogy valahányan,
akik erről az oltárról részesedvén
Fiadnak szentséges testét és vérét
magunkhoz vesszük,
minden mennyei áldás
és kegyelem bőségével elteljünk.
Ugyanazon Krisztus,
a mi Urunk által. Ámen.

EPIKLÉZIS (AZ
ÁLDOZÓK FÖLÖTT)

MEGEMLÉKEZÉSEK Emlékezzél meg, Urunk,
ama szolgálóidról és szolgálóidról is, N. és N.,
akik a hit jegyében minket megelőztek,
és a békesség álmát alusszák!

Nekik, Urunk, és minden
Krisztusban nyugovónak
hogy megadd az enyhület,
a világosság és a békesség helyét,
kérve kérünk.
Ugyanazon Krisztus,
a mi Urunk által. Ámen.

Nekünk is, bűnösöknek, a te szolgálóidnak,
kik a te könyörületességed sokaságában remélünk,
méltóztassál némi részt adni
szent apostolaidnak és vértanúidnak társaságában:
Jánossal, Istvánval,
Mátyással, Barnabással,
Ignáccal, Sándorral,
Marcellinnal, Péterrel,
Felicítással, Perpétuával,
Ágotával, Lucával,
Ágnessal, Cecíliával,
Anasztáziával
és minden szentjeiddel;
minket pedig, ne az érdemeket,
hanem a bocsánatot mérlegelve
az ő közösségükbe, kérünk,
jószágon engedj belépni!
Krisztus, a mi Urunk által.

Ki által, Urunk, mindezeket a javakat
mindenkor megteremted,
megszenteled,
megeleveníted,
megáldod
és megadod nekünk.

VII. A római kánon

Óáltala,
és ővele
és őbenne a tiéd,
mindenható Atya Isten,
a Szent Lélekkel egységben
minden tisztelet és dicsőség.
Mindörökkön örökké. Ámen.

ZÁRÓ DOXOLÓGIA

